

JAARVERSLAG 2018»2020

BC LSO

Art.3 §6 Voortgangsrapport

De beheercommissie rapporteert jaarlijks aan het agentschap voor Natuur en Bos de stand van zaken met betrekking tot de monitoring en de gerealiseerde natuurontwikkeling. Ze brengt tevens verslag uit van haar werking en activiteiten. Het agentschap voor Natuur en Bos deelt het voortgangsrapport mede aan de Vlaamse regering met het oog op de rapportering door de functioneel bevoegde minister aan de Europese Commissie en aan het Vlaamse Parlement.

VOORWOORD

Beste lezer,

Met enige zin voor ironie denk ik dat we u met een jaarverslag dat loopt van 2018 tot 2020 toch wel een uniek cadeau bezorgen. Na enkele jaren waarin we de rapportage louter lieten verlopen via onze website, hebben we besloten om opnieuw te starten met een jaarverslag. Omdat de website de voorbije drie jaar flinke gaten vertoonde hebben we nog eens alle informatie voor die periode gebundeld en gezamenlijk besproken.

Dit jaarverslag overspant een bewogen periode van de beheercommissie. Na het wegvallen van het Strategisch Plan van de Antwerpse haven en de proactieve natuurontwikkeling moest er op zoek gegaan worden naar een heel nieuwe manier van werken. Het zorgde toch voor enkele jaren van trial en error vooraleer we ons goed wisten te herpositioneren. Met de opmaak van een nieuw s-IHD-besluit kwam er opnieuw richting in de werking. En dat was hoog tijd want het natuurverhaal en de resultaten kenden een serieuze terugval. Dat de boodschap van het jaarverslag desondanks toch nog behoorlijk positief is, is dan weer te danken aan een aantal snelle correcties die konden worden doorgevoerd en een nieuwe dynamiek die werd gevonden.

Zo werd de focus verlegd naar het optimaliseren van het beheer en de inrichting van de bestaande gebieden. Mensen en middelen werden vrijgemaakt om samen met de cel Terreinbeheer van Natuur en Bos op het terrein echt de bakens te verzetten. Op korte tijd werd het achterstallig beheer weggewerkt, werden de broedgebieden van de weidevogels en de strand- en plasbroeders elektrisch uitgerasterd, werden maatregelen genomen om verdroging te counteren enz. Daar is echt letterlijk dag en nacht aan gewerkt en een bijzonder woord van dank voor die gedreven mensen is hier zeker op zijn plaats.

Laat dit echter niet de indruk wekken dat er gekozen is voor noodoplossingen en loodgieterij. Wel in tegendeel. De voorbije jaren is er een omschakeling gekomen naar een meer planmatige, systematische aanpak van beheer en inrichting, met de opmaak van goed doorgesproken beheerplannen en operationele afspraken over werkpakketten en financiering. De aanpak is duidelijk flink geprofessionaliseerd. Dat is ook duidelijk zichtbaar in de optimalisatiewerken die nu op korte termijn op stapel staan.

Een andere, heel opvallende verandering is de nieuwe, verruimde blik waarmee er naar dit linkerscheldeovergebied wordt gekeken. Voor het eerst in jaren is dit een streek waar er een positieve identiteit groeit. De exponent daarvan is het Grenspark Groot Saeftinghe dat grensoverschrijdend kansen wil bieden voor een vernieuwd samengaan tussen landbouw, industrie en natuur. Leefbaarheid, beleefbaarheid, erfgoed, landschap, innovatie en verbreding volgen in dat spoor. Maatschappelijk lijkt de interesse in deze vreemde mengeling van industrie, landbouw en natuurgebied in elk geval sterk te groeien en wordt er veel meer in termen van kansen gedacht dan vroeger.

Al dat omdenken en heruitvinden is ook onderdeel geworden van de werking van beheercommissie en dat is ook noodzakelijk, want de realiteit is dat op LSO, net zoals in de meeste andere Vlaamse (natuur)gebieden, de natuur zwaar onder druk staat. En dat gebeurt niet alleen ten gevolge van de

‘klassieke’ moeilijkheden om beheer en inrichting goed georganiseerd te krijgen, maar ook door nieuwe uitdagingen die zich aandienen. Het wereldwijde biodiversiteitsverlies doet zich ook hier voelen en ook hier zorgt de klimaatsverandering in toenemende mate voor extra druk op de doelen.

Het is duidelijk dat we die nieuwe uitdagingen maar het hoofd gaan kunnen bieden als er partnerschappen kunnen gevonden om samen deze moeilijkheden het hoofd te kunnen bieden.

Om het met de woorden van de secretaris te zeggen: ‘De tafel van de beheercommissie staat klaar. Vertegenwoordigers en deskundigen brengen hun kennis en expertise mee. Schuif aan. Mogelijk is wat je realiseert!’

De beheercommissie,

Lieven Nachtergale (Voorzitter), Hilde Van Doorselaer (Secretaris), Jos Rutten (ANB), Laurent Vanden Abeele (ANB), Paul Weemaes (ABS), Peter Relaes (ABS), Matthias Vercauteren (BB), Maarten Stuer (BB), Marc Van de Vijver (Beveren), Filip Kegels (Beveren), Herwin De Kind (Sint-Gillis-Waas), Martin Lelie (Sint-Gillis-Waas), Steven Vervaet (Zwijndrecht), Toon Tessier (HA), Johan Hoeben (HA), Peter van de Putte (MLSO), Christa Schaut (MLSO), Peter Symens (NP), Johan Baetens (NP); René Maes (NP), Katleen Vinck (PLVW), Leen Van Nieuwerburgh (VLM), Stijn Callebaut (VLM), Dirk Remue (DLV), Katrien Janssen (DLV), Tim Gregoir (AMT), Peter Van De Vijvere (AMT), David Stevens (Omgeving), Chris Dankcaerts (DVW), Wim Dauwe (DVW), Geert Spanooghe (INBO), Ralf Gyselings (INBO), Tom Maes (ANB), Bram Vereecken (ANB), Hans De Bock (Beveren), Christa Maes (Beveren), Sven Heyndrickx (HA, Beveren), Dorien Van Cauteren (HA), Karel Van Dijck (PLVW), Jan Balliauw (PLVW), Mieke Vander Elst (DVW), Dorien Verstraete (DVW), Piet Thys (DVW), Sofie Coppens (VA)

Dit jaarverslag geeft invulling aan artikel 3§6 van het ‘protocol voor het realiseren van de natuurontwikkeling in het Linkerscheldeoevergebied – Monitoring Beheercommissie & Opvangregeling’, officieel afgesloten tussen het Vlaams Gewest, de Vlaamse Landmaatschappij, de NV De Vlaamse Waterweg, Havenbedrijf Antwerpen en de Maatschappij voor het Haven-, Grond- en Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied. Naast de officiële rapportage aan het agentschap voor Natuur en Bos, de Vlaamse regering, de Europese commissie en het Vlaams parlement, kan het ook ingekeken of opgevraagd worden door andere betrokken besturen

en organisaties, studiebureaus, onderwijs- en onderzoeksinstituten en andere belanghebbenden en geïnteresseerden.

LEESWIJZER

Van Superwebsite ...

Op www.linkerscheldeoever.beheercommissienatuur.be vond u sedert 2013 een schat aan informatie over natuur en natuurbeleid op Linkerscheldeoever.

U las er alles over: het Europese en Vlaamse **natuurbeleid** en het Sigmaphan, de havenontwikkelingen en de **natuurcompensaties** van vroeger en nu, de verschillende doel- en andere interessante **soorten**, de verschillende **deelgebieden** - samen goed voor meer dan 1300 hectare natuur in het Linkerscheldeoevergebied, de **monitoringgegevens en trends** van de laatste jaren ...

Tot 2017 bood de website naast een immense hoeveelheid aan informatie voor iedereen, ook een interactief platform voor de leden van de beheercommissie.

Dit platform raakte in onbruik en maakte de website onnodig technisch zwaar. Daarnaast was de informatiestructuur van de site gebaseerd op de totaalvisie op het Linkerscheldeoevergebied zoals vervat in het Maatschappelijk Meest Haalbare Alternatief en het GRUP dat in mei 2017 vernietigd werd. We stonden zo met de website voor zowel grote structurele, technische als inhoudelijke uitdagingen. Het zorgde ervoor dat de website in 2018 niet meer up to date was: de website was dringend aan renovatie en actualisatie toe.

... naar een geactualiseerde website in 2021 ...

Het heropstarten van de website gebeurde achter de schermen al volop.

Voor beleidsmakers, partnerorganisaties, studiebureaus, universiteiten en hogescholen, geïnteresseerden ... wordt de website opnieuw hét informatiecentrum voor wie snel, volledige, juiste en actuele informatie wil vinden rond natuur en natuurbeleid op LSO.

De website wil de basis zijn om de deskundigheid rond natuur en natuurbeleid op de Linkerscheldeoever op te bouwen.

... aangevuld met een jaarverslag voor de jaarspecifieke informatie.

Nieuwe beleidsmaatregelen, de werking van de beheercommissie, de monitoringgegevens, specifieke gebeurtenissen, concrete projecten, de laatste trends en aanbevelingen aan het beleid en het beheer uit 2018, 2019 of 2020: deze informatie vindt u vanaf het werkjaar 2018 opnieuw terug in een jaarverslag afgeslankt tot de jaarspecifieke informatie.

Voor alle andere informatie verwijzen we u door naar de website.

Veel leesplezier.

INHOUD

VOORWOORD	2
LEESWIJZER	4
1 BEHEERCOMMISSIE NATUUR LINKERSCHELDEOEVER	11
1.1. Werking van 2018 tot 2020	12
1.1.1 Identikit	12
1.1.2 Opdracht	12
1.1.3 Vergaderingen	12
1.1.4 Ledenlijst	13
1.1.5 Personeel	14
1.1.6 Een nieuw projectbureau	15
1.1.7 Werkgroepen	16
1.1.7.1 Werkgroep optimalisatie en beheer	16
1.1.7.2 Werkgroep strand en plas	16
1.1.7.3 Buitengewone thematische werkgroepen	17
1.1.8 2020: het Corona-jaar	17
1.2 Een beleidskader met een geschiedenis	19
1.2.1 Natuur in Europa en Vlaanderen	19
1.2.2 Natuur in de Haven van Antwerpen	20
1.2.2.1 Deurganckdok	20
1.2.2.2 Strategisch plan haven van Antwerpen en het Maatschappelijk Meest Haalbare Alternatief (MMHA)	20
1.2.2.3 Vernietiging GRUP Zeehavengebied Antwerpen	21
1.3 Natuur-, landbouw- en havenprojecten vandaag en morgen	23
1.3.1 Een nieuw s-IHD-besluit	23
1.3.1.1 Prioritaire inspanning 1	23
1.3.1.2 Prioritaire inspanning 2	23
1.3.1.3 Prioritaire inspanning 3	24
1.3.1.4 Het S-IHD-besluit in de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeover	25
1.3.2 Complex Project Extra Containercapaciteit Antwerpen (ECA)	25
1.3.2.1 Basisopgave natuurcompensatie	26
1.3.2.2 De westelijke ontsluitingsweg	26
1.3.2.3 Nieuwe vogeleilanden in de Schelde	26
1.3.2.4 Ophoging dam Doeldok	26
1.3.2.5 Het Complex Project ECA in de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeover	27
1.3.3 Haveninbreiding	28
1.3.3.1 De gebiedsdekkende passende beoordeling	28
1.3.3.2 Aanleg vrachtwagenparking Ketenislaan	28
1.3.3.3 Haveninbreiding op de beheercommissie natuur Linkerscheldeover	29

INHOUD

1.3.4	Windturbines	29
1.3.4.1	Twee locaties voor de inplanting van mid-size turbines door DEMA	29
1.3.4.2	Strategisch plan-MER bijkomende windcapaciteit op de Linkerscheldeover van de haven van Antwerpen	30
1.3.4.3	Tweede rij windturbines ten zuiden van de E34	30
1.3.4.4	Windturbines in de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeover	31
1.3.5	Het Sigmaplan	31
1.3.5.1	Hedwige-Prosperproject	31
1.3.5.2	Doelpolder	33
1.3.5.3	Het Sigmaplan in de Beheercommissie natuur Linkerscheldeover	34
1.3.6	Grenspark Groot Saeftinghe	34
1.3.6.1	Een grensoverschrijdende natuurbeheervisie	34
1.3.6.2	Beheerplannen voor 13 natuurgebieden op Vlaamse grondgebied	35
1.3.6.3	Concrete realisaties op het terrein	35
1.3.6.4	Een grensstreek met een eigenwijze identiteit en streekmerk	35
1.3.6.5	Intens participatieproces voor en door de streek	36
1.3.6.6	Kreken- en dijkenplan	36
1.3.6.7	Het Grenspark in de beheercommissie natuur Linkerscheldeover	38
1.3.7	SBP Haven van Antwerpen	38
1.3.7.1	SBP 1	38
1.3.7.2	SBP 2	39
1.3.7.3	Het SBP in de beheercommissie natuur Linkerscheldeover	39
1.3.8	Havenland	39
1.3.9	Bruine kiekendief en het landbouwgebied	40
1.3.9.1	Demoprojecten, beheer- en pasmuntovereenkomsten	41
1.3.9.2	Bijkomend foerageergebied bruine kiekendief conform het s-IHD-besluit	41
1.3.9.3	Verwachte compensatieopgaves voor bruine kiekendief	44
1.3.9.4	Monitoring en onderzoek door INBO	44
1.3.9.5	Andere maatregelen	46
1.3.9.6	Het landbouwinnovatiefonds	46
1.3.9.7	Landbouw en bruine kiekendief op de Beheercommissie natuur Linkerscheldeover	48
1.4	Werkgroepen	49
1.4.1	Werkgroep optimalisatie en beheer	49
1.4.1.1	Structurele uitbouw	49
1.4.1.2	Lopende beheerwerken	51
1.4.1.3	Werkgroepen optimalisatie en beheer	51
1.4.2	Werkgroep strand en plas	53
1.4.2.1	Donkere wolken in 2018 en 2019, een kuikenfestival in 2020	53
1.4.2.2	Prosperpolder Noord	54
1.4.2.3	Overige gebieden voor strand- en plasbroeders	58

INHOUD

1.4.2.4	Totaalbalans strand en plas	58
1.4.2.5	Werkgroepen strand en plas	59
1.4.3	Buitengewone werkgroep motorcross	59
1.4.4	Andere thema's beheercommissie	59
1.5	Communicatie	61
1.6	Thema's voor de toekomst	62
1.6.1	Waterhuishouding & klimaat	62
1.6.2	Vos en andere predatoren	63
1.6.3	Natuurinclusieve landbouw	66
1.6.4	Een landschap op mensenmaat	67
2	ONZE DOELEN	69
2.1	Monitoring	70
2.1.1	Broedvogels	70
2.1.2	Overwinterende en doortrekkende watervogels	71
2.1.3	Toekomstige compensatiegebieden	71
2.2	Broedvogels	72
2.2.1	Weer en klimaat tijdens het broedseizoen	72
2.2.2.1	Temperatuur	72
2.2.2.2	Neerslag	73
2.2.2	Broedvogels bijlage I van de Vogelrichtlijn	76
2.2.2.1	Bruine Kiekendief	76
2.2.2.2	Blauwborst	78
2.2.2.3	Lepelaar	80
2.2.2.4	Porseleinhoen	82
2.2.2.5	Roerdomp	83
2.2.2.6	Steltkluut	85
2.2.2.7	Kluut	86
2.2.2.8	Strandplevier	88
2.2.2.9	Zwartkopmeeuw	90
2.2.2.10	Visdief	93
2.2.2.11	IJsvogel	95
2.2.3	Niet bijlage I-broedvogels met compensatiedoelstellingen	96
2.2.3.1	Bosrietzanger	97
2.2.3.2	Grutto	99
2.2.3.3	Kievit	101
2.2.3.4	Kleine Karekiet	103
2.2.3.5	Kleine plevier	105
2.2.3.6	Rietgors	107
2.2.3.7	Rietzanger	109
2.2.3.8	Scholekster	111
2.2.3.9	Sprinkhaanzanger	113

INHOUD

2.2.3.10	Tureluur	115
2.2.3.11	Waterral	117
2.3	Doortrekkende en overwinterende vogels	120
2.3.1	Weer en klimaat in de winter	120
2.3.2	Kluut	122
2.3.3	Grauwe gans	123
2.3.4	Kokmeeuw	125
2.3.5	Krakeend	126
2.3.6	Pijlstaart	127
2.3.7	Slobeend	128
2.3.8	Wintertaling	129
2.3.9	Bergeend	130
2.3.10	Goudplevier	131
2.3.11	Kemphaan	132
2.3.12	Kolgans	133
2.3.13	Smient	135
2.3.14	Blauwe kiekendief	136
2.3.15	Lepelaar	137
2.3.16	Waterrietzanger	138
2.3.17	Kleine zwaan	138
2.4	Habitats	140
2.4.1	Estuaria	140
2.4.2	Terrestische wetlandse, subtype binnendijkse zilte vegetaties (1330)	141
2.5	Bijlage IV-soorten van de Habitatrichtlijn	142
2.5.1	Groenknolorchis	142
2.5.2	Rugstreeppad	144
2.5.3	Vleermuizen	148
2.5.4	Kruipend moerasscherm	150
2.6	Conclusies vanuit de soortenmonitoring	152
2.6.1	IHD-soorten	152
2.6.2	Compensaties Deurgandok	154
3	LEEFGEBIEDEN	155
3.1	Strand en plas/surrogaat kust	156
3.1.1	Omschrijving	156
3.1.2	Deelgebieden van dit leefgebied	156
3.1.3	Soorten van dit leefgebied	157
3.1.4	Evaluatie en trend	158
3.1.5	Beheer	158
3.1.6	Aanbevelingen optimalisatie en beheer	161
3.2	Plas en Oever	162
3.2.1	Omschrijving	162

INHOUD

3.2.2	Deelgebieden van dit leefgebied	162
3.2.3	Soorten van dit leefgebied	163
3.2.4	Evaluatie & trend	164
3.2.5	Beheer	164
3.2.6	Aanbevelingen optimalisatie en beheer	169
3.4	Riet en Water	170
3.4.1	Omschrijving	170
3.4.2	Deelgebieden van dit leefgebied	171
3.4.3	Soorten van dit leefgebied	172
3.4.4	Evaluatie en trend	173
3.4.5	Beheer	174
3.4.6	Aanbevelingen optimalisatie en beheer	178
3.5	Zoete en zilte natuurweiden	179
3.5.1	Omschrijving	179
3.5.2	Deelgebieden van dit leefgebied	180
3.5.3	Soorten van dit leefgebied	180
3.5.4	Evaluatie en trend	182
3.5.5	Beheer	183
3.5.6	Aanbevelingen beheer en optimalisatie	185
3.6	Estuariene natuur	186
3.6.1	Omschrijving	186
3.6.2	Deelgebieden van dit leefgebied	187
3.6.3	Soorten van dit leefgebied	187
3.6.4	Evaluatie en trend	189
3.6.5	Beheer	189
3.6.6	Aanbevelingen optimalisatie en beheer	191
3.7	Polders	192
3.7.1	Omschrijving	192
3.7.2	Deelgebieden van dit leefgebied	192
3.7.3	Soorten van dit leefgebied	193
3.7.4	Evaluatie en trend	193
3.7.5	Beheer	193
3.7.6	Aanbevelingen optimalisatie en beheer	194
3.8	Terreinen binnen de ecologische infrastructuur en verspreid binnen de haven	195
3.8.1	Omschrijving	195
3.8.2	Deelgebieden van dit leefgebied	197
3.8.3	Soorten van dit leefgebied	197
3.8.4	Evaluatie en trend	197
3.8.5	Beheer	197
3.8.6	Aanbevelingen optimalisatie en beheer	198

INHOUD

4	CONCLUSIE: ENKELE AANBEVELINGEN VANUIT DE BEHEERCOMMISSIE	199
4.1	Verder investeren in het beheer en de optimalisatie van bestaande gebieden	200
4.2	Uitvoering van het Sigmaplan als prioritaire inspanning 2 uit het s-IHD-besluit	200
5	FOTO'S, FIGUREN EN TABELLEN	201
6	AFKORTINGEN	208
7	REFERENTIES	209

1 BEHEERCOMMISSIE NATUUR LINKERSCHELDEOEVER

1.1. Werking van 2018 tot 2020

1.1.1 Identikit

Naam	Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever
Afkorting	BC LSO
Start	2002
Geldend protocol	26 juni 2007
Opdracht	Het opvolgen en begeleiden van: # de realisatie van natuurcompensaties; # de gunstige staat van instandhouding voor de doelsoorten van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn.
Werkwijze	monitoring, overlegplatform, andere natuurontwikkelingsmaatregelen

1.1.2 Opdracht

De opdrachten die de beheercommissie van 2018 tot 2020 uitvoerde, bleven in grote lijnen dezelfde als in de vorige werkjaren:

- het opvolgen en begeleiden van de realisatie van gerealiseerde natuurcompensaties en toekomstige havenontwikkelingen met mogelijke nieuwe compensatieopgaves;
- het opvolgen en begeleiden van de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen van het Vogelrichtlijngebied en het Habitatrichtlijngebied;
- een vinger aan de pols houden bij lopende en toekomstige ontwikkelingen en projecten op Linkeroever met een mogelijke impact op de instandhoudingsdoelstellingen.

1.1.3 Vergaderingen

De Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever kwam regelmatig samen:

2018

- 8 januari
- 17 mei
- 20 juni
- 24 september
- 13 november
- 11 december

2019

- 7 januari (S-IHD-1)
- 11 januari (S-IHD-2)
- 14 januari (S-IHD-3)
- 11 februari
- 20 maart
- 4 juni

- 25 juni
- 8 oktober
- 12 november
- 12 december

2020

- 21 januari
- 5 mei 2020
- 18 juni 2020
- 23 september 2020
- 9 november 2020
- 1 december 2020

1.1.4 Ledenlijst

Vetgedrukt = nieuw leden

Organisatie

Voorzitter
 Agentschap voor Natuur en Bos
 Algemeen Boerensyndicaat vzw
 Boerenbond
 Gemeente Beveren
 Gemeente Sint-Gillis-Waas

 Gemeente Zwijndrecht

 Havenbedrijf Antwerpen
 Maatschappij Linkerscheldeoever
 Natuurpunt
 Natuurpunt Waasland
 Polder van het Land van Waas

 Vlaamse Landmaatschappij
 Dep. Landbouw en Visserij
 Dep. Omgeving
 Dep. Mobiliteit en Openbare Werken
 De Vlaamse Waterweg

Effectieve leden

Lieven Nachtergale
 Jos Rutten
 Paul Weemaes
 Matthias Vercauteren
 Marc Van de Vijver
 Pascal Buytaert
Herwin De Kind
 Aard Van der Donckt
Steven Vervae
 Toon Tessier
 Peter Van de Putte
 Peter Symens
 René Maes
 Theo De Roeck
Karel Van Dijck
 Jan Verboven
 Katrien Janssen
 David Stevens
 Tim Gregoir
 Chris Danckaerts

Plaatsvervangende leden

Laurent Vanden Abeele
 Peter Relaes/**Paul Cerpentier**
 Maarten Stuer
 Filip Kegels
 Martin Lelie

 Manu Vandamme

 Greet Bernaers/**Johan Hoeben**
 Paul Nelen/**Christa Schaut**
 Johan Baetens

 Caroline Neels
Katleen Vinck
Leen Van Nieuwerburgh
 Dirk Remue

 Peter Van De Vijver
 Wim Dauwe

Permanente genodigden en deskundigen

Agentschap voor Natuur en Bos	Bram Vereecken	Tom Maes
Gemeente Beveren	Hans De Bock	Christa Maes/ Sven Heyndrickx
Havenbedrijf Antwerpen	Laura Verlaeckt	Dorien Van Cauteren
	Joris Vanderhallen	Sven Heyndrickx
Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek	Geert Spanoghe	Ralf Gyselings
Polder van het Land van Waas	Jan Balliau	
De Vlaamse Waterweg	Mieke Vander Elst	Dorien Verstraete
	Piet Thys	
VOKA - Alfaport	Sofie Coppens	

Occasionele genodigden en deskundigen

Vertegenwoordigers en deskundigen vanuit studiebureaus en bedrijven legden naargelang hun betrokkenheid bij de agendapunten occasioneel hun expertise mee op tafel: Geert Schrooten (HA - Wind aan de Stroom), Peter Claus (Corridor), Mischa Indeherberg (Mieco-effect), ...

Jan Verboven (VLM), Paul Nelen (MLSO), Greet Beernaers (HA), Joris Vanderhallen (HA) en Caroline Neels (PLVW) wuifden we uit - met dank voor hun engagement binnen de beheercommissie.

Sven Heyndrickx (HA/gemeente Beveren) verliet de beheercommissie als vertegenwoordiger van het Havenbedrijf Antwerpen in november 2020, maar sloot er al onmiddellijk terug bij aan als vertegenwoordiger van de gemeente Beveren.

1.1.5 Personeel

§4 Voorzitterschap en secretariaat

De taken van de voorzitter en de secretaris worden beschreven in het huishoudelijk reglement. De voorzitter wordt geacht neutraal te zijn en waakt over de realisatie van de opdracht van de beheercommissie (zie artikel 3, §1).

De secretaris maakt geen deel uit van de beheercommissie en wordt geworven door het agentschap voor Natuur en Bos.

De personele en de werkingskosten van het secretariaat van de beheercommissie worden gedragen door het agentschap voor Natuur en Bos.

De huisvesting en de hieraan verbonden kosten worden gedragen door de afdeling Maritieme toegang.

Personeel van de Beheercommissie

Voorzitter: Lieven Nachtergale

Lieven.nachtergale@vlaanderen.be

Secretaris: Hilde Van Doorselaer (vanaf maart 2018)

Hilde.vandoorselaer@vlaanderen.be

Virginie Lovelinggebouw (VAC Gent)
Koningin Maria Hendrikaplein 70, bus 73, 9000 Gent

Personeel van Natuur en Bos

In het kader van het beleid, het beheer en de handhaving van natuur op LSO, zijn volgende medewerkers werkzaam binnen Natuur en Bos:

Projectleider LSO en KBR: Laurent Vanden Abeele
Laurent.vandenabeele@vlaanderen.be

Boswachter: Bram Vereecken
Bram.vereecken@vlaanderen.be

Natuurarbeiders: Een derde van de tijd, werkt een arbeidersploeg van Natuur en Bos onder leiding van Laurent Flostroy op Linkeroever. Dit komt overeen met 2 VTE. Deze ploeg bestaat verder uit: Michael De Bock, Filip Hesters, Sven Levrau, Johan Mommaerts, Jeffrey De Roos en Wouter D'Hamers.

Personeel van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)

In het kader van de monitoring op LSO, zijn volgende medewerkers werkzaam binnen het INBO:

Monitoring Avifauna: Geert Spanoghe
Geert.spanoghe@inbo.be

Monitoring vegetatie en hydrologie: Ralf Gyselings
Ralf.gyselings@inbo.be

1.1.6 Een nieuw projectbureau

De nood aan doortastende optimalisatiewerken en een doorgedreven (herstel)beheer werd in 2018 duidelijk voor de leden van de beheercommissie. Dit leidde in 2019 tot de opstart van een nieuw projectbureau van 1.6 VTE (gefinancierd door AMT) in de schoot van Natuur en Bos

Het projectbureau bestaat uit:

- Suzanne Pörtzgen (0.6 vte) – projectmedewerker, overheidsopdrachten
Suzanne.portzgen@vlaanderen.be
- Linda Boon – Isha Van Alsenoy (1 vte) expert complexe natuurinrichtingswerken
Linda Boon verliet het projectbureau in december 2019.
Vanaf september 2020 nam Isha Van Alsenoy (1 vte) haar plaats enthousiast in.
Isha.vanalsenoy@vlaanderen.be

1.1.7 Werkgroepen

1.1.7.1 Werkgroep optimalisatie en beheer

De werkgroep optimalisatie en beheer buigt zich over de beheer- en optimalisatiewerken voor de doelsoorten van het S-IHD-besluit en de compensatieopgaves.

In totaal beslaan de leefgebieden van deze soorten op de Linkerscheldeoever meer dan 1300 hectare. De werkgroep zorgt voor praktische afspraken rond uitvoering, planning, prioriteiten, knelpunten, taakverdeling, financiering ... tussen de verschillende partners. Binnen deze werkgroep worden ook de beheervisies en- plannen opgemaakt in onderling overleg.

Vergaderdata

2018

- 8 januari
- 18 juni
- 27 september
- 27 november

2019

- 28 januari
- 28 maart
- 27 mei
- 29 mei
- 27 augustus
- 17 september
- 15 oktober

2020

- 21 oktober
- 18 november
- 15 december

1.1.7.2 Werkgroep strand en plas

Deze werkgroep volgt de jaarlijkse balans op van de beschikbare strand- en plasvlakten. Jaar na jaar wordt geprobeerd om ruim voor het broedseizoen de nodige oppervlaktes strand- en plasvlakte te voorzien voor de compensatiedoelstellingen in het kader van het natuurcompensatieplan Deurganckdok (200 ha streefoppervlakte) en voor de populatiedoelstellingen van de S-IHD.

Vergaderdata

2018

- 8 januari
- 18 juni
- 8 oktober

2019

- 4 april
- 30 september
- 2020
- 9 mei
- 7 oktober

1.1.7.3 Buitengewone thematische werkgroepen

Motorcross

Een buitengewone werkgroep 'motorcross' kwam samen op:

- 20 februari 2018
- 12 maart 2019
- 27 maart 2019
- 9 juni 2019 (actie op het terrein)
- Windturbines

Een buitengewone werkgroep 'windturbines' kwam samen op:

- 13 december 2018

Bruine kiekendief

Een buitengewone werkgroep 'bruine kiekendief' kwam samen op:

- 12 november 2019:
- 6 oktober 2020: selectie inrichtingsgebieden foerageergebied

1.1.8 2020: het Corona-jaar

Hoewel 2020 aanvankelijk een jaar van stilstand leek te gaan worden ten gevolge van de Coronacrisis, bleek het toch ook wel een aantal onverwachte zaken in gang te zetten.

Zo herontdekten heel wat mensen in 2020 massaal de natuur en werd het buitengebied massaal bezocht door recreanten. Voor veel mensen de enige manier om het isolement wat te doorbreken en zeker een goede zaak, al zat er ook een keerzijde aan de medaille. Het is duidelijk dat niet iedereen

zich op een correcte manier wist te gedragen en verstoring door loslopende honden, recreatie los van de paden en vooral het massaal achterlaten van afval waren schering en inslag. Los van deze overlast maakte dit wel duidelijk dat er nood is aan een goede onthaalsite (met parkeergelegenheid) in dit gebied. Hopelijk kan dat mee worden opgenomen in de restauratie van de Prosperhoeve.

Een andere ontwikkeling was de al bij al vlotte overstap van fysieke naar digitale bijeenkomsten van werkgroepen en beheercommissies.

Het vergaderen verliep minstens even efficiënt. Kaarten en toelichtingen werden gepresenteerd op scherm. Van alle organisaties namen afgevaardigden online deel aan deze overlegmomenten. We misten het fysieke samenzijn, maar boekten tegelijk ook tijdswinst doordat we ons niet moesten verplaatsen, wat ook korte overlegmomenten tussendoor via TEAMS stimuleerde.

1.2 Een beleidskader met een geschiedenis

De beleidsmatige context waarbinnen de beheercommissie werkt, is in 2018 en 2019 stevig door elkaar geschud. Om deze te begrijpen, plaatsen we deze kort in historisch perspectief.

1.2.1 Natuur in Europa en Vlaanderen

Biodiversiteit verwijst naar de rijke verscheidenheid van het leven op onze planeet: planten, dieren, zwammen en micro-organismen, de gemeenschappen die ze vormen, de habitats waarin ze leven, de interactie van al deze natuurlijke processen ... Menselijke activiteiten vormen echter één van de voornaamste bedreigingen voor deze biodiversiteit.

Om de alarmerende achteruitgang van de biodiversiteit een halt toe te roepen, werden zowel op internationaal, Europees als nationaal niveau een aantal belangrijke verdragen en richtlijnen opgesteld: de conventies van Ramsar (1971), Bonn en Bern (1979), en de Europese Vogelrichtlijn (79/409/EEG - 1979) en Habitatrichtlijn (92/43/EEG - 1992).

Als toepassing van het biodiversiteitsverdrag in Europa werden de Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijn-gebieden samengevoegd tot een **Natura 2000-netwerk**: een coherent netwerk van Speciale BeschermingsZones (SBZ) over de hele Europese Unie, dat de instandhouding van wilde flora en fauna en hun natuurlijke leefmilieus beoogt. De SBZ's die deel uitmaken van dit netwerk zijn van internationaal belang.

Elke lidstaat heeft de taak gebieden aan te wijzen waar er natuurwaarden van internationaal belang voorkomen (op basis van wetenschappelijke criteria). De lidstaat is verplicht om die aangemelde gebieden en soorten in stand te houden, of te herstellen indien ze zich intussen niet meer in een zogenaamde '**gunstige staat van instandhouding**' bevinden.

In **Vlaanderen** zijn niet minder dan **62 Natura 2000-gebieden** aangeduid. In deze gebieden is Vlaanderen verantwoordelijk voor de duurzame instandhouding en bescherming van 44 verschillende Europese habitattypes en 107 Europese soorten, waarvan 4 plantensoorten, 65 vogelsoorten en 38 andere diersoorten.

Voor al deze habitats en soorten werden op Vlaams niveau gewestelijke natuurdoelen (de 'G-IHD') omschreven, die vervolgens zijn doorvertaald tot **specifieke natuurdoelen (de 'S-IHD') voor elke speciale beschermingszone**.

Het Decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, of kortweg het **Natuurdecreet**, is de centrale juridische basis van het natuurbeleid in Vlaanderen en brengt ook de Europese regelgeving in de praktijk. De wetgeving geldig binnen de speciale beschermingszones valt onder het luik 'gebiedsgericht beleid', net als de bescherming van VEN-gebieden en natuurreserveaten. Daarnaast voert Vlaanderen een 'soortgericht beleid', dat voorziet in de bescherming van bepaalde soorten waar ze voorkomen, ongeacht of dat binnen of buiten een beschermde perimeter is.

Verder is er het horizontale natuurbeleid dat algemeen en overal van toepassing is, zoals de zorgplicht en de natuurtoets.

1.2.2 Natuur in de Haven van Antwerpen

Als tweede haven van Europa is de Haven van Antwerpen een belangrijke economische draaischijf. Niettemin ligt ze te midden van Europees beschermde natuurgebieden. Het havengebied op de Linkerscheldeoever overlapt grotendeels met het in 1988 aangeduide **Vogelrichtlijngebied 'Schorren en polders van de Beneden-schelde'**. Daarnaast genieten de Schelde en haar buitendijkse slikken en schorren Europese bescherming als **habitatrichtlijngebied 'Zeeschelde' of 'Schelde- en Durme-estuarium van de Nederlandse grens tot Gent'**.

Bij de uitbouw van de haven op de Linkerscheldeoever, gingen belangrijke natuurwaarden verloren, zonder passende beoordeling en opvang van de effecten.

1.2.2.1 Deurganckdok

De havenontwikkelingen en meer specifiek de bouw van het Deurganckdok hielden geen rekening met de Europese richtlijnen. Het zorgde in september 1999 voor een ingebrekestelling door de Europese Commissie en het stilleggen van de bouwwerken. .

Om uit de juridische impasse te geraken, keurde het Vlaams Parlement in december 2001 het zogenaamde 'Nooddecreet' goed, waardoor de werken konden worden hervat. In de besluitvorming die daarop volgde, werden afspraken gemaakt voor de realisatie van het uit het geactualiseerde MER voortkomende compensatieplan, en werd de Beheercommissie en een monitoringsprogramma opgestart om te waken over de realisatie ervan.

De realisatie van de natuurcompensatiegebieden ging van start in 2002.

De Europese commissie wil jaarlijks op de hoogte gebracht worden van de verdere uitvoering van het vergunningenbeleid, de compenserende maatregelen en de resultaten van de monitoring van de natuurwaarden in het gebied. In het bijzonder gaan ze na of de compensatiemaatregelen effectief worden uitgevoerd en of er ondanks de havenuitbreiding op de Linkerscheldeoever effectief een gunstige staat van instandhouding voor de betrokken habitattypen en vogelsoorten wordt bereikt (citaat uit brief EC ENV.A.2/EM/ev D (2006) 9551).

1.2.2.2 Strategisch plan haven van Antwerpen en het Maatschappelijk Meest Haalbare Alternatief (MMHA)

In 2013 keurde de Vlaamse Regering het GRUP Zeehavengebied Antwerpen goed. Dit GRUP vormde de ruimtelijke en juridische vertaling van het MMHA, het Maatschappelijk Meest Haalbare Alternatief. Het MMHA omschreef een duidelijk en zeker totaalbeeld op het Linkerscheldeoevergebied voor alle ruimtevragende partijen in en rond de haven. Het combineerde de uitbouw van de haven van Antwerpen met de ontwikkeling van robuuste en kwalitatieve natuurkerngebieden buiten de haven. De natuurkerngebieden zouden aan de doelsoorten de leefgebieden garanderen nodig om een gunstige

staat van instandhouding te bereiken. Dat stond de haven toe elders uit te breiden zonder significant negatieve effecten op deze doelsoorten.

Het MMHA bood een tastbaar en zeker perspectief op een goede staat van instandhouding. Met het MMHA wou de Vlaamse Overheid voorzien in een ruimtelijke scheiding van havengebied en een robuuste nieuwe natuurkern in een goede staat van instandhouding daarbuiten. De nadruk van het beleid en de financiering lag op de uitbouw van deze nieuwe, goed gebufferde natuurkern. Dat zorgde op zijn beurt voor het hanteren van een soepel beoordelingskader voor de verdere havenontwikkeling.

1.2.2.3 Vernietiging GRUP Zeehavengebied Antwerpen

Op 20 december 2016 en op 12 mei 2017 vernietigde de Raad van State het GRUP voor de Linkerscheldeover, behalve het westelijk deel van het Logistiek Park Waasland. Het principe van de pro-actieve natuurontwikkeling is volgens de Raad van State niet in overeenstemming met de Europese wetgeving. Hiermee schrapte de Raad van State meteen ook het zekere perspectief van het MMHA. Dat heeft een impact op de natuur én op de haven. Havenontwikkelingsprojecten en de daaraan verbonden voorzieningen natuurontwikkeling kunnen niet meer uitgevoerd worden.

Het GRUP en het MMHA vielen weg toen de verwerving van het natuurkerngebied en de inrichting van Prosperpolder Zuid quasi rond waren. De bestaande gebieden waren niet voorzien op het permanent functioneren als leefgebied voor de doelsoorten. Het leidde tot een afname van hun geschiktheid.

Terzelfdertijd werd ook een aantal cumulatieve effecten duidelijk die bij het vergunningenbeleid onvoldoende gekend en meegenomen waren. Zo was bij het verdwijnen van grote open gebieden soms onvoldoende hun belang als foerageergebied meegenomen omdat bij de passende beoordeling vooral werd gefocust op de broedvogels binnen een gebied. Ook de impact van de havenverdichting op de connectiviteit van de gebieden werd te weinig meegenomen. Bij de begroting van compensatieopgaven werd gewerkt met de hoge densiteiten die vroeger eigen waren aan dit gebied, maar die met de komst van de vos en de intensivering van de landbouw onhaalbaar bleken. Daarnaast bleek de ontwikkeling van sommige natuurtypes niet steeds even vlot te verlopen. Rietontwikkeling in nieuw aangelegde gebieden ontwikkelt zich trager dan voorzien en de expertise om dit met succesvol te doen was bij aanvang niet aanwezig (technieken voor verhinderen ganzenvraat of voor rietaanplant, het juiste waterpeilbeheer enz.).

Dit alles zorgde helaas ook voor evoluties met een negatieve impact op de staat van instandhouding voor een aantal open leefgebieden en het hypothekeken van het functioneren van een aantal ingesloten gebieden.

Dat heeft nogal wat gevolgen:

- In een context van negatieve trends met betrekking tot de staat van instandhouding, zorgt het ontbreken van zo'n traject niet voor een gunstig klimaat ten aanzien van nieuwe havenontwikkelingen met impact op natuur. Dit betekent dat voor elke nieuwe ontwikkeling

in de haven een passende beoordeling moet opgemaakt worden. Blijkt daaruit een significant negatieve impact op de IHD dan volgt voor elk nieuw havenproject een afzonderlijke procedure: een alternatievenonderzoek, het aantonen van dwingende reden van groot openbaar belang, een compensatie-opgave. Het maakt nieuwe havenprojecten onzeker.

- Het S-IHD-besluit van 17 maart 2017 stelde als belangrijke instandhoudingsmaatregel (onder andere) de uitvoering van het MMHA voor. Het maakte evenmin onderscheid tussen instandhoudings- en compensatiemaatregelen. Hieruit volgde de nood aan een aangepast S-IHD-besluit.
- Het belang van een kwalitatief beheer en de optimalisatie van de bestaande gebieden werd in 2018 voor alle partners erg duidelijk: zolang er geen krachtig instandhoudingsbeleid is, is elke toekomstige havenontwikkeling onzeker. Het komt erop aan de bestaande gebieden zo goed mogelijk te laten renderen en de IHD's zoveel mogelijk binnen de bestaande gebieden te realiseren, ook al zijn deze 'tijdelijk'.

1.3 Natuur-, landbouw- en havenprojecten vandaag en morgen

§5 Toelichting van projecten

De ondertekende partijen verbinden er zich toe bij de voorbereiding van projecten waarvoor een significante impact kan verwacht worden op de gunstige staat van instandhouding alsook bij de voorbereiding van inrichtings- en beheersmaatregelen met het oog op het ontwikkelen van natuur, steeds de ontwerpen voorafgaandelijk voor te leggen aan de beheercommissie.

1.3.1 Een nieuw S-IHD-besluit

In 2018 en 2019 werd binnen de beheercommissie natuur Linkerscheldeoever gewerkt aan een aangepast S-IHD-besluit voor het Vogelrichtlijngebied 'BE 2301336 Schorren en polders van de Beneden-Schelde', met de uitdrukkelijke ambitie binnen de commissie tot een consensus te komen. De Vlaamse Regering keurde het S-IHD-besluit goed op 17 mei 2019. Dit nieuwe besluit verandert de doelstellingen zoals vastgelegd in het besluit van 17 maart 2017 niet. Het bevat wel een aanpassing van de prioritaire inspanningen en vormt zo een nieuw spoor naar een gunstige staat van instandhouding waarbij de nadruk ligt op maatregelen binnen bestaande natuurgebieden en op beslist beleid rond natuur.

Deze prioritaire inspanningen zijn onderverdeeld in 3 pakketten maatregelen:

1.3.1.1 Prioritaire inspanning 1

Het realiseren van instandhoudingsmaatregelen voor de huidige leefgebieden van de Europees te beschermen soorten

De eerste reeks maatregelen moet garanderen dat bestaande natuur- en natuurcompensatiegebieden maximaal bijdragen aan de goede staat van instandhouding.

Onder prioritaire inspanning werden de ecologische noden van de doelsoorten verduidelijkt en doorvertaald naar de nodige instandhoudingsmaatregelen voor de verschillende bestaande deelgebieden. Het gaat om ecologische maatregelen die overheden kunnen nemen op bestaande terreinen of waar derden op basis van vrijwilligheid kunnen instappen. Prioritaire inspanning 1 vormt het kader voor de beheerplannen die voor deze natuurgebieden worden opgemaakt.

Alle gebieden zijn geclassificeerd onder de leefgebieden van de doelsoorten waarvoor ze moeten functioneren: 'plas en oever', 'riet en water', 'natuurweide zoet en zilt', 'surrogaat kust/strand & plas', 'estuariene gebieden (bestaande uit 'slikken met eilanden', 'begraasd schor', 'rietschor'), 'braakliggende haventerreinen' en 'polders'.

1.3.1.2 Prioritaire inspanning 2

Het realiseren van instandhoudingsmaatregelen voor Europees te beschermen habitats

Het gaat hier om estuariene en om terrestrische habitats.

De belangrijkste instandhoudingsmaatregel voor de estuariene habitats ligt in een goede bescherming van het bestaande areaal en de tijdige uitbreiding ervan zoals voorzien in door de regeringsbeslissingen van het Geactualiseerde Sigmaplan.

De in het Sigmaplan voorziene natuurontwikkeling draagt zowel bij tot de goede staat van instandhouding van het vogelrichtlijngebied 'Schorren en polders van de Beneden-schelde' als tot deze van het habitatrichtlijngebied 'Schelde- en Durme-estuarium van de Nederlandse grens tot Gent'.

Deze maatregelen kaderen in de Vlaams-Nederlandse 'Langetermijnvisie Schelde-estuarium' en betreffen een integrale grensoverschrijdende beleidsvisie rond toegankelijkheid, veiligheid en natuurlijkheid. De belangrijkste economische drijfveer voor deze beleidsvisie draait om de toegankelijkheid van de zeehaven van Antwerpen en dit in een context van Europese Speciale beschermingszones. Verruiming en verdieping van de vaargeul zijn mogelijk gemaakt onder de strikte voorwaarde dat er samenhangend voortvarend werk gemaakt wordt van beveiliging tegen overstroming en een natuurherstel dat voornamelijk focust op de IHD voor het Schelde-estuarium als habitat en ecologisch systeem door het realiseren van 'ruimte voor de rivier' en 'robuuste natuur'. De duurzame toegankelijkheid van de haven van Antwerpen is afhankelijk van dit natuurherstel. Dit natuurherstel kent echter een aanzienlijke vertraging t.a.v. de destijds vooropgestelde timing. Streefdatum voor de volledige realisatie van het Sigmaplan is 2030.

Gebieden waarin onder de vleugels van het Sigmaplan bijkomende estuariene natuur wordt gerealiseerd zijn Prosperpolder Noord, het Vlaams deel van de Hedwigepolder, Doelpolder Noord, de Brakke Kreek en Doelpolder Midden.

Bij terrestrische habitats gaat het om zilte weiden van het type 'Atlantische schorren – 1330, subtype binnendijkse zilte vegetaties'. Daarvoor zijn een aangepast waterpeilbeheer en een aangepaste grondwaterdynamiek noodzakelijk binnen de bestaande natuurgebieden.

1.3.13 Prioritaire inspanning 3

Het dichten van de overblijvende distance to target na prioritaire inspanningen 1 en 2

Er werd theoretisch doorgerekend welke distance to target er nog zou kunnen overblijven na een volledige uitvoering van prioritaire inspanningen 1 en 2. Die distance to target werd uitgedrukt in aantallen broedkoppels en in oppervlakte leefgebied (samen met de eraan verbonden ecologische vereisten) die bijkomend nodig zijn om de S-IHD te halen. De maatregelen die gericht zijn op het wegwerken van de distance to target voor foergaeergebied bruine kiekendief zijn momenteel in uitwerking.

Het S-IHD-besluit wordt aangevochten bij de Raad van State door Landbouwgemeenschap Wase Polder en de Polder Land van Waas (zelf lid van de beheercommissie). De uitkomst van deze juridische procedure is onzeker en kan consequenties hebben op de realisatie van de S-IHD en op projecten binnen deze SBZ. Het verslag van de auditeur wordt nog afgewacht.

1.3.1.4 Het S-IHD-besluit in de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever

Enkele belangrijke aandachtspunten vanuit de leden van de Beheercommissie

- Er is nood aan een nieuwe samenwerkingsovereenkomst tussen de verschillende Havenpartners nu de vorige samenwerkingsovereenkomst gekoppeld aan het MMHA en het Strategisch plan voor de haven van Antwerpen, niet meer geldt. Afspraken rond taakverdeling, financiering, organisatie zijn nodig met het oog op het doeltreffend, systematisch nemen van instandhoudingsmaatregelen en de effectieve optimalisatie van de bestaande leefgebieden.
- Verschillende leden vragen om een totaalplaatje van instandhoudings- en compensatiemaatregelen, een eindbeeld dat een zekerder perspectief biedt naar de toekomst toe.
- 24 september 2018: aankondiging noodzaak en kader nieuw IHD-besluit
- 7 januari 2019: bespreking voorontwerp binnen de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever
- 11 januari 2019 bespreking voorontwerp binnen de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever
- 14 januari 2019 bespreking voorontwerp binnen de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever
- 30 januari 2019: bespreking voorontwerp binnen een buitengewone werkgroep van de Gewestelijke Overleginstantie
- 7 februari 2019: bespreking voorontwerp binnen de Gewestelijke Overleginstantie

1.3.2 Complex Project Extra Containercapaciteit Antwerpen (ECA)

De Vlaamse regering zet in op extra containercapaciteit in de haven van Antwerpen. De haven is als maritiem-logistiek en industrieel complex een belangrijke groeipool voor de Vlaamse economie.

Om de juiste locatie voor de bijkomende containercapaciteit te vinden, besliste de Vlaamse overheid op 15 juli 2016 te starten met het traject 'complex project realisatie van extra containerbehandelingscapaciteit' in het havengebied Antwerpen', kortweg 'CP ECA'. Hierbij werden 9 verschillende alternatieven onderzocht waaruit alternatief 9, de beste piste bleek.

Met de definitieve goedkeuring van het voorkeurbesluit door de Vlaamse Regering op 31 januari 2020, startte de volgende fase: de uitwerkingsfase van het ECA-project.

Pas in deze fase worden de natuurcompensaties concreet verder uitgewerkt. Inspraakreacties en adviezen over de projectonderzoeksnota rond de Containercluster Linkerscheldeoever werden in de loop van 2020 verwerkt.

Verschillende werkgroepen rond specifieke thema's (zoals de natuurcompensatie) buigen zich over de vorderingen van het onderzoek. Voor de natuurcompensatie is bovendien een apart technisch team opgericht.

De beheercommissie natuur is opgenomen bij het actorenoverleg binnen het hele CP ECA- traject.

1.3.2.1 Basisopgave natuurcompensatie

Een eerste aanzet van de basisopgave, en dus nog niet het definitieve eindbeeld, houdt rekening met een impact op de natuurcompensatiegebieden voor strand- en plasbroeders (de Vlake van Zwijndrecht, het gedempt deel Doeldok, C59, de MIDA) delen van de polders (Doelpolder, Nieuw-Arenbergpolder, Prosperpolder Zuid) en gebieden beïnvloed door de westelijke ontsluitingsweg (Drijdijk, Putten West en Putten Weiden).

Voor soorten van surrogaatkust wordt compensatie voorzien in Prosperpolder Zuid (162ha).

Voor riet- en weidevogels wordt compensatie voorzien in Doelpolder Zuid (16ha). Het verlies aan foerageergebied voor bruine kiekendief wordt gecompenseerd in Prosperpolder Zuid (178ha) en Doelpolder Zuid (40,3ha).

Voor soorten uit het SBP Haven van Antwerpen kan het negatief effect gemitigeerd worden binnen Drijdijk en de Putten zelf.

1.3.2.2 De westelijke ontsluitingsweg

Een aparte projectonderzoeksnota rond de westelijke ontsluitingsweg werd afgewerkt. In dit kader liep in 2020 een openbaar onderzoek waarop veel reacties kwamen met betrekking tot de buffering. Hierop gaf Maritieme Toegang aan SWECO de opdracht een natuurnota samen te stellen met als opzet een opsomming te maken van alle projectmaatregelen in de omgeving van de bufferdijk. Zowel verstoring, barrièrewerking, habitatverlies en verontreiniging werden onder de loep genomen. Voor Drijdijk gaat het om het achteruittrekken van de dijk, het beplanten van de bufferdijk en het plaatsen van een weidevogelraster. Voor de Putten gaat het om het rooien van hoge vegetatie en verwijderen van leegstaande bebouwing, het autoluw maken en het verwijderen van de verharding van de Middenstraat en het realiseren van een knip in Oud-Arenberg. Putten Weiden krijgt een groene bestemming.

Het overwegingsdocument voor de westelijke ontsluitingsweg (met de antwoorden op alle inspraakreacties) is in 2020 afgewerkt.

1.3.2.3 Nieuwe vogeleilanden in de Schelde

Het concept van nieuwe vogeleilanden in de Schelde in functie van compensatiemaatregelen, is onderzocht en voorgesteld op de beheercommissie. De optie bleef niet weerhouden, wegens technisch niet haalbaar.

1.3.2.4 Ophoging dam Doeldok

Ter voorbereiding van enkele infrastructuren in de toekomst in het kader van de ontsluiting van de haven, wil Maritieme Toegang na het broedseizoen van 2022 de dam van het Doeldok verhogen. Qua oppervlakte wordt in totaal 5,9 ha ingenomen door de ophoging. Om verstoring tegen te gaan wordt een afschermende talud voorzien. In de zone ernaast wordt een vlakte voorzien met een aangepast maaibeheer en vossenraster in functie van strand- en plasbroeders.

Naast de inname van oppervlakte, is ook sprake van verstoring tijdens de werkzaamheden. Een oplossing voor de verstoring is het werken buiten het broedseizoen. Daarnaast wordt een hoge afscherpende talud gerealiseerd die beschermt tegen visuele verstoring, trillingen, geluid ... aan weerskanten van de ophogingszone en langs de werfweg. Als foerageergebied voor bruine kiekendief en als (winter) pleistergebied voor bergeend en kluut is de verstoring hiermee niet verholpen, maar die impact zou tijdelijk en verwaarloosbaar zijn.

Voor vleermuizen stelt zich geen probleem. Rugstreeppadden worden preventief afgevangen en verplaatst. Bruin blauwtje en argusvlinder zouden zich vanzelf tijdelijk verplaatsen naar de Putten, C59 ... en vanzelf terugkeren na de werkzaamheden.

13.2.5 Het Complex Project ECA in de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeover

- De stand van zaken binnen het ECA-project wordt op elke beheercommissie toegelicht door Tim Gregoir (Afdeling Maritieme Toegang)
- 4 december 2018: thematische werkgroep 'natuur' waarop ook de leden van de beheercommissie waren uitgenodigd
- 21 januari 2020: voorstelling van de havenbuffer door Omgeving.
- 5 mei 2020: voorstelling door Tim Gregoir (Afdeling Maritieme Toegang) van de mogelijkheid om nieuwe broedeilanden in de Schelde ter compensatie aan te leggen
- 16 juni 2020: voorstelling passende beoordeling voor de ophoging van de dam in Doeldok door SWECO in opdracht van Afdeling Maritieme Toegang.
- 9 november 2020: toelichting van de basisopgave natuurcompensatie door Mischa Indeherberg (*Mieco-effect*)
- 9 november 2020: toelichting van de natuurnota inrichting bufferdijk langs de westelijke ontsluiting door Guy Geudens (SWECO)

<https://www.cpeca.be>

1.3.3 Haveninbreiding

De vernietiging van het GRUP betekende ook het einde van het Strategisch Plan van de Antwerpse haven. Dat zorgt voor (rechts-)onzekerheid bij de natuursector, de landbouwsector, de bewoners van het gebied maar ook bij projectontwikkelaars die nu een doorkijk naar de toekomstige havenontwikkelingen en de bijhorende natuurcompensaties verliezen.

1.3.3.1 De gebiedsdekkende passende beoordeling

Het Havenbedrijf Antwerpen schreef een opdracht uit voor de opmaak van een **gebiedsdekkende passende beoordeling** die de impact bekijkt van de totale haveninbreiding op de doelstellingen van het Vogelrichtlijngebied.

Hierin wordt onderzocht welke terreinen in de haven nog ontwikkeld kunnen worden, welke impact deze terreininname kan hebben op de IHD's en hoe groot de compensatieopgave hiervoor dan bedraagt. Daarbij wordt in de beoordeling van de verschillende braakliggende terreinen in de haven gedifferentieerd naar grootte, ligging t.o.v. de natuurgebieden, potentie als foerageergebied, monitoringsresultaten...

Als vervolg op deze analyse, starten het Havenbedrijf Antwerpen en de Maatschappij Linkerscheldeover in 2020 een traject op voor de compensatie van de verspreid liggende restgronden bij de verschillende bedrijven in het havengebied. Hiervoor zal een beslissing aan de Vlaamse regering over de dwingende redenen van groot openbaar belang voor de economische ontwikkeling van deze restgronden worden gevraagd.

De gebiedsdekkende passende beoordeling houdt rekening met de ernst van het natuurverlies afhankelijk van welke natuurwaarden (in het kader van de S-IHD, het SBP of bossen) en de grootte en ligging van de terreinen die worden ontwikkeld.

De goedkeuring van de passende beoordeling wordt verwacht in 2021.

1.3.3.2 Aanleg vrachtwagenparking Ketenislaan

Een eerste traject voor de inrichting van een braakliggend restterrein in het havengebied werd in 2020 opgestart door het Havenbedrijf Antwerpen voor de aanleg van een publieke vrachtwagenparking in de Ketenislaan en de daarbij horende natuurcompensatie voor het verlies aan leefgebied als 'plas en oever' en 'foerageergebied bruine kiekendief'. De natuurcompensatie voor dit project zal worden gerealiseerd ter hoogte van de Vitsweg in Kallo en vormt de eerste fase van een natuurcompensatie- en instandhoudingsplan voor het gebied Beverse Dijk ten zuiden van Kallo. De Vlaamse regering nam op 18 december 2020 een beslissing over de dwingende reden van groot openbaar belang voor dit project. De omgevingsvergunning werd verleend op 21 januari 2021. De inrichtingswerken starten op in de loop van 2021.

1.3.3 Haveninbreiding op de beheercommissie natuur Linkerscheldeoever

- De stand van zaken van deze gebiedsdekkende passende beoordeling, wordt in elke beheercommissie toegelicht door Johan Hoeben (Havenbedrijf Antwerpen)
- 8 oktober 2019, beheercommissie: toelichting van de opzet en methodiek van de 'gebiedsdekkende passende beoordeling' door het studie bureau Mico-effect
- 23 september 2020: toelichting van de geplande vrachtwagenparking Ketenislaan en de bijhorende natuurcompensatie op de beheercommissie door Johan Hoeben (HA)

1.3.4 Windturbines

De Vlaamse overheid ziet de Vlaamse zeehavengebieden als logische prioritaire inplantingsplaatsen voor grootschalige windenergie, in symbiose met de bestaande en toekomstige havenactiviteiten. Verschillende locaties binnen de haven komen vandaag nog in aanmerking voor nieuwe windturbines.

De beheercommissie stelt daarbij vast dat er bijkomend, specifiek onderzoek nodig is om de juiste impact van deze turbines te kunnen inschatten op de bestaande populaties maar ook op populaties die zich in de toekomst moeten gaan herstellen zoals de bruine kiekendief.

Zeker nu de haven verdicht en terzelfdertijd natuurgebieden (langer) zullen blijven functioneren binnen de havencontext is er grote voorzichtigheid en degelijk onderzoek noodzakelijk, ook naar cumulatieve effecten. Zowel de impact op de broedgebieden als op de foerageergebieden moeten daarbij in beschouwing worden genomen.

Een bijkomende problematiek is de inplanting van windturbines buiten de contouren van het Vogelrichtlijngebied waarbij foerageerbewegingen kunnen worden geïmpacted. Ook daarvoor is bijkomend onderzoek nodig.

1.3.4.1 Twee locaties voor de inplanting van mid-size turbines door DEMA

Op de **beheercommissie van 17 mei 2018** stelde **DEMA-group twee locaties voor de inplanting van mid-sizes windturbines**. Eén locatie (ter hoogte van de Vlakte van Zwiendrecht) bleek relevant voor wulpen en eventueel ook voor vleermuizen. Een andere locatie ligt pal op de vliegroute tussen de meeuwenkolonie van de Vlakte van Zwiendrecht en de Schelde. Een passende beoordeling, een verscherpte natuurtoets en een MER-screening werden opgemaakt en mitigerende maatregelen werden opgenomen. Beide locaties zijn vergund.

- De BC had als voorwaarde voor goedkeuring gevraagd om vooraf op basis van monitoringsgegevens duidelijk aan te tonen dat er geen interferentie is met de trekbewegingen van meeuwen van de Schelde naar de broedlocatie op de Vlakte van Zwiendrecht en omgekeerd, maar dat is niet gebeurd.
- Uit de passende beoordeling komen wel enkele voorwaarden:
 - De aanvaringskans met meeuwen, eenden wordt in de passende beoordeling en de verscherpte natuurtoets als verwaarloosbaar gezien, gezien de beperkte interferentie met gekende trekroutes.

- De aanvaringskans met wulpen en broedvogels is niet volledig uit te sluiten en kan leiden tot een matig negatief effect ten aanzien van tot doel gestelde soorten. Daarom wordt de noordelijke turbine in de winterperiode stilgelegd van 1,5 u voor zonsondergang tot 1,5 u na zonsondergang.
- Voor vleermuizen wordt een stillegmodule voorzien voor de meest noordelijke turbine om tot een beperkte tot verwaarloosbare verstoring te komen.
- Voor vogels geldt een beperkte tot matig negatieve verstoring van de vlakte van Zwijndrecht.
- De aanvrager verbindt er zich toe een door Natuur en Bos goedgekeurd monitorings- en afsprakenkader (4 mei 2018) na te leven waarin minstens drie jaar na ingebruikname van de turbines een monitoring is voorzien. Zijn er toch negatieve effecten, dan wordt de werking van de turbines bijgestuurd.

1.3.4.2 Strategisch plan-MER bijkomende windcapaciteit op de Linkerscheldeoever van de haven van Antwerpen

- Een eerste studie over de mogelijke inplanting van windturbines op de Linkerscheldeoever dateert al van een 10-tal jaar geleden (2007-2009). Dit 'avifaunaplan' werd in 2009 in de schoot van de beheercommissie gefinaliseerd en erkend als 'passende beoordeling' door Natuur en Bos en later verder verfijnd. Vanuit de beheercommissie rees de vraag naar een update van dit plan in een intussen al erg veranderd ruimtelijk en juridisch kader.
- Maar ook Wind aan de Stroom onderzocht de mogelijkheden voor bijkomende windturbines op LSO via de procedure van een Strategisch Plan-MER. Het werd tijdens een buitengewone werkgroep voorgesteld op 13 december 2018 door Geert Schrooten (WadS) en Mischa Indeherberg (Mieco-effect).

Het plan ging gepaard met een veelomvattend onderzoek. Maar geformuleerde suggesties voor bijkomend onderzoek en bijkomende aandachtspunten konden niet meer geïntegreerd

worden in het plan, omdat het zich al te ver in de goedkeuringsprocedure bevond. Het plan werd goedgekeurd op 12 april 2019.

De opmerkingen van de leden van de BC zullen pas aan bod komen bij de individuele vergunningstrajecten.

1.3.4.3 Tweede rij windturbines ten zuiden van de E34

In de beheercommissie rees grote bezorgdheid omwille van de aanvraag van Engie Electrabel voor de inplanting van een tweede rij windturbines ten zuiden van de E34 die een hypothese legt op dit gebied als foerageergebied voor bruine kiekendief. Gemeente Beveren, Natuur en Bos en Havenbedrijf Antwerpen gaven ongunstig (sub)advies en Natuurpunt diende bezwaar in. De gewestelijke omgevingsvergunningscommissie

volgde deze ongunstige adviezen. De bevoegde minister besliste toch de vergunning te verlenen op 26 juli 2019. De gemeente Beveren en het Havenbedrijf Antwerpen samen met tien bedrijven uit het havengebied op LSO hebben gevraagd aan de Raad voor Vergunningsbetwisting om de vergunning te vernietigen. De Raad voor Vergunningsbetwisting is op deze vraag ingegaan. De minister moet hierin een nieuwe beslissing nemen.

1.3.4.4 Windturbines in de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever

- De stand van zaken met betrekking tot windturbines op de Linkerscheldeoever, wordt tijdens elke beheercommissie overlopen.
- 17 mei 2018: presentatie door DEMA met voorstel voor twee windturbines rond de Vlakte van Zwijndrecht
- 13 december 2018: buitengewone werkgroep windturbines

1.3.5 Het Sigmaplan

1.3.5.1 Hedwige-Prosperproject

Het Hedwige-Prosperproject staat voor de ontwikkeling van 465 hectare estuariene natuur, waarvan 170ha in Vlaanderen, met zowel een ecologisch doel (het herstel van zeldzame getijdennatuur met slikken en schorren) als met veiligheidsdoelstellingen (de kracht van het getij verminderen ter preventie van overstromingen). Dit Vlaams-Nederlands project wordt getrokken door De Vlaamse Waterweg en Natuur en Bos aan Belgische zijde (het Sigmaplan) en de provincie Zeeland aan Nederlandse zijde (onder de noemer 'Natuurpakket Westerschelde'). Directe aanleiding voor het project was een opgave tot natuurherstel op Nederlands grondgebied, opgenomen binnen de ontwikkelingsschets 2010 en de Scheldeverdragen gesloten tussen Vlaanderen en Nederland in 2005.

In Nederland realiseert de Vlaamse Waterweg onder andere een krekens- en geulenstelsel, en een nieuwe ringdijk, een versterkende berm langs de Leidingendam, een verlaging van het schor voor de Scheldedijk en de afgraving van de huidige Scheldedijk en de Sieperdadijk.

Aan de Belgische kant van de grens prijkt al een nieuwe ringdijk, werden een aantal tijdelijke broedeilanden gerealiseerd en wordt stapsgewijs verder werk gemaakt van de aanleg van een krekens- en geulenstelsel, de verlaging van de Scheldedijk en de aanleg van broedeilanden.

Een uitgebreid krekens- en geulenstelsel zorgt voor een natuurlijke dynamiek op het ritme van eb en vloed.

Stand van zaken van de werken

Het hele gebied, in het verleden ingedijkt, geven we terug aan de Schelde. Om het achterliggende land tegen het instromende Scheldewater te beschermen, is al een 3 kilometer lange **ringdijk** op Vlaams grondgebied aangelegd. Ook een pompstation en een nieuwe radartoren waren al voor 2018 gerealiseerd.

In 2019 gebeurden verdere voorbereidende werken: het weghalen van nutsleidingen, het slopen van panden, het vellen van bomen.

In 2020 zijn de grote werken gestart in de Hedwige-Prosperpolder. Op Nederlands grondgebied is verder gewerkt aan de ringdijk. In 2021 volgt nog 1,8 kilometer.

Tegelijk werd een **geulenstelsel in de Hedwigepolder** gegraven. In 2020 werd zo maar liefst 1 miljoen m³ grond verzet, goed voor 80% van het geulenstelsel. De vlotte voortgang van de werken, was deels te danken aan het goede (droge) weer in 2020. Vanuit één grote geul waarlangs het Scheldewater vlot het gebied in en uit zal kunnen stromen, werden nevengeulen ontwikkeld. De grond die vrijkwam bij het uitgraven van het nieuwe geulenstelsel werd gebruikt voor de aanleg van de ringdijk en voor de herprofilering van Prosperpolder Noord.

De **Sieperdadijk** tussen de Hedwigepolder en het Sieperdaschor, verdwijnt in het voorjaar 2022 om er één groot gebied te creëren. Vooraf moet een tussendijk gerealiseerd worden zodat er tijdelijk niet te veel water in het schor stroomt. Dat is belangrijk om de werken goed te kunnen uitvoeren. Om de bestaande natuurwaarden in stand te houden, zijn in die tussendijk buizen gebouwd die ervoor zorgen dat het meest westelijke deel van het Sieperdaschor nog onder invloed van het getij staat, maar met een gereduceerde werking.

Ook de **Scheldedijk** tussen de Hedwigepolder en de Schelde zal in het voorjaar van 2022 weggehaald worden. Het schor dat er nu nog ligt, zal eind 2021 worden afgegraven. Zo kan het water vlot in en uit het gebied stromen als de Scheldedijk weg is. Daarnaast zorgt het voor de extra dynamiek die nodig is om duurzame getijdennatuur te ontwikkelen.

Tijdens de werken is het verboden om de werfzone te betreden. Fietsen of wandelen op de ringdijk is wel nog mogelijk.

In 2023 hoopt de Vlaamse Waterweg het Hedwige-Prosperproject af te ronden.

Compensatie-opgave strand en plas op de broedeilanden in Prosperpolder Noord

De werkgroep strand en plas stuurde in 2019 en 2020 aan op een goede afstemming van de werfwerken met het functioneren van de tijdelijke broedeilanden met een compensatieopgave van 70 hectare surrogaat kust. (zie werkgroep strand en plas, p. 53 e.v.)

Uit de monitoringsgegevens van het broedseizoen 2020 bleek deze afstemming effectief.

De tijdelijke broedeilanden worden gefaseerd omgevormd tot definitieve broedeilanden. Na de finale inrichting van het gebied zal er dankzij de natuurlijke dynamiek naar schatting 40 ha broedgebied voor strand- en plasbroeders aanwezig blijven.

De 30 ha van de huidige 70 ha die daar in afwachting van de finale herinrichting tijdelijk zijn ingericht, kunnen op termijn wellicht worden opgevangen binnen de contouren van Prosperpolder Zuid Fase I.

1.3.5.2 Doelpolder

Aan de voet van de koeltorens van Doel, ligt de Doelpolder. Doelpolder Noord is in het kader van de compensaties binnen het Deurganckdokdossier, ingericht als weidevogelgebied. In een volgende fase van het Sigmaplan, vormt het samen met Doelpolder Midden één getijdengebied met een gecontroleerd gereduceerd getij (GGG) als onderdeel van het Grenspark Groot Saeftinghe. De Vlaamse Regering legde 2025 vast als startdatum voor de realisatie ervan.

De Doelpolder ondergaat dan een hele transformatie: het wordt een geulen- en krekensysteem, waarbinnen de Brakke Kreek nog meer plaats krijgt. Ook in Doelpolder Noord, zal er getijdeninvloed komen, maar wel in combinatie met het behoud van het gebied als broedgebied voor weidevogels. Ter hoogte van het Paardenschor komt een uitstromingsgeul. De dijkvormige grondstock tussen Doelpolder Noord en Midden zal verwijderd worden.

1.3.5.3 Het Sigmaplan in de Beheercommissie natuur Linkerscheldeoever

- De stand van zaken van het Hedwige-Prosperproject wordt tijdens elke beheercommissie toegelicht door Wim Dauwe of Dorien Verstraete (De Vlaamse Waterweg)
- Tijdens de werkgroepen strand en plas werd de stand van zaken van het project regelmatig uitgebreid gepresenteerd door Dorien Verstraete (De Vlaamse Waterweg)

1.3.6 Grenspark Groot Saeftinghe

Eén van de grootste troeven van het Linkerscheldeoevergebied zijn de enorme natuurgebieden van Zeeuws-Vlaanderen, net over de grens in Nederland. Jarenlang ontwikkelden deze gebieden zich los van elkaar, maar de laatste jaren groeit het besef dat het dan wel over twee landen gaat, maar dat hier toch best een heel sterk gezamenlijk verhaal geschreven wordt.

- Acht partners vonden elkaar in de gemeenschappelijke ambitie om deze unieke regio grensoverschrijdend op de kaart te zetten. Ze wisten samen een Interreg-project bij Europa goedgekeurd te krijgen waarmee gedurende drie jaar (van 1 april 2016 tot 31 maart 2019) het biodiversiteitsluik van het Grenspark kon worden versterkt. Die termijn werd verlengd tot 31 maart 2020.
- In het kader van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen werd er in 2020 een strategisch project goedgekeurd als een logisch vervolg op het Interreg-project. De looptijd is 3 jaar.
- Intussen zal in 2021 een nieuw samenwerkingsverband opstarten dat het Grenspark organiseert voor een nog veel verdere toekomst.

In het grensgebied van Vlaanderen en Nederland groeit zo één van de grootste brakgetijdennatuurgebieden van West-Europa én tegelijk een grenspark. Het initiatief zet immers niet enkel in op natuur, maar ook op het creëren van meerwaarde voor de bewoners, bezoekers, landbouwers, ondernemers ... kortom: de streek in zijn geheel.

Verschillende processen en projecten lopen hiervoor parallel.

1.3.6.1 Een grensoverschrijdende natuurbeheervisie

De opmaak van een grensoverschrijdende beheervisie legt de kansen voor meer biodiversiteit in het Grenspark bloot. Het maakt een onderscheid tussen de **robuuste natuurkern** (het Verdrongen land van Saeftinghe, de Hedwige-Prosperpolder, andere gebieden in de vorm van natuurcompensaties) **en de buitenschil** van het Grenspark. Natuur is de hoofdfunctie in de kerngebieden, gericht op de Europese natuurdoelen. Natuur is nevens geschikt in de buitenschil waar ze kan samensporen met andere doelstellingen. In de buitenschil wordt ingezet op het ecologisch beheren van dijken, kreekherstel, natuurinclusieve landbouw of agrarisch natuurbeheer ten behoeve van akkervogels (zie p. 66).

1.3.6.2 Beheerplannen voor 13 natuurgebieden op Vlaamse grondgebied

Deze beheerplannen werden uitgewerkt en intensief begeleid in de werkgroepen optimalisatie en beheer (zie p. 49 e.v.) en teruggekoppeld met de beheercommissie.

1.3.6.3 Concrete realisaties op het terrein

- De inrichting van broedvogeleilanden (sommige afgedekt met schelpen) (Prosperpolder Zuid en Prosperpolder Noord)
- Plaatsen van weidevogel- en schrapenrasters (Sigmadijk Prosperpolder, Putten West, Doelpolder Noord)
- Een nieuw vogelringstation (het 'Zomerhuis') in samenwerking met de provincie Zeeland en het Zeeuwse Landschap ter ondersteuning van de Monitoring
- Maatregelen voor rugstreeppadden: amfibieënscherm, amfibiepoelen
- Plaatsen van vleermuiskasten en een vleermuistoren
- Ecohydrologisch herstel van binnendijkse gebieden
- Bodemherstel in de Grote Geule met de ruiming van vervuild slib (20ha).
- Een openluchtlaboratorium voor innovatieve landbouw en agrarisch natuurbeheer
- Proeftuinen met bruine kiekendiefvriendelijke teelten
- ...

1.3.6.4 Een grensstreek met een eigenwijze identiteit en streekmerk

Om van het Grenspark een upgrade te maken voor de grensstreek in zijn geheel zetten de verschillende partners ook in op natuurbeleving, natuureducatie en economische meerwaardecreatie (in samenwerking met ondernemers uit de regio). Een grenspark kan namelijk niet meer succesvol worden gemanaged zonder een modern exploitatiemodel. Voor het Grenspark Groot Saeftinghe werd daarom een gebiedsagenda opgemaakt voor de streekholders met als doel een **streekmerk** uit te bouwen in samenhang met een uitvoeringsprogramma.

Deze ambities voor de streek staan verbeeld in het ruimtelijk concept voor het Grenspark: de **unieke identiteit van de streek is bepaald door de drie-eenheid: natuur, landbouw en haven** die samen het landschap in deze regio kleuren.

Anno 2020 mondde dit concept uit in een branding- en marketingstrategie om van het Grenspark een sterk merk te maken en in de uitwerking van een Masterplan voor de **Prosperite als belangrijke onthaalpoort** voor het Grenspark.

1.3.6.5 Intens participatieproces voor en door de streek

In heel wat uiteenlopende initiatieven en evenementen wordt ingezet op participatie door en met de streek:

- 'Grensverleggend landbouwen' was een evenement gericht op de lokale landbouwers op 27 februari 2018 in het kader van het 'openluchtlaboratorium voor landbouw' en de experimenten met bruine kiekendiefvriendelijke teelten.
- Tijdens het 'Grensparkatelier' op 6 september 2018 in Kieldrecht bogen ook de leden van de beheercommissie zich in verschillende workshops over (nieuwe) kansen en opportuniteiten voor de dijken, het water, de landbouw en de natuur in de buitenschil rond de natuurkerngebieden.

- 'Film, food en fotofestival Grenspark Groot-Saeftinghe' op 10 maart 2019 was een evenement voor het ruime publiek om de drie-eenheid natuur, landbouw en haven gevarieerd te mogen ervaren.
- Georganiseerde wandelingen en fietstochten (diverse data)
- Streekholdersdag: 27 november 2019
 - Via de Facebookpagina 'Grensparkchallenge' wordt de streek uitgedaagd om 10 'challenges' in het Grenspark mee te helpen realiseren. Ook via www.grensparkchallenge.eu is dit te volgen. Enkele voorbeelden: het realiseren van 150.000m2 nieuw foerageergebied voor bruine kiekendief, het opleiden van minstens 20 grensparkgastheren via de cursus 'gastheerschap', het plaatsen van 20 vleermuiskasten, het produceren van 20 streekproducten ...

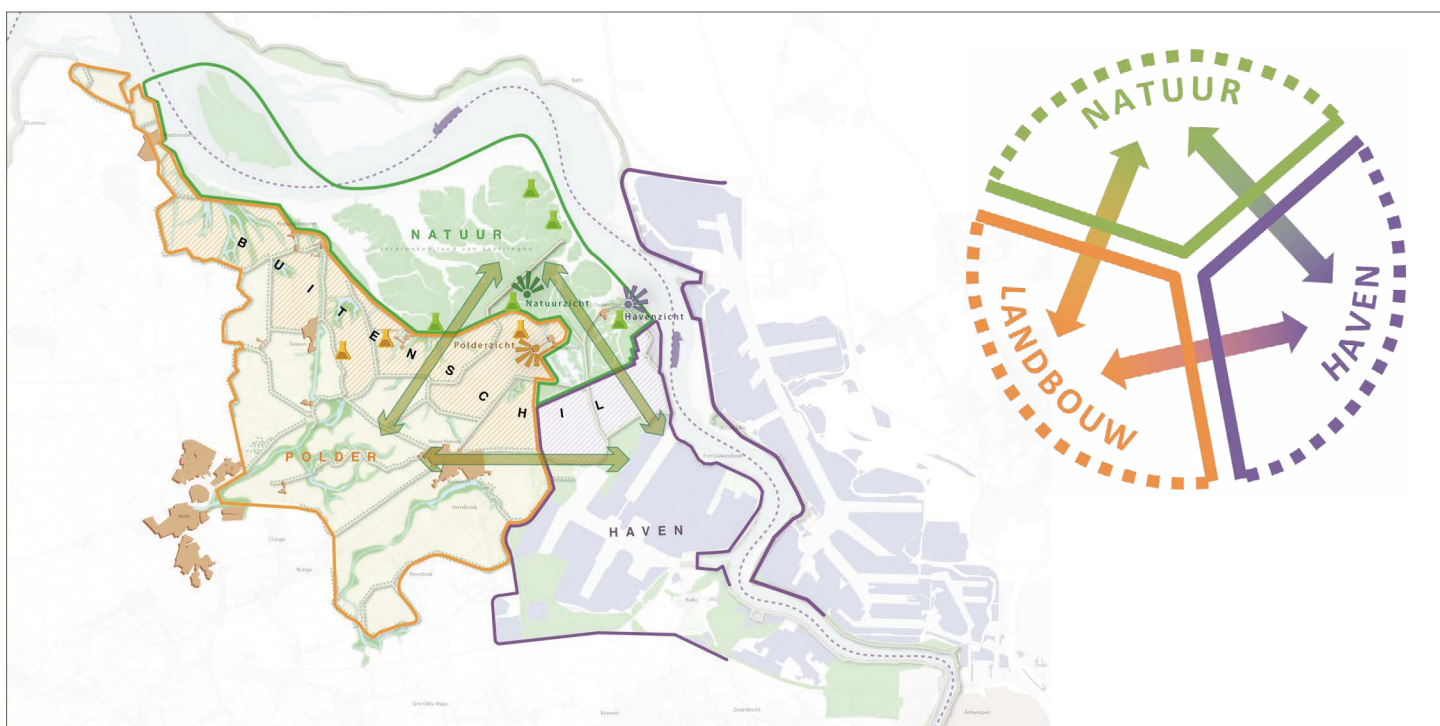
1.3.6.6 Kregen- en dijkenplan

In de buitenschil wordt vertrokken vanuit de dijken, kregen, waterlopen en andere reeds aanwezige natuurwaarden en de potenties tot innovatieve landbouw ... De landschappelijke, ecologische, agrarische, hydrologische ... potenties van alle kregen en dijken worden op elkaar afgestemd en uitgetekend in één **kregen- en dijkenplan**. Dit plan is een visievormend document dat de totstandkoming van een geïntegreerd landschapsbeeld in het Grenspark ondersteunt. Wanneer bijvoorbeeld her en der bomen moeten sneuvelen in functie van natuurdoelen, dan biedt dit plan het afwegingskader van waar je dit beter wel of niet kan doen. Verschillende dijk- en kregentypologieën en hun verschillende multisectoriële potenties, vormen de bouwstenen van een blauwgroen netwerk in het Grenspark.

Een **uitwerking van dit plan** voor het zuidelijk en westelijk deel van de Waaslandhaven, de cluster West (**kregenrondje Kieldrecht**) en zuid (de **'zandrand Land van Waas'** uit het instandhoudingsbesluit gebeurde door Circular Landscapes en Vista, in opdracht van het Havenbedrijf Antwerpen. De studie biedt ideeën aan wie in dit gebied een project wil initiëren vanuit welke hoek dan ook, met het oog op een geïntegreerde benadering van het landschap.

Zes deelstructuren hebben daarbinnen eigen karakteristieken en ontwikkelingsmogelijkheden. Vier gebieden zijn als voorbeeld in concrete uitgewerkt:

- De Koningskieldrecht polder (met westelijk een open landschap, mogelijk foerageergebied voor bruine kiekendief, een te verbreden kreek met brede rietoevers ...);
- Vliegenstal (ten zuiden van de E34) waar waterbergingszones met rietmoeras een opportuniteit bieden naast kiekendieftelten en -inrichtingen);
- Singelberg met een cultuurhistorische betekenis die kan versterkt worden in het landschap (de ringstructuur van de dubbele slootgracht);
- De Beverse dijk tussen Kallo de R2 en de E34 met potenties voor foerageergebied bruine kiekendief op de bufferdijken, het oude gehucht Steenland met een erfgoedkundige waarde, rietoevers langs de Melselebeek en de Melkader enz.

Concept Grenspark Groot Saeftinghe

1.3.6.7 Het Grenspark in de beheercommissie natuur Linkerscheldeoever

- Tijdens elke beheercommissie licht Laurent Vanden Abeele de stand van zaken van het Grensparkproject toe.
- 17 mei 2018: voorstel van de algemene beheervisie door Laurent Vanden Abeele (ANB)
- 20 juni 2018: Voorstelling van het Interreg-project door Pieter Jan Meire (EGTS) en Anke Calon (Provincie Zeeland)
- 11 februari 2019: voorstelling van het "Concept Grenspark Groot Saeftinghe" door Pieter-Jan Meire (EGTS)
- 8 oktober 2019: presentatie van het masterplan voor de Prospersite door de gemeente Beveren
- 5 mei 2020: presentatie van het "Kreken- en dijkenplan" door Laurent Vanden Abeele (ANB)
- 23 september 2020: presentatie van een uitwerking van het 'Kreken- en dijkenplan' door Johan Hoeben (HA) voor het 'Krekenrondje Kieldrecht' en de 'zandrand Land van Waas'.
- 21 oktober 2020: werkgroep optimalisatie en beheer: presentatie 'Algemene beheervisie Grenspark Groot Saeftinghe' door Laurent Vanden Abeele

1.3.7 SBP Haven van Antwerpen

1.3.7.1 SBP 1

Havenbedrijf Antwerpen en Natuurpunt werkten in 2013 het 'Soortenbeschermingsprogramma voor de Haven van Antwerpen' uit met een looptijd van 2014 tot 20 augustus 2019. Het SBP heeft als doel (beschermde) soorten waarvoor de haven een belangrijke vindplaats is, in stand te houden op het niveau van het havengebied, veeleer dan op het niveau van een individueel bedrijventerrein. Het slaat zo een brug tussen de soortenbescherming en maximale rechtszekerheid voor de bedrijven.

Dat SBP van de haven bestaat uit een algemeen deel en uit meerdere individuele 'Soortenbeschermingsplannen' of -programma's. Uit de 90 beschermde soorten werden 14 paraplu-soorten geselecteerd. Maatregelen voor deze 'paraplu-soorten' komen ook de instandhouding van de overige 76 'mee-liftende soorten' ten goede.

Om het eerste SBP te evalueren werden de genomen maatregelen tijdens de **beheercommissie van 20 juni 2018** overlopen aan de hand van monitoringsgegevens voor de verschillende paraplu-soorten.

Vooraf voor bruine kiekendief blijft het succes van het SBP voorlopig nog uit.

Dit heeft niet enkel te maken met de mindere toestand van de gebieden voor riet en water, maar ook met de komst van vos en de cumulatieve effecten van verstoringen als hoogspanningsleidingen, windturbines, helikopters ... Niet alleen broedgebied voor bruine kiekendief is belangrijk, ook voldoende kwalitatief foerageergebied rondom dat broedgebied speelt mee. Het opbouwen van muizenpopulaties in bruine kiekendiefvriendelijke teelten, vraagt tijd.

Het grootste deel van dit SBP (11 acties of 67%) werd gerealiseerd. Nog niet gerealiseerde acties, staan meestal 'on hold' door de interferentie met bijvoorbeeld de Oosterweelverbinding of andere projecten. Aangezien een vervolg op dit eerste SBP nog niet rond was, is het eerste SBP verlengd.

1.3.7.2 SBP 2

Voor de opmaak van een tweede SBP, fungeerden de beheercommissie van zowel Linker- als Rechterscheldeoever als stuurgroep. De verschillende individuele soortenbeschermingsprogramma's werden per soort overlopen en besproken. Inhoudelijk was het SBP 2 in 2020 afgerond, maar de goedkeuringsprocedure is nog niet afgerond.

1.3.7.3 Het SBP in de beheercommissie natuur Linkerscheldeoever

- Tijdens elke beheercommissie licht Johan Hoebe (Havenbedrijf Antwerpen) de stand van zaken van de opmaak van het SBP2 toe.
- 20 juni 2018: stand van zaken SBP 1
- 20 maart 2019: evaluatie van het SBP1
- 4 juni 2019: bespreking individuele SBP's in het kader van het SBP2

1.3.8 Havenland

Het project 'Havenland' verbindt het havengebied Antwerpen met zijn omgeving op linker- en rechterscheldeoever. Het havenlandschap is samengesteld uit maritieme, logistieke, en industriële activiteiten, erfgoed, het polderlandschap, natuur en de Schelde die door haar ligging een centrale rol in het verhaal inneemt. De deuren van dit veelkleurige landschappen zet Havenland open onder meer door diverse onthaal-, bezoek- en uitkijkmogelijkheden op elkaar af te stemmen en aan te vullen met overkoepelende initiatieven zoals watervervoer, sterke onthaalpoorten als landschapsbakens, verbindende fietsroutes, enz.

Van 2016 tot 2019 maakte Havenland deel uit van het actieprogramma voor de 'Ontwikkeling van het Havengebied Antwerpen' (OHA) en was Havenland een strategisch project in het kader van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV).

Het Havenbedrijf Antwerpen besteedde in 2018 een opdracht uit om een aantal prototypes van de Havenland-huisstijl te realiseren. Een verplaatsbaar module en een vogelkijkhut in de Kuifeend werden gerealiseerd. Een uitkijktoren, oorspronkelijk voorzien op de Sigmadijk aan Prosperpolder Noord, werd uiteindelijk niet uitgevoerd.

Een groot deel natuurgebieden op LSO werden voorzien van nieuwe infoborden in Havenlandstijl. De eerste Havenlandklassen zijn in 2018 als proefklassen van start gegaan.

Havenland als strategisch project liep af april 2019. Bij afloop van het project werd beslist om Havenland verder te zetten, maar wel te heroriënteren. De focus zal daarbij verschuiven van het ruimtelijke – eigen aan een strategisch project binnen het RSV – naar educatie, onthaal & duurzame recreatie. Havenland wil de kennis over en de beleving van de haven van Antwerpen verder vormgeven om zo een groter maatschappelijk draagvlak te creëren door het educatieve en recreatieve aanbod binnen Havenland te bundelen en herkenbaar te maken

Havenland 2.0 steunt op **twee pijlers** die het gebied niet alleen beter ontsluiten, maar ook de ruimtelijke samenhang voelbaar maken.

- Diverse onthaal-, educatie- en bezoekmogelijkheden creëren en meer op elkaar afstemmen. Onthaalplekken in Havenland worden Havenlandpoorten genoemd.
- Een Havenlandlabel invoeren om initiatieven zoals recreatieve fietsroutes, educatieve havenroutes of activiteiten, sport en ontspanning in Havenland, recreatief vervoer, enzovoort naar een hoger niveau te tillen en te integreren.

1.3.9 Bruine kiekendief en het landbouwgebied

“Ik val voor jou”, zeggen wij, nogal nuchter en kaal. Maar wat stellen die woorden voor naast de magistrale baltsvlucht van de bruine kiekendief? Eens terug uit het zuiden, in maart, april, maakt hij zijn ouverture, hoog in de lucht, in golvende vlucht. Afwisselend zweeft hij of vliegt met grote slagen flappend, hij versnelt, vertraagt, schommelt, draait en eindigt zijn verleidingssymfonie met een tragische ‘feuille morte’ in het riet. Even indrukwekkend als een Beethoven, niet in muziek, wel in beweging.

Elke vrouw die dit ziet, duikt toch meteen het riet in om gezellig samen een nestje te bouwen?

Bruine kiekendief is het zorgkindje op Linkeroever. Nochtans is het een beschermde soort en is het Vogelrichtlijngebied Schorren en polders van de Beneden-schelde essentieel voor de instandhouding van deze soort in Vlaanderen. Sedert 2019 broedt hij enkel nog op het (vosvrije) deel van dit SBZ op de rechterscheldeover.

De bruine kiekendief is een moerasvogel. Liefst van al broedt hij in grote rietlanden in de nabijheid van foerageergebied waar hij voldoende muizen, kleine zoogdieren, kleine vogels, of zelfs kikkers vindt om te verorberen. Hij past zich wel aan: meer en meer zien we hem ook in rietgrachten en op akkers broeden. Maar zijn achteruitgang is een teken aan de wand voor zowel het verlies aan zijn favoriete broedgebied (rietlanden) als zijn foerageergebied (biodiverse en gezonde ecosystemen in onze landbouwgebieden).

Het S-IHD-besluit van 17 mei 2019 bepaalt dat we deze achteruitgang moeten tegengaan:

- in de eerste plaats door onze bestaande natuurgebieden te optimaliseren (prioritaire inspanningen 1)
- in de tweede plaats door bijkomend foerageergebied te zoeken in het landbouwgebied binnen een straal van 3 km rondom de potentiële broedgebieden door het voorstellen van vrijwillige maatregelen.

- in de derde plaats door de soort te monitoren, de resultaten van alle inspanningen te evalueren en het beleid waar en wanneer nodig flexibel aan te passen. Het INBO neemt deze taak op zich. Sedert 2018 zendt het INBO bovendien bruine kiekendieven om meer te leren over het broed-, foerageer- en migratiegedrag van deze vogel.

1.3.9.1 Demoprojecten, beheer- en pasmuntovereenkomsten

Binnen het Interreg-project Grenspark Groot Saeftinghe startte de samenwerking met landbouwers rond foerageermogelijkheden voor bruine kiekendief in het landbouwgebied al in 2015.

Grensparklandbouwers zorgen voor bijkomend leefgebied voor bruine kiekendieven door te experimenteren met kiekendiefvriendelijke teelten die ook voor de boer inpasbaar in de bedrijfsvoering kunnen zijn. Dit kon op gronden die kosteloos ter beschikking werden gesteld door de grondenbank (108 ha). Daarnaast sloot VLM reguliere beheerovereenkomsten af met landbouwers in het kader van het plattelandsbeleid. Dit betrof 62ha met vooral aanleg en onderhoud van gemengde grasstroken en faunavoedselgewas. Ook deze teelten dragen bij aan het foerageergebied voor de bruine kiekendief. Verder werden ook pasmuntovereenkomsten gesloten waarbij de landbouwer overheidsgronden gratis mag bewerken in ruil voor het nemen van maatregelen op de eigen gronden.

In totaal stapten 33 Vlaamse landbouwers mee in dit verhaal.

Er bewoog ook heel wat aan de Nederlandse kant. Kiekendieven foerageren natuurlijk aan beide kanten van de grens.

1.3.9.2 Bijkomend foerageergebied bruine kiekendief conform het S-IHD-besluit

Doelstelling

Het instandhoudingsdoel voor bruine kiekendief bedraagt 28 tot 33 broedparen op de Linkerscheldeover. Hiervoor is 2800 – 3300 ha foerageergebied nodig: het grootste deel hiervan vinden we in bestaand natuurgebied en havengebied, en het overige deel binnen het landbouwgebied. Uit de berekeningen blijkt dat we nog tot 1000-1500 ha foerageergebied in landbouwgebied moeten zoeken. We gaan ervan uit dat landbouwgebied geschikt is als foerageergebied als het voor 10% van de oppervlakte bestaat uit zones met voedselrijke kiekendiefvriendelijke vegetaties. Concreet betekent dit dat we nog werk moeten maken van 100 – 150 ha hoogwaardige kiekendiefvriendelijke maatregelen in het landbouwgebied op LSO.

Welke maatregelen?

Om te onderzoeken wat hoogwaardig foerageergebied binnen het landbouwgebied precies kan en minstens moet inhouden, werd in 2019 een **dynamisch afsprakenkader kiekendiefvriendelijke teelten** opgesteld door het studiebureau Mico-effect. Het bevat een opsomming van de mogelijke teelten en de mate waarin deze geschikt foerageergebied opleveren.

De opmaak van het dynamisch afsprakenkader gebeurde binnen de beheercommissie op basis van de input vanuit en in nauw overleg met de landbouworganisaties Boerenbond en ABS en de landbouwadministratie. Deze lijst met teelten werd goedgekeurd op de beheercommissie van 12 december 2019.

Ruimtelijke allocatie van de maatregelen

Op 23 september 2020 startte de opdracht van Mico-effect voor de selectie en de concrete uitwerking van de inrichtingszones voor bijkomend foerageergebied van de bruine kiekendief in enkele focuszones (aanbesteding door HA, trekker ANB). In december 2020 startte het overlegproces dat deze uitwerking begeleidt (aanbesteding ANB, trekker ANB).

De zoektocht naar 100 tot 150 ha kiekendiefvriendelijke maatregelen speelt zich verspreid af over drie clusters: cluster Noord, cluster West en cluster Zuid (ter hoogte van de Beverse Dijk en ten zuiden van de E34) in het Vogelrichtlijngebied of binnen de 3km errond. Versturende elementen waar we rekening mee houden, zijn hoogspanningslijnen, bomen, grote wegen, bebouwing ... Deze beperken het zoekgebied tot de groene zones in onderstaande kaart. 60% van de oppervlakte vullen we in met permanente maatregelen op een vaste locatie op overheidsgronden, 40% met maatregelen die niet op een vast locatie vastgekleit hoeven te worden (beheerovereenkomsten, pasmuntovereenkomsten op privé-eigendom ...)

Cluster	Noord	West	Zuid	Totaal
Voorzien aantal koppels (cfr. natuurbeheerplannen)	7-8+5 Galgenschoor	8-9	8	28-30 (doelstelling 28-33)
Vereiste oppervlakte foerageergebied (ha)	1.200-1.300	800-900	800	2.800-3.000 (doelstelling 2.800-3.300)
Reeds aanwezig volgens d-IHD besluit (opp. Natuurgebied) (ha)	800	460	540	1.800
Nog te ontwikkelen foerageergebied	500	340-440	260	1.100-1.200 (1.000-1.500 volgens S-IHD-besluit)

Inrichtingsnota en billijke vergoeding in 2021

In 2021 zal, in het kader van het decreet Landinrichting, een nieuwe inrichtingsnota foerageergebied bruine kiekendief uitgewerkt worden, waarin de instrumenten worden opgenomen die kiekendiefvriendelijke teelten en inrichtingen kunnen faciliteren (aanbesteding door HA, trekker ANB, begeleiding VLM).

VLM werkte reeds vier nieuwe beheerovereenkomsten uit op maat van bruine kiekendief.

Als reguliere beheerovereenkomsten zijn deze pas in te schakelen via de PDPO (Programma voor Plattelandsontwikkeling) in 2022.

Andere beheerovereenkomsten in het kader van landinrichting zijn mee opgenomen in de inrichtingsnota die wordt gefinancierd door de partners van de grondenbank.

Daarnaast zal Havenbedrijf Antwerpen in 2021 een studie aanbesteden om de kosten en baten te berekenen voor landbouwers die inspanningen willen leveren via de beheer- of pasmuntovereenkomsten of dienstenvergoedingen.

Grondenbank

De overeenkomst rond de grondenbank was mee verankerd in het vernietigd GRUP.

Om te kunnen voorzien in de nodige overheidsgronden voor kiekendiefvriendelijke teelten werd een nota VR betreffende 'Noodzaak verdere aanleg van een grondreserve in het zoekgebied Linkerschelde-oever' opgemaakt. Daarin wordt voorgesteld om een grondenbank in te stellen voor het Linkerscheldeoevergebied 'voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen'.

1.3.9.3 Verwachte compensatieopgaves voor bruine kiekendief

Aan verschillende geplande havenontwikkelingen (ECA, de westelijke ontsluitingsweg, de inbreiding door de inname van restpercelen in de Waaslandhaven) hangt een compensatie-opgave voor bruine kiekendief vast. In 2020 startte het onderzoek naar hoeveel foerageergebied nog zal verdwijnen die we moeten omzetten in **oppervlaktecompensaties**.

Havenbedrijf Antwerpen werkt aan een **strategisch MER** om de inname van verschillende restpercelen in de Haven, mogelijk te maken. De Haven zoekt daarom foerageergebied voor bruine kiekendief aan de Beverse dijk (waar reeds een eerste fase natuurcompensatie voor de vrachtwagenparking werd vergund) en in andere gebieden.

Afdeling Maritieme Toegang (MOW) buigt zich binnen het **complex project extra containercapaciteit** voor de haven van Antwerpen (ECA) over een compensatienood van 40 ha foerageergebied (deels tegelijk weidevogelgebied) te realiseren in Doelpolder Zuid.

Deze natuurcompensatie zijn additief aan en duidelijk verschillende van de S-IHD maatregelen die worden genomen voor foerageergebied bruine kiekendief.

1.3.9.4 Monitoring en onderzoek door INBO

Zowel op de linker- als op de rechterscheldeoever is er voorzien in een basismonitoring van de bruine kiekendief. In het kader van het **Vlaamse Soortenbeschermingsprogramma bruine kiekendief** is deze basismonitoring nog uitgebreid met een intensievere monitoring van het nestsucces en het foerageergedrag van de bruine kiekendief.

Het INBO zal daarbij de territoria karteren en onderzoeken op effectief broeden. Vliegvlugge jongen zullen worden geringd en getagd. Bijkomend is een opvolging voorzien van de 'kiekendiefvriendelijke' teelten in oppervlakte, configuratie, prooibeschikbaarheid en –aanwezigheid doorheen het seizoen. Sedert 2018 levert het INBO grote inspanningen om bruine kiekendieven te zenderen. Zo kreeg 'Suzanna' in de zomer van 2018 een zender aangemeten.

In 2019 werd het koppeltje Lillo en Lila gezenderd. In 2020 is het gelukt om één mannetje, Tonio, te zenderen. Het betrof telkens vogels die broeden op Galgenschoor.

Ook in de toekomst zal INBO 1 à 2 vogels per seizoen van een zender voorzien. Dit is een heel tijdsintensief project.

De zendering levert interessante informatie op over bijvoorbeeld foerageer- en migratiegedrag, habitats, bijvoorbeeld. Die info legt INBO naast andere informatie zoals deze van het kenniscentrum akkervogels in Groningen. Het ziet ernaar uit dat elke vogel zijn eigen verhaal en gedrag heeft en dat het nodig is om bijkomende vogels te zenderen om meer algemene uitspraken over de bruine kiekendief te kunnen doen.

Zo wijken bruine kiekendieven erg van elkaar af in hun keuze van foerageergebied in het Antwerpse havengebied. Vanuit het Galgenschoor kiest de ene vogel resoluut voor foerageergebied op Linkeroever, maar Tonio blijft eerder hangen boven rechteroever.

Tijdens de intensieve vangpogingen observeerde INBO talrijke luchtgevechten tussen haviken, slechtvalken, kiekendieven ... Tijdens deze gevechten letten vogels niet meer op hoogspanningen en zeker dan vormen hoogspanningsleidingen een gevaar.

Migratieroute van enkele bruine kiekendieven (Lillo, Lilla ...) in de winter van 2019-2020

Foerageergedrag bruine kiekendief, Lillo, 2020

Hoogspanningslijnen vermijden ze op andere momenten door heel hoog op te schroeven en over de draden heen af te dalen. Ze mijden duidelijk de pilonen. Hierdoor weten we nu dat percelen langs hoogspanningsleidingen minder geschikt zijn voor bruine kiekendiefvriendelijke teelten.

Op basis van de monitoring en zendering kan de effectiviteit van bepaalde maatregelen voor bruine kiekendief nagegaan worden wat kan leiden tot het bijsturen van de set aan maatregelen op het vlak van teelt, grootte, afstand tot (potentiële) nestplaats en beheer.

1.3.9.5 Andere maatregelen

Binnen het **SBP Haven van Antwerpen werd een individueel soortenbeschermings-programma voor bruine kiekendief** opgemaakt gericht op het behoud van een status quo van de broedkoppels binnen het havengebied. Extra foerageergebied werd aangelegd door het open maken van terreinen en het inzaaien van zogenaamde kiekendiefvriendelijke teelten. Dit programma kon niet vermijden dat de Bruine kiekendief als broedvogel verdween uit het havengebied.

De **jachtconsensus** is aangepast in functie van de uitbreiding van het foerageergebied voor bruine kiekendief. Dijken die vroeger wel werden bejaagd, zijn nu uitgekleurd zodat er meer konijnen beschikbaar zijn voor (vooral vrouwelijke) kiekendieven.

Filmpje VLM

De VLM realiseerde in 2020 een filmpje met en voor landbouwers als uitnodiging aan landbouwers om mee te werken aan kiekendiefvriendelijke maatregelen: <https://youtu.be/M9Wnzbav30>.

1.3.9.6 Het landbouwinnovatiefonds

Samen met de partners van Grenspark Groot Saeftinghe, lanceerde Port of Antwerp in 2020 een projectoproep voor landbouwers op de Linkerscheldeoever, dat focust op natuurinclusieve landbouw. Negen lokale landbouwers dienden een projectvoorstel in, een jury keurde ze allemaal goed.

Het Landbouwinnovatiefonds dat speciaal werd opgericht om dit soort innovatie te stimuleren, ondersteunt deze projecten.

Elk projectvoorstel draait om innovatieve oplossingen die optimaal gebruik maken van de natuurlijke omgeving, het verminderen van de impact op het milieu en het bijdragen aan de biodiversiteit én tegelijk aan de economische toekomst van de landbouw.

Concreet? Een van de landbouwers ontwikkelde een machine waarmee hij op twee verschillende dieptes tegelijk kan zaaien om via mengteelt biodiversiteit te stimuleren. Andere oplossingen focussen op het verminderen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, zoals het gericht aanplanten van bloemen waarvan het stuifmeel roofmijten aantrekt die insecten opeten, of het gebruik van een wieder voor het verwijderen van onkruid. Een van de projecten pakt de droogteproblematiek aan

door middel van introductie van peilgestuurde drainage waarbij het water zo optimaal mogelijk in de bodem wordt gebracht en gehouden. Daarnaast zijn er ook een aantal landbouwers die starten met kiekendiefvriendelijke teelten. Deze teelten kunnen zonder gewasbescherming of kunstmest worden gekweekt en helpen niet alleen de kiekendief aan voedsel, maar zijn ook een kansrijk ruwvoer voor de koeien zodat de boer minder afhankelijk is van de import van eiwitbronnen zoals soja.

De ingediende projecten zijn gescreend door een professionele jury. Dankzij het fonds krijgen de 9 landbouwers financiële ondersteuning bij het verder uitwerken en uitrollen van hun businessplan. In 2021 volgt een tweede oproep voor landbouwers in de regio van het grenspark. Die oproep is dit keer grensoverschrijdend, zodat ook innovatieve boeren uit Zeeuws-Vlaanderen zich kunnen aandienen voor subsidie.

In de zomer van 2021 zullen tijdens een infodag de reeds goedgekeurde projecten worden voorgesteld aan geïnteresseerde landbouwers.

1.3.9.7 Landbouw en bruine kiekendief op de Beheercommissie natuur Linkerscheldeoever

- Geert Spanoghe (INBO) geeft elke beheercommissie een stand van zaken van het broeden, foerageren en trekken van bruine kiekendief.
- Dorien Vercauteren (HA) geeft elke beheercommissie een stand van zaken van het landbouwinnovatiefonds.
- 8 oktober 2019: BC: toelichting opzet draaiboek/dynamisch afsprakenkader bruine kiekendief en vraag om landbouwkundige input
- 12 november 2019: buitengewone werkgroep bruine kiekendief: toelichting verwerking input in eerste voorstel van draaiboek/dynamisch afsprakenkader bruine kiekendief
- 12 december 2019: goedkeuring draaiboek bruine kiekendief
- 18 juni 2020: voorstelling Landbouwinnovatiefonds
- 23 september 2020: presentatie ruimtelijke GIS-analyse foerageergebied bruine kiekendief
- 1 december 2020: voorstellen en bespreken van het speelveld en de spelregels bij het zoeken naar inrichtingsgebieden voor foerageergebied bruine kiekendief

1.4 Werkgroepen

1.4.1 Werkgroep optimalisatie en beheer

De werkgroep volgde van 2018 tot 2020 een dubbel spoor. Enerzijds werden de lopende beheerwerken verder voorbereid en opgevolgd aan een verhoogd tempo, anderzijds werd ingezet op het uitbouwen van een structurele werking rond inrichting en beheer. Op die manier werd ingezet op het maximaliseren van de natuurdoelen (soorten en habitats) binnen de bestaande natuurgebieden (prioritaire inspanningen 1 van het S-IHD-besluit).

1.4.1.1 Structurele uitbouw

Beheerplannen

Voor Schor Ouden Doel, Paardenschor en Grote Geule bestond er al één, maar onder de vleugels van het Interreg-project Grenspark Groot Saeftinghe werd de opmaak gestart van beheerplannen voor de volgende gebieden:

- Rietveld Kallo,
- Groot Rietveld,
- Drijdijck,
- Spaans Fort,
- Haasop,
- Putten Weiden,
- Putten West,
- Doelpolder-Noord (Doelpolder Midden)
- Prosperpolder- Noord,
- Verrebroekse Plassen

Ze zijn de doorvertaling van de principes en prioritaire inspanningen van de S-IHD in concrete beheer-acties voor de komende 24 jaar. Voor elk gebied worden daarbij volgende zaken uitgewerkt

- verkenningnota
- inventarisatie
- beheervisie (ecologische, economische en sociale functies)
- beheerdoelstellingen vanuit een natuurstreefbeeld op basis van de habitatvereisten van de doelsoorten
- beheermaatregelen
- bosbalans
- openstelling
- aanvraag tot ontheffing, vrijstelling en afwijkingen van bepaalde verbodsbepalingen
- opvolging en Monitoring

De inhoudelijke en technische uitwerking van deze beheerplannen gebeurt participatief met alle leden van de beheercommissie. De ontwerp teksten worden aan alle leden ter bespreking rondgestuurd, worden plenair doorgesproken en in detail behandeld met terreinbezoeken waaraan de leden kunnen deelnemen.

In 2021 zullen we de goedkeuringsprocedure opstarten voor een eerste pakket van deze beheerplannen (Drijdijck en Spaans Fort, Verrebroekse Plassen, Groot Rietveld en Rietveld Kallo). Tijdens de publieke consultatie wensen we omwonden en gebruikers van deze gebieden nauw te betrekken.

In 2020 werkten we inrichtingsplannen uit voor de Verrebroekse Plassen, Groot Rietveld, Drijdijck en Spaans Fort, die de beheerplannen waar nodig concretiseren.

In de toekomst starten we nog aanvullende inrichtingsplannen op voor Haasop, Putten West en Putten weiden en zullen nog beheerplannen opgemaakt worden voor Prosperpolder Zuid, en Doelpolder Midden (na 2025).

Optimalisatiewerken

In de meeste natuur(compensatie)gebieden is er nood aan bijkomende inrichtingswerken. Het zijn vaak tijdelijk bedoelde natuurgebieden die in de eerste fasen na aanleg bijzonder geschikt waren voor de doelsoorten maar die naarmate de natuurlijke successie verderging minder goed gingen functioneren voor hun doelsoorten. Het is belangrijk om die natuurlijke successie nu terug te zetten door ingrepen als het verwijderen van opslag uit rietland, langs oevers of in open graslanden of door graafwerken.

De komst van vos verhoogt de druk op grondbroeders in de compensatiegebieden sterk. Om onze populaties weidevogels en bruine kiekendieven te beschermen is er gekozen om drastisch uit te rasteren en om zoveel mogelijk te werken met broedeilanden.

Ook de hydrologie dient in een aantal gebieden te worden aangepast om bv. rietontwikkeling te stimuleren, om zilte vegetaties te beschermen of om aan een beter visstandsbeheer te kunnen doen.

Alle noodzakelijke optimalisatie- en beheerwerken zijn in overleg met de partners opgemaakt, geprioriteerd en in een meerjarenplanning en meerjarenbegroting omgezet. Hiervoor werd een nieuw projectbureau in het leven geroepen (1.6 vte).

In de periode van 2018 tot 2020 werd heel wat studiewerk gedaan en werden de nodige procedures-tappen gezet ter voorbereiding van enkele ingrijpende optimalisatiewerken.

- Plaatsen van elektrische weidevogelrasters in Doelpolder noord, Putten West, Prosperpolder Noord, Vlakte van Zwijndrecht, Verrebroekse plassen, MIDA's en gedempt deel Doeldok
- Heraanleg van broedeilanden voor kluut in Prosperpolder noord
- Natuurinrichting Putten Weiden: (werken opgestart eind 2020, afwerking najaar 2021)
- Afgraving in de Vlakte van Zwijndrecht (werken in 2021)
- Optimalisatie Verrebroekse Plassen (werken opgestart in 2021, afwerking najaar 2021: verwijderen houtige vegetatie, optimaliseren broedeiland kluut...)
- Optimalisatie gedempt deel Doeldok (werken opgestart in 2020 met de afrastering, afgewerkt in 2021 (optimaliseren broedeiland en graven geul)
- Rooien houtige vegetatie Groot rietveld en Drijdijck (werken gepland in 2021-2022)

Algemene beheervisie

De natuur stopt niet aan de grenzen. Een efficiënt beheer moet op de Linkerscheldeoever per definitie grensoverschrijdend bekeken worden. De opmaak van een grensoverschrijdende (dus Vlaams-Nederlandse) beheervisie legt de kansen voor meer biodiversiteit in het Grenspark bloot. Het maakt een onderscheid tussen de **robuuste natuurkern** (het Verdrongen Land van Saeftinghe, de Plaat van Walsoorden, de nieuwe natuurontwikkeling in de Hedwige- en Prosperpolder en de Doelpolder (samen al goed voor een robuuste natuurkern van ruim 4500 ha brakwater getijdengebonden natuurgebied), maar ook voor de andere natuurontwikkelingsgebieden rond het Antwerpse havengebied **en de buitenschil** van het Grenspark. Natuur is de hoofdfunctie in de kerngebieden, gericht op de Europese natuurdoelen. Natuur is nevens geschikt in de buitenschil: hier speelt landbouw de hoofdrol in een uitgestrekt polderlandschap. Kreken, waterlopen, polderdijken, zilte permanente graslanden en agrarisch natuurbeheer vormen er de dragers van een netwerk van groene en blauwe aders in het landschap.

Afstemming van inrichting en beheer, een integrale benadering van bezoekersmanagement en het wegwerken van storende factoren en ongewenste evoluties moeten voor een belangrijke kwaliteitsverbetering van de biodiversiteit in de regio zorgen. Zo worden de Europese natuurdoelen gehaald en krijgen de bijzondere regionale natuurwaarden nieuwe kansen.

Deze beheervisie voor het Grenspark Groot-Saeftinghe is de ecologische onderbouw voor het natuurbeheer in de regio. Het is het resultaat van een meerjarig denkproces, gevoerd in eerste instantie door ecologen en experts, maar evenzeer in overleg met verschillende betrokkenen in de streek en rekening houdend met inzichten uit diverse invalshoeken. Ook het resultaat van allerlei verdiepend studiewerk werd geïntegreerd in de beheervisie, zoals het 'Kreken- en dijkenplan Grenspark Groot-Saeftinghe', het 'Vademecum Bruine Kiekendief' en de studie 'Visuele landschapsbuffering Waaslandhaven-West; concept en inrichtingsprincipes'.

1.4.1.2 Lopende beheerwerken

In vele gebieden was er anno 2018 een inhaalbeweging te maken inzake beheer en inrichting. De beheerwerken werden dan ook sterk geïntensiveerd en een groot deel van de beheerachterstand werd in de periode van 2018 tot 2020 weggewerkt. Dat toont zich al in de evolutie van de aantallen van onze doelsoorten (zie hoofdstuk 2). In hoofdstuk 3 leest u bij de bespreking van de leefgebieden om welke beheermaatregelen het ging.

1.4.1.3 Werkgroepen optimalisatie en beheer

2018

- 8 januari
 - Exoten
 - Predatie

- 18 juni
 - Aflaten water/compartimentering Groot Rietveld
 - Overlopen gebieden
- 27 september
 - Bespreking vernieuwde aanpak werkgroep in het kader van de vernietiging van het GRUP en het MMHA
 - Bespreking beheerplan Putten Weiden
 - Bespreking beheer en beheereenheden Verrebroekse Plannen
- 27 november
 - Beheerplan Groot Rietveld
 - Beheerplan Rietveld Kallo
 - Beheerplan Putten West
 - Beheerplan Putten Weiden

2019

- 28 januari
 - Beheerplan Haasop
 - Beheerplan Drijdijck
- 28 maart
 - Verdelging schadelijk wild
 - Rietcompensatie Royerssluis in Haasop
 - Beheerplan Doelpolder
 - Beheerplan Prosperpolder Noord
- 27 mei
 - Beheerplan Spaans Fort
 - Beheerplan Verrebroekse Plassen
- 29 mei
 - Bespreking meerjarenplanning optimalisatiewerken
- 27 augustus
 - Beheerplan Groot Rietveld
 - Beheerplan Rietveld Kallo
- 17 september
 - Beheerplan Putten West en Weiden
 - Beheerplan Verrebroekse Plassen
- 15 oktober
 - Beheerplan Haasop
 - Beheerplan Spaans Fort
 - Beheerplan Drijdijck

In 2020

- 21 oktober
 - Hydrologische studie groenknolorchiszone ter hoogte van Haasop

- Inrichtingsplan Groot Rietveld
- Inrichtingsplan Vlake van Zwijndrecht
- Algemene beheervisie Grenspark Groot Saeftinghe
- 18 november
 - Inrichtingsplan Groot Rietveld
 - Inrichtingsplan Drijdijck
 - Inrichtingsplan Spaans Fort
- 15 december
 - Inrichtingsplan Groot Rietveld
 - Inrichtingsplan Drijdijck
 - Inrichtingsplan Spaans Fort

1.4.2 Werkgroep strand en plas

1.4.2.1 Donkere wolken in 2018 en 2019, een kuikenfestival in 2020

- In 2018 en 2019 deden de strand- en plasbroeders deden het bijzonder slecht.: De populatie kluut kromp in 2018 tot slechts 72 broedkoppels, waarvan slechts 24% in de gebieden voor strand en plas terug te vinden was. In 2019 crashte kluut verder tot 69 broedkoppels, waarvan slechts 3% de strand- en plasgebieden als broedgebied verkoos. Ook kleine plevier deed het heel slecht met slechts 17 broedparen in 2018 en 13 in 2019. Strandplevier verdween in 2019 helemaal.
- Van de totaaldoelstelling van 200 ha strand en plasgebied, opgelegd vanuit het Nooddecreet, ter compensatie van het verlies van dit type leefgebied bij de aanleg van het Deurganckdok, lagen er 70 ha Prosperpolder Noord. Het werd duidelijk dat een deel van die 70 ha, na de uitvoering van het Hedwige-Prosperproject, voor strand- en plasbroeders zouden verdwijnen.
- De overige 130 ha strand en plas, liggen verdeeld over de 'tijdelijke gebieden' MIDA, C59, het gedempt deel Doeldok en de vlakte van Zwijndrecht. In 2018 verkeerden ze als leefgebied voor strand- en plasbroeders in een slechte conditie: dat weerspiegelde zich in hele lage aantallen broedparen.
- Vanwaar die slechte cijfers? Het INBO wees enerzijds op het verlies aan openheid door de oprukkende vegetatiesuccessie in deze 'tijdelijke' gebieden, door achterstallig beheer. Een meerderheid van de strand- en plasbroeders verkoos andere gebieden, zoals weidevogelgebieden (Doelpolder Noord, Putten West), als broedgebied om die reden. Al voldeden ook die niet om de instandhoudingsdoelstellingen te halen. Anderzijds was de komst van de vos als een nieuwe speler ingrijpend in alle gebieden.

De werkgroep strand en plas stond zo voor twee grote uitdagingen:

- Waar realiseren we de te verdwijnen **70 ha strand- en plasgebied vanuit Prosperpolder Noord**, niet enkel boekhoudkundig, maar vooral ecologisch functioneel?
- Hoe laten we de **overige 130 ha strand- en plasgebieden, alsook de weidevogel- en estuariene gebieden die strand- en plasbroeders gebruiken, beter renderen?**

Om terug tot 200ha functioneel leefgebied te komen zetten we in op een optimaal gebruik van alle gebieden, dus ook van de 'tijdelijke'.

Een eerste inhaalbeweging in het achterstallig beheer ter voorbereiding van het broedseizoen 2019 voldeed niet om het tij te keren.

Ter voorbereiding van het broedseizoen 2020 schakelden we daarom nog een versnelling hoger op vlak van optimalisatie en beheer. Dit keer met veel meer succes.

In 2020 was het voor sommige gebieden al heel wat jaren geleden dat er nog zoveel jong volk uit zijn ei brak. De broedeilanden op Prosperpolder Noord, leken

een klutenfestival. Op de Linkerscheldeoever telden we in totaal weer 153 broedparen kluut, waarvan we opnieuw 63% broedde in gebieden aangeduid als strand- en plasgebied. Op Drijdijck broedden steltkluten. De visdiefvloten zorgden voor hoge aantallen visdief (207 broedparen in totaal). Het tij was, zeker voor enkele soorten, gekeerd. Gelukkig.

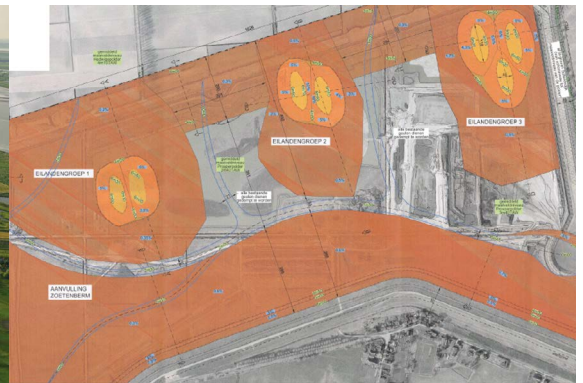
1.4.2.2 Prosperpolder Noord

In overleg met AMT werkte de DVW in 2018 een oplossing uit om de 70 hectare strand en plas die zouden verdwijnen op Prosperpolder Noord, toch op Prosperpolder Noord te behouden, tijdens de werken maar ook erna.

Een kwalitatieve oppervlakte van 70 ha strand- en plasgebied in de vorm van broedeilanden op maai-veldniveau zal tot het einde van de werken gegarandeerd blijven. Dit betekende niet enkel een fikse meerkost binnen het Hedwige-Prosperproject, maar ook het herbekijken van de grondbalans, een herinrichting van de werfzone en een aangepaste fasering en timing, nu werken tijdens het broedseizoen niet zomaar overal kunnen.

Tijdelijke broedeilanden (2018)

Toekomstige, permanente broedeilanden - Prosperpolder Noord - de Vlaamse Waterweg

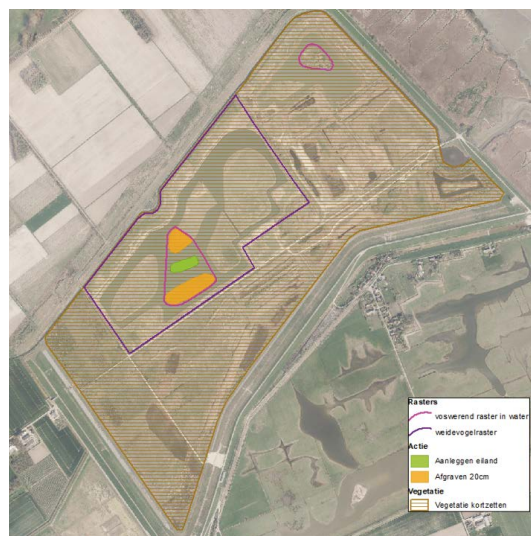
Een deel van Prosperpolder Noord functioneert tijdens de werken als grondstock voor de werken, een ander deel wordt omgevormd tot permanent broedeilanden binnen het nieuwe getijdengebied. Om boven de toekomstige hoogwaterlijn te kunnen blijven moeten de bestaande broedeilanden stap voor stap flink worden opgehoogd, telkens na het broedseizoen. Ze blijven permanent als 40ha strand- en plasgebied gelden.

Vorbereiding broedseizoen 2019

Teveel ruigte, bomen en riet maakten Prosperpolder wel heel uitnodigend voor vos. Om die situatie te verbeteren verwijderden Natuur en Bos en AMT de hoger opgeschoten vegetatie (rond de plassen, aan de noordwestelijke oever, ...). Een 'tabula rasa' zoals het INBO adviseerde, was het nog niet. Een elektrische draad rond de eilanden moest deze als broedplaatsen afschermen van vos. Ondanks deze geleverde inspanningen, resulteerde dit niet in een goed broedseizoen. In de werkgroep strand en plas besloten we voor broedseizoen 2020 de lat nog een pak hoger te leggen.

Vorbereiding broedseizoen 2020

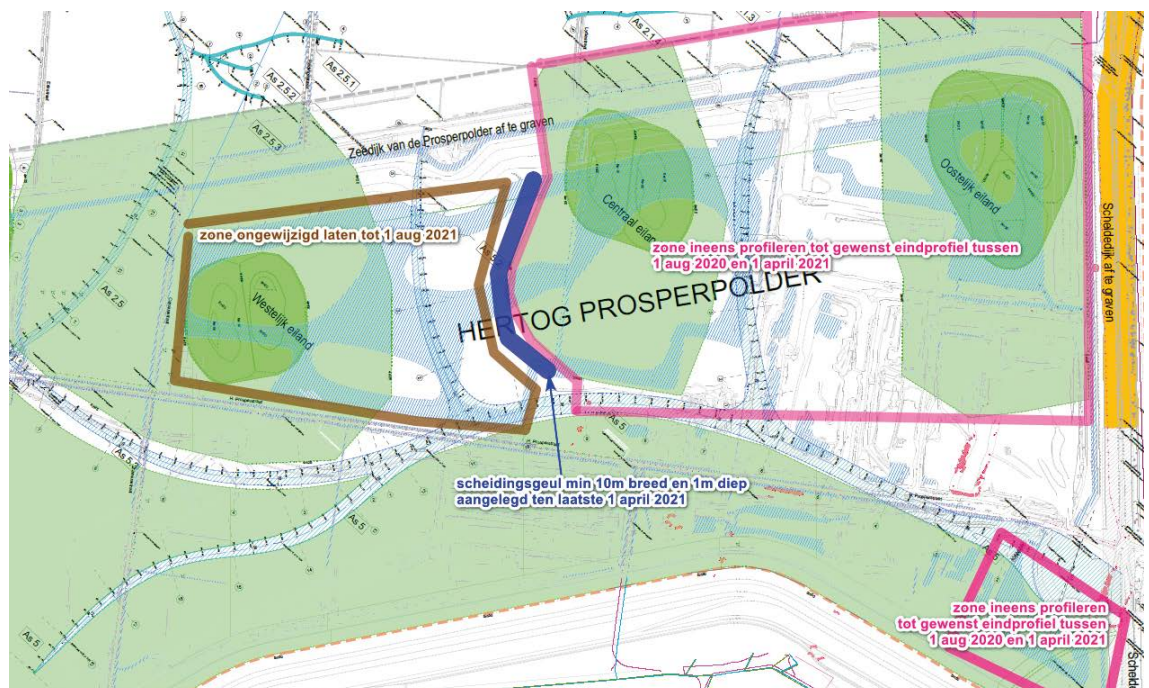
Aanvankelijk was het de bedoeling om de aannemer van de Hedwige-Prosperwerf, de openheid van het landschap te laten herstellen door opgaande vegetatie en bomen over het hele gebied te laten verwijderen. Maar de Vlaamse Waterweg gaf aan dat de voorziene ingrepen niet pasten in de voorziene en vastgelegde fasering van hun werken. Dit zou het succes van het broedseizoen hypothekeren. Gezien de hoogdringendheid, dokterden Natuur en Bos en INBO een plan B uit, dat als volgt werd uitgevoerd: Vier eilanden werden afgerasterd, twee ervan werden afgegraven, 1 nieuw eiland werd gecreëerd waarvan er bovendien twee werden afgewerkt met een zandlaag om er een pionierssituatie te bereiken (eilanden 1 en 5). Met eiland 3 mikten we op een zwartkopmeeuwkolonie. De ontbossings- maai- en rijtwerken werden intussen verder opgenomen.

Optimalisatie broedeilanden Prosperpolder Noord (2019-2020)

Vorbereiding broedseizoen 2021

Gelet op het grote succes van het broedseizoen van 2020 werkten Natuur en Bos en de Vlaamse Waterweg opnieuw een goed leef- en broedgebied voor strand- en plasbroeders uit. Via een andere aanpak, kan de goede situatie van het broedseizoen 2020, tot het einde van de werf in stand gehouden blijven. Bij deze aanpak concentreerde de Vlaamse Waterweg de werfwerken in de oostelijke zone

Vorbereidingen broedseizoen 2021

Vorbereidingen broedseizoen 2021

Elektrische omrastering broedeiland Prosperpolder Noord

Werf Hedwige-Prosperproject

van het gebied. Westelijk zorgde de arbeidersploeg van Natuur en Bos ervoor dat de broedeilanden, waaronder ook het nieuwe, meest westelijke gelegen eiland, er perfect bijlagen voor het broedseizoen: een aangepaste elektrische omrastering, kortzetten van de vegetatie op de eilanden, het afgraven van de helft van het meest westelijke eiland met een laag schelpenzand afgewerkt.

1.4.2.3 Overige gebieden voor strand- en plasbroeders

Het is belangrijk de 200 ha voor strand- en plasbroeders ook kwalitatief in orde is. Ook de 'tijdelijke compensatiegebieden' als de MIDA, het Gedempt Doeldok, C59 en de Vlake van Zwijndrecht moeten functioneel broedgebied zijn. In deze gebieden werd in eerste instantie ingezet op het wegwerken van het achterstallig beheer en vervolgens ook op enkel ingrepen ter optimalisatie. Ook de weidevogelgebieden en de estuariene gebieden spelen voor strand- en plasbroeders een grote rol. U leest de beheer- en optimalisatiewerken in al deze gebieden in hoofdstuk 3: onder de leefgebieden surrogaat kust (= strand en plas), weidevogelgebieden en estuariene gebieden.

Naast de surrogaatkustgebieden die moeten worden gerealiseerd vanuit het Deurganckdokdossier, moet ook op een deel van de Verrebroekse Plassen leefgebied voor strand- en plasbroeders worden gerealiseerd in het kader van een mitigatieverplichting. Op deze 8 ha nemen wij ook instandhoudingsmaatregelen. Om die reden is ook deze zone in de totaalbalans hieronder weergegeven.

1.4.2.4 Totaalbalans strand en plas

TOTAALBALANS STRAND- EN PLASBROEDERS				
Leefgebieden S-IHD-besluit		2018 - 2020	Vooruitblik	
Leefgebieden S-IHD-besluit		2018 - 2020	Bij uitvoering ECA	Zonder ECA
PRIORITAIRE INSPANNING 1				
DEURGANCKDOK				
Surrogaat kust	Gedempt Doeldok	40	0	40
	MIDA	40	0	40
	C59	15	0	15
	Vlake van Zwijndrecht	53	0	53
	Prosperpolder Zuid – ECA	0	162,16	0
Estuarien gebied	(eilanden) Prosperpolder Noord	70	40	40
TOTAAL DEURGANCKDOK		218	202,16	188
OVERIGE GEBIEDEN				
Surrogaat kust	Zone AET - Verrebroekse Plassen	8	8	8
PRIORITAIRE INSPANNING 2				
Estuarien gebied	Doelpolder Midden	0	180	180
TOTAAL SURROGAAT KUST + ESTUARIEN GEBIED		226	390,16	376

1.4.2.5 Werkgroepen strand en plas

Op elke werkgroep strand en plas werden van 2018 tot 2020 dezelfde agendapunten grosso modo hernomen:

- De (soms nog voorlopige) broedresultaten, toegelicht door Geert Spanoghe (INBO)
- Het overlopen van de totaalbalans
- De evaluatie van de verschillende gebieden voor strand- en plas
- De evaluatie van weidevogelgebieden en estuariene gebieden die voor sommige strand- en plasbroeders ook als broedgebied functioneren.
- De genomen en geplande optimalisatie- en beheerwerken in elk van deze gebieden

1.4.3 Buitengewone werkgroep motorcross

Enduromotorfietsen, quads en all-terrain voertuigen vormen al enige tijd een probleem in de natuurgebieden van de Waaslandhaven. Vooraleer sanctionerend te gaan optreden, werd eerst getracht om te sensibiliseren en met de sector in overleg te gaan.

In 2018 zaten vertegenwoordigers van de beheercommissie, de natuurinspectie en de scheepvaartpolitie hier rond voor de eerste keer samen.

Ook enkele motorcrossfederaties waren op dit overleg uitgenodigd, maar zij lieten zich verontschuldigen. De sector blijft vragende partij voor meer permanente terreinen waar motorcross wel mogelijk is.

Als gevolg van dit overleg werden bijkomende C3-verbodsborden geplaatst. Natuurpunt nam het initiatief om een flyer te maken die werd verdeeld in motorzaken in en rond het havengebied. Deze initiatieven hadden weinig resultaat.

De stap naar sanctionering bleek noodzakelijk. Op 9 juni 2019 werden bij een gezamenlijke actie van Natuur en Bos, het parket en de politie tien motorcrossers gevat in de Haasop. De motorcrossers kregen een proces-verbaal en hun motoren werden in beslag genomen. Doel van deze actie was ontrafend te werken naar andere motocrossers in de toekomst toe.

Het resultaat was dat de verstoring op het terrein sterk afnam in de eerste weken na de actie, maar al gauw bleek dat deze actie op regelmatige basis moet georganiseerd worden.

1.4.4 Andere thema's beheercommissie

- Truckerparking ter hoogte van Hazopweg - BC van 31 mei 2018:
Voorgesteld door MLSO
- Stand van zaken natuurgebied Blokkersdijk - BC van 18 juni 2018:
Voorgesteld door Willy Verschueren (Natuurpunt), conservator : overzicht van het beheer en de aanwezigheid van vogels, orchideeën en andere soorten.

- Green Deal - BC van 13 november 2018:
MLSO meldt dat het de Green Deal rond biodiversiteit op bedrijventerreinen tekende, tesamen met Havenbedrijf Antwerpen, DEMA en Gyproc
- Recreatieve routes BC van 13 november 2018:
De gemeente Beveren stelt haar plannen voor de realisatie van een wandelpad en twee ruiterspaden ter hoogte van Rietveld Kallo en Haasop voor.
- De nieuwe jachtconsensus - BC van 12 november 2019:
Laurent Vanden Abeele (ANB) presenteert de nieuwe jachtconsensus. Het verlengen van de jachtperiode in vogelrijk gebied kan enkel als er consensus gevonden wordt tussen de jacht- en de natuursector die vervolgens door de minister wordt goedgekeurd. Deze consensus geldt voor 5 jaar, maar kan in een dynamisch gebied als LSO jaarlijks opnieuw bekeken worden. In 2019 is een nieuwe consensus afgesloten die een tweede herziening vormt. Uitgangspunt bij deze jachtconsensus is het minimaal verstoren van de watervogels en het garanderen van de noodzakelijke rust.
In functie van de uitbreiding van het foerageergebied voor bruine kiekendief zijn enkele dijken aangeduid die vroeger wel, maar nu niet meer bejaagbaar zijn.
- Beheerplan Golf Kallo:
Tijdens verschillende beheercommissies werd de vraag gesteld naar het beheer en het beheerplan van de Golf van Kallo. Een overleg met het bestuur van Golf Beveren wordt na de coronaperiode ingepland in 2021.

1.5 Communicatie

Rondleidingen en/of presentaties over de natuur op LSO

- Excursie in het kader van de cursus gastheerschap Grenspark Groot Saeftinghe voor lokale ondernemers (29 maart 2018)
- Presentatie cursus gastheerschap Grenspark Groot Saeftinghe (12 april 2018)
- Excursie met internationale kennis- en ervaringsuitwisseling in de natuurkerngebieden voor de leden van de stuurgroep van het Grenspark Groot Saeftinghe (4 juni 2018)
- Symposium LIFE+ Scalluvia (excursie naar Grenspark Groot Saeftinghe)
- Rondleiding Grenspark Groot Saeftinghe met College van Administrateurs Generaal van het departement Omgeving van de Vlaams Overheid (3 juli 2018)
- Presentatie uitdagingen natuur LSO voor studenten milieuwetenschappen (UA) (24 oktober 2018)
- Presentatie thematisch actorenoverleg 'natuur' in het kader van het 'complex project extra containercapaciteit haven van Antwerpen' (4 december 2018).
- Rondleiding Europese natuurbeleidsmakers en deskundigen bij een terreinbezoek aan het Grenspark Groot Saeftinghe en Linkerscheldeover tijdens de 'Third Atlantic N2000 Biogeographic Seminar'. (13 juni 2019)
- Infoavond voor het ruime publiek: Hedwige-Prosperproject. (di 10 december 2019)

Persberichten, artikels en publicaties over de natuur op LSO

- Nieuwsbrief Sigmaplan Hedwige-Prosperpolder december 2018
- Artikel in het lokale blad van Natuurpunt 'oproept tot hoffelijkheid: 'Gebruik het jaagpad zoals het hoort'.
- Artikel in de Wase Koerier over de start van het broedseizoen.
- Ontwikkeling poster verspreid bij de helikopterhavens: 'Respecteer de rust in natuurgebieden'.

Andere acties

- Outdoor evenement voor landbouwers rond bruine kiekendief vriendelijke teelten (25 juni 2018)
- Organisatie Havenlandklassen voor secundair onderwijs
- Ontwikkeling van het educatieve 'Pimp my port'-spel voor leerlingen secundair onderwijs vanuit de insteek milieu en biodiversiteit in kader van de havenlandklassen (gecoördineerd door het Havencentrum)
- In de infokeet van het Hedwige-Prosperproject, maakten bezoekers ook in 2018 kennis met het Sigmaplan en het Grenspark Groot Saeftinghe: twee polders aan weerszijden van de Belgisch-Nederlandse grens worden er teruggegeven aan de Schelde. Het getij zal er in de toekomst twee keer per dag het gebied binnenstromen en zo een grillig landschap doen ontstaan. Grote visualisaties, een animatiefilm en een virtualrealitybril brengen dit project tot leven.
(Infokeet Hedwige-Prosperproject, Zoetenberm 6a, 9130 Doel, tel +32 (0)3 575 91 73, mail: info@hedwigeproper.be www.sigmaplan.be)

De opdracht voor communicatieve begeleiding van de optimalisatiewerken op de Linkerscheldeover werd in 2020 aanbesteed en gegund aan het bureau Pantarein. Afstemming met de bewoners en gebruikers, maar ook met de andere havenpartners staat centraal in hun opdracht.

1.6 Thema's voor de toekomst

1.6.1 Waterhuishouding & klimaat

Gezellig, dat getik van die regen op het dak. Toch vinden we het al snel van het goede te veel. Je zou het dus niet denken, maar ondanks winterse regenbuien, heeft Vlaanderen nog steeds te kampen met een lage grondwatertafel.

Niet dat er over het ganse jaar verspreid per se minder regen valt. Maar de regen valt wel onregelmatiger en extremer: aanhoudende plensbuien, wisselen af met lange periodes zonder een druppel regen. Dit zal ook in de toekomst een grote rol spelen.

Decennialang was het waterbeleid gericht op het vermijden van wateroverlast en het zo snel mogelijk afvoeren van het water in het voorjaar richting rivier en zee.

Maar voor de zomer dreigt dan misschien een serieus droogteprobleem.

De droogte roerde zich de laatste jaren al in de natuurgebieden op LSO. In de noordelijke plas van Groot Rietveld stond het water te laag om nog te functioneren als broedgebied voor rietvogels als woudaap of roerdomp.

In de groenknolorchiszone, maar ook in de rest van Haasop sloeg de droogte alarmerend toe: het was er te droog voor orchissen, maar ook voor het riet.

In Doelpolder-Noord zorgde de combinatie van een laag waterpeil, de warmte en blauwalgen voor vissterfte.

In vele andere gebieden was er te weinig water, maar zorgden kreken gelukkig nog steeds voor plekje die vochtig genoeg waren voor kuikens.

Rietveld Kallo lag er wél goed bij in 2020! Het waterpeil werd er in februari al verhoogd door het inbrengen van extern water met pompen, wat het waterpeil voldoende hoog hield, ook tijdens de hittegolf: een succesverhaal dat we de komende jaren graag uitbreiden naar Groot Rietveld en Haasop.

Waterpomp Rietveld Kallo – januari 2020

Een duurzame oplossing is dat nog niet. Maar het helpt op korte termijn onze natuur wel een heel stuk vooruit.

Het is belangrijk de natuurlijke waterhuishouding te herstellen. Veel natuurgebieden kunnen als een spons functioneren als waterreservoir, met een hoger grondwaterpeil tot gevolg in de gebieden rondom. Maar misschien kan ook in het landbouwgebied of de haven, meer water opgehouden en bewaard worden?

Water verbindt verschillende plaatsen in het landschap met elkaar. Misschien verbindt het ook landbouw, haven en natuur wanneer deze samenwerken aan een duurzamere waterhuishouding die klimaatresistent is.

1.6.2 Vos en andere predatoren

Vos, een niet overal graag geziene nieuwe gast op de Linkerscheldeoever. Hoe moeten we omgaan met vos en andere dieren die onze doelsoorten prederen? Laten we de natuur zijn gang gaan of grijpen we in? Als wel, hoe doen we dat best?

De natuurgebieden waarover onze doelsoorten op Linkeroever of elders in Vlaanderen beschikken zijn klein in aantal maar vooral in oppervlakte. Onze doelsoorten zitten er erg dicht bij elkaar. Ze oefenen op vos en andere predatoren een grote aantrekkingskracht uit: onze natuurgebieden zijn gedekte feesttafels.

Aangezien de natuurgebieden door toedoen van de mens in oppervlakte zo zijn ingekrompen, is van een 'natuurlijke situatie' niet echt meer sprake en waken wij als mens toch mee over een evenwicht in de voedselpiramide.

Uit de monitoring van verschillende broedsoorten blijkt dat de opkomst van vos gepaard gaat met een significante daling van de aantallen. Deze trend wordt nog versterkt doordat het voedselaanbod voor vos en andere predatoren in de landbouwgebieden erg geslonken is door de intensivering van de landbouw.

Heel wat predatoren als vos volgen de wet van vraag en aanbod: hoe groter het prooiaanbod, hoe meer vossen er zijn.

Geven wij 'de natuur' vrij spel en grijpen we als mens niet in, dan is het een natuurlijke evolutie dat in natuurgebieden met een zo dichte concentratie aan broedvogels, er meer en meer vossen aanwezig zouden zijn, tot wanneer er geen broedvogels en andere soorten meer overblijven. Het zou verschillende soorten met uitsterven bedreigen.

De predatie van vos of andere grondpredatoren voorkomen, is géén afzonderlijke maatregel op zich. Het vormt wel een onderdeel van een geheel aan maatregelen om leefgebieden via inrichting, omvorming en optimalisatie aantrekkelijker en veiliger te maken voor soorten (vnl. broedvogels)

Vos

Tot nu toe was het schieten van vos tijdens het broedseizoen in enkele gebieden een noodzakelijk kwaad om massaslachtingen onder de broedende vogels te voorkomen.

Desondanks raakte de vos jammer genoeg toch soms op de broedeilanden en zorgde er, soms slechts in één nacht, voor tientallen slachtoffers onder de vogels.

De gebieden 100% 'vosproof' maken, moet het schieten van vos overbodig maken en het broedsucces van de vogels verhogen.

- De totaalaanpak van vos start met het **verwijderen van de verruiging en de verbossing** in gebieden waar kwetsbare soorten broeden. Het vormen anders ideale plekken voor vosburchten.
 - **Diepere en bredere waterpartijen** maken het in tweede instantie een pak moeilijker om broedeilanden te bereiken.
 - In een volgende stap plaatsen we **elektrische rasters** rondom een heel gebied, of enkel rond broedeilanden.
 - Afrasteringen vormen voor sommigen een doorn in het oog vanuit de esthetiek van het landschap. Dat begrijpen we. Maar om eenzelfde aantal kwetsbare vogels te huisvesten in niet-omrasterde gebieden, zouden we veel meer en veel grootschaligere natuurgebieden nodig hebben, waar deze vogels veel meer verspreid en daardoor veiliger zouden kunnen leven. Die zijn er niet meer in Vlaanderen, de ruimte is te beperkt. Bovendien zetten we in op een zo goed mogelijke **integratie van de rasters in het landschap**. In enkele gebieden is de hoogte van het raster omwille van de landschappelijke beleving verlaagd. In andere gebieden plaatsen we het raster specifiek in een lagere zone, zodat het minder opvalt. Al bij al blijkt de angst voor de visuele verstoring door een raster, dikwijls groter dan de werkelijke verstoring volgens sommige omwonenden en bezoekers wanneer ze het resultaat zien. Over smaken en kleuren valt niet te twisten. Voor sommige mensen blijft het wel moeilijk te verteren, zo'n raster in de buurt. Wij hopen dat het kuikenfestival dat zo uitbundig gevierd werd in de omrasterde gebieden in het voorjaar van 2019 en 2020, ook deze mensen overtuigt van de waarde ervan. We onderzoeken of het mogelijk is de rasters **jaarrond onder spanning te laten** en de vos zo geen enkele kans te geven hier nog binnen te raken.
 - Als allerlaatste stap bejagen we de overblijvende vossen die zich nog binnen de rasters bevinden.
 - Het is een duidelijk standpunt: buiten de rasters laten we vos met rust. Het prooiaanbod daar bepaalt er het aantal toekomstige vossen.
- Want daar zijn we het over eens: vos is en blijft een prachtig dier.

Elektrische afrastering Doelpolder Noord

Elektrische afrastering Gedempt deel Doeldok

Andere predatoren

Ook predatoren vanuit de lucht, hebben soms een onevenwichtig grote impact op onze broedvogels en doelsoorten.

Grote meeuwen als zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw broeden momenteel nog maar in heel lage aantallen op de Linkerscheldeoever. Ze zijn daarbij dikwijls gelinkt aan activiteiten zoals afvalverwerking in het havengebied. In de natuurgebieden komen ze nog niet voor als broedvogel. Een kolonie van honderden broedparen bevindt zich wel dichtbij, op daken in het havengebied van de rechteroever.

Maar wat in de toekomst? Met de uitbreiding van de estuariene gebieden en het aantal broedeilanden, is de vestiging van een kolonie zeker mogelijk. Dit leidt niet tot alleen tot een hogere predatiedruk maar levert ook competitie voor de 'beste' broedeilanden op.

We moeten de evoluties die de grote meeuwen op de Linkerscheldeoever maken, daarom goed opvolgen.

Een deel van de oplossing ligt mogelijk in het voorzien van een voldoende groot aantal broedeilanden die verspreid liggen en waarop het beheer verschillende vegetatiestadia (kaal, vegetatiearm en iets rij-

kere prioniersvegetatie) in stand houdt, zodat er telkens een aanbod aan eilanden of eilandjes is voor onze doelsoorten die niet door de grote meeuwen worden gekoloniseerd.

Kraaien zijn typische predatoren gelinkt aan (hoge) bomen. Veel van onze broedsoorten zullen ook in de toekomst vragen om broedgebieden in een open landschap, voldoende ver van hoge bomen.

Binnen de beheercommissie zullen we ook met deze 'predatoren vanuit de lucht' rekening moeten houden en afwegen hoe we er, waar en wanneer, best mee omgaan.

1.6.3 Natuurinclusieve landbouw

De achteruitgang van bruine kiekendief is gelukkig veel meer dan een onheilspellend teken aan de wand. Het is een uitnodiging waarop verschillende mensen uit zowel natuur, landbouw- als havenorganisaties ingingen om de natuurwaarden in ons landschap te herstellen. Dat hoeven ze niet enkel te doen uit liefde voor de biodiversiteit.

- De nood om te werken aan een goed instandhoudingsbeleid is noodzakelijk om ook een compensatiebeleid uit te tekenen. Zonder instandhoudingsbeleid komt de ontwikkeling van de haven in het gedrang. Inzetten op natuurinclusieve landbouw verlaagt de druk op de ruimte. Waar landbouw zelf natuurdoelen realiseert, is de nood aan bijkomend natuurgebied om dat te doen minder groot.
- Ook landbouwkundig kan het proces van bruine kiekendief "win-wins" opleveren.
 - Het voorzien van bijkomend foerageergebied in de polders, of inzetten op natuurinclusieve landbouw, betekent een stap vooruit in de ecologische gezondheid van het landbouwgebied. De vruchtbaarheid van onze Vlaamse bodem, is afhankelijk van de biodiversiteit. Bruine kiekendief, maar ook andere soorten als weidevogels, zijn daar een graadmeter van.

Rietsloot in landbouwgebied

- Natuurinclusieve landbouw zet hoogwaardige landbouwproducten op een positieve en innovatieve manier in de markt. Het Grenspark Groot Saeftinghe zet niet voor niets in op het Grensmerk als een soort van kwaliteitslabel of keurmerk. Dit biedt landbouw nieuwe perspectieven en een nieuw verdienmodel.
- Natuurinclusieve landbouw kan een bijdrage leveren aan een klimaatadaptief waterbeleid: het ophouden en stockeren van water (noodzakelijk om periodes van extreme droogte op te vangen), het duurzaam omgaan met grond- en oppervlaktewater ... het zijn thema's die steeds nadrukkelijker naar voor komen in het landschap getekend door de opwarming van het klimaat.

Natuurinclusieve landbouw gaat ook verder dan louter ondersteunende maatregelen voor bruine kiekendief. Vanuit het Grenspark Groot Saeftinghe wil men de regio op de kaart zetten als levend lab of proeftuin voor innovatieve duurzame landbouw, een startpunt voor een nieuw ondernemerschap dat deze regio moet gaan onderscheiden van andere. Dat is naar streekontwikkeling een belangrijk issue en op termijn wellicht ook op maatschappelijk vlak, maar zeker ook vanuit ecologisch standpunt biedt dat kansen.

We zien vandaag eigenlijk wereldwijd dat biodiversiteit enkel daar overeind blijft waar er grootschalig kan worden ingezet op kleinschaligheid. Landbouwsystemen zijn ecosystemen met vaak een enorm hoge biodiversiteit, maar ze kenden de voorbij decennia een enorme verschraling en een ecologische collaps. Maatregelen voor natuurbehoud in landbouwgebied zijn zeker zinvol, maar pas als ze over een voldoende oppervlakte en met een grote fijnmazigheid kunnen worden ingevoerd blijken ze duurzaam. En dat geldt zowel voor grasland- als in akkerbouwsystemen. Kennis van zowel gevarieerde landbouwtechnieken als van de ecologische vereisten van de soorten van het landbouwgebied is daarbij van het grootste belang, en met de opbouw daarvan is er in deze regio al een mooie start genomen.

Gelet op de link met de instandhoudingsdoelen voor de natuurkerngebieden is dit een ontwikkeling die vanuit de beheercommissie zeker goed moet worden opgevolgd.

1.6.4 Een landschap op mensenmaat

Wat maakt Linkerscheldeoever een aangename plek om te wonen, te leven, te bezoeken? Hoe kan de natuur op de Linkerscheldeoever daaraan bijdragen?

Natuurlijk versterken we hier graag de natuur en de biodiversiteit in functie van onze doelen. Maar we moeten ook aandacht hebben voor de mens in dit landschap.

Toegankelijke natuur?

Toegankelijkheid begint niet aan de "poort" van een natuurgebied. Zowel binnen als buiten de gebieden waar de mens zich wil bewegen, is het belangrijk om fysieke, mentale en legale barrières weg te nemen die de bereikbaarheid en/of toegankelijkheid van het gebied bemoeilijken of verhinderen, zonder daarbij de ecologische draagkracht uit het oog te verliezen.

De toegankelijkheid van de gebieden moet flexibel en op maat worden uitgetekend, zodat ze maximaal inspelen op alles wat wél kan.

Voor gebieden waar ook een beheerplan wordt goedgekeurd in 2021, zal ook een toegankelijkheidsregeling goedgekeurd worden.

Het oog wil ook wat

De esthetiek van een landschap is een subjectief gegeven. Het landschap waarin we leven is verbonden met het verleden waarin het is ontstaan en met onze identiteit.

Wie terugdenkt aan de landschappen uit onze kindertijd weet: landschappen koesteren we met ons oog en met ons hart. Veranderingen in het landschap, vallen ons daarom soms zwaar. Samenwerken met de erfgoedsector moet leidend zijn in hoe we met het landschap omgaan: waar bewaren we wat was, waar wegen de natuur- of andere noden door, kunnen we ook met een nieuwe, andere blik naar nieuwe landschappen kijken en ons esthetisch aanvoelen mee laten evolueren met de tijd? Het zijn vragen waar we samen met partners vanuit erfgoed, maar ook lokale inwoners, gebruikers, bestuurders ... naar antwoorden moeten zoeken.

Onbekend is onbemind

Het is belangrijk om mensen te vertellen waarom sommige beperkingen noodzakelijk zijn om het ecologisch evenwicht in een gebied te behouden. Zonder deze kennis bij het grote publiek, ontbreekt de intrinsieke motivatie om mee zorg te dragen voor de natuur.

Veel mensen beseffen niet hoe kwetsbaar de natuursoorten zijn in onze, qua oppervlakte nog steeds kleine natuurgebieden vergeleken met natuurgebieden in de rest van de wereld. Wat is de impact van een luchtballon boven een broedende kolonie vogels? Waarom is biodiversiteit levensnoodzakelijk? Mensen hebben er niet altijd een juist beeld van.

Communiceren dus. Uitleggen. Liefst aan de hand van positieve verhalen. Daar willen we in de toekomst op inzetten.

Alternatieven voorzien?

Waar of wanneer mag het dan wel?

Je hond de vrije loop laten, in het water plonsen wanneer de zomer de temperatuur de hoogte injaagt, schaatsen bij strenge vorst ...?

Het is belangrijk mensen een alternatief aan te kunnen bieden wanneer de intensiteit van menselijke activiteiten de draagkracht van kwetsbare soorten overstijgt.

2 ONZE DOELEN

Artikel 2 - Monitoring

Het Agentschap voor Natuur en Bos is belast met de monitoring. De monitoring handelt over het werkveld van de beheercommissie zoals beschreven in artikel 3, §1. Het doel van deze monitoring is ten behoeve van de Europese Commissie en het Vlaamse Parlement na te gaan dat de gebieden aangemeld in het kader van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn op het Linkerscheldeoevergebied, een gunstige staat van instandhouding hebben. De monitoring handelt tevens over de in het Linkerscheldeoevergebied voorkomende dier- en plantensoorten van communautair belang van de Bijlage IV van de Habitatrichtlijn zoals opgenomen in bijlage III van het Natuurdecreet. Bovendien dient op basis van deze monitoring door het Agentschap voor Natuur en Bos geëvalueerd te worden of de in de bijlagen van het 'protocol ter uitvoering van het compensatieplan van grote infrastructuurwerken in de Westerschelde en Zeeschelde' dd. 1 juli 2002 vermelde natuurcompensatiemaatregelen het gewenste positieve effect hebben. Op basis van de monitoring worden door de Beheercommissie suggesties naar bijsturing gedaan, indien zou blijken dat maatregelen op bepaalde plaatsen niet de gewenste effecten hebben en/of de gunstige staat van instandhouding niet bereikt wordt. Een monitoringsrapport zal jaarlijks de toestand en de evolutie in kaart brengen van de aanwezige en nieuw ontwikkelde natuur. Dit monitoringsrapport wordt jaarlijks medegedeeld aan de beheercommissie en wordt als bijlage gevoegd aan het jaarrapport van de beheercommissie.

2.1 Monitoring

2.1.1 Broedvogels

De ecologische monitoring van broedvogels geeft ons een blik op de resultaten en de vastgestelde trends uit de periode van 2018 tot 2020, beperkt tot enerzijds de doelsoorten specifiek opgenomen in het **S-IHD-besluit** van 17 maart 2017 en anderzijds de **compensatiedoelen** voortvloeiend uit het Nooddecreet bij de compensatie-opgave voor de aanleg van het **Deurganckdok en voortvloeiend uit het historisch passief**, vastgesteld in criterium per soort in 2006 (Spanoghe et al. 2006).

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) levert de monitoringsgegevens aan. Deze informatie is cruciaal voor de wetenschappelijke onderbouwing van een duurzaam natuurbeleid op Linkerscheldeoever.

- Voor de broedvogels van bijlage I worden de totale aantallen territoria weergegeven en besproken in het kader van de instandhoudingsdoelstellingen.
 - Enkele gebieden worden voor sommige soorten niet elk jaar geteld. Hun aantallen worden geschat aan de hand van de aantallen in de andere gebieden. De cijfers worden met een onzekerheidsinterval weergegeven.
- Om te beoordelen of voor broedvogels voldaan is aan de compensatieverplichtingen voor het Deurganckdok werden in 2005 criteria opgesteld waaraan de aantallen in de compensatiegebieden moeten voldoen (Spanoghe et al. 2006). Deze criteria (of 'compensatiedoelen') vormen de optelstom van de ingeschatte verliezen ten gevolge van de aanleg van Deurganckdok en voortvloeiend uit het historisch passief met de aanwezige aantallen in 2003 (de 'nultoeestand').

De compensatiegebieden voor Deurganckdok zijn:

- Leefgebieden voor riet en water: Zoetwaterkreek, deel Steenlandpolder, Haasop, deel Rietveld Kallo, Groot Rietveld.
- Leefgebieden voor strand en plas/surrogaat kust: gedempt Doeldok, MIDA, C59, Vlake van Zwijndrecht, Prosperpolder Noord.
- Leefgebieden voor weidevogels: Doelpolder Noord (met de Brakke Kreek), Putten West (met de Zoetwaterkreek), Polders van Kruibeke.
- Leefgebieden voor plas en oever: Verrebroekse Plassen.

2.1.2 Overwinterende en doortrekkende watervogels

In de periode oktober – maart tellen vrijwilligers in het midden van elke maand de watervogels in de overwinteringsgebieden op Linkerscheldeoever: Prosperpolder, Doelpolder (omvat Doelpolder Noord en Doelpolder Midden), de Arenbergpolders, Putten West, Putten Weide, Putten Plas (tot winter 2015-2016), Drijdijck, Spaans Fort, Verrebroekse Plassen, Steenlandpolder, Rietveld Kallo, Groot Rietveld, Vlake van Zwijndrecht, Grote Geule, Kanaaldok, Verrebroekdok en de site Deurganckdok (tot winter 2013-2014).

Dit gebeurt in het kader van de Vlaamse Watervogeltellingen. INBO staat in voor het opslaan van de bekomen aantallen in de Watervogeldatabank.

Daarnaast voert INBO sinds de winter van 2004/2005 ook wekelijkse tellingen van ganzen uit om de resultaten van de maandelijkse tellingen te verfijnen. Voor grauwe gans, kolgans en kleine zwaan werden die gegevens gebruikt.

Er zijn instandhoudingsdoelstellingen voor 16 soorten doortrekkende en overwinterende watervogels.

Voor sommige watervogels zijn de doelstellingen in het S-IHD-besluit omschreven op het niveau van de wintergemiddelden, voor andere vogels op het niveau van de wintermaxima.

2.1.3 Toekomstige compensatiegebieden

Ook voor eventuele toekomstige natuurcompensaties zal een geschikte monitoring belangrijk zijn. Daarmee wordt een monitoring bedoeld die de effectiviteit van de natuurcompensatie opvolgt, die adviezen formuleert die toelaten om het juiste beheer aan te houden en die past binnen de monitoring zoals die nu reeds loopt voor de bestaande natuurgebieden.

2.2 Broedvogels

2.2.1 Weer en klimaat tijdens het broedseizoen

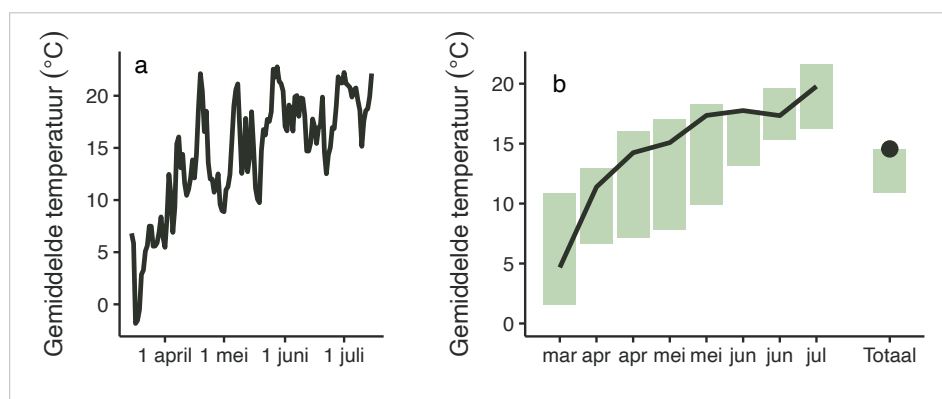
Alle gegevens met betrekking tot het weer komen van de meettoren in Brasschaat.

2.2.2.1 Temperatuur

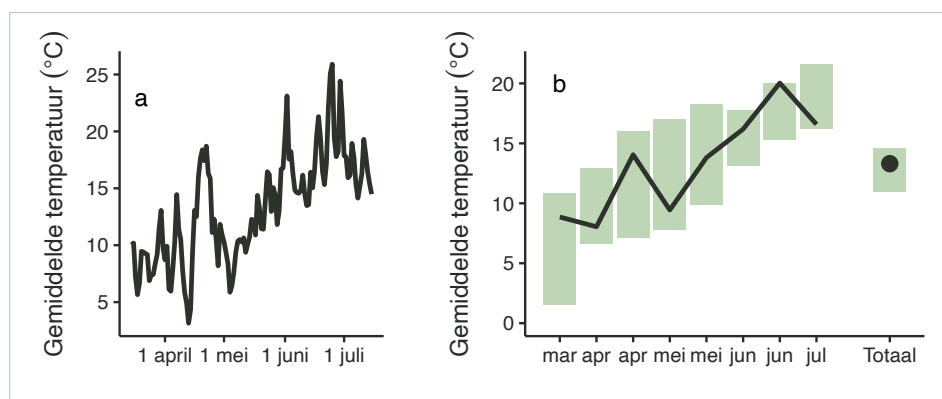
Maart 2018 was een koude maand met nog vier dagen met nachtvorst en een ijsdag waarop de maximumtemperatuur onder nul bleef. Maar de daaropvolgende maanden waren bijna steevast warmer dan gemiddeld. 2018 zorgde daarom voor een broedseizoen dat in zijn totaliteit heel warm was.

In 2019 waren de temperaturen veel variabel, met een afwisseling van eerder koude perioden en eerder warme perioden. In zijn totaliteit was het broedseizoen qua temperatuur daarom een gemiddeld seizoen. In april werden nog twee dagen met nachtvorst genoteerd.

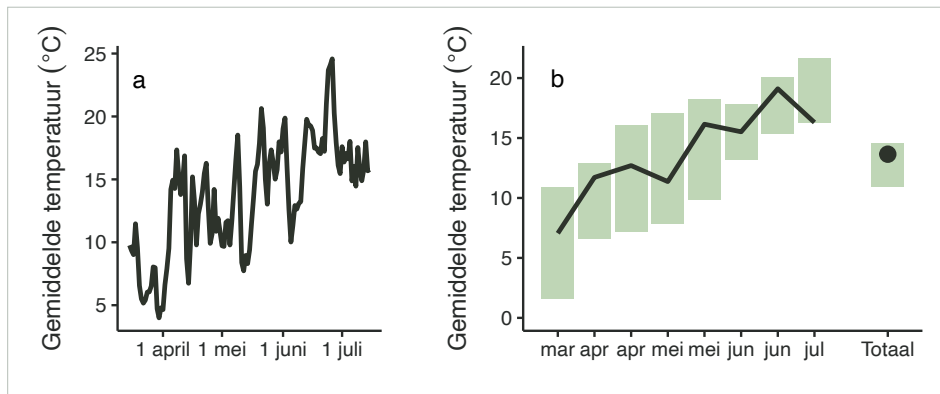
In 2020 waren de temperaturen tijdens het broedseizoen gemiddeld, met zeer warme perioden begin april en begin juni. In zijn totaliteit was het broedseizoen 2020 eerder warm.

Temperatuur tijdens het broedseizoen van 2018

Temperatuur tijdens het broedseizoen van 2019

Temperatuur tijdens het broedseizoen van 2020

Figuren: Temperatuursverloop tijdens het broedseizoen van 2018, 2019, 2020.

a: Verloop van de gemiddelde temperatuur per dag tijdens het broedseizoen.

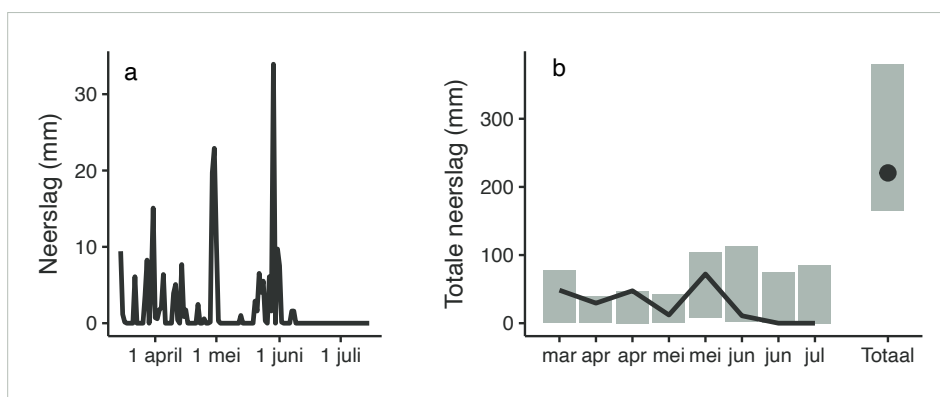
b: Gemiddelde temperatuur per halve maand tijdens het broedseizoen. Balken geven de uiterste waarden aan die voor deze periode werden waargenomen sinds 2006.

2.2.2.2 Neerslag

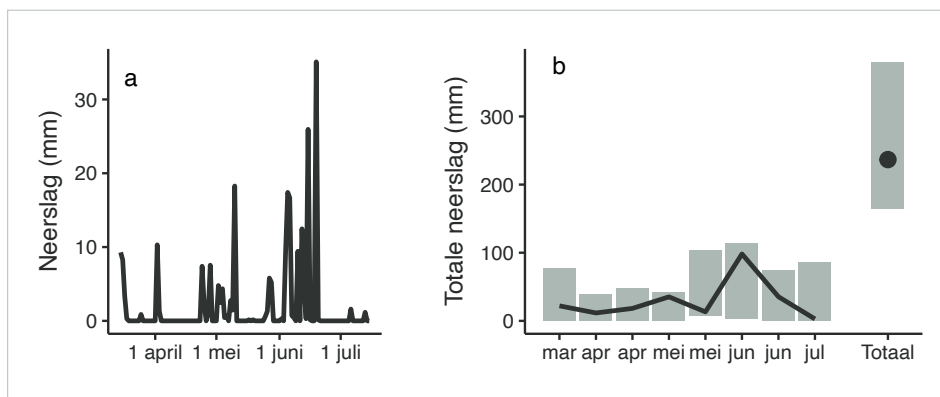
Vooral in de eerste helft van het broedseizoen regende het in 2018, met een natte maand april. Vanaf juni werd het echter heel droog, waardoor de totale hoeveelheid neerslag over het hele seizoen bekeken iets lager was dan gemiddeld.

In 2019 daarentegen was de start van het broedseizoen eerder droog, maar viel er veel neerslag in de eerste helft van mei en de eerste helft van juni. In zijn totaliteit was het broedseizoen 2019 natter dan 2018, met een ongeveer gemiddelde hoeveelheid regen.

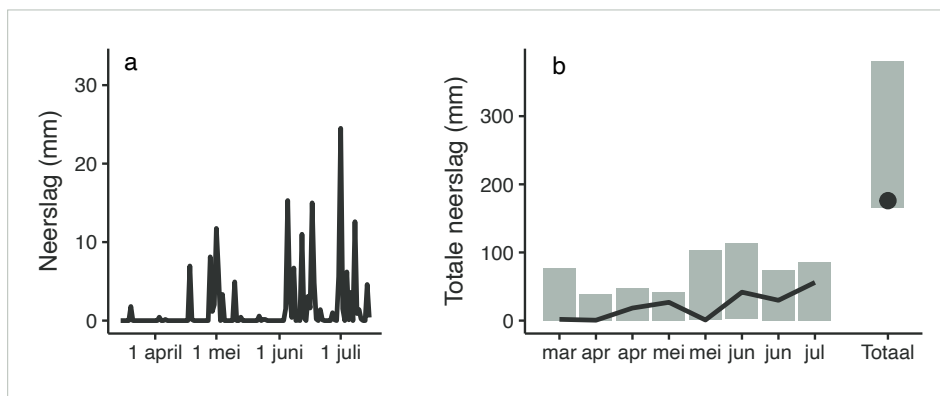
In 2020 startte het broedseizoen vrij droog. In juni en juli waren er pieken met meer neerslag, maar in zijn totaliteit was 2020 een droog broedseizoen.

Neerslag tijdens het broedseizoen van 2018

Neerslag tijdens het broedseizoen van 2019

Neerslag tijdens het broedseizoen van 2020

Figuur: Verloop van de neerslaghoeveelheid tijdens het broedseizoen in 2018 en 2019.

a: Verloop van de gemiddelde neerslag per dag tijdens het broedseizoen.

b: Gemiddelde neerslag per halve maand tijdens het broedseizoen. Balken geven de uiterste waarden aan die voor deze periode werden waargenomen sinds 2006.

2.2.2 Broedvogels bijlage I van de Vogelrichtlijn

Zie tabellen volgende bladzijde.

Territoria broedvogels S-IHD-besluit Vogelrichtlijngebied op de Linkerscheldeover

Soort	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	IHD
Bruine kiekendief	22	26	23	21	12	14	8	11	9	8	7	7	7	5	6	5	2+4*	1+5*	28-33 (30-35)**
Blauwborst	188	180	150	172	167	167	237	235	236	197	181	198	208	234	209	235	243	289 (263 - 315)	307-358
Lepelaar	1	5	11	14	19	19	18	20	32	19	20	15	21	32	35	15	8	18	40
Porseleinhoen	2	0	3	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	2	0	1	1-2
Roerdomp	1	2	1/jan	2	2	3	2	0	0	2	4	1	2	2	0	0	1	1	3-4
Steltkluut	0	0	1/jan	0	0	5	0	0	2	1	0	0	0	1	0	0	0	2	4
Kluut	60	160	188	149	138	237	158	139	207	208	181	151	200	212	245	72	69	153	366-483
Strandplevier	1	3	18	15	10	7	4	4	6	9	2	1	1	3	5	6	0	0	30-40
Zwartkopmeew	208	479	240	7	103	1106	315	614	276	19	820	1344	1266	1409	1173	591	285	252	30-40
Visdief	0	68	200	287	248	220	180	300	173	103	40	48	20	31	75	167	167	207	208
Ijvogel	4	2	3	2	3	6	1	1	0	1	0	0	3	0	2	0	0	2	2-7

* Voor de jaren 2019 en 2020 zijn ook de broedparen van het Galgenschuur (resp. 4 en 5 broedkoppels) meegegeven: zij broeden op rechteroever, maar foerageren voornamelijk op linkeroever.

** Voor het volledige vogelrichtlijngebied (Linker- en Rechtersehedeoever) bedraagt de doelstelling 30-35 broedparen.

Territoria broedvogels in het kader van Deurganckdok beperkt tot de compensatiegebieden

Soort	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Compensatie- doel
Blauwborst	27	28	33	25	28	37	56	64	71	63	60	71	80	85	85	106	119	135	45
Bruine Kiekendief	4	3	2	2	0	2	0	1	0	0	1	1	0	1	1	1	1	0	10
Kluut	3	63	168	130	79	205	136	116	196	208	179	147	168	203	209	56	63	153	167
Strandplevier	0	0	13	13	10	7	4	4	6	9	2	1	1	3	5	5	0	0	3
Visdief	0	1	200	287	248	220	180	300	173	103	40	48	20	31	75	166	167	207	62
Zwartkopmeew	200	453	236	7	103	1106	315	614	276	19	820	1344	1266	1216	1049	426	22	252	212

2.2.2.1 Bruine kiekendief

<https://www.ecopedia.be/dieren/bruine-kiekendief>

Leefgebied: riet en water (broedgebied)

Bijkomend leefgebied: plas en oever

Bijkomend foerageergebied: natuurweide, estuarien gebied, polders, braakliggende haventerreinen

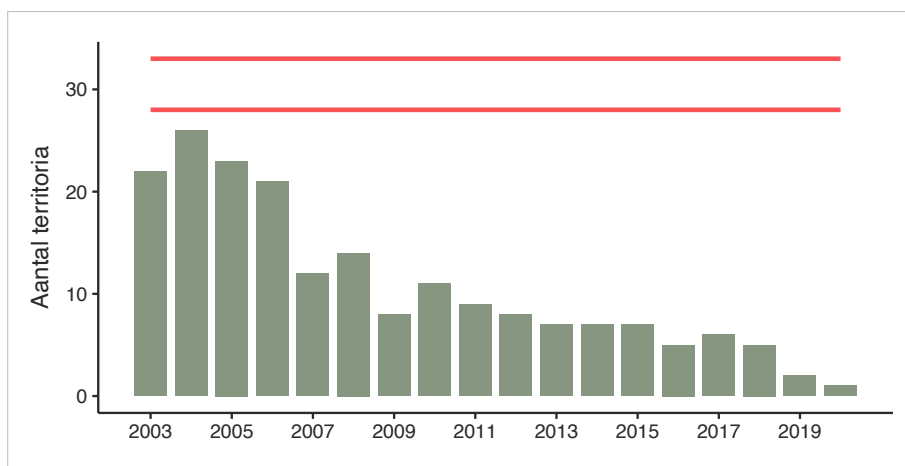
Bescherming: bijlage 1 vogelrichtlijn, compensatie Deurganckdok

IHD: 30-35 broedparen:

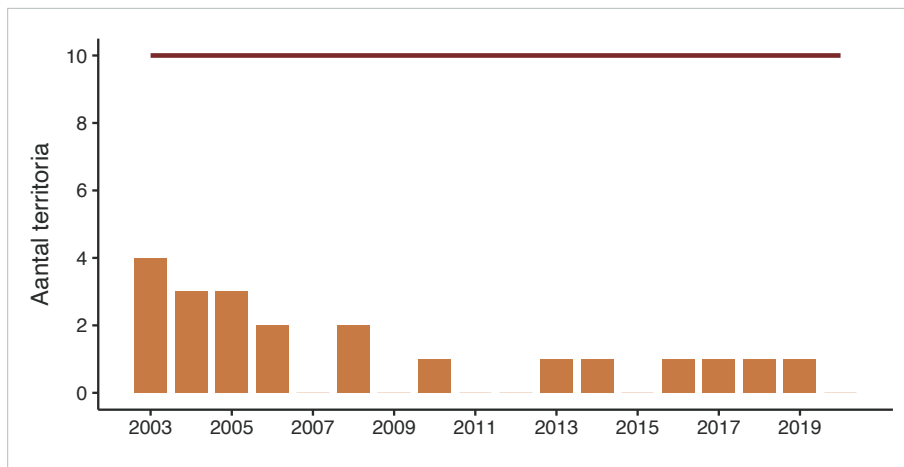
- op de Linkerscheldeoever 28-33 broedparen (waarvan 3 in Groot Rietveld)
- op de Rechterscheldeoever 2 broedparen in Galgenschoor

Compensatiedoel Deurganckdok: 10 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

Monitoring

bruine kiekendief op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel

bruine kiekendief in de compensatiegebieden met compensatiedoel

Evaluatie & trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen beperkt tot de Linkerscheldeoever 5, in 2019 2, in 2020 1.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **niet behaald**. Maar in Galgenschuur (op de Rechterscheldeoever) broedden in 2019 4 koppels en in 2020 5 koppels. Zij broeden op de Rechterscheldeoever, maar zijn afhankelijk van de Linkerscheldeoever als foerageergebied.

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen in 2018 1, in 2019 1, in 2020 0.

Het **compensatiedoel** Deurganckdok is hiermee **niet behaald**.

De bruine kiekendief blijft het zorgenkind op Linkerscheldeoever. De eerste vier jaar van de monitoringperiode lagen de aantallen boven de 20. Ook buiten de natuurgebieden kwam bruine kiekendief nog voor. Maar vanaf 2013 daalden de aantallen snel: van 2013 tot 2015 waren er nog maar 7 territoria, in 2016 en 2018 slechts 5. In 2019 en 2020 zette die dalende trend zich verder. In 2019 was er een territorium in de Steenlandpolder en één in Schor Ouden Doel. In 2020 telde Schor Ouden Doel wél één territorium, maar dit leidde niet tot een broedgeval.

Waarschijnlijk belet de gebiedsdekkende **aanwezigheid van vossen**, gecombineerd met een **lage waterstand**, de kiekendieven om tot nestelen over te gaan. Galgenschuur, op de rechteroever maar wel behorend tot de Schorren en Polders van de Beneden-Schelde, blijft hierdoor van cruciaal belang voor de bruine kiekendief in het Antwerps Havengebied. Zowel in 2019 als 2020 waren hier 5 territoria, met evenveel mannetjes maar in 2019 met 7 en in 2020 met 6 wijfjes. In 2019 was het broedsucces hier voldoende om de populatie te behouden of te doen stijgen. In 2020 was dit, in een **'slecht' muizenjaar**, niet het geval.

De trend van bruine kiekendief op Linkerscheldeoever is **significant negatief**. Die sterke daling zien we niet in het naburige Verdrongen land van Saeftinghe waar de aantallen tussen 2004 en 2012 licht stegen om daarna matig te dalen. Het broedsucces blijkt ook daar de laatste jaren te lijden onder nestpredatie. Ook in West-Vlaanderen zien we gebieden waar er geen grote terugval is of zelfs een toename van de populatie.

Naast een algemene terugloop internationaal, spelen twee factoren ongetwijfeld een rol in de sterke daling specifiek op Linkerscheldeoever. Bruine kiekendief is **selectiever** geworden in zijn **nestplaatskeuze door de opkomst van vos**, waardoor kleine of droge rietpartijen niet meer in aanmerking komen. Daarnaast is door de **inbreiding van de haven en intensivering in het landbouwgebied** over de jaren het areaal aan geschikt **foerageergebied sterk afgenomen**.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Deze soort heeft nood aan de volledige uitvoering van het soortbeschermingsprogramma SBP. Er is nood aan **bijkomend geschikt foerageergebied** en aan **bijkomend areaal broedgebied** in de vorm van **uitgestrekte rietvelden** bestaande uit grote rietpartijen met een hoge waterstand in het voorjaar. Door de toegenomen predatiedruk, zijn deze grote, natte rietpartijen nog belangrijker dan voorheen. **Elektrische afrasteringen** die de predatiedruk door zoogdieren in broedgebieden voor weidevogels verminderen, komen zeker ook de bruine kiekendief ten goede.

2.2.2.2 Blauwborst

<https://www.ecopedia.be/dieren/blauwborst>

Leefgebied: riet en water

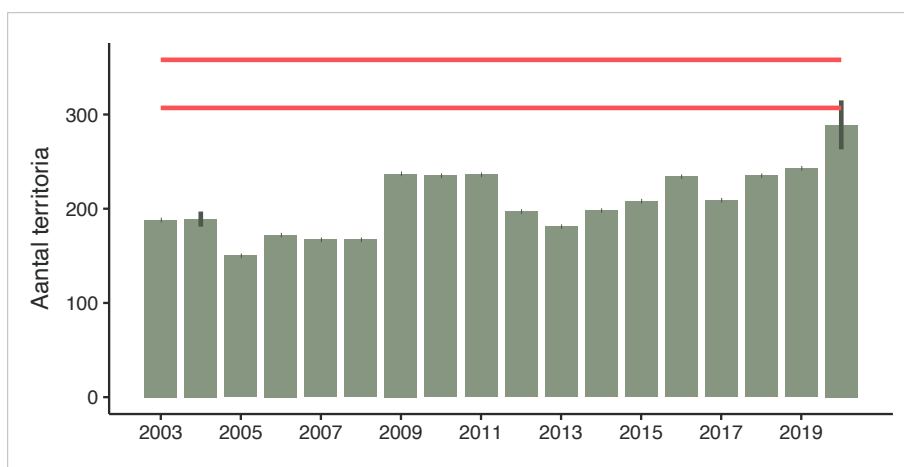
Bijkomend leefgebied: polders, estuarien gebied

Status: bijlage 1 vogelrichtlijn, compensatie Deurganckdok

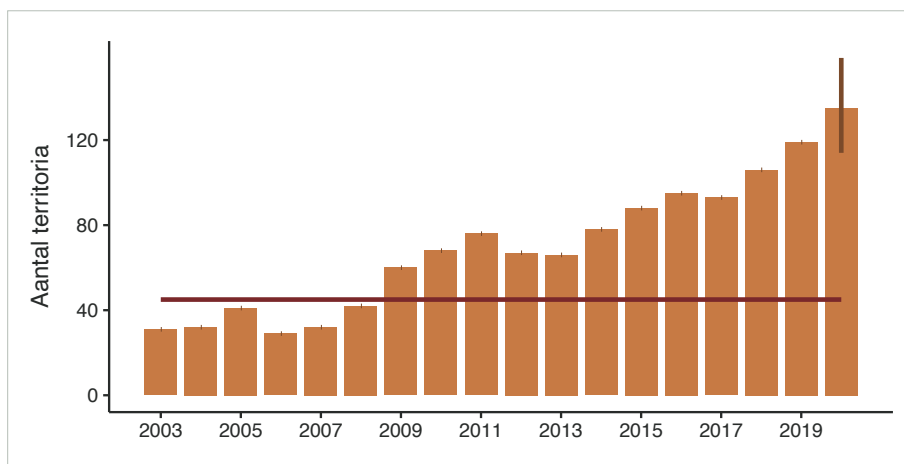
IHD: 307-358 broedparen

Compensatiedoel Deurganckdok: 45 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

Monitoring

Blauwborst op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel, de verticale lijn geeft het onzekerheidsinterval weer.

*Blauwborst in de compensatiegebieden met compensatiedoel,
de verticale lijn geeft het onzekerheidsinterval weer*

Evaluatie & trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 235, in 2019 243, in 2020 289 (vork: 263 – 315).

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **niet behaald**.

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen in 2018 103, in 2019 112, in 2020 135.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee **behaald**.

Al stijgen de aantallen blauwborst de laatste vijf jaar duidelijk, het IHD haalt de soort nog niet. De compensatiedoelen voor Deurganckdok worden sinds 2009 wel jaarlijks bereikt. Bij de stijging van de laatste vijf jaar vallen enkele zaken op. Wanneer door inrichting en/of beheer poldergebieden meer natuurlijk werden, steeg het aantal territoria navenant. Het meest opmerkelijke gebied was **Prosperpolder Noord**: de aantallen gingen boven de 50 in 2019, mogelijks ten koste van heel wat territoria op het aanliggende schor. Maar ook Prosperpolder Zuid had in 2018 al 18 territoria. Eenzelfde trend zagen we in de weidevogelgebieden en in andere gebieden waar het doel is om meer open moeras en rietland te creëren. Dit kan gaan om nieuwe inrichtingen, zoals op Rietveld Kallo, maar ook door terugdringen van te dichte houtige vegetatie, zoals op Steenlandpolder, de zone van de Groenknolorchis en Haasop. Deze evoluties werden wellicht extra beklemtoond door hoge broedsuccessen die bij ringwerk, ook in Oost-Vlaanderen, de laatste broedseizoenen werden opgetekend.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Een **toename van rietgebieden** voor blauwborst is noodzakelijk, naast het optimaliseren van het leefgebied in de bestaande gebieden waar de soort bv. door 'verwilging' teruggedrongen werd. Bij de inrichting van nieuwe gebieden, met doelstellingen voor andere soorten, kan hier en daar leefgebied voor blauwborst behouden of ontwikkeld worden. Dit is een aandachtspunt in het noordelijk gebied waar 'tijdelijk' hoge aantallen voorkomen die stelselmatig zullen dalen bij de toekomstige natuuront-

wikkeling. Ook de aanleg/inrichting van foerageergebied voor bruine kiekendief kan goed zijn voor enkele tientallen nieuwe territoria.

2.2.2.3 Lepelaar

<https://www.ecopedia.be/dieren/lepelaar>

Leefgebied: plas en oever

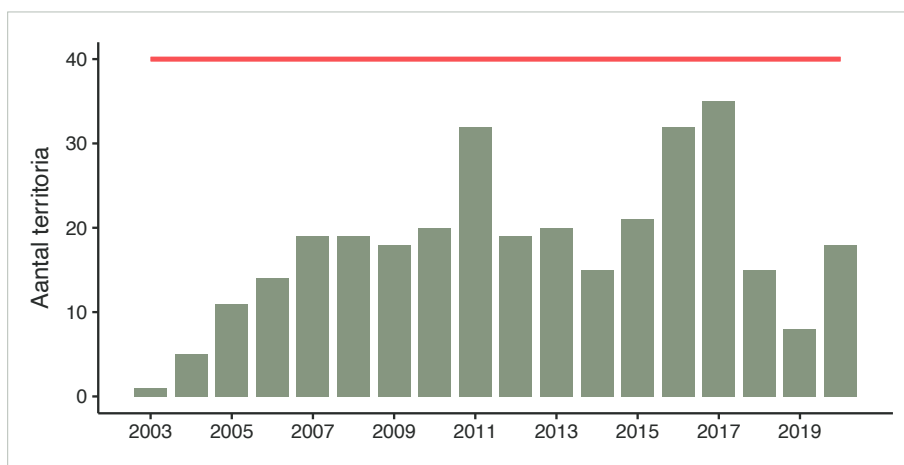
Bijkomend leefgebied: riet en water

Foerageergebied: estuarien gebied

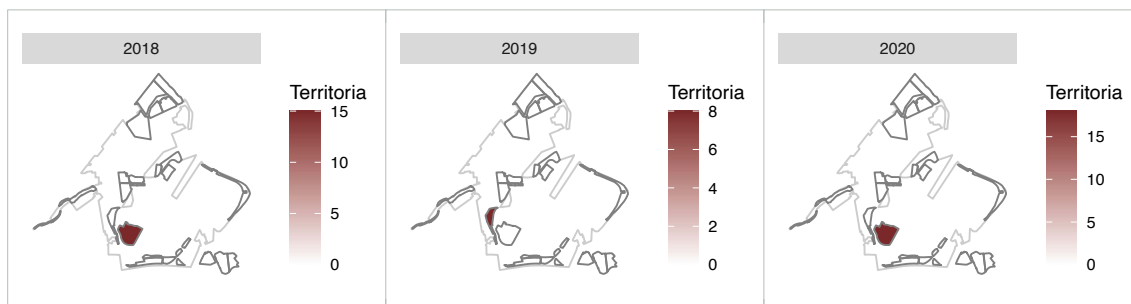
Status: bijlage 1 vogelrichtlijn

IHD: 40 broedparen

Monitoring

Lepelaar op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel

Verdeling van de lepelaar over de gebieden

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 15, in 2019 8, in 2020 18.
De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **niet behaald**.

In 2003 verwelkomden we het eerste broedpaar op de Verrebroekse Plassen. De kolonie groeide er met gemiddeld een twintigtal broedparen en uitschieters tot boven de 30. In 2018 telden we 15 nesten van lepelaars op de takkenhoop in de Verrebroekse Plassen. Maar ondanks beschermende maatregelen sloeg de vos er toch weer toe. In 2019 vermeden de lepelaars de intussen beter beveiligde broedlocatie op de Verrebroekse Plassen. Er ontstond een kolonie van 8 broedparen op een takkenhoop in Drijdijk maar ook hier sloeg de vos toe: dit leidde tot het verlies van alle nesten en jongen op één nacht tijd. Wellicht koos de kolonie in 2020 om die reden toch opnieuw voor de Verrebroekse Plassen: 18 kwamen er broeden, wat leidde tot 27 uitgevlogen jongen. Met 1,5 uitgevlogen jong per koppel was dit net iets hoger dan het gemiddelde van 1,4 sinds 2003. Alles samen zorgde deze kolonie, de grootste in Vlaanderen, voor 464 uitgevlogen jongen komende van 363 nesten.

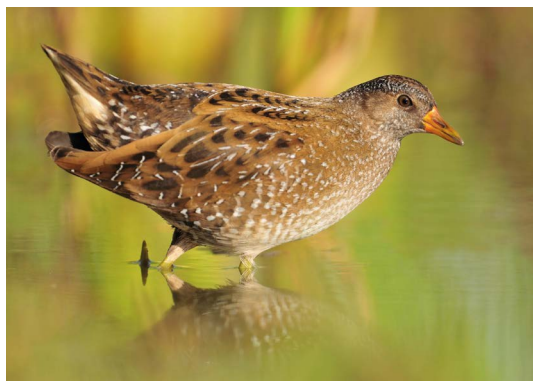
Het belang van een **veilige broedplaats** bleek de laatste drie jaar toen deze telkens door vos gepredeerd werd. Het broedsucces in 2020, zonder aanwijzingen van predatie en opvallende koude-periodes tijdens de jongen-fase, blijft toch aan de lage kant. Misschien spelen hier onbekende factoren, zoals de voedselsituatie, een rol. Is het prooiaanbod hier voldoende? Speelt de toch behoorlijke afstand tot de meest gefrequenteerde foerageergebieden (Verdronken Land van Saeftinghe) hierin een rol?

Om de IHD van 40 broedparen te halen, zou best een tweede kolonie ontstaan in de Scheldevallei. Al is een kolonie van meer dan 40 broedparen op Linkeroever wellicht ook niet onmogelijk.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Het bestendigen van de broedplaats op de Verrebroekse Plassen en het voorzien van andere broedplaatsen in geschikte gebieden, dichtbij en elders in de Scheldevallei, kan de populatie lepelaars nog doen groeien. In het licht van een beter voedselaanbod, kan het opschuiven van de kolonie in de richting van het noordelijk gebied dit misschien ondersteunen. De positieve trend sinds 2003 kan bestendigd worden. Predatiwerende maatregelen zijn dan wel een must.

2.2.2.4 Porseleinhoen

<https://www.ecopedia.be/dieren/porseleinhoen>

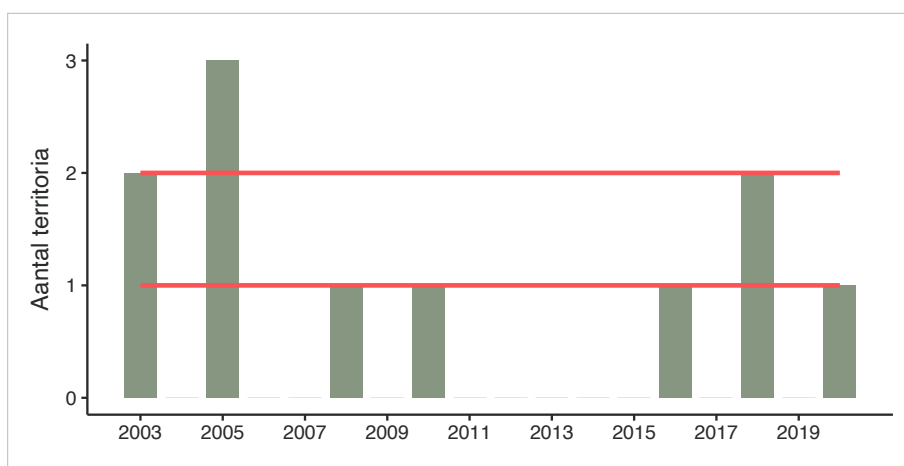
Leefgebied: plas en oever

Bijkomend leefgebied: riet en water

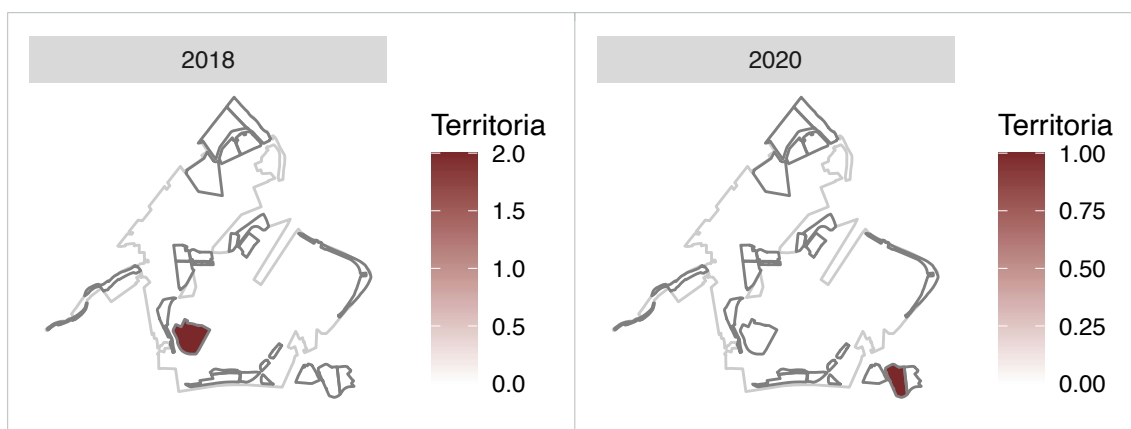
Status: bijlage 1 vogelrichtlijn

IHD: 1-2 broedparen

Monitoring

Porseleinhoen op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel

Verdeling van de porseleinhoen over de gebieden

Porseleinhoen komt enkel voor in de natuurgebieden, niet in de polder of de opgespoten restgebieden.

Evaluatie

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 2, in 2019 0, in 2020 1.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee behaald **in 2018 en in 2020**, maar **niet in 2019**.

De broedaantallen verlopen in Vlaanderen bijzonder onregelmatig. Dat is ook het geval op de Linkerscheldeoever, waar de soort onregelmatig voorkomt, zonder dat er van enige trend sprake is. In het vogelrichtlijngebied is jaarlijks wel geschikt broedhabitat voor deze soort aanwezig, zij het versnipperd. De porseleinhoen heeft nood aan ondiep water met dichte vegetatie, zoals grote zegges en de randzones van rietlanden. Het water is best niet dieper dan 15 cm over een groot deel van de oppervlakte. In 2019 werd het zogenaamde 'zweepje' niet opgemerkt in het gebied. In 2020 was er een langdurig verblijf van een vogel op het Groot Rietveld wat daar tot één territorium leidde. Er is geen bewijs dat dit en voormalige territoria ook tot broeden geleid zou hebben. Het broedsucces is bij ralachtigen moeilijk te bepalen. De porseleinhoen komt onregelmatig voor in heel lage aantallen, zodat er van een trend feitelijk geen sprake is. Er zijn behoorlijk wat 'nuljaren' voor deze soort.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Zoals heel wat soorten is ook de porseleinhoen veeleisend op vlak van waterstanden. Deze moeten hoog genoeg zijn in het voorjaar om daarna slechts langzaam weg te zakken. De laatste jaren waren verschillende gebieden op Linkerscheldeoever dikwijls al te 'droog' halfweg of aan het begin van het broedseizoen.

2.2.2.5 Roerdomp

<https://www.ecopedia.be/dieren/roerdomp>

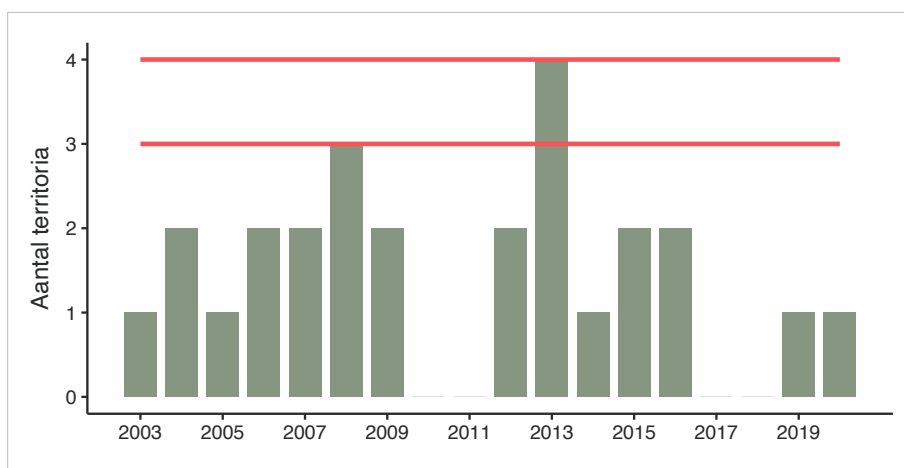
Leefgebied: riet en water

Bijkomend foerageergebied: plas en oever

Status: bijlage 1 vogelrichtlijn

IHD: 3-4 broedparen

Monitoring

Roerdomp op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 0, in 2019 en 2020 telkens 1.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **niet behaald**.

De aantallen van roerdomp zijn te laag om van een aantoonbare trend te kunnen spreken. Het belangrijkste feit is dat we nu, na twee jaar zonder territoria, zowel in 2019 als in 2020 een broedgeval hadden op de **Steenlandpolder**. Dit in het diepste deel van de kreek, vlak tegen de havenweg. Het lijkt wat op predatiemijding: een broedpaar dat zich vestigt op schijnbaar ongeschikt of toch minstens minder geschikt habitat terwijl er in heel wat gebieden (Groot Rietveld, Haasop, Verrebroekse Plas-sen, ...) beter en minder verstoord habitat aanwezig is. Het is op zich ook merkwaardig, maar misschien typisch aan zo'n drukke plaats, dat in beide jaren een succesvol broedgeval werd vastgesteld zonder dat de vogels ooit gehoord werden In de meeste gevallen is de situatie bij deze soort omgekeerd.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Om terug een populatie roerdampen te huisvesten is er dringend nood aan meer oppervlakte kwalita-tief rietmoeras als nest- en foerageerhabitat in de volledige Scheldevallei. De getijdengebieden kunnen daar niet toe gerekend worden.

Met kwalitatief rietmoeras worden tientallen hectaren aaneengesloten rietland bedoeld, van waterriet tot verruigd landriet, doorspekt met diepe en ondiepe waterzones. Een kwalitatief rietmoeras bevat eveneens voldoende ondergedoken waterplanten als kweekhabitat voor heel wat van hun prooi-soor-ten. Het water mag niet te troebel zijn.

2.2.2.6 Steltkluut

<https://www.ecopedia.be/dieren/steltkluut>

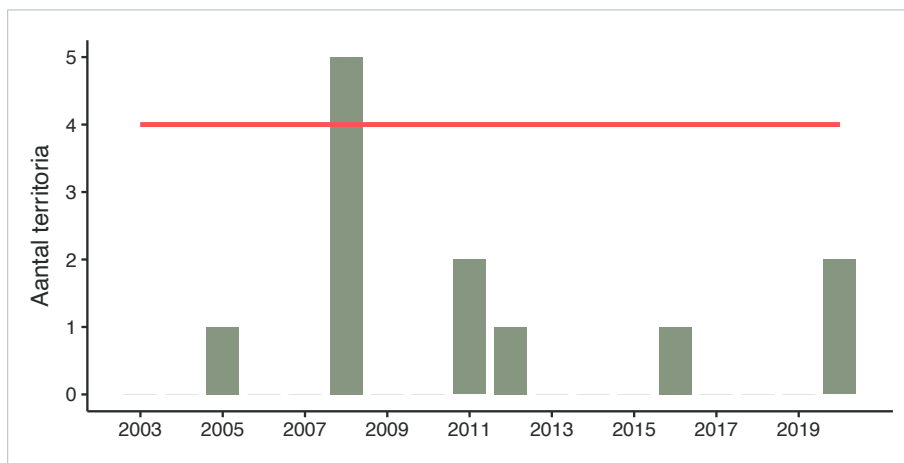
Leefgebied: weidevogel

Bijkomend foerageergebied: estuarien gebied

Status: bijlage 1 vogelrichtlijn

IHD: 4 broedkoppels

Monitoring

Steltkluut op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel

Evaluatie en tekst

In 2018 en 2019 bedroeg het totale aantal broedparen 0, maar in 2020 2.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **niet behaald**.

De steltkluut is geen jaarlijkse broedvogel in het vogelrichtlijngebied. De laatste vijf jaar was de soort enkel in 2016 aanwezig met een broedgeval op de Vlake van Zwijndrecht en in 2020 met twee geslaagde broedgevallen op **Drijdijck**. Deze vogels brachten hier 6 jongen vliegvlug wat een opsteker is in een gebied waar nestpredatie door vos al behoorlijk veel vastgesteld werd de laatste jaren. Steltkluten zijn wel wat territorialer dan kluut waardoor ze meer verspreid broeden en zijn iets succesvoller in het 'wegleiden' van predatoren van hun nest. Hun nestplaatskeuze, soms in heel moerassige situaties, draagt ook bij aan een hoger nestsucces.

Het voorkomen van de steltkluut is te sporadisch om enige trend te kunnen waarnemen. Er zijn meer jaren zonder broedgevallen dan met. De IHD-doelstelling van 4 broedparen wordt dan ook niet gehaald.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Steltkluut kan in principe meeliften met de maatregelen voor weidevogels en kluten, maar doet dit tot nog toe niet. Op dit moment wordt ingezet op het vossvrij houden van geschikte broedgebieden, wat de kans om succesvol broeden vergroot. De voorgaande jaren kwamen steltkluten tot broeden op de Vlake van Zwijndrecht, de Verrebroekse Plassen, de Putten en Doelpolder Noord. Elk van deze gebieden, maar ook Drijdijk, Prosperpolder Noord en Putten West zien we als geschikt broedgebied.

2.2.2.7 Kluut

<https://www.ecopedia.be/dieren/kluut>

Leefgebied: strand en plas/surrogaat kust

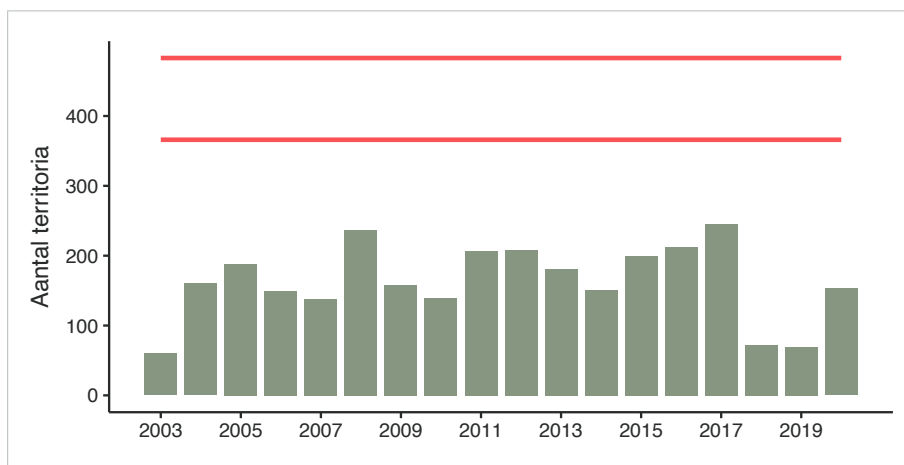
Bijkomend leefgebied: weidevogelgebied, estuarien gebied

Status: bijlage 1 vogelrichtlijn, compensatie Deurganckdok

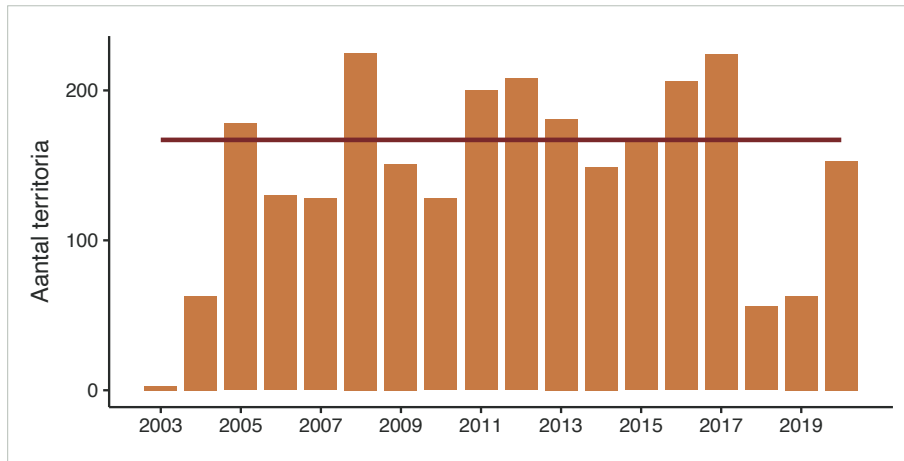
IHD: 366-483 broedparen

Compensatiedoel Deurganckdok: 167 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

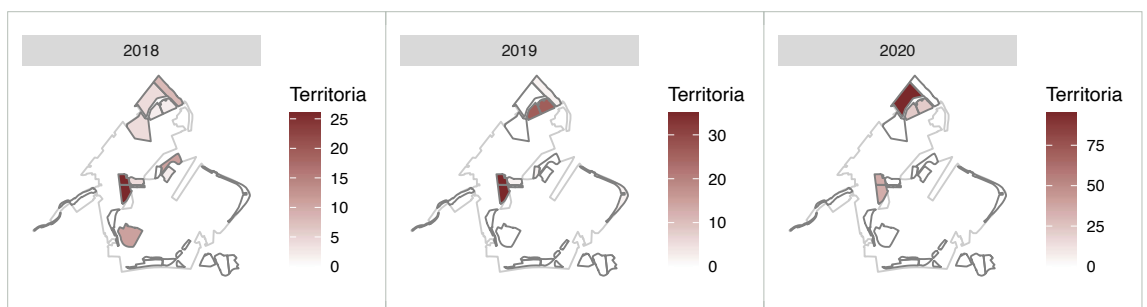
Monitoring

Kluut op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel

Kluut in de compensatiegebieden met compensatiedoel

Verdeling van kluut over de gebieden

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 72, in 2019 waren dit er 69, in 2020 153.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee nog **niet behaald**.

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen 60 in 2018, 61 in 2019 en 153 in 2020.

Het **compensatiedoel** Deurganckdok is hiermee **evenmin bereikt**.

In de tweede helft van mei worden alle broedparen van kluut (met of zonder nest) op de Linkerscheldeover, integraal geteld. In die periode bereikt het aantal nesten een piek en valt te verwachten dat ook het kleine percentage broedparen zonder nest, nog in het gebied zullen nestelen.

De aantallen van kluut schommelen van jaar tot jaar, maar vertonen geen duidelijke trend. 2018 zorgde voor een crash in de populatie kluten, wellicht door hoge waterstanden en predatiemijding. In 2019 telden we 69 broedparen en in 2020 al weer 153. De inrichting van het 'nieuwe eiland' in Prosperpolder Noord trok in 2020 bijna 100 broedparen aan. Daarnaast zaten er ook enkele tientallen in zowel Putten West als Doelpolder Noord. Het broedsucces bleek behoorlijk: vele tientallen jongen kwamen vliegvlug. In de twee weidevogelgebieden groeiden die probleemloos op in het gebied zelf. In Prosperpolder Noord trokken vrijwel alle familietjes snel weg van de broedlocatie naar naburige gebieden.

waardoor ze dikwijls in ongeschikt habitat verzeild geraakten. De connectiviteit tussen de gebieden is hierdoor een aandachtspunt voor de toekomst.

Kluut komt enkel voor in de natuurgebieden, niet in de polder of in de opgespoten restgebieden. Gemiddeld halen we de compensatiedoelstelling voor Deurganckdok niet. In iets minder dan de helft van de jaren wel. We zitten er dus niet zo ver af. De IHD-doelstelling is evenwel veel hoger dan de huidige aantallen en vergt een betere cluster van kwalitatieve estuariene gebieden met veilige broedplaatsen.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Kluten vragen onze absolute aandacht. Voor de kluten is de aanwezigheid van meer grote, estuariene, open waterrijke gebieden met eilanden essentieel. Waar nodig, moeten afrasteringen de eilanden beschermen tegen vos. Niet enkel het broedgebied is belangrijk. Ook opgaande, overjaarse vegetatie rondom het broedgebied moet aangepakt worden. Hoge bomenrijen en bos(-jes) in de omgeving zijn nefast voor de overleving van donsjongen. Het omliggende landschap bepaalt mee het succes van de kluut.

2.2.2.8 Strandplevier

<https://www.ecopedia.be/dieren/strandplevier>

Leefgebied: strand en plas/surrogaat kust

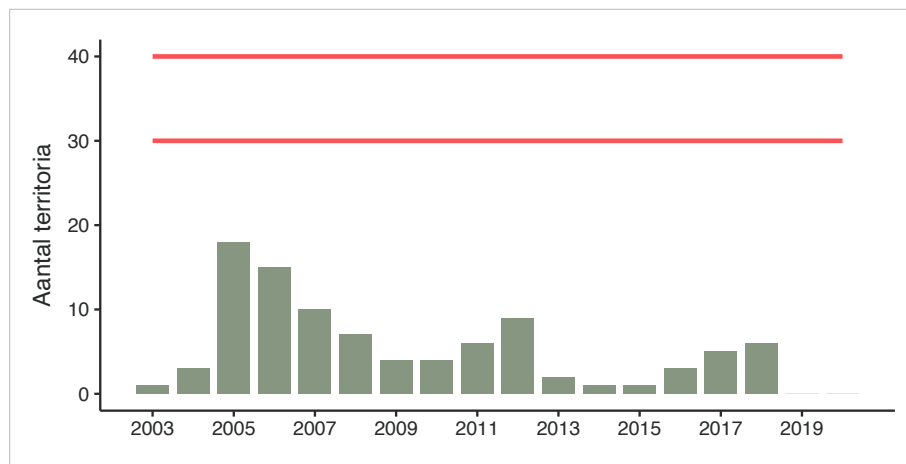
Bijkomend leefgebied: estuarien gebied

Status: bijlage 1 vogelrichtlijn, compensatie Deurganckdok

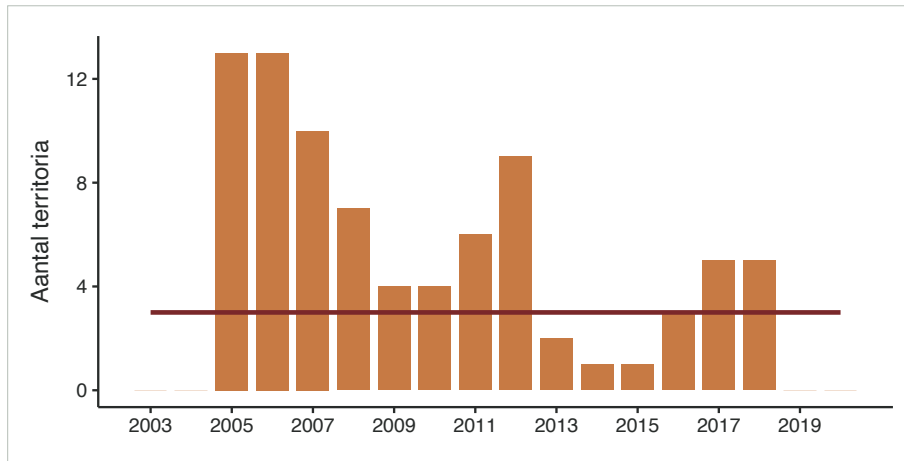
IHD: 30-40 broedkoppels

Compensatiedoel Deurganckdok: 3 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

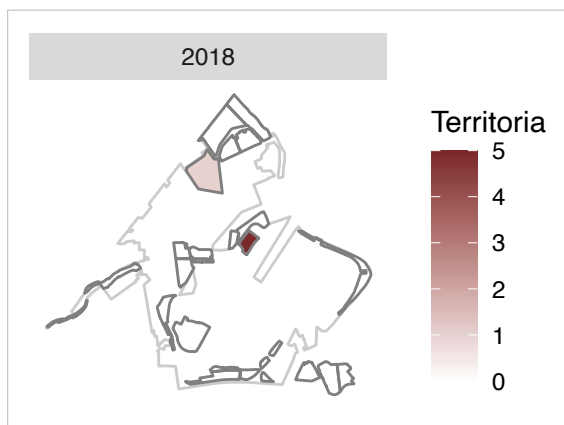
Monitoring

Strandplevier op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel

Strandplevier in de compensatiegebieden met compensatiedoel

Verdeling van strandplevier over de gebieden

Evaluatie

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 6, in 2019 en 2020 waren het er 0.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **niet behaald**.

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen 6 in 2018, maar 0 in 2019 en 2020.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee wel behaald in 2018, maar **niet** in 2019 en 2020.

In 2017 vlogen nog 13 jonge strandplevieren uit op het opgespoten Doeldok. In 2018 belandden er 5 broedparen, naast een paar op de nieuwe zandeilanden van Prosperpolder Zuid. Dit waren trouwens de enige territoria voor strandplevier in Vlaanderen.

Maar hierna was het plots gedaan met de strandplevier op Linkeroever. Zowel in 2019 als 2020 kwamen ze niet meer langs, laat staan broeden. We kunnen twijfelen of dit aan het ontbreken van geschikt habitat lag. Mogelijk speelt de iets mindere pionierssituatie in sommige gebieden in combinatie met de grotere aanwezigheid van grondpredatoren hier een rol?

De strandplevier komt van een veel grotere populatie in het gebied voor 2000 met tijdens de eerste jaren van de monitoring ook een vestiging net buiten de Waaslandhaven. De aantallen waren een veelvoud van wat we het laatste decennium hebben. De trend op lange termijn is daardoor significant negatief. Op heel korte termijn kon men spreken van een licht herstel, maar de laatste twee jaar leren ons dat dit geen garantie was voor een blijvende populatie. De situatie voor strandplevier was daarvoor te precair, hier, net zoals in de rest van Vlaanderen.

Het compensatiedoel voor Deurganckdok werd gehaald tot 2012, daarna gemiddeld genomen niet meer. De IHD ligt ver van de aantallen het laatste decennium. Ze werden nooit gehaald sinds het begin van de monitoring.

Analyse trend

Voor 2000 was de populatie strandplevier hier heel groot en een veelvoud van wat we het laatste decennium zien. De trend op lange termijn is daardoor significant negatief, de situatie voor strandplevier is precair. 2019 bewees dat.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

De strandplevier is een soort van de pioniershabitat. Leefgebieden die doorheen de jaren vegetatierijker worden, verliezen veelal, ondanks jaarlijks maaibeheer, hun aantrekking voor deze soort. Het strekt tot aanbeveling om het pionierskarakter van deze gebieden te behouden door procesmatig beheer, bv. door winterse inundatie en het aflaten van water in het voorjaar. Dit, waar nodig, in combinatie met beheermaatregelen zoals afplaggen of zelfs gericht afgraven. Een populatie heeft ook meerdere leefgebieden nodig zodat de kans op een goed functioneel gebied steeds groot blijft, ook wanneer één gebied door verstoring niet meer in aanmerking komt.

2.2.2.9 Zwartkopmeeuw

<https://www.ecopedia.be/dieren/zwartkopmeeuw>

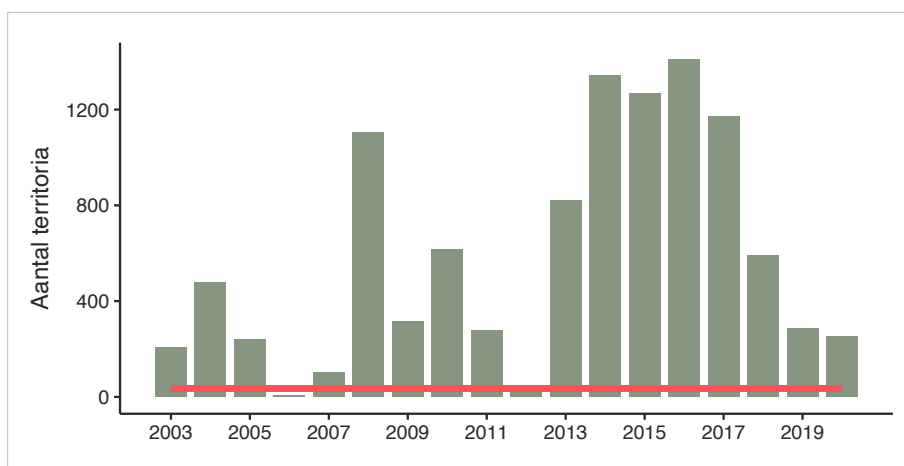
Leefgebied: strand en plas

Status: bijlage 1 vogelrichtlijn, compensatie Deurganckdok

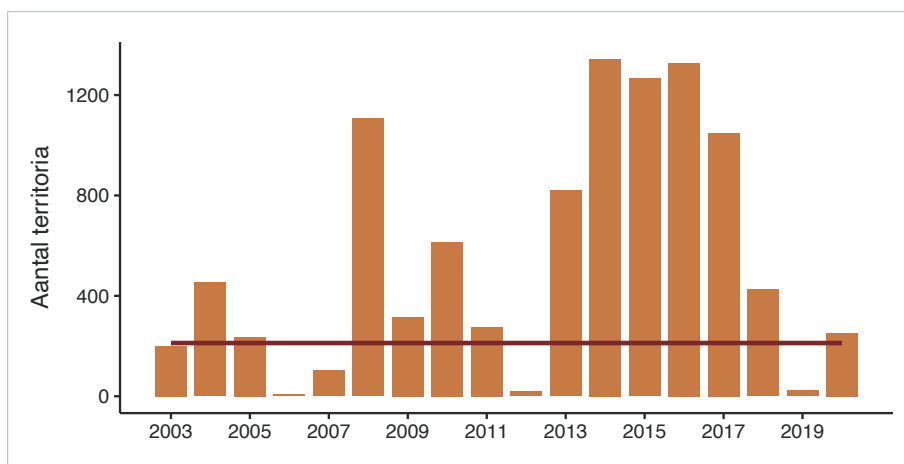
IHD: 30-40 broedkoppels

Compensatiedoel Deurganckdok: 212 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

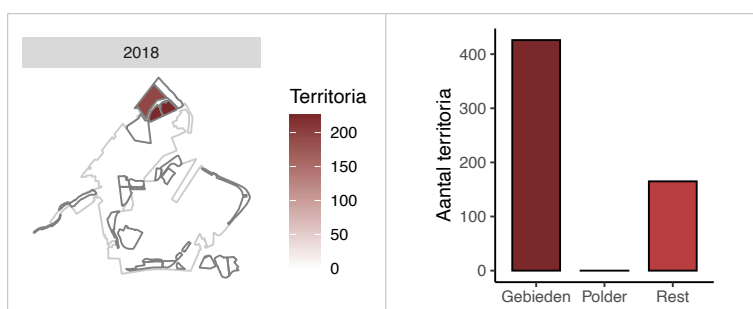
Monitoring

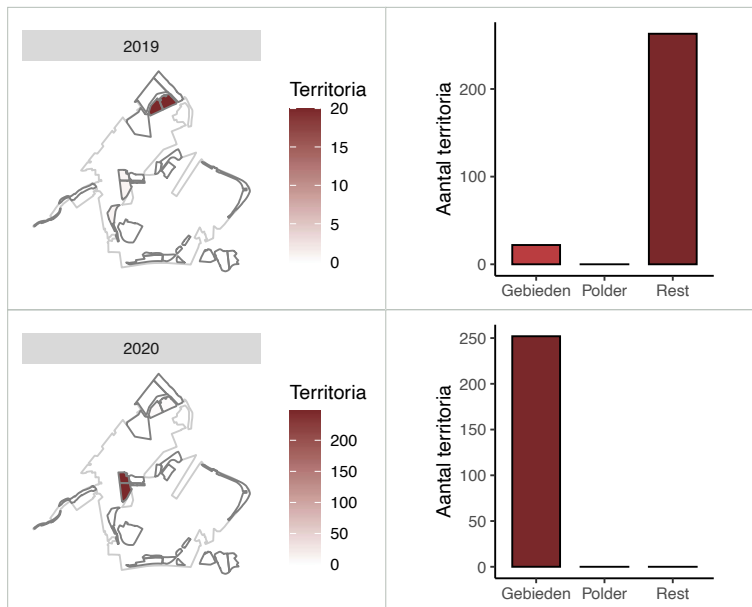

Zwartkopmeeuw op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel

Zwartkopmeeuw in de compensatiegebieden met compensatiedoel

Verdeling van zwartkopmeeuw over de gebieden

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 591, 263 in 2019 en 252 in 2020.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **behaald**.

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen 426 in 2018, 212 in 2019 en 252 in 2020.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee gemiddeld over 2018, 2019 en 2020 **bereikt**.

De aantallen Zwartkopmeeuw op Linkeroever bedroegen in 2018, 2019 en 2020 respectievelijk 591, 263 en 252 broedparen. Tegenover dit relatief lage aantal staan de totalen voor het hele havengebied van 2298, 1938 en 1318 broedparen. Hoewel lager dan in 2018 blijven dit behoorlijke aantallen die wellicht communiceren met aantallen uit het Deltagebied. De eilanden in Putten West en Doelpolder Noord blijven cruciaal voor kolonies van Kok- en Zwartkopmeeuw. In Doelpolder Noord vestigde zich een gemengde kolonie in de graslanden, een unicum de laatste jaren, en een direct resultaat van een heel efficiënt raster. Ondanks de lagere aantallen in 2019 en 2020 is de trend van de zwartkopmeeuw op Linkeroever en bij uitbreiding in het Antwerps havengebied positief. Dit is het resultaat van gerichte inrichting en recurrent beheer op maat voor deze en andere koloniebroeders. De IHD wordt ruim gehaald en dit zal zo ook in de toekomst zijn.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Naast het vosvrij houden van voldoende broedeilanden is ook een ruime spreiding van geschikte eilanden over verschillende gebieden van belang om te voorzien in een risicospreiding voor kok- en zwartkopmeeuw maar ook voor de andere soorten, zoals kluut, plevieren en visdief die lage broedsuccessen halen op eilanden waar zich ook zwartkopmeeuwen vestigen.

2.2.2.10 Visdief

<https://www.ecopedia.be/dieren/visdief>

Leefgebied: estuarien gebied: slikken met eilandjes

Bijkomend leefgebied: riet en water

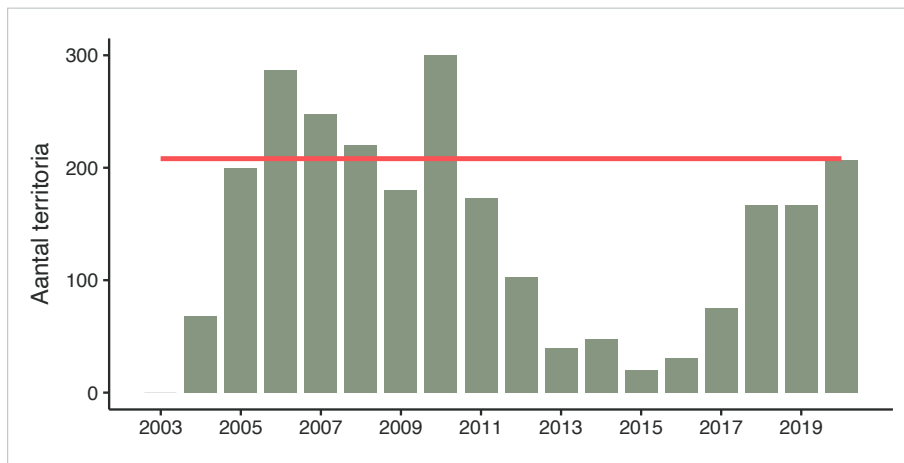
Bijkomend foerageergebied: plas en oever

Status: bijlage 1 vogelrichtlijn, compensatie Deurganckdok

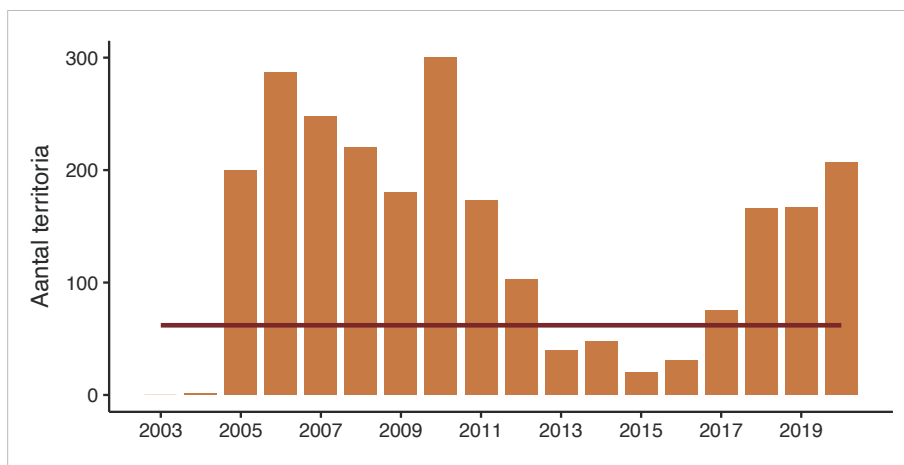
IHD: 208 broedkoppels

Compensatiedoel Deurganckdok: 62 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

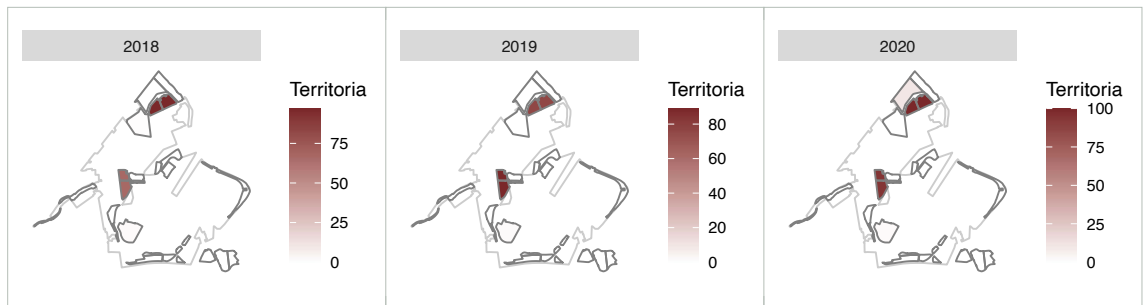
Monitoring

Visdief op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel

Visdief in de compensatiegebieden met compensatiedoel

Verdeling van visdief over de gebieden

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 167, in 2019 167, in 2020 207.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee net **niet behaald**.

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen 166, in 2018, 167 in 2019 en 207 in 2020.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee, sedert 2018 opnieuw **bereikt**.

De laatste jaren behalen we behoorlijke aantallen visdief. We vinden ze mooi verdeeld over het noordelijk eiland in Putten West en de vlotjes in Doelpolder Noord. In 2020 was er nog een kleine vestiging van 11 broedparen op het nieuwe eiland in Prosperpolder Noord waar ook de kluten broedden. Visdief kwam in 2018-2020 enkel voor in natuurgebieden. Visdief kende een jaarlijks aantal van over de 200 broedpaar toen de site van het Deurganckdok nog beschikbaar was. Daarna daalden de aantallen sterk. De trend bij visdief lijkt terug positief als je de laatste jaren bekijkt. Met veilige vlotten en beveiligde eilandjes kan de positieve trend aangehouden worden.

In de meeste jaren wordt de compensatiedoelstelling voor Deurganckdok gehaald. De IHD lijkt iets moeilijker maar de laatste 3 jaar komen we dicht in de buurt. Tussen 2005 en 2010 werd deze IHD gehaald, in een periode dat het voedselaanbod op de Zeeschelde zeker niet van het niveau van de laatste jaren was. Veilige broedplaatsen lijken zo de belangrijkste randvoorwaarde.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Met soortgerichte maatregelen (visdiefvlotjes, elektrische omrastering ...) in de natuurgebieden zijn we erin geslaagd een standvastige populatie op te bouwen die een veel hoger broedsucces heeft dan de soms hogere aantallen van de laatste decennia. Op vlotjes worden hoge broedsuccessen gehaald wanneer het in hoofdzaak om visdiefjes gaat. Een gemengd vlot met veel kokmeeuwen leidt tot lagere broedsuccessen. Zowel de ligging van de vlotjes als een goed onderhoud ervan, kunnen hier bepalend zijn, evenwel zonder echt grote garanties.

2.2.2.11 Ijsvogel

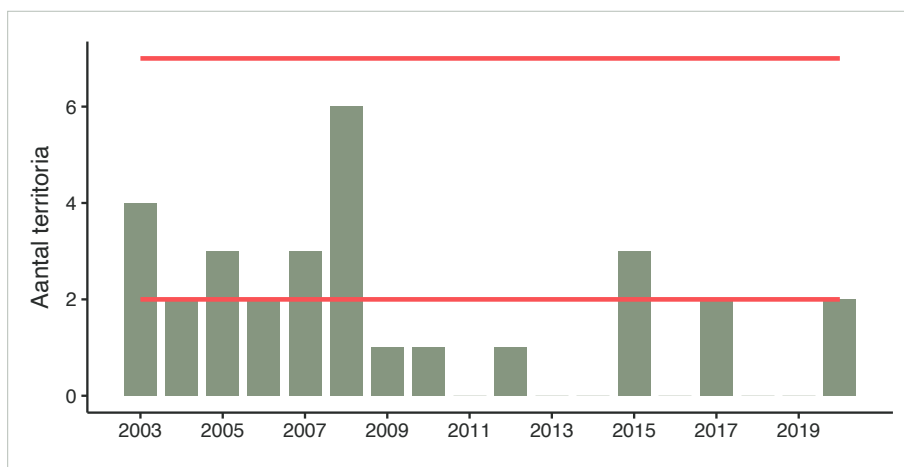
<https://www.ecopedia.be/dieren/ijsvogel>

Leefgebied: plas en oever

Status: bijlage 1 vogelrichtlijn

IHD: 2-7 broedparen

Monitoring

Ijsvogel op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel

Evaluatie en trend

In 2018 en in 2019 bedroeg het totale aantal broedparen 0, maar in 2020 2.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee in 2018 en 2019 niet, maar in 2020 wel niet behaald. Gemiddeld genomen halen we de ondergrens van de IHD niet.

De Verrebroekse Plassen zijn het enige gebied waar de geërodeerde steilranden van de dijken op meerdere plaatsen aan het water raken, ideaal voor de ijsvogel. Twee broedparen nestelden er in 2017. Maar in 2018 en 2019 was er opnieuw geen spoor van ijsvogels. Over heel Vlaanderen was wel duidelijk dat de vorstperiode van eind februari 2018 heel wat slachtoffers geëist had. In 2020 tekenden we twee territoria op: één in Groot Rietveld en één in Rietveld Kallo. De ijsvogel vertoont een negatieve trend op langere termijn. Naast de vorstperiodes in de laatste jaren is dit wellicht te wijten aan het verdwijnen of ongeschikt worden van voormalige nestplaatsen.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

In gebieden met aangelegde dijken kunnen steilranden als nestplaatsen voorzien worden. Maatregelen om broedplaats te voorzien lijken het best in de meer 'gesloten' gebieden van het zuidelijk deel van de Linkerscheldeoever. Ze hebben het meeste kans op succes wanneer er voldoende 'kleine' vis aanwezig is op voor de ijsvogel goedbereikbare plaatsen, zoals in kleine poelen, slootjes, overhangende takken boven visrijk water ...

2.2.3 Niet bijlage I -broedvogels met compensatiedoelstellingen

Soort	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Compensatie- doel
Bosrietzanger	3	14	6	8	15	15	12	17	9	17	26	28	46	54	61	101	89	105	12
Kleine karekiet	29	37	46	56	52	110	130	186	212	213	143	185	197	276	389	353	395	404	63
Rietgors	10	11	16	21	23	37	54	54	59	44	37	39	48	54	74	88	100	107	15
Rietzanger	3	5	7	13	5	19	41	45	45	25	25	19	22	62	64	84	126	161	5
Sprinkhaanzanger	3	0	2	4	1	4	4	3	11	3	4	2	2	5	5	6	12	15	5
Waterral	5	1	3	4	3	6	3	4	6	4	4	5	10	10	6	16	11	8	11
Kleine plevier	5	7	17	25	26	36	27	23	27	25	21	13	10	10	12	10	9	12	10
Kokmeeuw	750	1090	1730	1130	1995	4250	3554	3602	1950	2695	3610	3468	3163	5326	4465	3805	3110	3216	930
Grutto	12	23	16	21	30	32	46	83	81	65	59	65	46	48	48	33	37	37	36
Kievit	100	92	65	83	83	92	135	176	168	137	136	132	129	82	104	119	137	169	183
Scholekster	9	16	20	35	23	36	36	43	42	32	25	20	19	18	19	25	23	22	49
Tureluur	12	23	16	21	37	40	70	95	72	70	77	80	75	57	51	40	51	48	42

2.2.3.1 Bosrietzanger

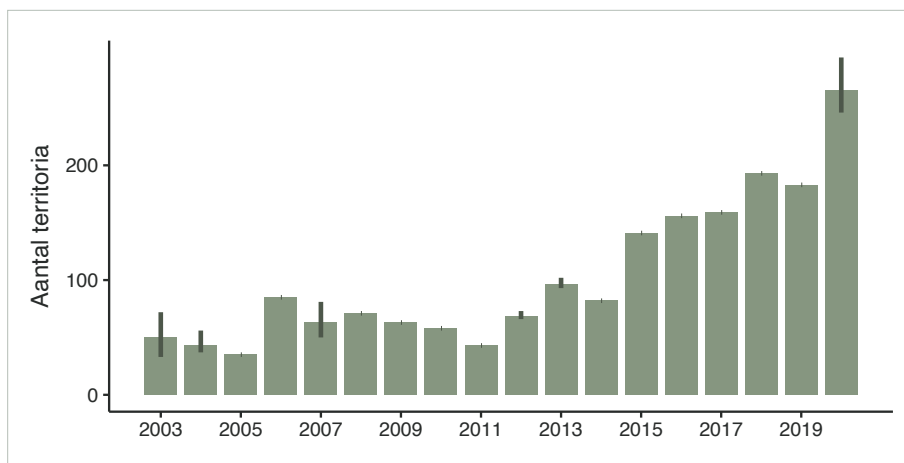
<https://www.ecopedia.be/dieren/bosrietzanger>

Leefgebied: riet en water

Status: compensatie Deurganckdok

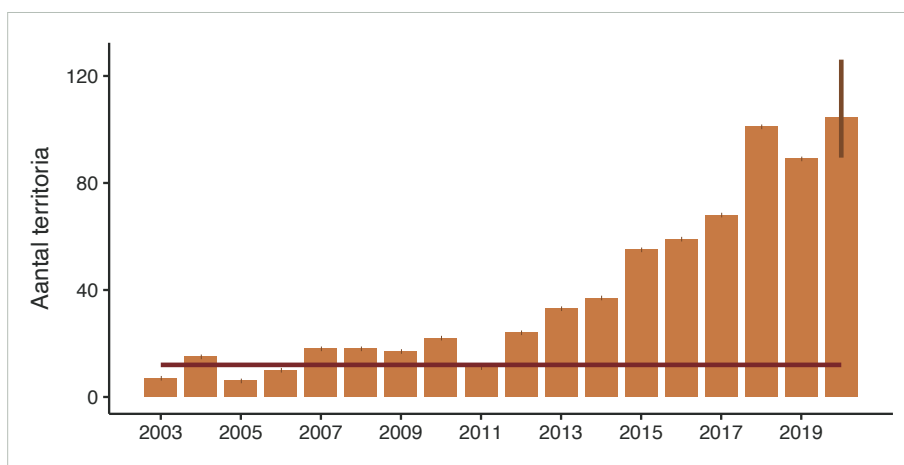
Compensatiedoel Deurganckdok: 12 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

Monitoring

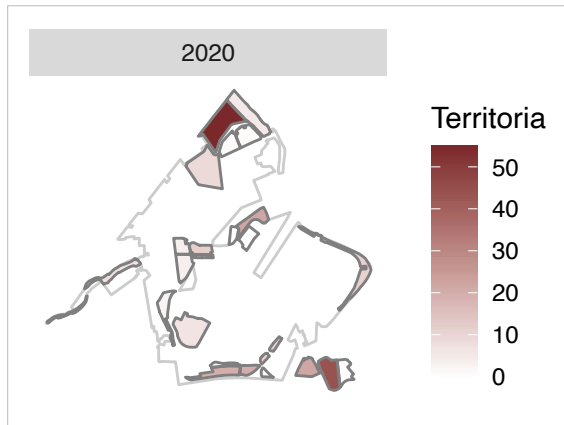
Bosrietzanger op de Linkerscheldeoever,

de verticale lijnen geven het 95% onzekerheidsinterval weer.

Bosrietzanger in de compensatiegebieden met compensatiedoel,

de verticale lijnen geven het 95% onzekerheidsinterval weer.

Bovenstaande kaart geeft de aantallen weer in de IHD-gebieden in 2020.

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 193, in 2019 183, in 2020 265 (246-294).

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen 101 in 2018, 88 in 2019 en 105 in 2020.

Bosrietzanger haalt het **compensatiedoel Deurganckdok** jaarlijks sinds 2012.

Bosrietzanger haalde met 193 broedparen al een record in 2018, maar scoorde ook in 2019 goed met 183 broedparen én een hoog broedsucces. Het was geen verrassing dat 2020 nog hoger zou scoren. Daarbij vallen hoge aantallen territoria in Prosperpolder Noord op: 56 in 2018, 53 in 2019. Het wees op de ruige toestand van de vegetatie in dit gebied. In 2020 scoren Groot Rietveld en Rietveld Kallo en de MIDA's opmerkelijk beter. Voor 2015 haalden we nooit eerder honderd broedparen. Het aantal bosrietzangers op de Linkerscheldeoever zal een stuk lager liggen wanneer de intensivering van het beheer van de gebieden in functie van hun doelstelling klaar is. Verruiging speelt hen immers in de kaart.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Een abrupte overstap naar een intensief beheer van de natuurgebieden zou voor deze soort in eerste instantie nefast uitdraaien. Deze soort profiteert van het uitblijven van jaarlijks maaibeheer of begrazing in hooilanden, drogere delen van moerassen, perceelranden en oeverhoekjes.

Daarom volgen we de trend van bosrietzanger goed op. Indien nodig voorzien we hoeken en kantjes in de natuurgebieden in de vorm van meerjarige natte tot matig vochtige ruigtes voor deze soort.

Anno 2018 - 2020 beleefde deze soorten evenwel haar hoogdagen in het gebied. De getelde aantallen zijn veel hoger dan het vastgelegde streefcijfer: de soort heeft dus nog veel marge en kan tegen een stootje.

2.2.3.2 Grutto

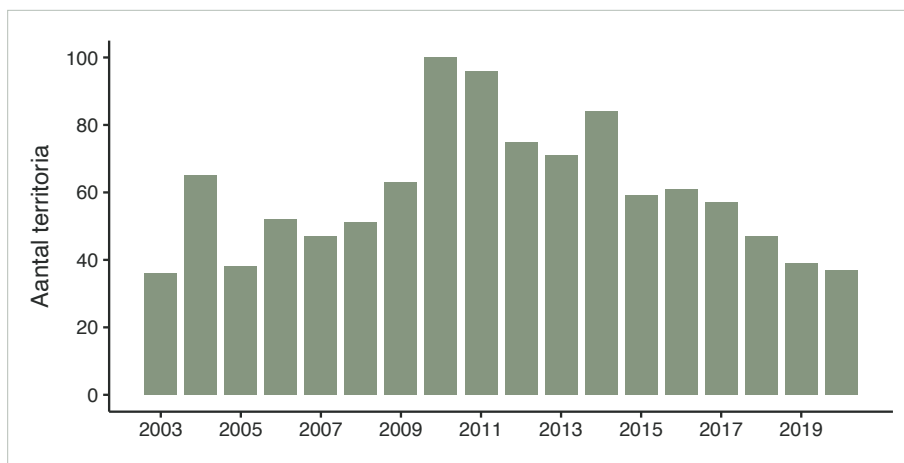
<https://www.ecopedia.be/dieren/grutto>

Leefgebied: weidevogel

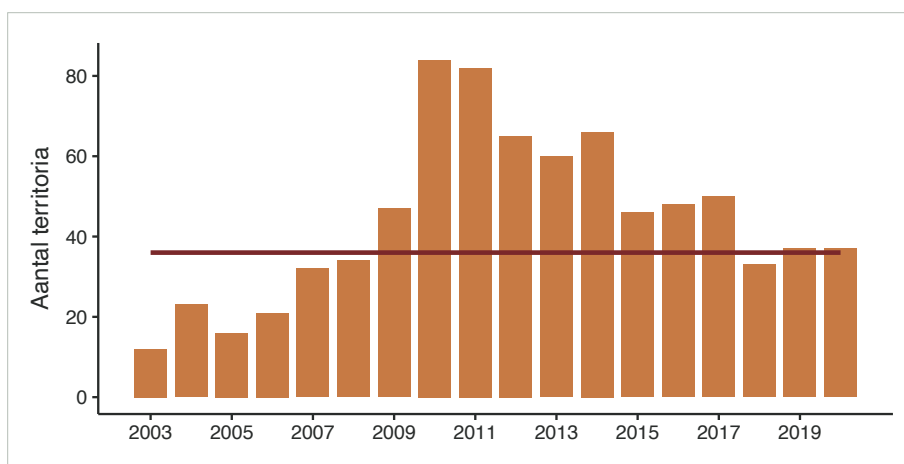
Status: compensatie Deurganckdok

Compensatiedoel Deurganckdok: 36 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

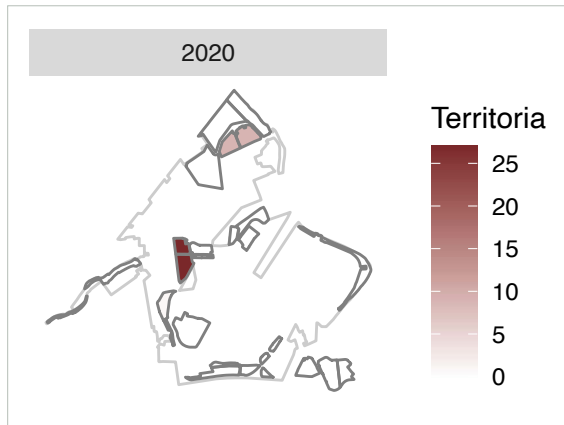
Monitoring

Grutto op de Linkerscheldeoever

Grutto in de compensatiegebieden met compensatiedoel

Verdeling van grutto over de gebieden

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 47, in 2019 39, in 2020 37.

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen 33 in 2018, 35 in 2019 en 37 in 2020.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee enkel **in 2019 en 2020 net behaald**.

Het aantal territoria van grutto bleef de laatste drie jaar dalen. Het succes van het 'oudste' elektrisch raster in Putten West heeft er voor gezorgd dat we er de populatie konden behouden. Anno 2020 is dit het enige bastion voor deze soort op de Linkeroever. In Doelpolder Noord zal het raster de volgende jaren zijn nut bewijzen. In 2020 bleef het aantal daar hangen op 9 territoria, maar wel mét broedsucces - wat we hier de afgelopen jaren niet of nauwelijks opmerkten. Het bijzonder droge voorjaar in 2020 hielp uiteraard niet. Droogte geeft zelfs in de beste gebieden lagere aantallen in de beste gebieden. Behalve nog één broedpaar in Drijdijk, was er geen broedsucces in de andere gebieden.

Grutto haalde de compensatiedoelen gemiddeld over de laatste vijf jaar maar net. Hiermee volgt grutto de laatste jaren de sterk dalende trend bij nog meer specialisten van grasland. Voor 2010 stegen de aantallen, toen de nieuwe weidevogelgebieden Putten West en Doelpolder Noord de verliezen elders in de haven meer dan behoorlijk opvingen. Sinds 2010 ging grutto van 100 naar 37 territoria. De aanwezigheid van vos werd een belangrijke factor maar ook het verdwijnen van allerlei terreinen in het havengebied werd nu niet meer gecompenseerd in de weidevogelgebieden.

Het compensatiedoel voor Deurganckdok wordt de laatste jaren amper gehaald. De volledige populatie zit nu in de natuurgebieden. Op andere gebieden kunnen we niet meer rekenen om de populatie te behouden. Het beheer van de weidevogelgebieden zal bepalen of dat voor grutto en andere weidevogels ook lukt.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Weidevogels zoals grutto, tureluur en Kievit kunnen hoge dichtheden halen op relatief kleine terreinen, naar Nederlandse weidevogelnormen, als de predatiedruk minimaal is. In de context van de Linkerscheldeover impliceert dit extra predatiewerende maatregelen. Dit moet hand in hand gaan met het

instellen van een hoogkwalitatief weidevogelbeheer inzake hydrologie (droogtebestrijding), vegetatie en landschap (verruiging tegengaan).

2.2.3.3 Kievit

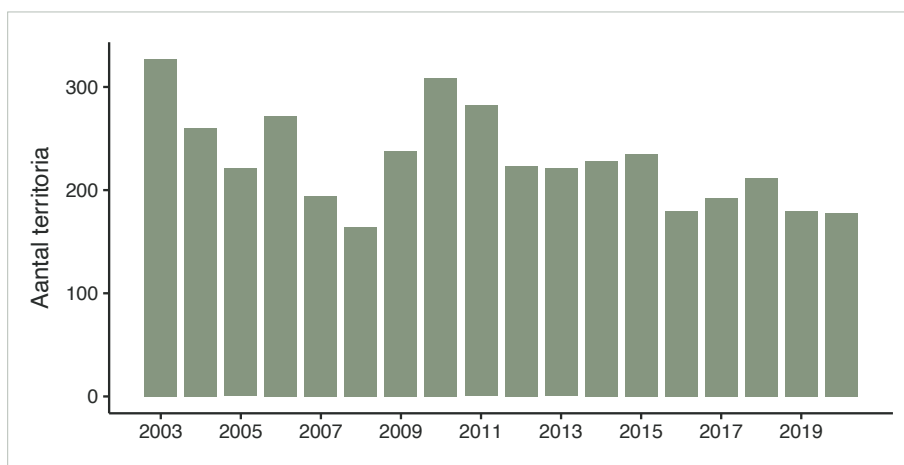
<https://www.ecopedia.be/dieren/kievit>

Leefgebied: weidevogel

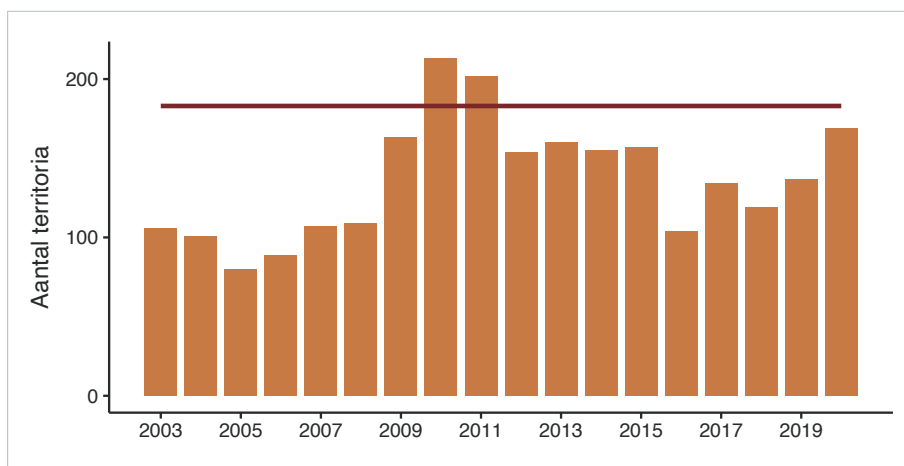
Status: compensatie Deurganckdok

Compensatiedoel Deurganckdok: 183 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

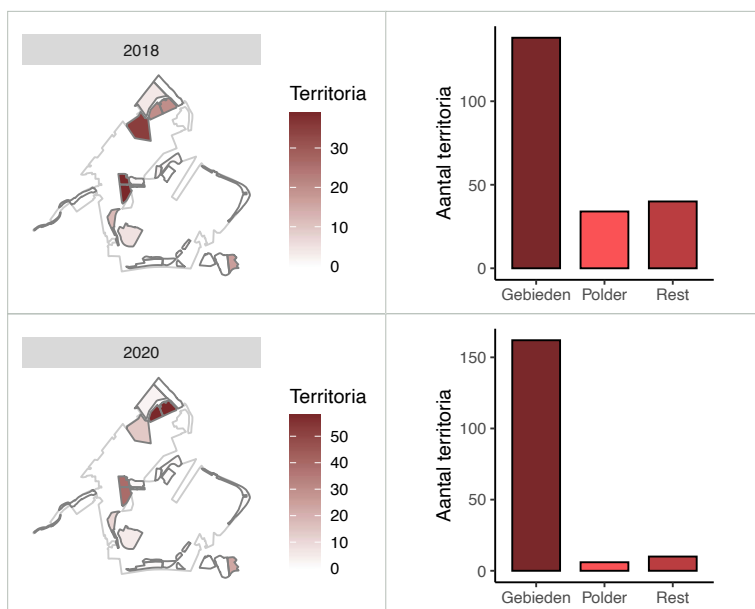
Monitoring

Kievit op de Linkerscheldeoever

Kievit in de compensatiegebieden met compensatiedoel

Bovenstaande kaarten geven de aantallen weer in de IHD-gebieden in 2018 en 2020, met daarnaast een grafiek die de totale aantallen in de IHD-gebieden vergelijkt met de aantallen in de polders en in de restgebieden.

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 212, in 2019 180, 178 in 2020.

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen 100 in 2018, 116 in 2019 en 169 in 2020.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee **niet behaald**.

Sinds 2010 dalen de aantallen kievit. In 2019 en 2020 telden we rond de 180 broedparen, wat bijna het laagste is sinds het begin van de monitoring. Al is deze negatieve trend minder uitgesproken dan bij vele andere weidevogels.

Zeker in een bijzonder droog voorjaar zoals in 2020 zijn weidevogelgebieden met veel waterpartijen heel belangrijk. Dit viel niet zo op in Putten West, maar des te meer in Doelpolder Noord: we telden er 33 territoria in 2019 en 58 in 2020. Dat heel wat broedparen vanuit de uitgedroogde Doelpolder, Doelpolder Noord opzochten, kon enkel door de lage predatiedruk, dankzij de afwerking van het elektrisch raster net voor het broedseizoen. Het raster zorgde ook voor heel hoge broedsuccessen, dit maakt een stijgende populatie in afgerasterde gebieden de komende jaren mogelijk. De trend in afgerasterde gebieden is omgekeerd aan deze van gebieden die dat niet zijn. In Prosperpolder Noord en Prosperpolder Zuid telden we de eerste jaren hoge aantallen. De aanwezigheid en vestiging van vos stak daar een stokje voor: de aantallen zijn er in enkele jaren al meer dan gehalveerd.

Doordat kieviten clusteren in goede gebieden, kan je stellen dat de populatie in het hele gebied blijft dalen, ondanks de goede omstandigheden in deze gebieden. Het grote broedsucces in 2019 en 2020,

ondanks soms historische ongekende droogtes, lijkt uitzicht te geven op een kantelpunt. De opbouw van een robuuste populatie is terug mogelijk.

Enkel in 2010 werd de compensatiedoelstelling voor Deurganckdok gehaald. Binnen enkele afgerasterde gebieden is de trend positief. Ook in enkele andere gebieden werken we aan de randvoorwaarden voor meer leefgebied voor kievit. Stilaan gaan we in de richting van het meer consistent behalen van de doelstelling.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Kievit toont aan dat elektrische rasters - in combinatie met een adequaat beheer binnen én buiten het raster - cruciaal zijn voor weidevogels. Ook in graslanden blijft dit een belangrijke randvoorwaarde. Akkers waar je nestverliezen door aangepaste landbouwwerkzaamheden beperkt, kunnen ook bijdragen aan een populatiegroei. In Vlaanderen wordt daar, her en der, al op ingespeeld. In de toekomst ook op Linkeroever?

2.2.3.4 Kleine Karekiet

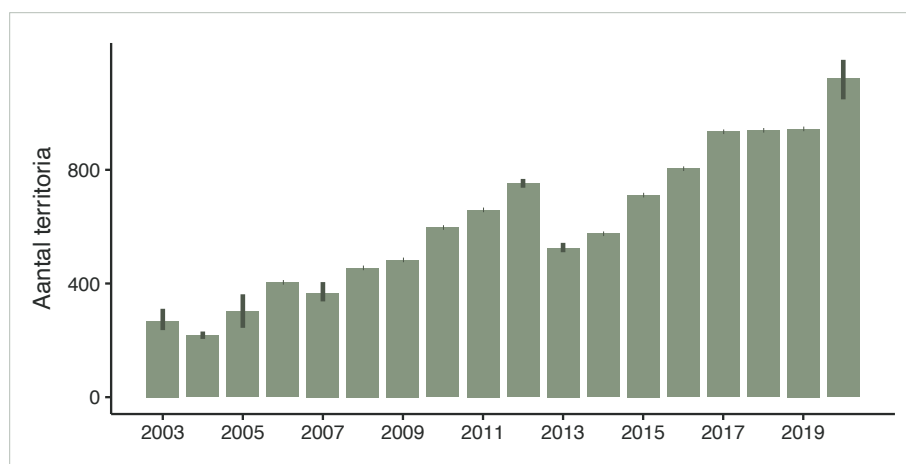
<https://www.ecopedia.be/dieren/kleine-karekiet>

Leefgebied: riet en water

Status: compensatie Deurganckdok

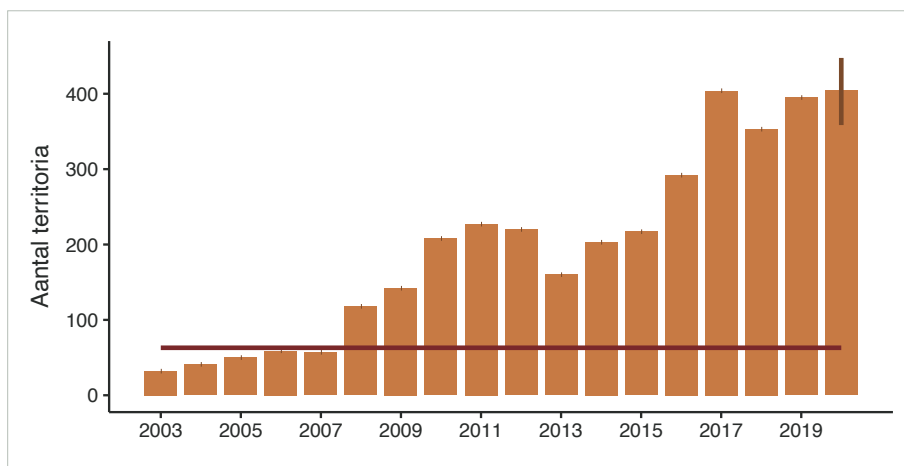
Compensatiedoel Deurganckdok: 63 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

Monitoring

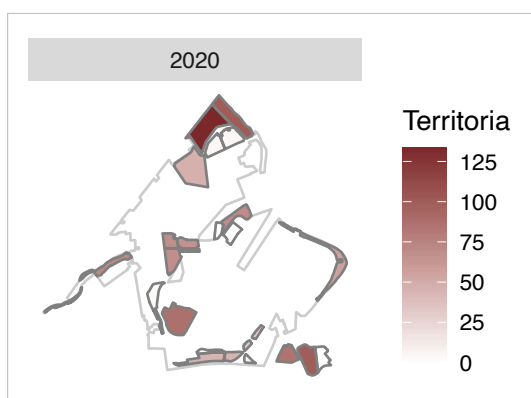

Kleine karekiet op de Linkerscheldeoever.

de verticale lijnen geven het 95% onzekerheidsinterval weer.

*Kleine karekiet in de compensatiegebieden met compensatiedoel
verticale lijnen geven het 95% onzekerheidsinterval weer*

Bovenstaande kaart geeft de aantallen in 2020 weer in de IHD-gebieden. De kaarten van 2018 en 2019 tonen eenzelfde spreiding, hoewel Groot Rietveld aan belang won in 2020.

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 939, in 2019 944, in 2020 1121 (1048 -1187).

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen in 2018 351, in 2019 388, in 2020 404.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee **behaald**.

Kleine karekiet vormt veruit de meest algemene rietvogel op Linkeroever. Sinds het begin van de monitoring toont de soort jaar na jaar een stijgende trend. Gebieden als Groot Rietveld, Rietveld Kallo, Verrebroekse Plassen, Prosperpolder Noord en Schor Ouden Doel halen in sommige jaren bijna 100 of soms meer territoria. Het compensatiedoel voor Deurganckdok wordt er al in één gebied gehaald. Ook in het poldergebied telden we in 2020 bijna 100 territoria. Heel veel van deze territoria bevinden zich in rietstroken langs dijken van het opgespoten gebied.

Net zoals de voorgaande jaren haalt kleine karekiet in 2020 uitzonderlijke broedsuccessen. Dat is wellicht te danken aan het uitblijven van koude- en zware regenperiodes in het broedseizoen. Dat succes voorspelt hoge aantallen voor 2021.

We tellen kleine karekiet niet in alle gebieden. De ontbrekende gegevens schatten we modelmatig in om tot het totale aantal te komen.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

De kleine karekiet profiteert zoals de bosrietzanger van de 'verrieting' van gebieden als Prosperpolder Noord, de Putten, Optimaliseren we deze gebieden in functie van hun doelstellingen (voor weidevogels of als estuarien gebied), dan herbergen ze in de toekomst wellicht minder territoria. Dankzij het succes van deze soort, vormt dit wellicht geen probleem voor kleine karekiet.

2.2.3.5 Kleine plevier

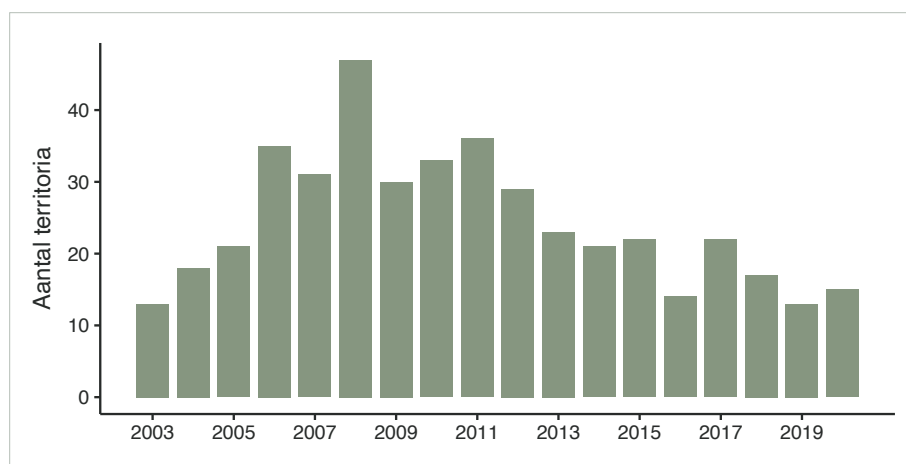
<https://www.ecopedia.be/dieren/kleine-plevier>

Leefgebied: strand en plas

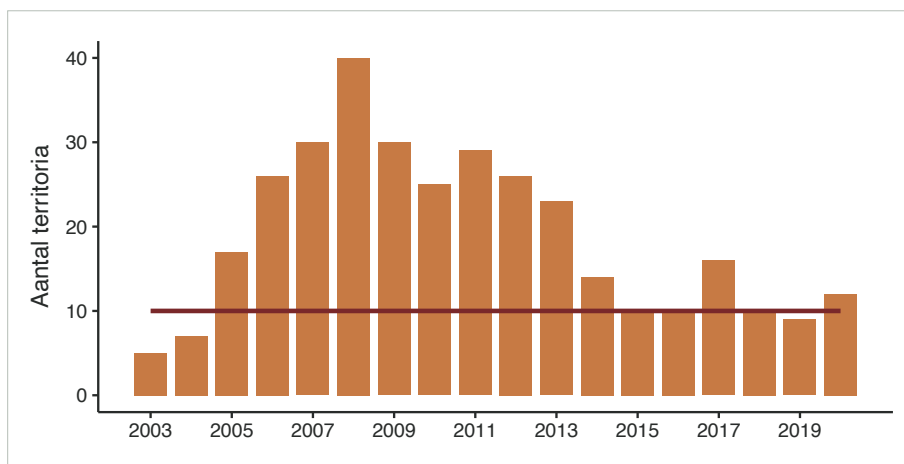
Status: compensatie Deurganckdok

Compensatiedoel Deurganckdok: 10 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

Monitoring

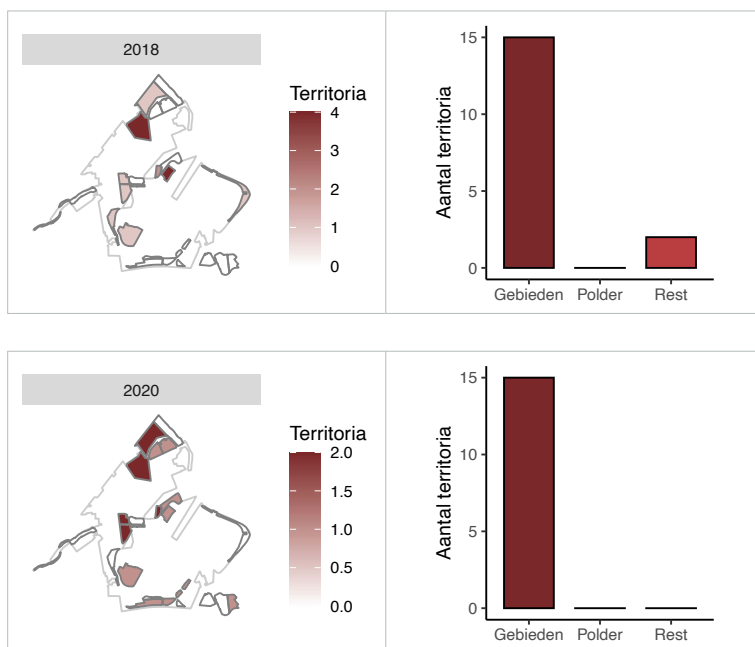

Kleine plevier op de Linkerscheldeoever

Kleine plevier in de compensatiegebieden met compensatiedoel

Onderstaande kaarten geven de aantallen weer in de IHD-gebieden, met daarnaast een grafiek die de totale aantallen in de IHD-gebieden vergelijkt met de aantallen in de polders en in de restgebieden voor het jaar 2018 en 2020.

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 17, in 2019 13, in 2020 15.

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen 8, in 2019 6, in 2020 12.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee **net behaald**.

Na een stijging tot 2008, daalde de populatie kleine plevier. Met 17, 13 en 15 territoria respectievelijk in 2018, 2019 en 2020 blijft de soort in de buurt van de halvering van de aantallen sinds 2010. Al haalt kleine plevier het compensatiedoel nog net, de trend voor deze soort is negatief. Het ontbreekt kleine plevier en andere soorten binnen deze groep aan pionier-habitat, wat de opbouw van een robuuste populatie verhindert. De nieuw ontwikkelde gebieden trokken in hun beginjaren vogels aan die door inbreiding in het havengebied geen habitat meer vonden. Maar deze gebieden zijn na enkele jaren 'gerijpt' in de zin van vegetatiesuccessie. Er blijft voor dergelijke soorten minder leefgebied over.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

De kleine plevier is een soort van pioniershabitat. Leefgebieden die doorheen de jaren vegetatierijker worden, verliezen veelal, ondanks jaarlijks maaibeheer, hun aantrekking op deze soort. Het strekt tot aanbeveling om voor deze soort het pionierskarakter van een gebied te behouden door procesmatig beheer, bv. door winterse inundatie en het aflaten van water in het voorjaar. Dit, waar nodig, in combinatie met maatregelen zoals afplaggen of zelfs het gericht afgraven en herinrichten van gebieden.

2.2.3.6 Rietgors

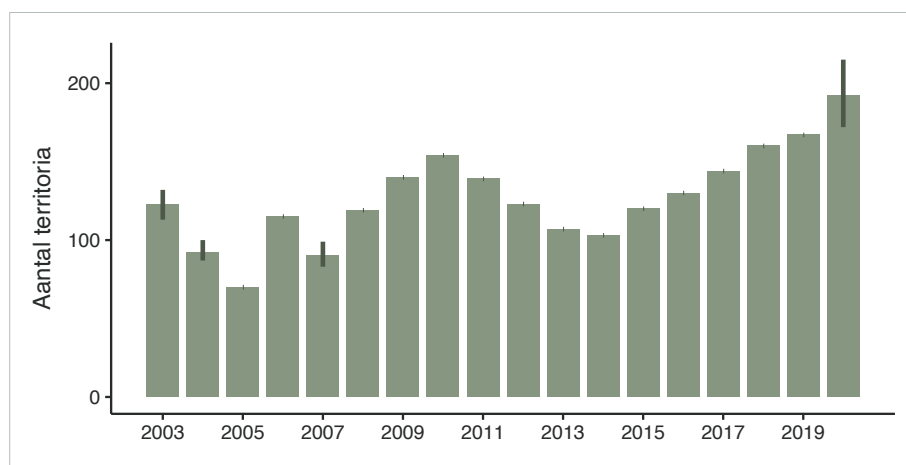
<https://www.ecopedia.be/dieren/rietgors>

Leefgebied: riet en water

Status: compensatie Deurganckdok

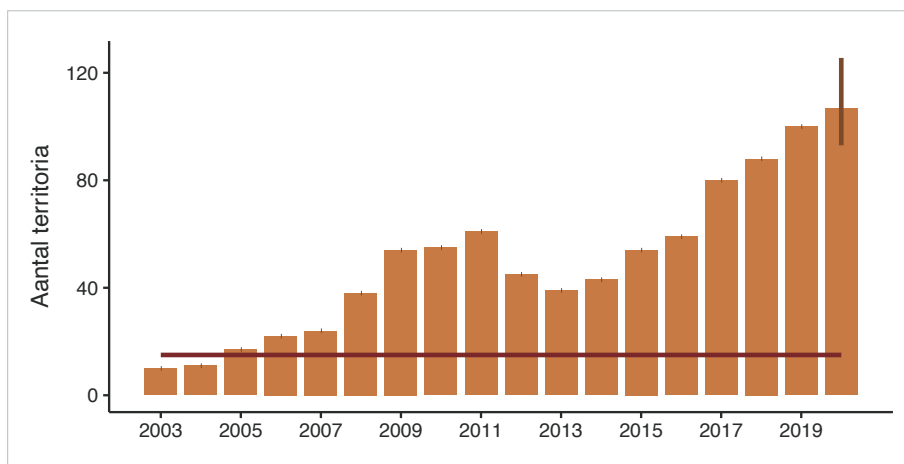
Compensatiedoel Deurganckdok: 15 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

Monitoring

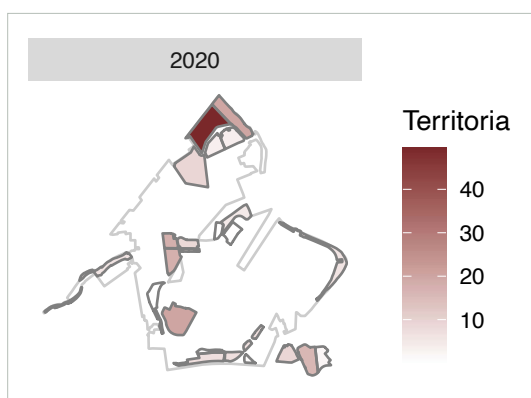

Rietgors op de Linkerscheldeoever

de verticale lijn geeft het 95% onzekerheidsinterval weer.

Rietgors in de compensatiegebieden met compensatiedoel
de verticale lijn geeft het 95% onzekerheidsinterval weer.

Bovenstaande kaart geeft de aantallen weer in de IHD-gebieden in 2020.

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 160, in 2019 167, in 2020 12 (172-215).

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen 85, in 2019 95, in 2020 107.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee **behaald**.

Rietgors bevestigt met een jaarlijkse stijging van om en bij de 10% de trend van de met riet geassocieerde zangvogels. Dit dankt de soort aan de toename van droog en verruigd rietland, dikwijls met kleine oppervlaktes, zoals we dat vinden in Prosperpolder Noord, Putten West en Putten Weide. In Schor Ouden Doel en Ketenisse blijven de aantallen doorheen de jaren vrij stabiel. Groot Rietveld en Verrebroekse Plassen hadden voor 2010 hogere aantallen. Misschien speelt de verbossing van sommige delen in die twee gebieden daarin een rol. Het bastion voor deze soort is Prosperpolder Noord.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Net zoals voor bosrietzanger en kleine karekiet zal de inrichting en een adequaat beheer van de huidige en toekomstige natuurgebieden eerder een daling van het aantal territoria in de hand werken, zeker wanneer Prosperpolder Noord ontpolderd is.

Mits een goed beheer van de rietgebieden én het benutten van opportuniteiten in andere gebieden, is dit voor het behoud van een robuuste populatie op de Linkerscheldeoever, geen probleem.

2.2.3.7 Rietzanger

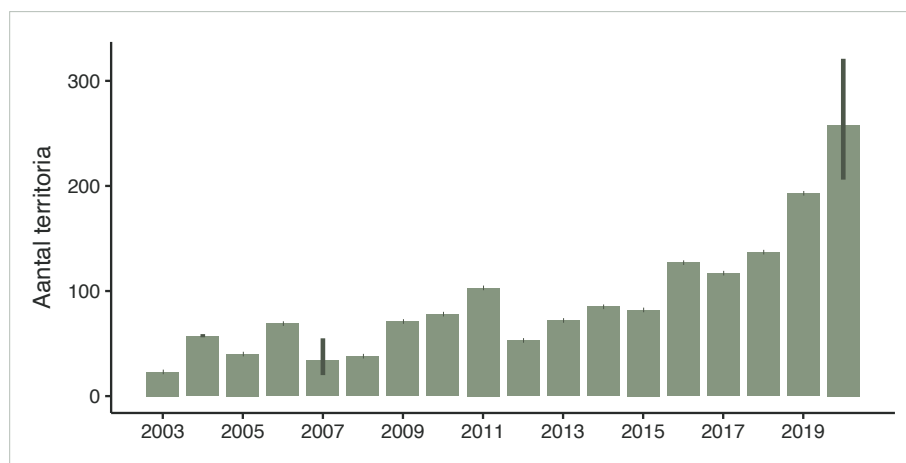
<https://www.ecopedia.be/dieren/rietzanger>

Leefgebied: riet en water

Status: compensatie Deurganckdok

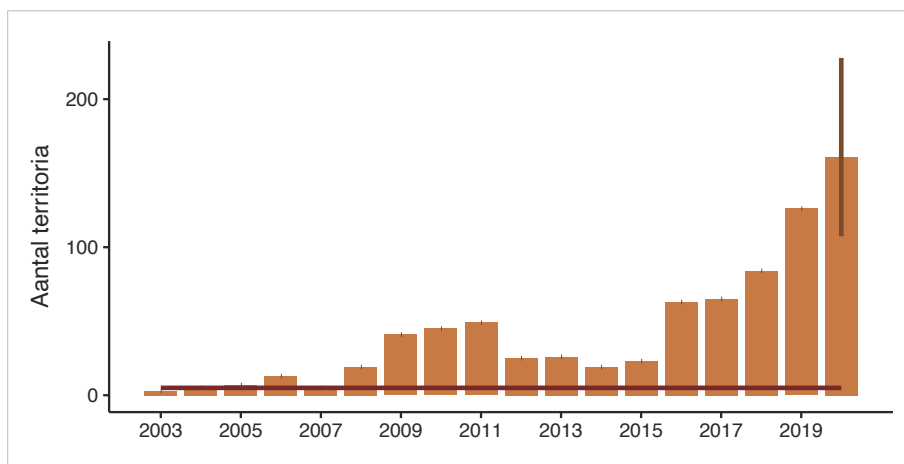
Compensatiedoel Deurganckdok: 5 koppels in Zoetwaterkreek, Steenlandpolder en Haasop

Monitoring

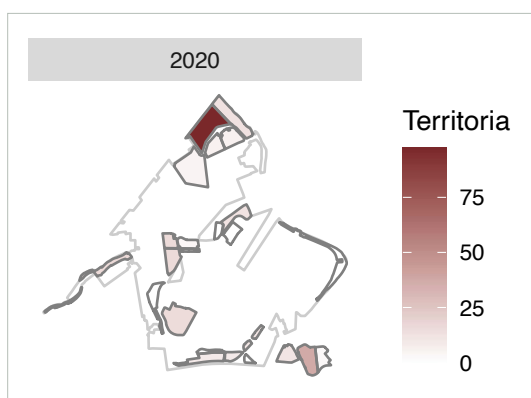

Rietzanger op de Linkerscheldeoever

de verticale lijn geeft het 95% onzekerheidsinterval weer

Rietzanger in de compensatiegebieden met compensatiedoel
de verticale lijn geeft het 95% onzekerheidsinterval weer

Bovenstaande kaart geeft de aantallen weer in de IHD-gebieden in 2020.

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 137, in 2019 193, in 2020 258 (206 – 321).

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen in 2018 84, in 2019 126, in 2020 161.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee **behaald**.

Rietzanger evolueerde op Linkeroever van een eerder schaarse naar een algemene soort met onder- tussen meer dan 200 territoria. Vooral de toename in Prosperpolder Noord is, zoals voor heel wat soorten daar, spectaculair. Maar ook Groot Rietveld, voor 2010 het enige bolwerk voor deze soort op Linkeroever, krijgt met 37 territoria in 2020 weer zijn aantallen van toen. Het statistisch doortrekken van de heel positieve trend in Prosperpolder Noord gaf daar voor 2020 98 territoria waardoor het totaal op 258 komt. Hierop zit een ruime onzekerheidsmarge. De karteringen in 2021 en 2022 zullen dit beeld mogelijks nuanceren.

De toename van rietzanger lijkt deels te wijten aan de toename van jonge rietpartijen zoals in Putten West en Prosperpolder Noord. Ook in het veel grotere Verdrongen land van Saeftinghe is de trend positief, te wijten aan de toename van het riet. Mogelijk versterken beide gebieden elkaar. Het compensatiedoel voor Deurganckdok dateert van de periode dat de soort hier schaars was. Het werd maar net gehaald in de beginjaren van de monitoring. Ondertussen hebben we een behoorlijk overschot.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Rietzangers broeden in de nabijheid van water. Dat kan zowel in waterriet langs plassen, in poldersloten als in moerassen. De soort houdt van gevarieerde vegetatie, afwisseling van kort en hoog, altijd met stukjes open water in de buurt met spaarzame houtige elementen. Deze situatie vraagt een garantie op een hoge voorjaarswaterstand in de rietgebieden of in de randen van andere natuurgebieden waar rietsloten en dergelijke niet storend zijn. Deze populatie zal binnen enkele jaren niet meer kunnen rekenen op Prosperpolder Noord. Maar het beheer en de inrichting van andere gebieden geven genoeg garanties voor het behoud van een robuuste populatie op de Linkerscheldeoever.

2.2.3.8 Scholekster

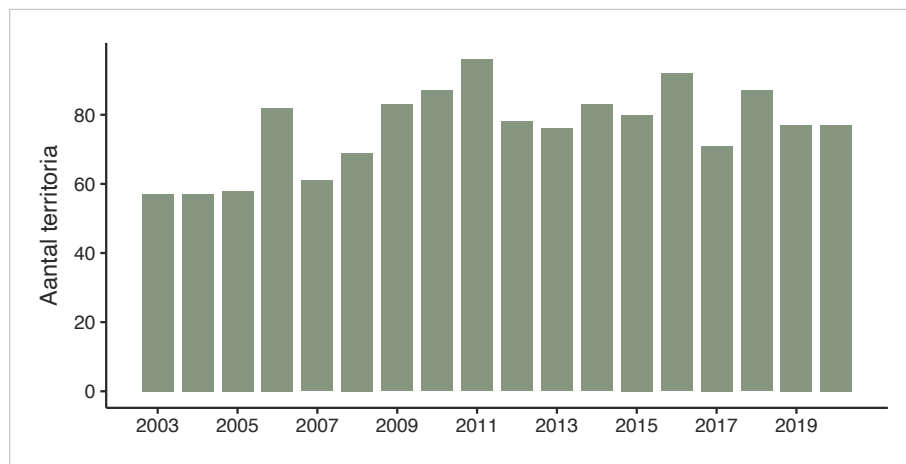
<https://www.ecopedia.be/dieren/scholekster>

Leefgebied: weidevogel

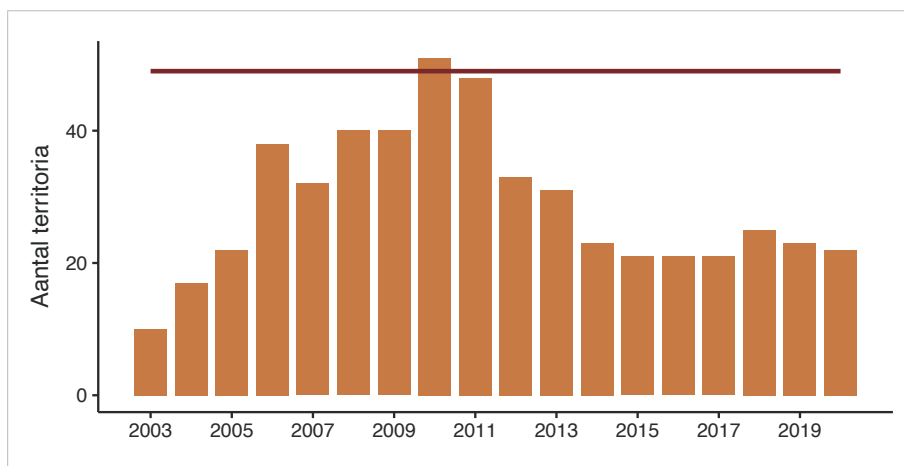
Status: compensatie Deurganckdok

Compensatiedoel Deurganckdok: 49 koppels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

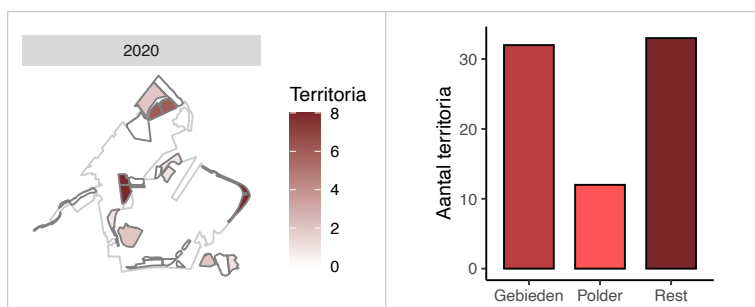
Monitoring

Scholekster op de Linkerscheldeoever

Scholekster in de compensatiegebieden met compensatiedoel

Bovenstaande kaart geeft de aantallen weer in de IHD-gebieden, met daarnaast een grafiek die de totale aantallen in de IHD-gebieden vergelijkt met de aantallen in de polders en in de restgebieden in 2020.

Evaluatie

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 87, in 2019 en in 2020 telkens 77.

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen in 2018 25, in 2019 23, in 2020 22.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee **niet behaald**.

Voor scholekster is de trend over de hele Linkerscheldeoever minder negatief dan bij vele andere weidevogels. Met 77 territoria zowel in 2019 als in 2020 blijven we in dezelfde grootteorde van de laatste 10 jaar wat voor een steltloper al meer dan behoorlijk is. Dit komt vooral doordat ondertussen meer dan de helft van de populatie 'leren leven' heeft in een sterk geïndustrialiseerd landschap met de Schelde als nabije levensader. Zo broeden ze hier op daken, spoorwegen, reststroken, parkings, In de grotere gebieden is een afname aan de gang zoals beschreven voor de andere weidevogels. Beheermaatregelen kunnen dit evenwel keren.

De laatste jaren 2 jaar is deze kentering al ingezet met uitgevlogen jongen bij meerdere broedparen in zowel Putten West als Doelpolder Noord.

Alleen in 2010, een boerenjaar voor onze weidevogels, haalden we de compensatiedoelstelling voor Deurganckdok net. De laatste tien jaar zitten we gemiddeld onder de helft. De soort, die het ook internationaal zeer slecht doet, heeft dus nood aan specifieke maatregelen.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Scholekster toont aan dat weidevogels goed reageren op de geplaatste elektrische rasters. Het belang van de omrasterde gebieden zal voor hen nog stijgen. Daarnaast kan met deze soort ook rekening gehouden worden binnen de specifieke havencontext. Haventerreinen tegen de Zeeschelde worden veelvuldig gebruikt als broedgebied. Heel wat hoeken en kanten waar Scholeksters de voorgaande jaren gebruik van maakten zijn ondertussen ook ingenomen. Met wat specifieke aandacht voor nestgelegenheid blijft er voor deze soort ruimte in het geïndustrialiseerd deel van Linkeroever. Dit kan gaan van het verzekeren van de nodige rust, tot de inrichting van een geschikte nestplaats op daken of het zetten van verhoogde nestbakken.

2.2.3.9 Sprinkhaanzanger

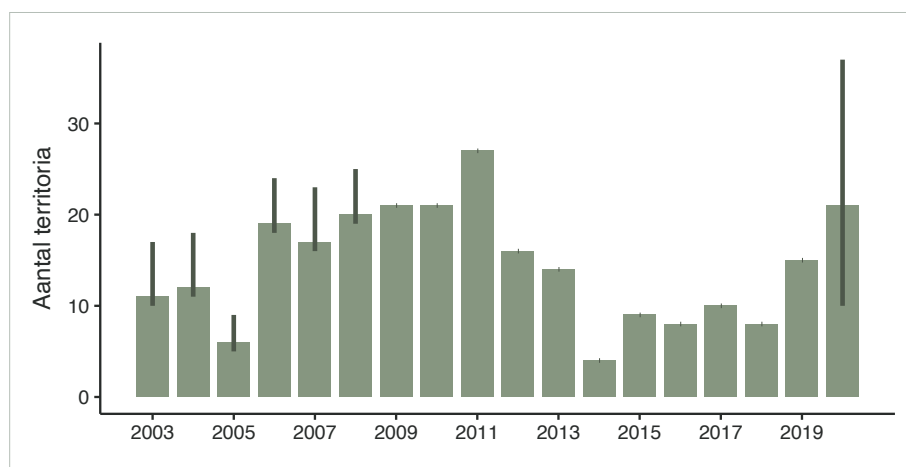
<https://www.ecopedia.be/dieren/sprinkhaanzanger>

Leefgebied: riet en water

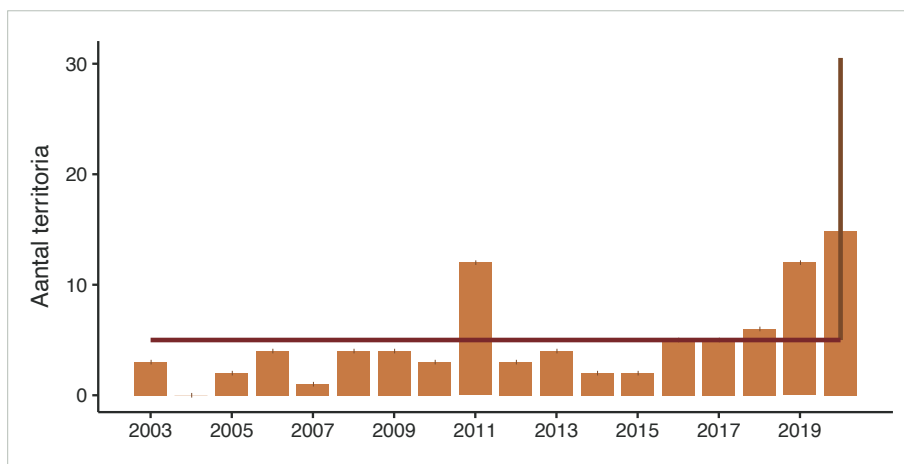
Status: compensatie Deurganckdok

Compensatiedoel Deurganckdok: 5 koppels in Zoetwaterkreek, Steenlandpolder en Haasop

Monitoring

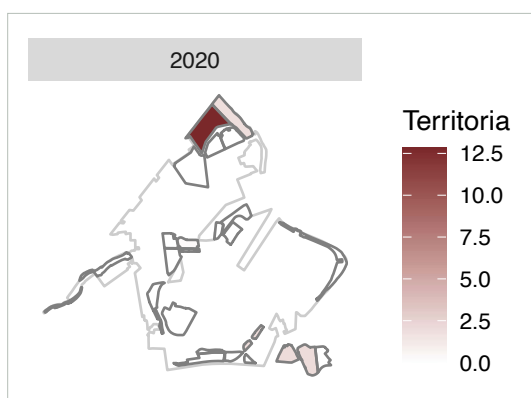

*Sprinkhaanzanger op de Linkerscheldeoever,
de verticale lijnen geven de 95% onzekerheidsinterval weer*

Sprinkhaanzanger in de compensatiegebieden met compensatiedoel.

de verticale lijn geeft het 95% onzekerheidsinterval weer

Bovenstaande kaart geeft de aantallen weer in de IHD-gebieden in 2020.

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 8, in 2019 15, in 2020 21 (10-37).

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen in 2018 6, in 2019 12, in 2020 15.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee **behaald**.

Met 15 en 21 territoria in 2019 en 2020 scoort sprinkhaanzanger weer middelmatig voor het gehele gebied, na een heel mager jaar met maar 8 territoria in 2018.

In Steenlandpolder, Rietveld Kallo en Groot Rietveld telden we in 2020 telkens twee territoria. Prosperpolder Noord zorgde in 2019 voor 12 territoria en kreeg als schatting 13 territoria in 2020. De soort volgt hiermee het spoor van andere rietvogels zoals rietzanger, rietgors, blauwborst... Meer dan de helft van het aantal rietvogels zat de laatste jaren in Prosperpolder Noord.

Sprinkhaanzanger haalt de compensatiedoelen net vanaf 2016, maar niet gemiddeld over de periode tot dan. Deze situatie was dus niet robuust. Prosperpolder Noord bracht daar verandering: in 2019 en 2020 werd het compensatiedoel ruim gehaald.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Verruigde hooilanden, brede bermen en rietlanden vormen het leefgebied van de Sprinkhaanzanger. We veronderstellen dat die her en der makkelijk te vinden zijn, maar toch is het pas met de evolutie van riet en ruigtes in Prosperpolder Noord dat sprinkhaanzanger opnieuw aantallen behaalt die behoorlijk zijn voor deze schaarse rietvogel. Wanneer dit gebied als leefgebied voor sprinkhaanzanger verdwijnt, kunnen de voormalige bastions voor deze soort, Groot Rietveld en Verrebroekse Plassen, opnieuw bijdragen tot het halen van de doelstelling: de te dichte houtige vegetatie wordt er best weggehaald.

2.2.3.10 Tureluur

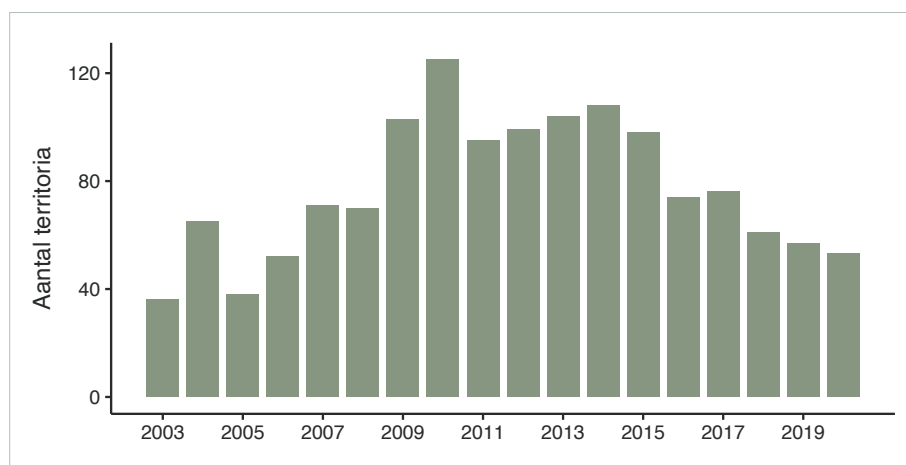
<https://www.ecopedia.be/dieren/tureluur>

Leefgebied: weidevogel

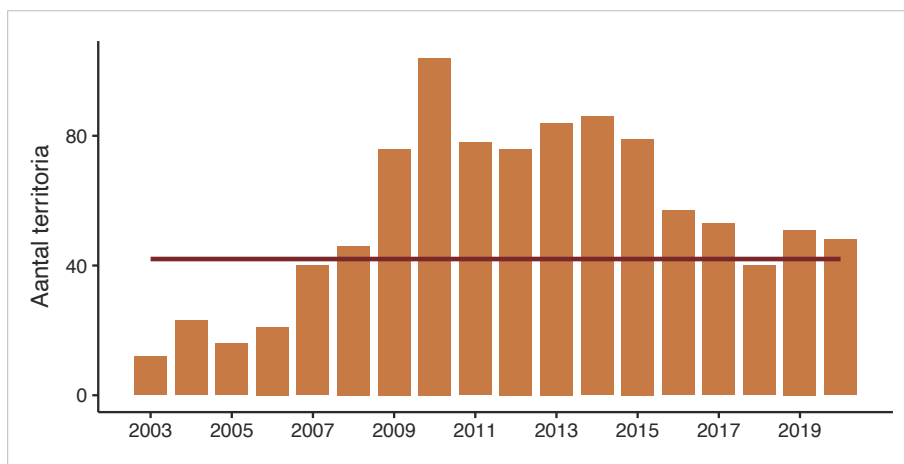
Status: compensatie Deurganckdok

Compensatiedoel Deurganckdok: 42 koppels In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen

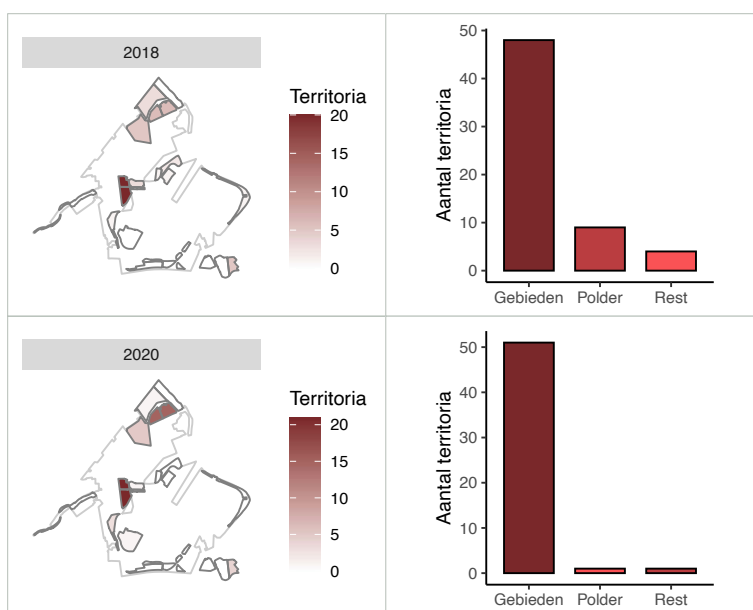
Monitoring

Tureluur op de Linkerscheldeoever

Tureluur in de compensatiegebieden met compensatiedoel

Bovenstaande kaarten geeft de aantallen weer in de IHD-gebieden in 2018 en 2020, met daarnaast een grafiek die de totale aantallen in de IHD-gebieden vergelijkt met de aantallen in de polders en in de restgebieden in 2018 en 2020.

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 61, in 2019 57, 53 in 2020 .

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen in 2018 38, in 2019 46, in 2020 48.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee **niet behaald in 2018** maar **wel in 2019 en in 2020**.

De laatste jaren haalt tureluur het compensatiedoel nog net wel. Maar als hij zijn dalende trend voortzet, verwachten we dat dit de komende jaren niet meer gebeurt. Ook andere weidevogels laten de laatste jaren een sterke daling optekenen. Voor 2010 stegen de aantallen, toen de nieuwe weidevogelgebieden Putten West en Doelpolder Noord de verliezen elders in de haven meer dan behoorlijk opvingen. Sinds 2010 ging tureluur van 126 naar 53 territoria. De aanwezigheid van vos werd een belangrijke factor maar ook het verdwijnen van allerlei terreinen in het havengebied werd nu niet meer gecompenseerd in de weidevogelgebieden.

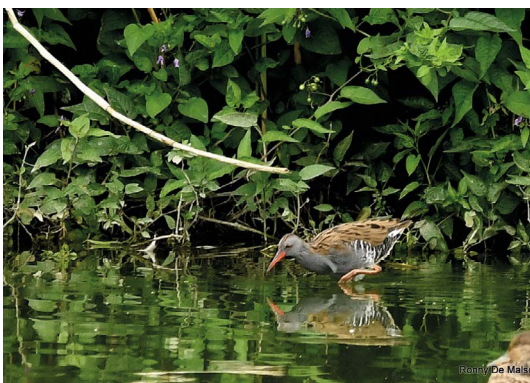
Een positieve noot? Zowel op de Vlake van Zwijndrecht als in Putten West en Doelpolder Noord zijn in 2020 heel wat jongen uitgevlogen. Dit was in het verleden, zelfs in jaren met hoge aantallen, niet altijd het geval. Dit biedt hoop voor de toekomst en bevestigt tegelijk het nut van de elektrische rasters.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Ook tureluur is een weidevogel die huist in gebieden met over de gehele oppervlakte een korte vegetatie. Ook in de randen mogen geen hoog opgaande landschappelijke elementen aanwezig zijn zoals bomenrijen, bosjes, gebouwen ...

Weidevogels als tureluur hebben nood aan voldoende natte gebieden met over de gehele oppervlakte een korte vegetatie. Ook in de randen zijn hoog opgaande landschappelijke elementen zoals bomenrijen, bosjes, gebouwen ... niet aangewezen. Om de trend te keren in de richting van de vroegere aantallen zijn elektrische rasters een must. In principe zouden de huidige inrichtingen in heel wat gebieden, gepland tijdens de winter van 2021, al uitgevoerd of snel in uitvoering gaande, positief moeten uitdraaien voor de tureluur.

2.2.3.11 Waterral

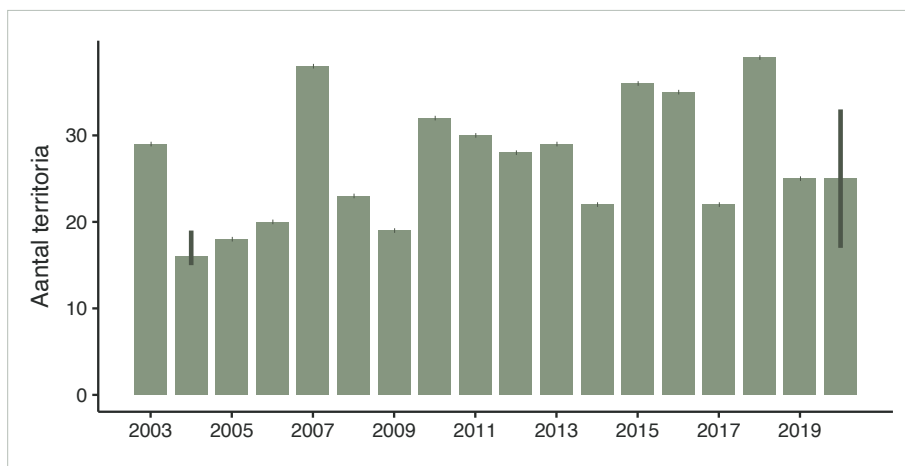
<https://www.ecopedia.be/dieren/waterral>

Leefgebied: riet en water

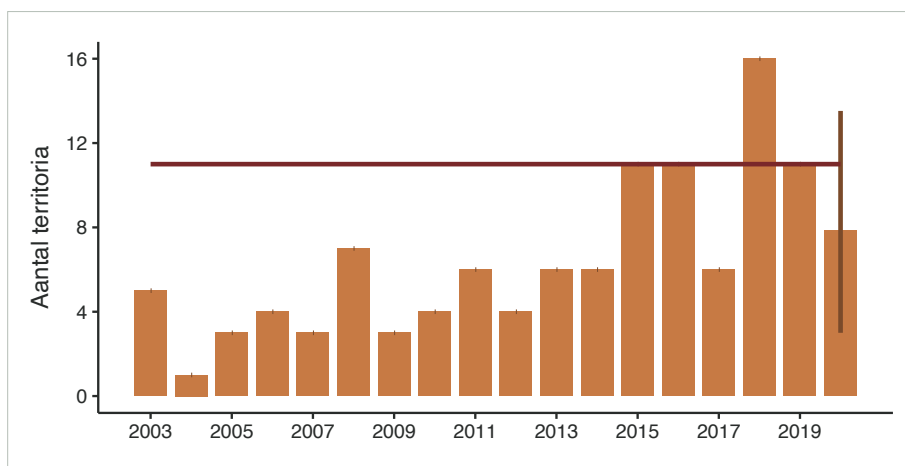
Status: compensatie Deurganckdok

Compensatiedoel Deurganckdok: 11 koppels in Zoetwaterkreek, Steenlandpolder en Haasop

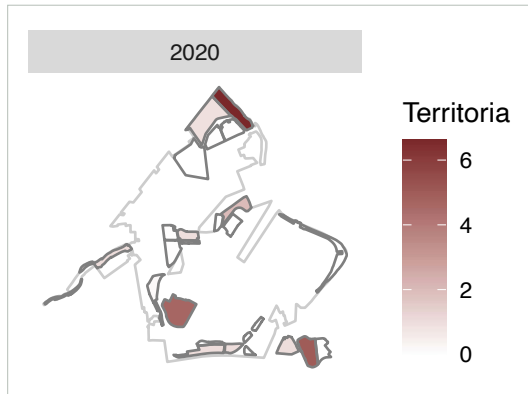
Monitoring

Watterral op de Linkerscheldeoever,
de verticale lijn geeft het 95% onzekerheidsinterval weer.

Watterral in de compensatiegebieden met compensatiedoel
de verticale lijn geeft het 95% onzekerheidsinterval weer.

Bovenstaande kaart geeft de aantallen weer in de IHD-gebieden in 2020. Het belang van Groot Rietveld voor waterral steeg in 2019 en 2020 ten opzichte van 2018.

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal broedparen 39, in 2019 25, in 2020 25 (17-33).

In de aangeduide compensatiegebieden bedroeg het aantal broedparen in 2018 16, in 2019 11, in 2020 8.

Het **compensatiedoel Deurganckdok** is hiermee **niet behaald**.

Op Linkeroever zijn er vier gebieden waar het gros van de waterrallen altijd te vinden was: Schor Ouden Doel, Groot Rietveld, Haasop en de Verrebroekse Plassen. De laatste jaren kwamen daar Rietveld Kallo en Prosperpolder Noord bij.

De trend van waterral is moeilijk te begrijpen. Ze is eerder constant maar met soms grote verschillen tussen de jaren. In 2018 haalden we het hoogste aantal sinds het begin van de monitoring. De aantallen in 2019 en 2020 waren dan weer iets lager dan het gemiddelde. Dit kan wellicht verklaard worden door de (erg) droge voorjaren waardoor heel wat potentieel leefgebied ongeschikt was. Indien deze voorjaren 'normaal' geweest zouden zijn, zou de trend wellicht licht stijgend geweest zijn: het leefgebied voor waterral is door inrichting en beheer de laatste jaren uitgebreider dan pakweg 10 jaar geleden.

Enkel in 2018 werd het compensatiedoel ruim gehaald. Maar gemiddeld zitten we er de laatste vijf jaar wel heel dicht bij.

Wanneer de belangrijkste leefgebieden voldoende nat blijven of gehouden kunnen worden in het voorjaar, zou het halen van het compensatiedoel geen probleem mogen zijn.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Een hoge waterstand in het voorjaar, zonder al te veel schommelingen, daar houden alle ralachtigen van. Zorgen we daarvoor, dan halen we het compensatiedoel voor waterral zonder problemen.

Waterral gedijt ook goed in rietschor waar hij zich graag ophoudt in de talrijke kreekjes.

2.3 Doortrekkende en overwinterende vogels

2.3.1 Weer en klimaat in de winter

2.3.1.1 Temperatuur

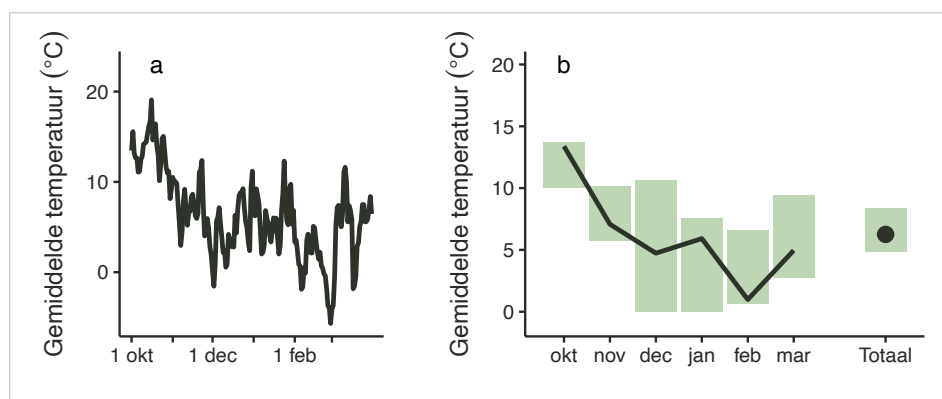
November en maart waren koude maanden, februari een heel koude maand in de winter 2017-2018. Oktober en januari waren daarentegen zeer warm. Globaal was het eerder een koude winter, met 35 vorstdagen en 6 ijsdagen.

De winter 2018-2019 was warm, met temperaturen die hoger waren dan gemiddeld in alle maanden, behalve november. Er waren 21 vorstdagen en 3 ijsdagen. De winter 2019-2020 was zeer warm, met opnieuw enkel eerder lage temperaturen in november. In januari, februari en maart waren de temperaturen heel hoog.

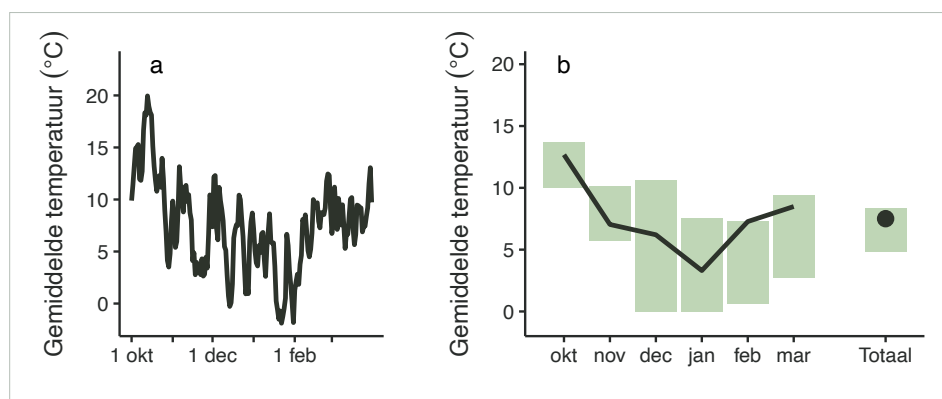
Figuur: Temperatuursverloop tijdens de drie opeenvolgende winters.

a: Verloop van de gemiddelde temperatuur per dag tijdens de winter.

b: Gemiddelde temperatuur per maand tijdens de winter. Balken geven de uiterste waarden aan die voor deze periode werden waargenomen sinds 2006.

Temperatuur winter 2017-2018

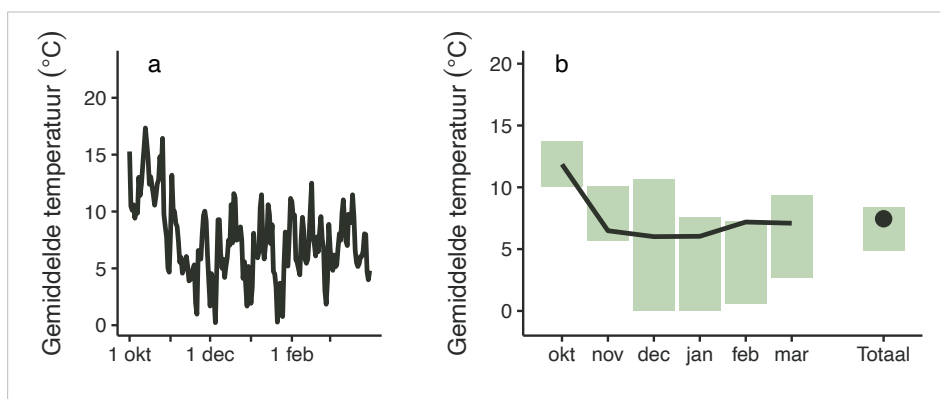
Temperatuur winter 2018-2019

Overwinterende en doortrekkende watervogels met doelstellingen op niveau van de WINTERMAXIMA

Soort	2000/ 01	2001/ 02	2002/ 03	2003/ 04	2004/ 05	2005/ 06	2006/ 07	2007/ 08	2008/ 09	2009/ 10	2010/ 11	2011/ 12	2012/ 13	2013/ 14	2014/ 15	2015/ 16	2016/ 17	2017/ 18	2018/ 19	2019/ 20	IHD
Grauwe gans	7698	6528	8371	11368	6501	7226	5668	7344	4917	6409	11121	7710	6519	7241	5683	4452	5468	6168	5053	5581	5563-8326
Kokmeeuw	1827	3971	776	1077	897	1100	3259	1745	3063	1761	3025	4395	10231	4711	2423	1253	3394	2408	5627	2716	9400 - 22780
Kraakeend	595	713	455	444	361	188	249	376	347	352	720	833	470	443	579	1118	460	508	705	845	600 - 1000
Pijlstaart	90	130	76	159	74	191	61	64	61	45	160	164	76	115	112	117	117	184	136	139	240 - 1150
Goudplevier	119	1000	16	576	122	33	19	505	376	178	292	607	166	598	368	415	264	472	186	97	500
Kolgans	1722	3946	2370	3479	5450	5450	4387	2064	4375	4805	16096	4289	4353	5543	5857	4486	4241	3444	3505	3889	2089 - 3949
Smient	4535	12946	9985	6922	6530	9102	5929	8301	4745	5556	6277	7072	7039	7408	6190	6154	6429	5414	3609	3564	6823 - 15164

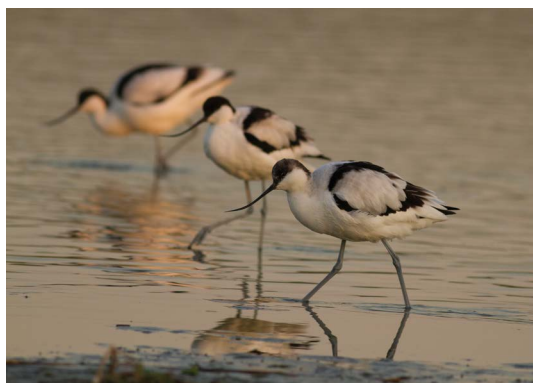
Overwinterende en doortrekkende watervogels met doelstellingen op niveau van de WINTERGEMIDDELDEN

Soort	2000/ 01	2001/ 02	2002/ 03	2003/ 04	2004/ 05	2005/ 06	2006/ 07	2007/ 08	2008/ 09	2009/ 10	2010/ 11	2011/ 12	2012/ 13	2013/ 14	2014/ 15	2015/ 16	2016/ 17	2017/ 18	2018/ 19	2019/ 20	IHD
Kluut	37,8	1,7	0	0,3	3,3	3,2	21,3	7,5	10,3	1,3	2,7	12,3	12,7	14,5	46	16,2	27,2	29,2	6,7	16	300
Pijlstaart	33,3	49	31	59,5	37,8	40	42,3	33,2	44,2	32	83,5	88,3	46,3	59	86,7	92,8	75,2	112,2	79,5	81,8	35
Slobeend	112,7	100,2	87,3	121	166,5	111,3	273,2	276	261,2	148,8	286,7	461,3	337,3	726,8	743	722,3	774,8	562	511,5	620,8	96 - 287
Wintertaling	174,3	346	135,5	464,8	260,2	356,2	289	314,5	354	284,8	467,7	605,2	526,7	820,3	849,8	1078,3	640,7	1103,8	837,8	768,5	491 - 1077
Bergeend	185	140,8	109,7	138,5	160,3	218,7	248,8	256,2	224,7	155,5	310,7	353,7	298,5	316,8	344	244,3	215	208,2	205,2	278	282 - 747
Kemphaan	0,7	0,5	1	0,5	1,5	0,2	4,3	5,2	0,5	0,3	7,2	13	2,8	14,3	58,3	39,2	43	101,5	49,3	16,8	50 - 100
Kolgans	491	1576	860	1265	1474	1914	1488	839	907	1564	2426	1691	1499	2003	1781	2301	1639	1428	1621	2153	884 - 1646
Smient	2870,5	5348,5	5109,2	3375,8	4146,5	4242,8	3921,3	5108,8	3091,7	3182,3	3844	4628	4465,8	4924,5	4817,2	4060,7	4014,2	3555,2	2614,2	2574,3	2670 - 7668
Lepelaar	0	0	1,5	0,2	0	0,8	3,3	2,3	2,5	0,5	2,7	5,3	2,5	6,7	14,2	2,8	12,7	10,2	12,2	20,3	2 - 20
Kleine zwaan	0,3	0	0	0	0	0	0	4,3	0,8	1,3	0	1,3	1	0	7,5	9,2	22,7	4,8	9	10,3	0 - 6

Temperatuur winter 2019 - 2020

2.3.2 Kluut

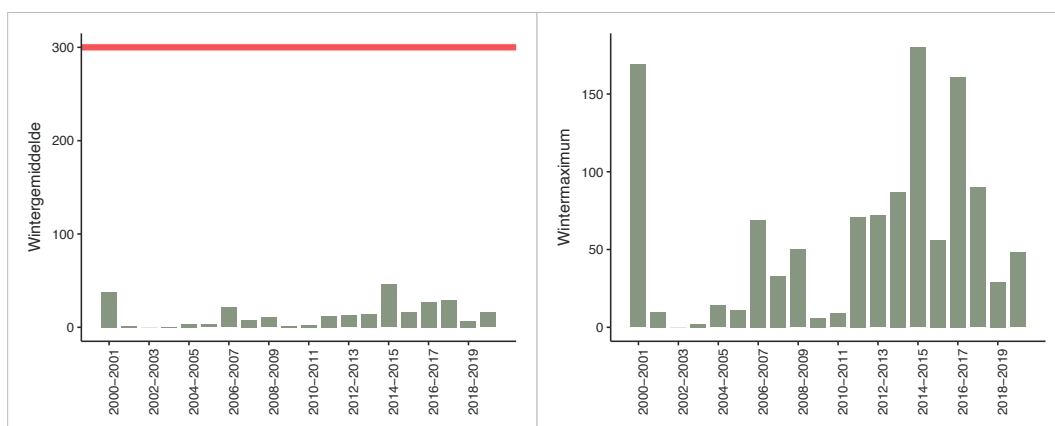
<https://www.ecopedia.be/dieren/kluut>

Leefgebied: riet en water

Status: IHD, compensatie Deurganckdok

IHD: minimum 300 (wintergemiddelde)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van kluut op de Linkerscheldeoever

Evaluatie en trend

In 2017/2018 bedroeg het wintergemiddelde 29, in 2018/2019 7, in 2019-2020 16.
De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee, drie jaar op rij, **niet behaald**.

Kluten bevinden zich in de wintermaanden meestal buitendijks, op de slikken van de Zeeschelde. Bij hoog water op de Schelde of in maart, wanneer ze broedgebied beginnen te zoeken, vind je ze ook binnendijks. De aantallen schommelen hierdoor sterk. De doelstelling moet dan ook in een ruimer gebied geïnterpreteerd worden. De aantallen duiden dan eerder op een nazomer-concentratie i.p.v. op een winter-aantal. Daarbij kan gezegd worden dat de aantallen dan al veel dichter komen. Verplaatsingen over de grens laten nog altijd wisselende aantallen zien.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Het inbrengen van getijden in de binnendijkse gebieden door de installatie van een gecontroleerd gereduceerde getijdengebied (GGG) of een ontpoldering, kan deze soort ten goede komen. Dit zou bijkomend foerageergebied creëren buiten het broedseizoen wat tot hogere en constantere aantallen kan leiden.

2.3.3 Grauwe gans

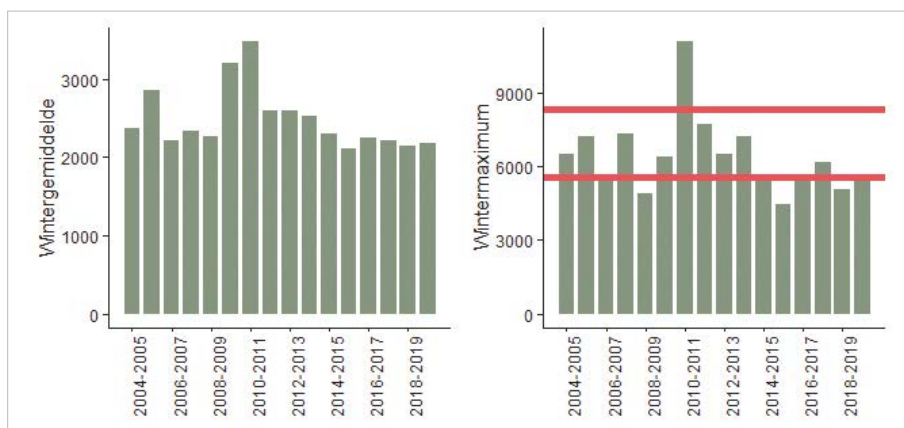
<https://www.ecopedia.be/dieren/grauwe-gans>

Leefgebied: weidevogel

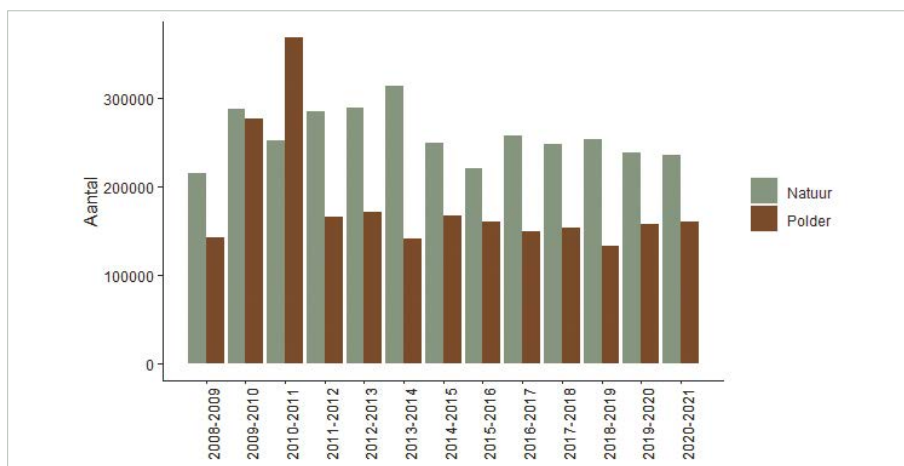
Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 5563-8326 (wintermaxima)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van grauwe gans op de Linkerscheldeoever

Aantallen grauwe gans in de polder- en natuurgebieden

Evaluatie en trend

In 2017/2018 bedroeg het wintermaximum 6168, in 2018/2019 5053, in 2019/2020 5581.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee enkel in de winter van 2017/2018 en 2019/2020 **behaald**, maar niet in 2018/2019.

De aantallen van grauwe gans bleven de laatste twee decennia ongeveer gelijk op de Linkerschelde-oever. Gemiddeld halen we net de vork van de IHD voor de wintermaxima. Grauwe ganzen halen hogere aantallen in de natuurgebieden dan in de polders. Anders dan de kolgans zijn ze ook stevast te vinden op de schorren en waterplassen. Het wintergemiddelde is significant hoger in winters met meer ijsdagen. Grauwe ganzen halen hun maximum normaal voor de winterkoude (oktober-november). Koudeperiodes na deze periode kunnen weer voor hogere aantallen zorgen dan normaal. Dit zorgt voor een hoger wintergemiddelde zonder dat het wintermaximum beïnvloed wordt. Zonder de uitschieter bij de wintermaxima voor 2010-2011 zou er zelfs geen sprake zijn van een trend.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Het gros van de grauwe ganzen zit 's winters op oogstresten. Deze soort is echter verlekkerd op de wortelknollen van heen, een veel voorkomende plant in de schorren. De toename van estuariene natuur, waar heen een dominante plaats in zal nemen, zal zo ook de grauwe gans bevorderen.

2.3.4 Kokmeeuw

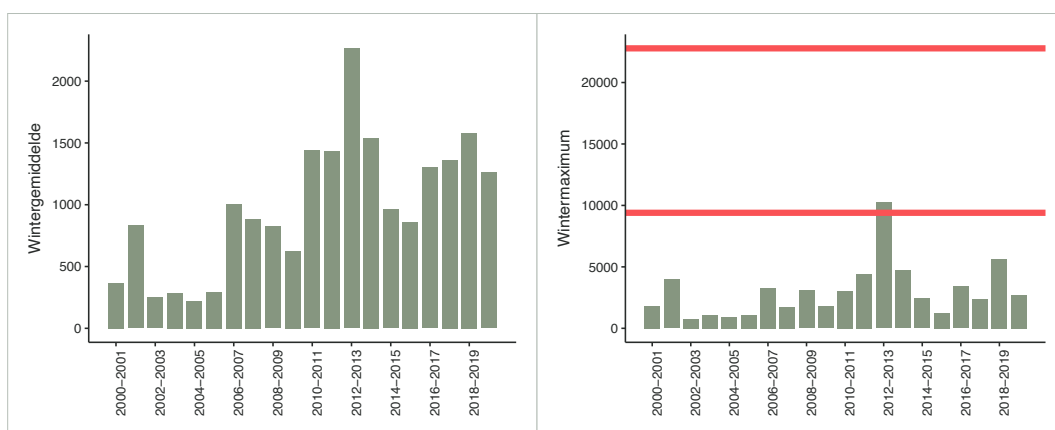
<https://www.ecopedia.be/dieren/kokmeeuw>

Leefgebied:

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 9400-22780 (wintermaxima)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van kluut op de Linkerscheldeoever

Evaluatie en trend

In 2017/2018 bedroeg het wintermaximum 2408, in 2018/2019 5627, in 2019/2020 2716.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **niet behaald**.

Kokmeeuwen komen overdag in veel lagere aantallen voor dan 's avonds wanneer het gebied enkele slaapplekken kent. De grootste slaapplek is op het Waaslandkanaal waar op 1 februari 2020 niet minder dan 10.850 Kokmeeuwen werden geteld. De aantallen in het volledige gebied, inclusief Schelde, variëren tussen de 14.000 en de 22.000. Dit wel op basis van slechts 1 wintertelling waarmee je moeilijk uitspraken over trends kan doen.

2.3.5 Krakeend

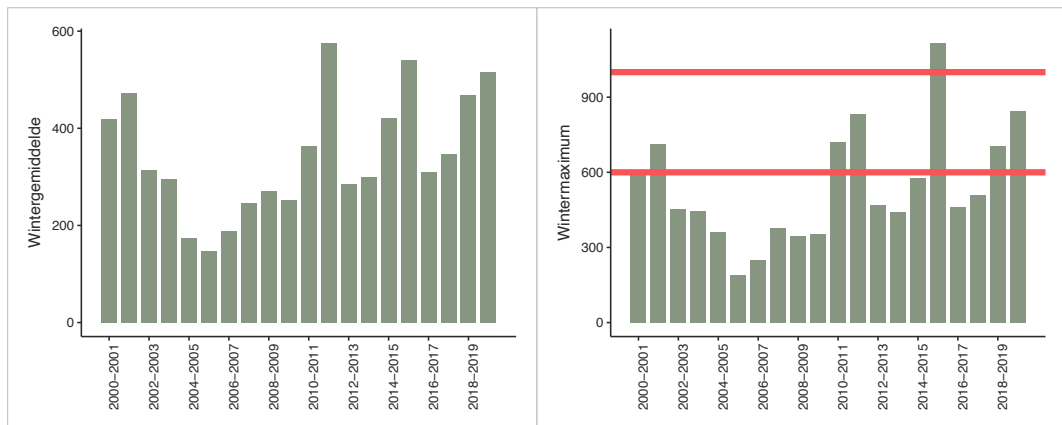
<https://www.ecopedia.be/dieren/krakeend>

Leefgebied: plas en oever, riet en water, estuarien gebied

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 600 – 1000 (wintermaxima)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van krakeend op de Linkerscheldeoever

Evaluatie

In 2017/2018 bedroeg het wintermaximum 508, in 2018/2019 705, in 2019/2020 845.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee, enkel de laatste twee jaren, **behaald**.

Na een dip in de winter van 2005/2006, zijn de aantallen van krakeend significant gestegen. De laatste twee jaar schommelen ze binnen de vork die de IHD oplegt, maar in de jaren ervoor soms ook net eronder.

Drijdijck en het Waaslandkanaal zijn de belangrijkste gebieden voor krakeend - dat wijkt af van heel wat andere soorten. Krakeenden foerageren graag op de algengroei van harde structuren in brakke gebieden. Het belang van het kanaal nam wel licht af ten voordele van Prosperpolder en Rietveld Kal-lo: wellicht is dat aan de ondergedoken watervegetatie te danken. Enkel het laatste decennium haalt krakeend in iets meer dan de helft van de winters de ondergrens van het instandhoudingsdoel.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Krakeenden verzamelen zich al vanaf augustus op waterpartijen met veel ondergedoken waterplanten. De evolutie van de onderwater-vegetaties is een belangrijk aandachtspunt voor het beheer.

2.3.6 Pijlstaart

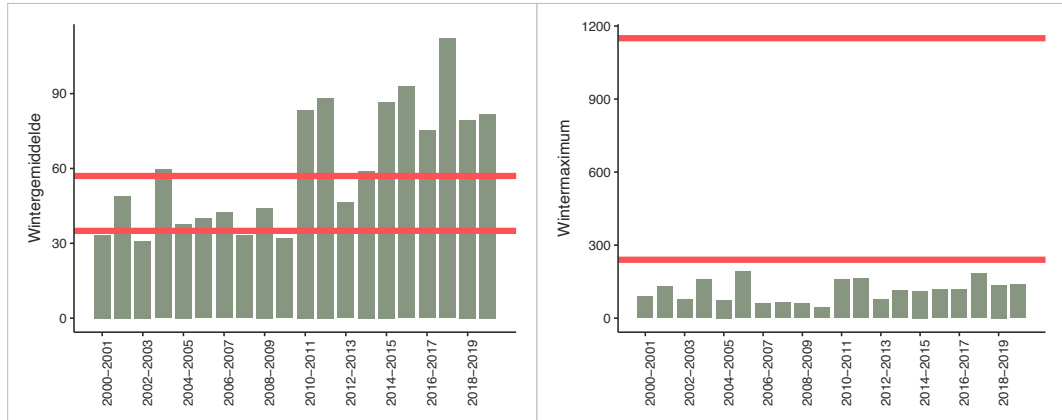
<https://www.ecopedia.be/dieren/pijlstaart>

Leefgebied: plas en oever, riet en water, natuurweide, estuarien gebied

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 35-57 (wintergemiddelde), 240 – 1150 (wintermaxima).

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van pijlstaart op de Linkerscheldeoever

Evaluatie en trend

In 2017/18 bedroeg het wintergemiddelde 112, in 2018/2019 80, in 2019/2020 82.

In 2017/18 bedroeg het wintermaximum 184, in 2018/2019 136, in 2019/2020 139.

Al duiden de wintergemiddelden op een gunstige staat, de wintermaxima blijven onder de **instandhoudingsdoelstellingen** en zijn hiermee **niet behaald**.

Het gemiddeld aantal pijlstaarten op de Linkerscheldeoever is het laatste decennium significant gestegen. Toch blijven de maxima aan de lage kant. Drijdijck, Doelpolder Noord en Putten West zijn de belangrijkste gebieden voor deze soort. Het wintergemiddelde behaalt de doelstelling in vrijwel alle jaren. De wintermaxima bleven steeds onder de doelstelling. Dit laat zien dat deze gebieden een

standvastige winterpopulatie kunnen herbergen maar dat ze niet meer profiteren van een grotere winterpopulatie in de nabijheid.

Hoge aantallen van pijlstaart worden binnendijks zelden gehaald. De soort was in het verleden vrij talrijk op de Schelde, maar het voedselaanbod is er door de verbetering van de waterkwaliteit zo gedaald dat de aantallen pijlstaart stroomopwaarts van het gebied ondertussen meer dan gedecimeerd zijn.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Beheersmatig is het aantal pijlstaarten wellicht moeilijk op te krikken. Hun aantallen worden bepaald door de hoeveelheid aanwezig voedsel en de foerageermogelijkheden voor deze, in matig diep water, grondeleend. Momenteel weet het INBO niet welke maatregelen een positief effect zouden kunnen hebben.

2.3.7 Slobeend

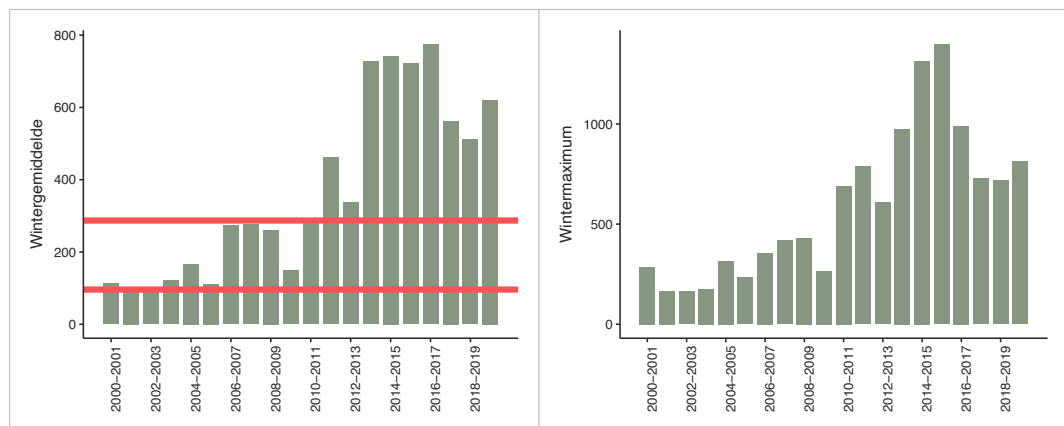
<https://www.ecopedia.be/dieren/slobeend>

Leefgebied: plas en oever, riet en water, natuurweide

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 96 – 287 (wintergemiddelde)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van slobeend op de Linkerscheldeoever

Evaluatie en trend

In 2017/2018 bedroeg het wintergemiddelde 562, in 2018/2019 512, in 2019/2020 621.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee elk jaar **behaald**.

De aantallen van Slobeend vertonen een significant stijgende trend in het laatste decennium. De laatste 3 telwinters lijken we wel over de piek heen. Verrebroekse Plassen, Drijdijck en Doelpolder Noord zijn de belangrijkste gebieden voor de Slobeend, gevolgd door Putten West. Winters met veel ijsdagen genereren lagere aantallen. Slobeenden zijn vorstgevoelig. De laatste tien winters lag het wintergemiddelde steeds boven de doelstelling.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer (tekst)

De aantallen van slobeend zijn dikwijls mooi verdeeld over alle grote watervlakken op de Linkerscheldeover, behalve de Grote Geule. De matige waterkwaliteit daar staat niet garant voor voldoende voedsel voor deze en andere eendensoorten. Een aandachtspunt voor de toekomst.

2.3.8 Wintertaling

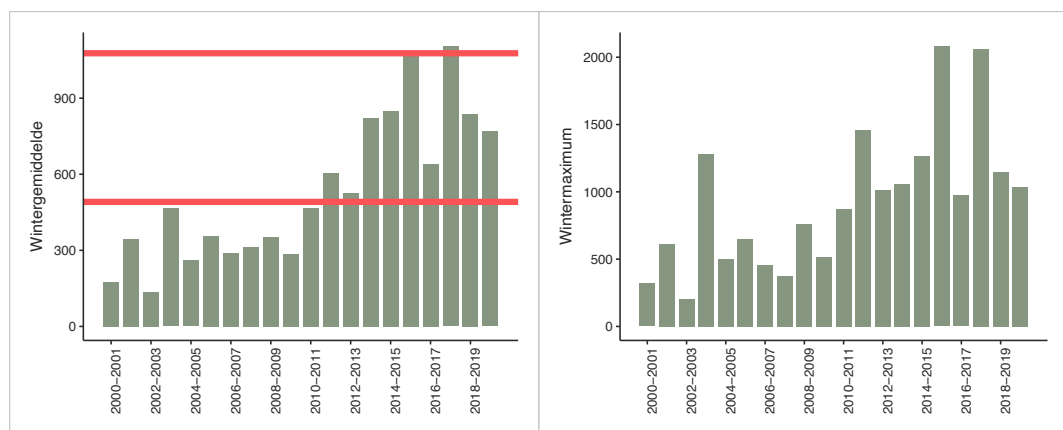
<https://www.ecopedia.be/dieren/wintertaling>

Leefgebied: plas en oever, riet en water, estuarien gebied

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 491-1077 (wintergemiddelde)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van wintertaling op de Linkerscheldeover

Evaluatie en trend

In 2017/18 bedroeg het wintergemiddelde 1104, in 2018/2019 838, in 2019/2020 769.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee, in elk jaar, **behaald**.

Wintertaling vertoont een significante stijgende trend in het laatste decennium. Waar Doelpolder Noord veruit het belangrijkste gebied is, maar ook de andere weidevogelgebieden dragen hun steen-

tje. Historisch was, net zoals voor smient, Putten Weide een belangrijk gebied maar dit werd goed opgevangen. Winters met meer ijsdagen lijken lagere aantallen te genereren. De doelstelling voor het wintergemiddelde wordt sinds 2011 ruim gehaald.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Rust en voldoende open water in grote natuurgebieden zijn voor alle eendensoorten van belang. Wintertalingen reageren sterk op pioniersvegetatie die in het najaar door stijgende waterstanden inundeert. Hierdoor worden zaden en plantendelen bereikbaar en kunnen plaatselijk en tijdelijk soms aantallen pieken.

2.3.9 Bergeend

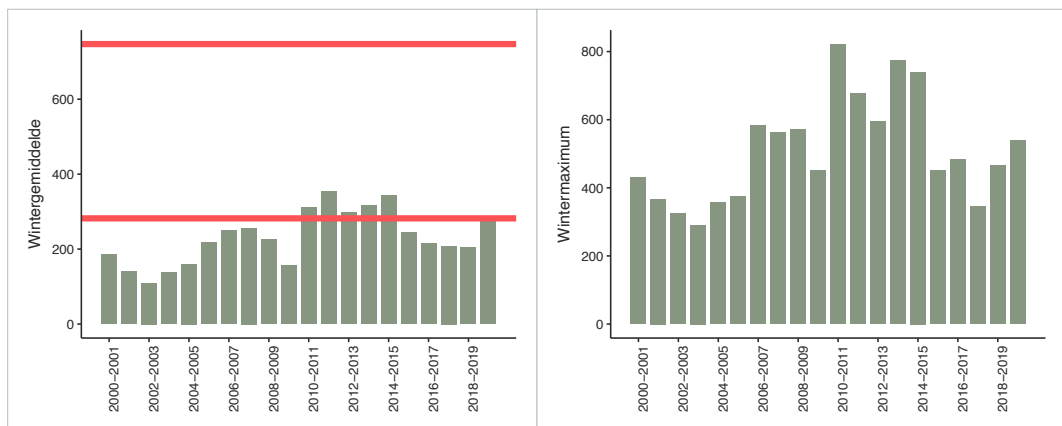
<https://www.ecopedia.be/dieren/bergeend>

Leefgebied: plas en oever, riet en water, surrogaat kust, estuaria gebied

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 282 – 747 (wintergemiddelde)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van bergeend op de Linkerscheldeoever

Evaluatie en trend

In 2017/18 bedroeg het wintergemiddelde 208, in 2018/2019 205, in 2019/2020 278.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **niet behaald**.

De aantallen van Bergeend vertonen een piek rond 2012. De laatste vijf winters tonen weer lagere aantallen, vergelijkbaar met de periode voor 2012. De weidevogelgebieden herbergen het gros van de aantallen, met Drijdijck voorop. Door de maart-telling, wanneer bergeenden zich over het hele broedgebied verspreiden, lijken alle gebieden wel wat aantallen te hebben. De ondergrens van de doelstelling voor het wintergemiddelde werd enkel tijdens de piek jaren net gehaald, maar de laatste drie jaar niet meer.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Rust en voldoende open water in grote natuurgebieden zijn voor alle van belang. De inrichting van getijdengebieden, bv. als GGG, zal wellicht een gunstige invloed hebben op de aantallen van bergeend.

2.3.10 Goudplevier

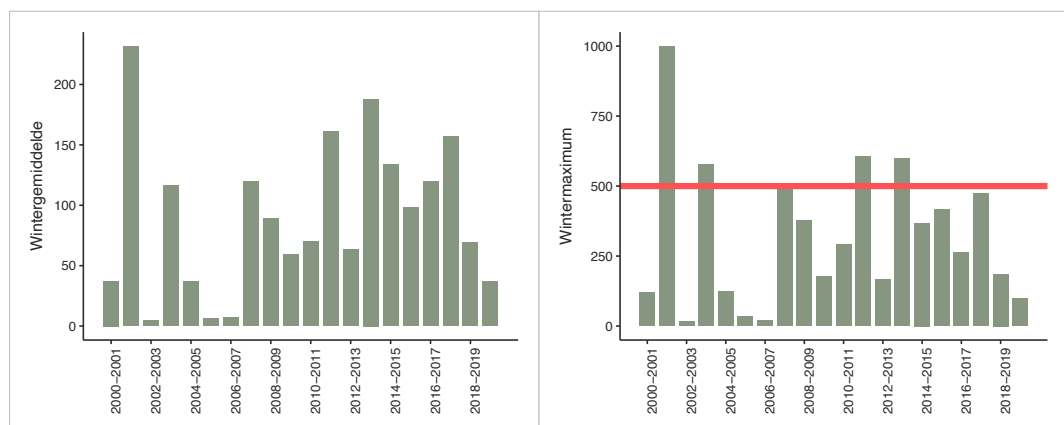
<https://www.ecopedia.be/dieren/goudplevier>

Leefgebied: plas en oever

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 500 (wintermaximum)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van goudplevier op de Linkerscheldeoever

Evaluatie en trend

In 2017/18 bedroeg het wintermaximum 472, in 2018/2019 186, in 2019/2020 97.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **niet behaald** de afgelopen drie jaar.

Groepen goudplevieren gedragen zich zwervend. Soms zijn ze een aantal weken aanwezig om daarna weer te verdwijnen. Ze leven als het ware 'op grotere schaal'. Op de Linkerscheldeoever gaat het meestal over één groep.

Goudplevieren vind je exclusief in de weidevogelgebieden en de polders. Hoewel de aantallen geen trend vertonen, lijkt het de laatste jaren iets minder. De doelstelling van 500 exemplaren als wintermaximum werd voor het laatst gehaald in 2014. Voor de hele periode, halen de aantallen goudplevier slechts in minder dan de helft van de winters de doelstelling.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Goudplevieren gebruiken zowel het akkerland als de weidevogelgebieden. In deze laatste is een korte grasmatten in het najaar, zoals dat een goed beheerd weidevogelgebied betaamt, van primordiaal belang.

2.3.11 Kemphaan

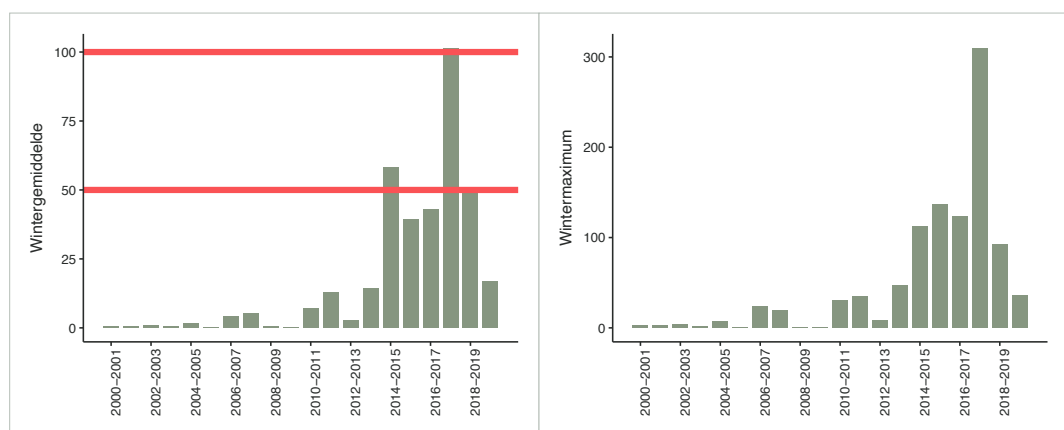
<https://www.ecopedia.be/dieren/kemphaan>

Leefgebied: weidevogel

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 50 – 100 (wintergemiddelde)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van kemphaan op de Linkerscheldeoever

Evaluatie en trend

In 2017/2018 bedroeg het wintergemiddelde 102, in 2018/2019 49, in 2019/2020 17.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee wel in 2017/2018, maar in 2018/2019 en 2019/2020 **niet behaald**.

Pas sinds 2010 bouwde zich een kleine winterpopulatie kempfaan op in de weidevogelgebieden van de cluster Putten West. Na 5 jaar flirten met de doelstelling vertoonde de laatste winter weer beduidend lagere aantallen. Winters met meer ijsdagen lijken lagere aantallen te genereren. Het is moeilijk voorspelbaar hoe deze aantallen gaan evolueren de komende jaren. Het staat wel vast dat de aantallen internationaal afnemen en er maar weinig 'nieuwe' plaatsen ontstaan. Het toegenomen areaal grasland met winterse plasdras in het Vogelrichtlijngebied zou garant moeten staan voor het behoud van de recente aantallen.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Weidevogelgebieden zoals Putten West en Doelpolder Noord met korte, grazige grasmat en veel plasdras trok deze winterpopulatie aan. Voor deze en heel wat andere broedvogels en overwinteraars is het uitbreiden van deze situatie naar de andere natuurgebieden een must.

2.3.12 Kolkans

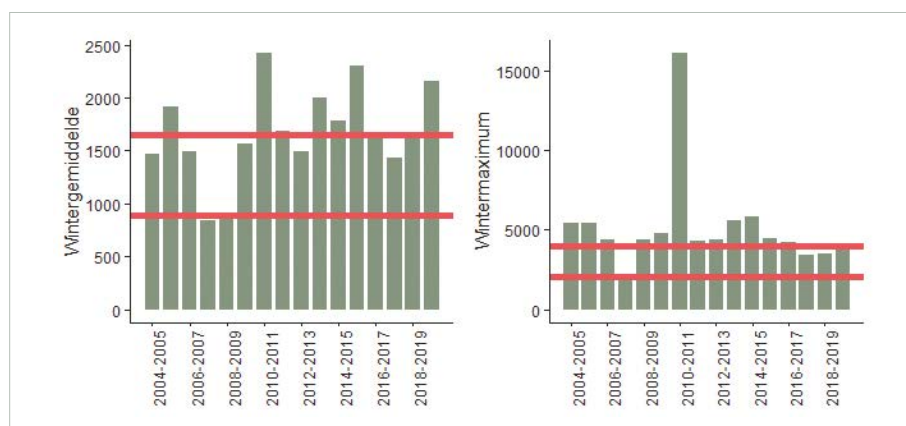
<https://www.ecopedia.be/dieren/kolkans>

Leefgebied: plas en oever, riet en water, natuurweide, polders

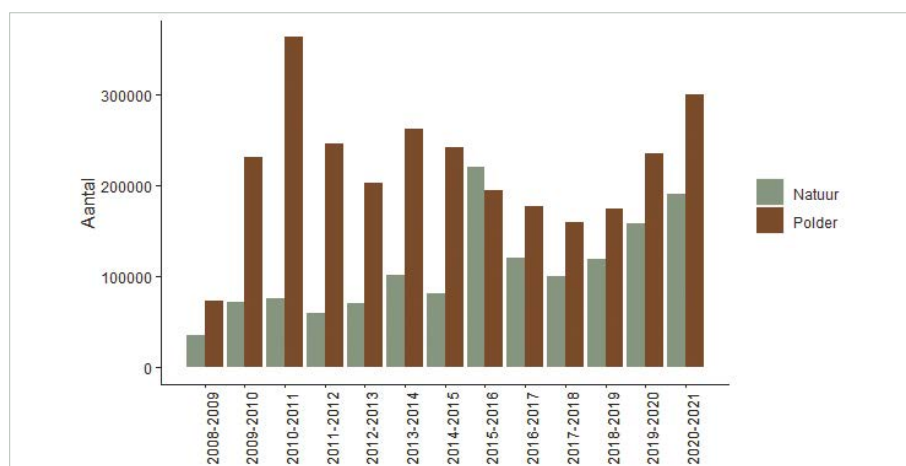
Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 884-1646 (wintergemiddelde) en 2089-3946 (wintermaximum)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van kolkans op de Linkerscheldeoever

Aantallen van kolganzen in ze polder- en natuurgebieden

Evaluatie en trend

In 2017/18 bedroeg het wintergemiddelde 1428 in 2018/2019 1612 en in 2019/2020 2153.

In 2017/18 bedroeg het wintermaximum 3444, in 2018/2019 3505 en in 2019/2020 3889.

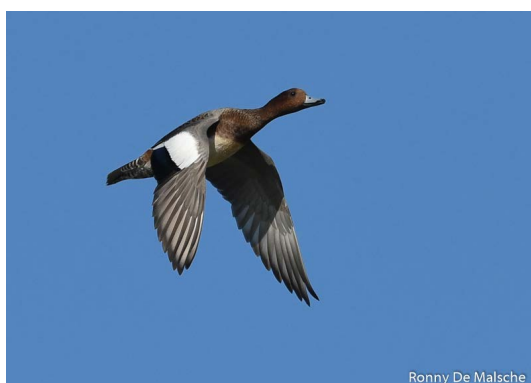
De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee in de drie jaren **behaald**.

De Kolgans behoudt een behoorlijke winterpopulatie in het Linkerscheldeoevergebied. We halen de IHD ruim zowel wat betreft wintergemiddelde als wintermaximum. Sinds de ontwikkeling van de weidevogelgebieden is het aantal kolganzen meer gestegen op de natuurlijke graslanden dan in de polder. Het poldergedeelte van het Vogelrichtlijngebied blijft evenwel erg belangrijk voor deze soort. De laatste winters hadden vooral Prosperpolder Zuid en Grote Geule belangrijke aantallen. In Doelpolder Noord namen de aantallen sterk af. Hier komen nu vooral vele honderden tot enkele duizenden brandganzen grazen. Mogelijk speelt hier een soort van competitie voor verse grassprietjes waarbij de brandganzen door hun minder schuw karakter in het voordeel zijn. Grote aantallen van deze soort zitten soms heel dicht bij de wegenis, op de oudste graslanden, waar kolganzen weinig grazen en snel verstoord geraken. Het absolute wintermaximum, kwalificerend als uitschieter in de aantallen, werd gehaald in de winter van 2010/2011 met op één na het hoogste aantal ijsdagen. Los daarvan lijkt er geen verband tussen ijsdagen en aantallen. Dergelijke verbanden zijn wellicht pas detecteerbaar bij aantallen over een grotere geografische regio.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Graslanden met korte, grazige vegetaties voldoen aan de eiwitbehoeftes van een grote grazer zoals de kolgans. Daarmee zijn haar vereisten compatibel met deze van vele andere soorten, broedvogels en overwinteraars in het gebied. Grote groepen ganzen behoeven ook de nodige rust. Een aandachtspunt dat steeds belangrijk blijft op de Linkerscheldeoever.

2.3.13 Smient

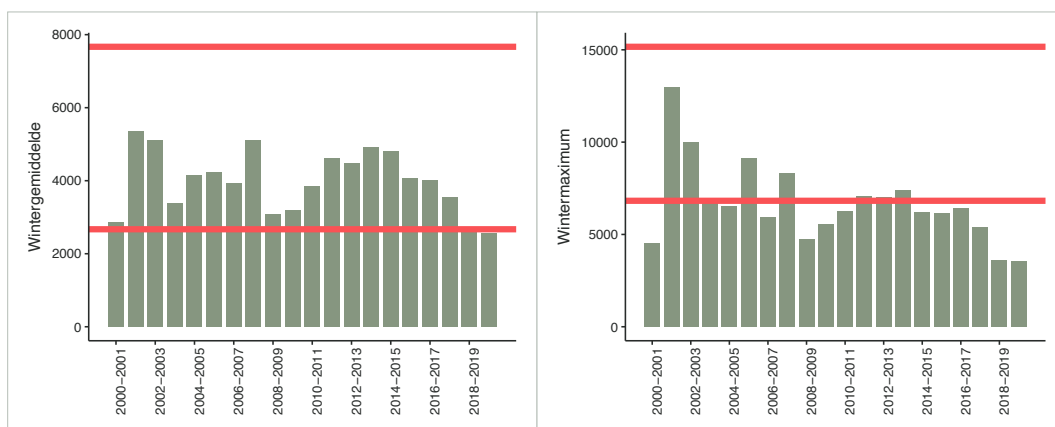
<https://www.ecopedia.be/dieren/smient>

Leefgebied: plas en oever, riet en water, natuurweide, estuarien gebied, polders

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 2670-7668 (wintergemiddelde) en 6823-15164 (wintermaximum)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van smient op de Linkerscheldeoever

Evaluatie en trend

In 2017/2018 bedroeg het wintergemiddelde 3555, in 2018/2019 2614, in 2019/2020 2574.3.

In 2017/2018 bedroeg het wintermaximum 5414, in 2018/2019 3609, in 2019/2020 3564.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **niet behaald**.

De wintermaxima van smient laten een daling zien over de gehele periode waar dit bij de wintergemiddelden pas de laatste jaren zo is. Vooral de laatste twee winters kenden heel lage aantallen. Doelpolder Noord en Putten West zijn de gebieden bij uitstek voor deze grazer onder de eenden. Waar de doelstelling voor het wintergemiddelde wel nog gehaald werd in de winter van 2017/2018 is dit voor de wintermaxima al een tijdje niet meer het geval.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Graslanden met korte, grazige vegetaties voldoen aan de eiwitbehoeftes van een typische grazer zoals de smient. Daarmee zijn haar vereisten compatibel met deze van vele andere soorten in het gebied.

2.3.14 Blauwe kiekendief

<https://www.ecopedia.be/dieren/blauwe-kiekendief>

Leefgebied: estuarien gebied

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 1-10 (behoud van het huidige gemiddelde populatieniveau)

Evaluatie en trend

In 2018, 2019 en 2020 bedroeg het totale aantal 1 à 5.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **behaald**.

Er zijn geen systematische tellingen van deze soort. Maar tijdens de wintermaanden is blauwe kiekendief wel dagelijks te zien op Linkerscheldeoever. Hij leeft solitair en is heel mobiel.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Blauwe kiekendieven jagen graag boven ruigtes en langs lijnvormige elementen zoals dijken, sloten, rietkragen. Ze jagen op muizen en zangvogels. Kiekendiefvriendelijke teelten vallen daarom ook bij blauwe kiekendief in de smaak. Waar teelten in de koudste helft van het jaar nog dicht en opstaand zijn, kunnen deze door 's winters te maaien aantrekkelijk gemaakt worden.

2.3.15 Lepelaar

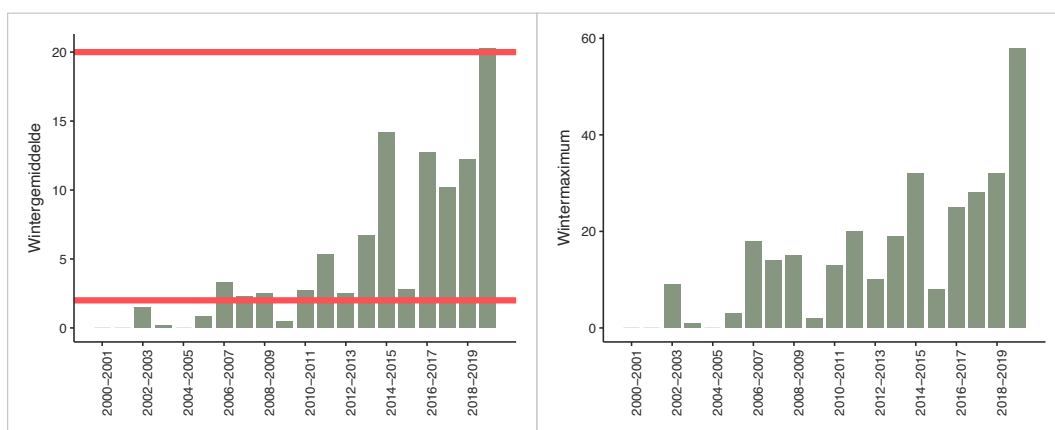
<https://www.ecopedia.be/dieren/lepelaar>

Leefgebied: plas en oever, riet en water, estuarien gebied

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 2 – 20 (behoud van het huidige gemiddelde populatieniveau)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van lepelaar op de Linkerscheldeoever

Evaluatie en trend

In 2017/18 bedroeg het wintergemiddelde 10, in 2018/2019 32 en in 2019/2020 58.

De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee **behaald**.

In de nazomer, tot ergens half september, bereiken de aantallen lepelaars in het gebied de laatste jaren gemakkelijk 100 exemplaren. Daarna trekken ze richting Zuidwest-Europa en West-Afrika. Sinds het ontstaan van de broedkolonie op de Verrebroekse Plassen zitten de aantallen lepelaars ook in de wintermaanden in de lift. Deels gaat het om de broedvogels die er in maart al zijn. Maar ook in de winter zelf zien we de laatste jaren meer lepelaars op de Linkerscheldeoever, wellicht door de mildere winters. Het instandhoudingsdoel wordt zo ruim behaald.

De weidevogelgebieden herbergen bijna alle lepelaars in de winterperiode. Vanaf midden februari komen lepelaars toe op de takkenhoop in de Verrebroekse Plassen. Vooral daar zijn de winteraantallen er daardoor hoog.

2.3.16 Waterrietzanger

<https://www.ecopedia.be/dieren/waterrietzanger>

Leefgebied: riet en water

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 1300-3200 (instandhouding actuele populatie)

Er zijn geen systematische tellingen van waterrietzanger. Uit het Belgisch ringwerk weten we dat een groot deel van de populatie van deze soort hier overtrekt (vogels gelokt met nachtelijk afspelen van de zang).

Tijdens de najaarstrek vanaf eind juli tot eind september is het mogelijk dat de soort dagelijks aanwezig is op Linkerscheldeoever. Enkele vogels, tot enkele tientallen, kunnen 'aan de grond' aanwezig zijn in de loop van het hele najaar. Momenteel zijn er geen methodes om dat te weten te komen.

2.3.17 Kleine zwaan

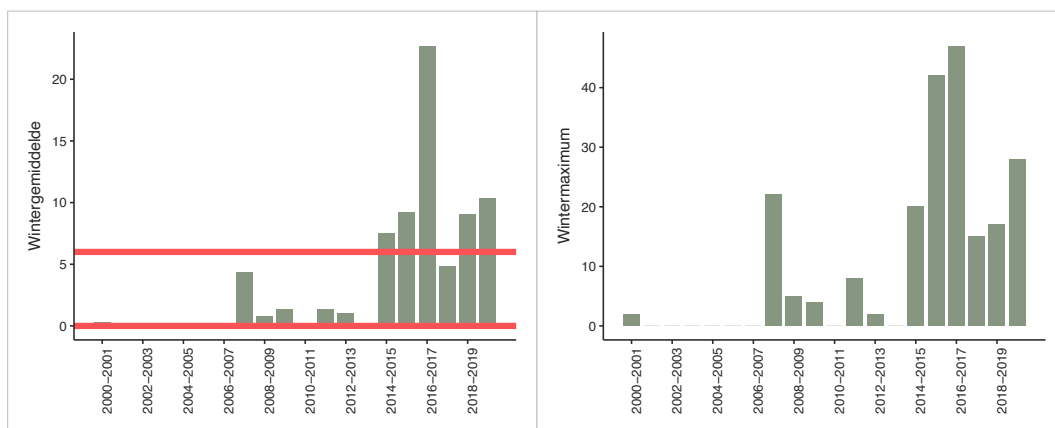
<https://www.ecopedia.be/dieren/kleine-zwaan>

Leefgebied: plas en oever

Status: doelsoort S-IHD-besluit

IHD: 0 – 6 (wintergemiddelde)

Monitoring

Wintergemiddelden en wintermaxima van kleine zwaan op de Linkerscheldeoever

Evaluatie en trend

In 2017/18 bedroeg het wintergemiddelde 5, in 2018/2019 9 en in 2019/2020 10.
De **instandhoudingsdoelstellingen** zijn hiermee, in de drie jaren, **behaald**.

Na de inrichting van de weidevogelgebieden kregen we af en toe een klein groepje kleine zwanen op bezoek. De laatste winters kwam daar meer regelmaat in. De kleine zwaan is een vaste wintergast geworden: er heeft zich een kleine winterpopulatie ontwikkeld die afhangt van de gebieden op de Linkerscheldeoever. Dit in een periode dat de kleine zwaan afneemt als wintergast in Vlaanderen. De laatste 6 winters wordt het populatiedoel gehaald.

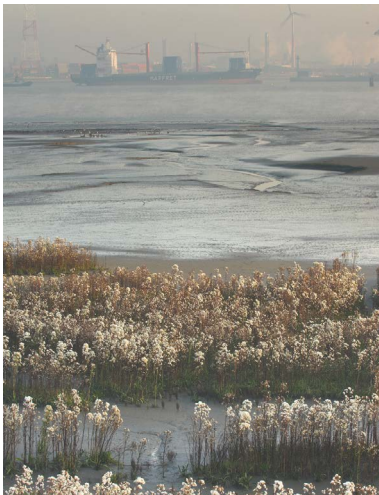
Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Kleine zwanen foerageren zowel op plassen, graslanden als oogstresten. In natuurlijke systemen is geweten dat zij zich volledig voeden met wortels en resten van ondergedoken waterplanten. Om die reden kiezen zij ook stevast voor de waterpartijen in Putten West en Doelpolder Noord en zijn zij bv. nooit te zien op de Grote Geule. Een ruime aandacht voor het behoud of behalen van kwalitatieve onderwatervegetaties is voor deze soort van belang.

2.4 Habitats

Ook enkele habitattypes, opgesplitst in twee grote landschapstypes, zijn in het Vogelrichtlijngebied opgenomen: enerzijds het “estuarium” en anderzijds de “terrestrische wetlands”. De doelen voor deze habitattyps staan deels in functie van de instandhoudingsdoelstellingen van het Habitatrichtlijngebied ‘BE 2300006 Schelde- en Durme-estuarium van de Nederlandse grens tot Gent’. Maar ze zijn in het Vogelrichtlijngebied vooral van belang als leefgebied voor de vogelsoorten van de leefgebieden Natuurweide zoet, Natuurweide zilt, Begraasd schor, Slikken met eilanden en Surrogaatkust.

2.4.1 Estuaria

<https://www.ecopedia.be/natura2000/natura-2000-estuaria-1130>

Status: doelhabitat S-IHD-besluit, compensatiedoel Deurganckdok

IHD: 590 ha (bestaand) uitbreiden met 460 ha = 1050 ha estuarien gebied (1130) waaronder:

- 137 ha bijkomend pionierschor (1310 en 1320)
- 110 ha bijkomende brakke schorvegetatie (1330) zoals voorzien in het besliste geactualiseerde Sigmapijan.

Compensatiedoel Deurganckdok: aanleg van 25 ha slik en schor in het Paardenschor en in de Brakke Kreek

Evaluatie en trend

De instandhoudingsdoelen en het compensatiedoel voor Deurganckdok zijn **niet bereikt**.

Het besliste geactualiseerde Sigmapijan (beslissing van de Vlaamse regering van 22 juli 2005) voorziet in de creatie van 460 ha estuarium. Het Vogelrichtlijngebied is essentieel voor de instandhouding van dit habitattype in Vlaanderen.

Slikken en schorren (eenjarige pioniersvegetaties van slik- en zandgebieden (1310) en schorren met slijkgrasvegetaties 1320) zitten vervat in de uitbreiding van het habitattype Estuaria (1330)

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Slikken en schorren komen voor in een dynamisch evenwicht met andere estuariene vegetatietypes in de brakke zone van het estuarium. Een **natuurlijk dynamiek van erosie en sedimentatie in een voldoende groot gebied** moet ervoor zorgen dat alle successiestadia (van slik naar schor) aanwezig zijn. Belangrijk daarbij zijn onder andere een goede water- en sedimentkwaliteit, voldoende ruimte voor estuariene processen (ondiep water, slik en schor ...), een rivierbeheer dat rekening houdt met de morfodynamiek.

2.4.2 Terrestische wetlandse, subtype binnendijkse zilte vegetaties (1330)

IHD: behoud van de bestaande oppervlakte van 47.3ha

Evaluatie en trend

De oppervlakte binnendijkse vegetatie type 1330 ging tussen 2010 en 2020 achteruit. De IHD is hierdoor niet behaald..

Het natuurgebied 'Putten Weiden' is het laatste goed ontwikkelde binnendijks zilt grasland in de regio. Slechts een beperkt deel van de oppervlakte van het gebied Putten Weiden is effectief zilt grasland, type 1330. De oppervlakte ervan daalde tussen 2010 en 2018 met 28%. De belangrijkste oorzaak hiervan is de onvoldoende gecontroleerde afvoer van hemelwater. Hierdoor is een deel van de zilte vegetatie afgestorven en overgegaan in slik- en pioniersvegetatie en wordt een deel van het zilt grasland verdrongen door uitbreidend riet.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Om een goede lokale staat van instandhouding te bereiken moet de **hydrologie** in functie staan van de zilte vegetaties met een voldoende zoutgehalte afkomstig van zilte kwel.

Structurele optimalisatiewerken moeten ervoor zorgen dat de afvoer van het hemelwater en het peilbeheer beter onder controle kunnen worden gehouden.

Een aanzienlijk deel van het gebied is te hoog om onder invloed van de zilte kwel te staan. **Inrichtingswerken** kunnen die situatie verbeteren

Een gevarieerde grasmat met verschillende vegetatietypes met zoutplanten en open plekken en voldoende microreliëf moet een **goed ontwikkelde horizontale structuur** geven.

De vegetatie bestaat uit sleutelsoorten als stomp kweldergras, zilte schijnspurrie, bleek kweldergras, zilte rus, melkkruid, gewoon kweldergras, schorrezoutgras, dunstaart ...Om verruiging van deze vegetatie tegen te gaan is **voldoende begrazing** nodig.

2.5 Bijlage IV-soorten van de Habitatrichtlijn

Bijlage I van de Habitatrichtlijn bevat de habitats en bijlage II de dier- en plantensoorten voor welke speciale beschermingszones moeten worden aangewezen met het oog op hun instandhouding.

Een selectie van deze habitats en soorten zijn opgenomen in bijlage IV van de Habitatrichtlijn: ze lopen gevaar te verdwijnen en hebben een bijzonder strikte bescherming nodig, los van hun voorkomen in speciale beschermingszones.

Enkele van deze habitats en soorten zijn ook aanwezig op de Linkerscheldeoever: het gaat om groenknolorchis, rugstreeppad, meervleermuis ...

2.5.1 Groenknolorchis

<https://www.ecopedia.be/planten/groenknolorchis>

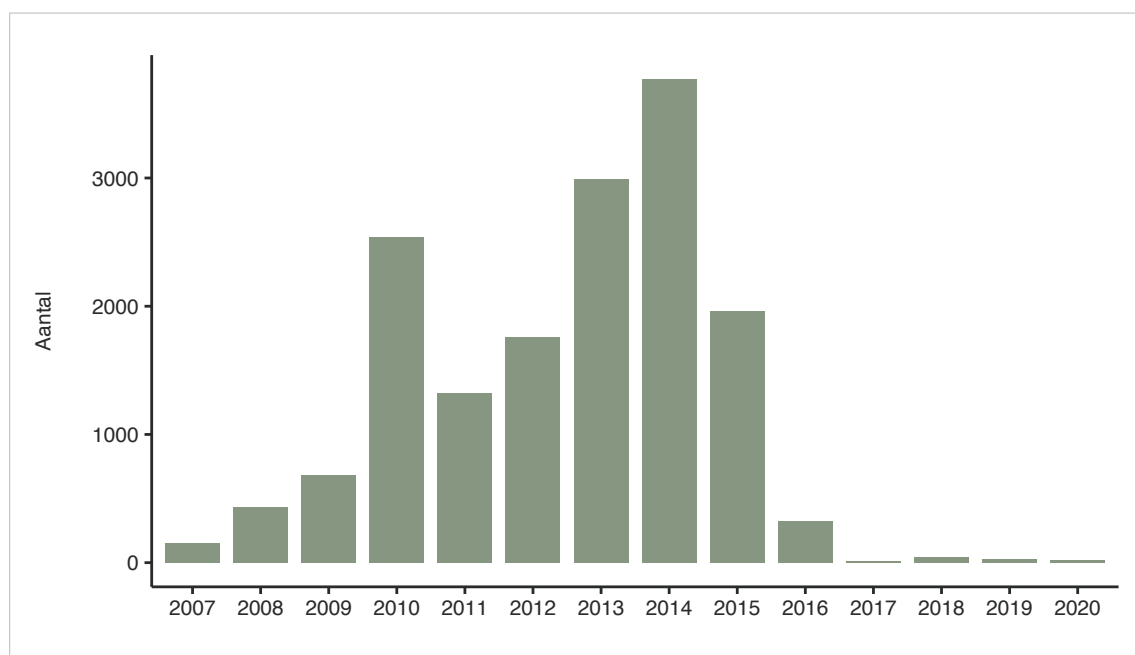
Leefgebied: natuurweide zoet en zilt (vnl. ter hoogte van de groenknolorchiszone in Haasop)

Status: habitatrichtlijn II en IV

IHD: 1300-3200 exemplaren

SBP1 Haven van Antwerpen: behoud van de huidige populatie in Haasop, inrichten van nieuwe potentiële groeiplaats in Haasop Oost

Monitoring

Evaluatie en trend

In 2018 bedroeg het totale aantal 43. Dat aantal daalde in 2019 nog tot 26 en in 2020 tot 19. De instandhoudingsdoelstellingen zijn hiermee **niet behaald**.

Na de ontdekking van de populatie in 2007 nam het aantal groeiplaatsen in het noordwesten van Haasop eerst gestaag toe. Het terreinbeheer richtte zich in deze periode expliciet op het behoud en de toename van de groenknolorchis via maai- en kapbeheer.

Op het hoogtepunt was er sprake van 3 in elkaar overgaande clusters met hoge concentraties groenknolorchis, waarrond zich nog eens een 4-tal groeiplaatsen bevonden.

Maar na 2016 kende de populatie een sterke achteruitgang. Na een droog jaar in 2015, volgde een extreem nat seizoen met te hoge waterstanden in 2016, gevolgd door opnieuw een zeer droog jaar in 2017. 2020 was opnieuw een heel droog jaar. Deze opeenvolging van klimatologisch slechte jaren zorgde voor een ineenstorting van de populatie. In 2018 kwamen enkel exemplaren voor in de centrale dele van het gebied. Sedert 2019 zijn er geen exemplaren van de groenknolorchis meer gevonden in de groenknolorchiszone.

Groenknolorchis is erg gevoelig aan de hydrologische omstandigheden bij het begin van het groeiseizoen, dat bij deze soort heel valt. De groeiplaats moet tot laat in het voorjaar licht geïnundeerd zijn, met een nog vochtige maar niet meer geïnundeerde bodem tijdens het uitkomen in de maand juni. In 2016 duurde de inundatie te lang, in andere recente jaren was de watertafel al te veel weggezakt in juni ten gevolge van droogte. Maatregelen dringen zich op om de standplaats natter te houden in droge jaren.

Ten noorden van Haasop is een nieuwe, zeer kleine groeiplaats gevonden in de afwateringsgracht van de spoorweg. Maar ook daar lijkt groenknolorchis bedreigd te worden door de droogte.

Buiten de oorspronkelijke groeiplaats werd de soort tot nu toe nergens gevonden. De inrichting van een tweede, hydrologisch onafhankelijke groeiplaats is nog niet uitgevoerd.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

Een goede **controle van de waterstand is essentieel** om tot een robuuste populatie van groenknolorchis te komen. In de maanden juni-juli is een hoge grondwaterstand van baserijk water noodzakelijk. Voor deze periode moet de standplaats licht geïnundeerd zijn. Struweelvorming mag niet te sterk aanwezig zijn, maar via het beheer werd recent al op **grote schaal struweel verwijderd**. Bijkomende verwijdering is op dit moment niet nodig.

De Maatschappij Linkerscheldeoever plant in 2021 een **grondwaterschermb** te plaatsen ter hoogte van de groenknolorchiszone om dit gebied hydrologisch te isoleren en te voorkomen dat het water er wegstroomt.

Ter hoogte van de afwateringsgracht van de spoorweg is een beter beheer nodig, in afstemming met de spoorwegen. Wanneer Infrabel in de winter de jonge boomopslag in de gracht klepelt, is het belangrijk dat ze het houtig materiaal nadien wegruimen.

Bijkomende groeiplaatsen, die hydrologisch onafhankelijk zijn van de huidige standplaatsen, zouden het risico op lokaal uitsterven beperken.

2.5.2 Rugstreeppad

<https://www.ecopedia.be/planten/rugstreeppad>

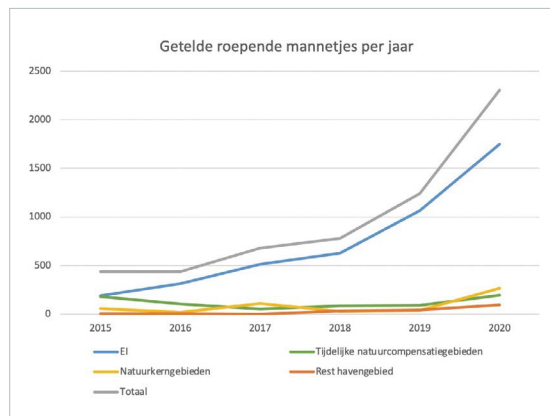
Leefgebied: surrogaat kust

Status: doelsoort IHD-besluit, bijlage IV habitatrichtlijn

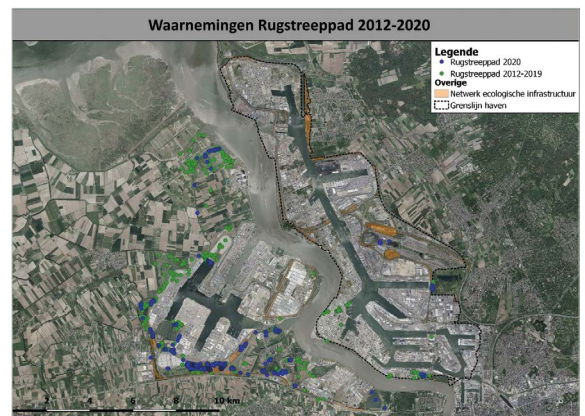
IHD:

SBP1 Haven van Antwerpen: minimum 800 adulten in de permanente delen van de ecologische infrastructuur - aangevuld met de gebieden Golf van Kallo en Groot Rietveld. Het netwerk omvat 4 permanente kerngebieden met daarin telkens minimaal 1, bij voorkeur 2 deelpopulaties van 200 adulte dieren (= ca. 100 roepende mannetjes).

Monitoring

Aantallen getelde roepende mannetjes rugstreeppad

Verspreiding rugstreeppad

Evaluatie en trend

De getelde aantallen roepende mannetjes zijn de laatste jaren sterk gestegen, zowel in het netwerk als daarbuiten. In 2018 bedroeg het totale aantal roepende mannetjes binnen de permanente delen van de ecologische infrastructuur 691, in 2019 1104, in 2020 1770. Uitgaande van een gemiddelde geslachtsverhouding van 1 op 1 geeft dit een totaalpopulatie van 1382 in 2018, 2208 in 2019 en 2540 adulten in de permanente onderdelen van de ecologisch infrastructuur en het Groot Rietveld. Dit is ver boven de doelstelling van 800 adulte dieren in het permanente netwerk.

Dit succes is zeker deels te danken aan **bijkomende poelen** ingericht voor de soort, ook buiten het havengebied. Maar die poelen hebben niet overal evenveel succes.

De soort doet het bijvoorbeeld heel goed in de cluster van 7 poelen in de stapstenen Spaans Fort tot aan het rond punt Haandorp. Het aantal getelde individuen steeg er van 56 in 2015 tot 497 in 2020. Andere recenter aangelegde poelen lijken minder snel succes te kennen, zoals bijvoorbeeld die langs de Steenlandlaan en de Keetberglaan.

Haasop alleen is goed voor ongeveer 48% van de totale geschatte populatie. Vooral de rietcompensatieplassen waren in trek, bleek uit de telling van de eiersnoeren.

Maar wanneer de rietcompensatieplassen in de toekomst dichtgroeien, worden ze ongeschikt voor deze soort. Rugstreeppad zal dan wellicht uitwijken naar de rugstreeppadpoelen in Haasop. In 2020 telde ook de groenknolorchiszone massale voortplanting. Een goede verbinding met andere kerngebieden is belangrijk om ervoor te zorgen dat de massale populatie hier kan uitwijken.

De poelen in kerngebied **Steenlandpolder** zijn minder succesvol en behalen de beoogde 200 adulten niet. Het is afwachten of de herinrichting van deze zone het benodigde effect zal hebben. Een betere verbinding met Haasop zou hier zeker ook bij helpen.

In het derde kerngebied, **Groot Rietveld**, blijven de aantallen op een laag niveau schommelen. In 2020 werd de soort slechts in 2 van de 5 poelen vastgesteld. De andere poelen bevatten aan het begin van het voortplantingsseizoen te weinig water. Droogte is er een groter probleem dan de opschietende vegetatie.

Het vierde kerngebied uit SBP1, de **Golf van Kallo**, wordt in het SBP2 niet meer meegenomen als kerngebied. Nochtans telde dit gebied 309 roepende mannetjes in 2020 en haalde er zo voor het eerst de doelstelling.

Voor de meeste andere gebieden valt voorlopig af te wachten hoe de neerslagsituatie de komende jaren evolueert. Wanneer extreme droogte de poelen te vroeg in het voortplantingsseizoen uitdroogt, is dit een probleem voor rugstreeppad.

Door de ontwikkeling van de estuariene natuurontwikkelingsgebieden in Prosperpolder Noord en Doelpolder, verliest rugstreeppad er in de toekomst voortplantingsbiotoop. Nieuwe voortplantingspoelen, in 2018 en 2019 aangelegd in de zone tussen Zoetenberm en de Sigmadijk (met grond afkomstig van de graafwerken rondom het eiland in de MIDA) vangen dit deels maar wel duurzaam op. Deze kalkrijke plasdraszones bieden op termijn hopelijk ook standplaatsen voor interessante vegetaties zoals moeraswespenorchis. Intussen genieten ook steltlopers en andere watervogels er om hun dorst te lessen of voor een snelle snack.

In 2019 werden, bij de aanleg van een nieuw fietspad aan de Kwarikweg, ecotunnels onder de straat gelegd.

2020 klokken we af met 64% uitgevoerde maatregelen uit het SBP, 18% lopende en 18 % nog uit te voeren.

Aanbevelingen voor optimalisatie en beheer

De maatregelen genomen vanuit het SBP moeten verder opgevolgd worden (bvb. het gebruik van de ecotunnels). Maatregelen die nog op de planning stonden, moeten nog genomen worden: het aanleggen van poelen in de werfzone voor de Oosterweelverbinding na de voltooiing van deze werken bijvoorbeeld.

Het netwerk van de ecologische infrastructuur zorgt voor een functionele ecologische verbinding tussen de verschillende leefgebieden van de rugstreeppad en moet ook de connectiviteit met de gebieden buiten de functionele ecologische eenheid garanderen (Blokkeerdijk en de noordelijke natuurkerngebieden).

Binnen deelpopulaties liggen voortplantingsplaatsen, foerageerhabitat tijdens de zomermaanden en overwinteringsplaatsen niet verder uit mekaar dan 1 km. Afstanden tussen de poelen in leefgebieden die tot eenzelfde populatie behoren zijn niet groter dan maximaal 500 m. Zowel binnen kerngebieden als tussen kerngebieden en leefgebieden moeten voldoende mitigerende maatregelen genomen worden om ongehinderde verplaatsingen van rugstreeppadden toe te laten en (verkeers)slachtoffers te vermijden.

Een goed beheer van de voortplantingspoelen blijft cruciaal om de doelstellingen te kunnen halen. Schapenbegrazing ter hoogte van de rugstreeppadpoelen die in veel gebieden in 2018 werd opgestart, werpt zijn vruchten af. Er is echter een behoorlijke beheerachterstand (met verregaande verruiging tot gevolg) in te halen in de meeste gebieden.

Bij de herinrichting van Haasop moet rekening gehouden worden met zijn potentieel als reservoir voor de kolonisering van andere gebieden.

Rugstreeppadtunnel onder Kwarikweg, tussen Groot Rietveld en Rietveld Kallo

2.5.3 Vleermuizen

<https://www.ecopedia.be/dieren/meervleermuis>
<https://www.ecopedia.be/dieren/ruige-dwergvleermuis>
<https://www.ecopedia.be/dieren/gewone-dwergvleermuis>
<https://www.ecopedia.be/dieren/brandts-vleermuis>
<https://www.ecopedia.be/dieren/bosvleermuis>
<https://www.ecopedia.be/dieren/franjestaart>
<https://www.ecopedia.be/dieren/watervleermuis>
<https://www.ecopedia.be/dieren/laatvlieger>

Leefgebied: Linkerscheldeoever (foerageergebied)

Status: Bijlage 2 Habitatrichtlijn: meervleermuis

Bijlage 4 Habitatrichtlijn: bosvleermuis, Brandts vleermuis, meervleermuis, ruige dwergvleermuis, gewone dwergvleermuis, franjestaart, watervleermuis, laatvlieger

IHD: geen specifiek instandhoudingsdoel binnen dit Vogelrichtlijngebied

SBP1 Haven van Antwerpen:

- Duurzaam creëren van zomerverblijfplaatsen
- 1 kolonieplaats van elke type (gebouw en boomholte) op LSO en op RSO
- 1 winterverblijfplaats
- Connectiviteit tussen foerageergebieden onderling en tussen foerageergebieden en zomerkolonies

Monitoring

Voor vleermuizen is het havengebied vooral een foerageergebied. Voortplantingskolonies vormen ze doorgaans buiten de haven.

Het is dus belangrijk dat het havengebied naast goede foerageermogelijkheden ook goede verbindingen biedt tussen deze gebieden onderling en met de kolonieplaatsen buiten het havengebied. Ze foerageren dikwijls langs of boven waterpartijen, langs gebouwen en bomenrijen ... De plasgebieden op Linkerscheldeoever, Spaans Fort en de Nieuwew atergang zijn plaatsen die ze in de winter dikwijls frequenteren.

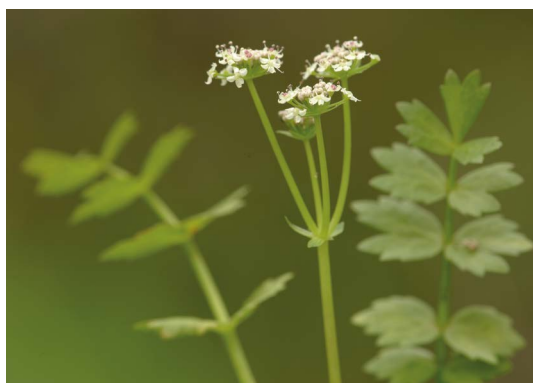
Waarnemingen van gewone dwergvleermuis in het Linkerscheldeoevergebied

Het vleermuizenonderzoek spitst zich niet toe op het monitoren van populaties, maar op het verzamelen van gegevens om bij landschapsveranderingen adequaat met deze soortengroep rekening te kunnen houden. Cruciaal daarbij is een goede kennis van waar in het havengebied welke soorten worden aangetroffen. INBO verzamelde per soort informatie over de verspreiding in en rond de haven in de periode 2004-2020. Het gaat om gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, gewone dwergvleermuis, kleine dwergvleermuis, watervleermuis, meervleermuis, franjestaart, Brandt's vleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, Bosvleermuis, grootoorvleermuis.

Evaluatie

Linkerscheldeoever is over het algemeen een goed foerageergebied voor veel vleermuissoorten door de aanwezigheid van veel plasgebieden. Een goede verbondenheid, vooral in de noordelijke gebieden, blijft een belangrijk aandachtspunt.

2.5.4 Kruipend moerasscherm

<https://www.ecopedia.be/planten/kruipend-moerasscherm>

Leefgebied: zoete en zilte natuurweiden

Status: Bijlage 2 en 4 van de Habitatrictlijn

In Grote Geule zijn overeenkomsten gemaakt met landbouwers voor de percelen met **kruipend moerasscherm**. Bedoeling is dit in het toekomstig beheer verder uit te breiden.

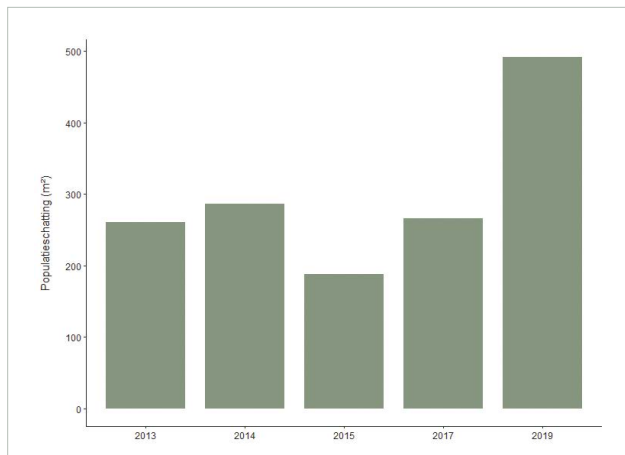
Monitoring

Sinds 2008 monitort het INBO de populatiegrootte van alle gekende locaties van kruipend moerasscherm in Vlaanderen. Dit gebeurde van 2008 tot 2015 jaarlijks en vanaf daarna tweejaarlijks. Het schatten van de populatiegrootte gebeurt door het terrein systematisch af te lopen in transecten die ongeveer 5 meter van elkaar liggen. Elke vindplaats van kruipend moerasscherm wordt met een hand-GPS ingemeten. Bij elke GPS-locatie wordt de abundantie geschat. Dit gebeurt door de oppervlakte waar de soort groeit in te schatten op een vrij ruwe schaal:

Code	Oppervlakte ingenomen door de groeiplaats	Schatting van de klasse
A	<1 m ²	1 m ²
B	1-5 m ²	3 m ²
C	5-25 m ²	12 m ²
D	25-50 m ²	35 m ²
E	50-500 m ²	200 m ²

Uit deze transectschattingen wordt een schatting berekend voor het totaal aantal m² die de soort inneemt in het gebied.

De populatieschatting gebeurde telkens tijdens een éénmalig terreinbezoek per locatie in de periode van augustus tot september.

Evaluatie en trend

De Nationale Werkgroep Botanie ontdekte in 2013 twee groeiplaatsen aan de zuidrand van de Grote Geule.

De westelijke populatie bestaat uit een reliëfrijk grasland (zilverschoongrasland) palend aan een bijzonder waardevolle drijftil met veenmossen. Nadat de begrazing door koeien van de plaatselijke landbouwer gestopt werd, verruigde het terrein met distels en een hogere vegetatie in de jaren 2016-2017. Het kruipend moerasscherm verdween er tijdelijk. Vanaf 2018 nam Natuur en Bos het beheer over en liet er 2 konikpaarden grazen met een positief gevolg.

In 2019 werd kruipend moerasscherm er opnieuw waargenomen, weliswaar in heel beperkte aantallen. De totale populatie was in 2019 duidelijk uitgebreid t.o.v. de voorgaande jaren.

De meer oostelijke groeiplaats wordt begraasd door renpaarden. De vegetatie is er over het hele terrein zeer kort (lager dan 5 cm).

2.6 Conclusies vanuit de soortenmonitoring

2.6.1 IHD-soorten

Broedvogels	2018	2019	2020	IHD
Bruine kiekendief	5	2	1	28-33
Blauwborst	235	243	289 (263 - 315)	307-358
Lepelaar	15	8	18	40
Porseleinhoen	2	0	1	1-2
Roerdomp	0	1	1	3-4
Steltkluut	0	0	2	4
Kluut	72	69	153	366-483
Strandplevier	6	0	0	30-40
Zwartkopmeeuw	591	285	252	30-40
Visdief	167	167	207	208
IJsvogel	0	0	2	2-7
Overwinterende en doortrekkende watervogels	2017/2018	2018/2019	2019/2020	
Wintermaxima				
Grauwe gans	6168	5053	5581	5563-8326
Kokmeeuw	2408	5627	2716	9400 - 22780
Krakeend	508	705	845	600 - 1000
Pijlstaart	184	136	139	240 - 1150
Goudplevier	472	186	97	500
Kolgans	3444	3505	3889	2089 - 3949
Smient	5414	3609	3564	6823 - 15164
Wintergemiddelden				
Kluut	29,2	6,7	16	300
Pijlstaart	112,2	79,5	81,8	35
Slobeend	562	511,5	620,8	96 - 287
Wintertaling	1103,8	837,8	768,5	491 - 1077
Bergeend	208,2	205,2	278	282 - 747
Kemphaan	101,5	49,3	16,8	50 - 100
Kolgans	1428	1621	2153	884 - 1646
Smient	3555,2	2614,2	2574,3	2670 - 7668
Lepelaar	10,2	12,2	20,3	2 - 20
Kleine zwaan	4,8	9	10,3	0 - 6

Evaluatie

De cijfers met de monitoringsgegevens spreken voor zich.

Van alle broedvogels behaalt enkel **zwartkopmeeuw** de instandhoudingsdoelstelling voor de drie jaren binnen dit jaarverslag.

Porseleinhoen en ijsvogel bewegen zich net boven of onder de IHD – al zijn dat misschien eerder toevalstreffers..

Alle andere broedvogels halen de doelstelling helemaal niet.

Toch is er ook goed nieuws: de aantallen **blauwborst, lepelaar, kluut en visdief** laten een klimmen-trend zien die we de komende jaren hopen verder te zetten.

Meer zorgen maken we ons voor **roerdomp, bruine kiekendief, steltkluut en strandplevier**. Uit de grafieken blijkt dat deze soorten ook geen positieve trend in de richting van de IHD vertonen.

De staat van instandhouding voor deze soorten verdient daarom bijzondere aandacht.

Voor overwinterende en doortrekkende vogels is de situatie positiever. **Krakeend, slobend, pijlstaart, wintertaling en kleine zwaan** doen het (bijzonder) goed waarbij Linkerscheldeoever een echte stronghold vormt op Vlaams niveau. Ook **blauwe kiekendief, kokmeeuw, lepelaar, en wellicht ook waterrietzanger** doen het goed en halen doorgaans de doelen.

Bij **kolgans en goudplevier** bepaalt het weer in hoge mate de aantallen overwinteraars. Het is duidelijk dat de grote aantallen maar opduiken bij langere vorstperiodes, iets wat de laatste jaren een zeldzaamheid is. Geen reden tot ongerustheid dus, de gebieden zijn kwalitatief zeker nog in orde voor deze soorten.

Grauwe gans haalt in de helft van de monitoringsjaren de doelstellingen. Deze soort wordt blijkbaar getriggerd door oogstresten en plantendelen op de estuariene gebieden. Bij de uitvoering van het beslist beleid rond estuariene natuur is een toename dus te verwachten.

De aantallen **kluut** liggen dan weer ver beneden de doelen. Met de realisatie van de nakende afwerking van de Hedwige-Prosperpolder en het voorziene getijdengebied t.h.v. Doelpolder Midden is te verwachten dat deze aantallen wel aanzienlijk de hoogte in zullen gaan.

2.6.2 Compensaties Deurgancdok

Soort	2018	2019	2020	Compensatie- doel DGD
Blauwborst	106	119	135	45
Bruine Kiekendief	1	1	0	10
Kluut	56	63	153	167
Strand- plevier	5	0	0	3
Visdief	166	167	207	62
Zwartkopmeeuw	426	22	252	212
Bosrietzanger	101	89	105	12
Kleine karekiet	353	395	404	63
Rietgors	88	100	107	15
Rietzanger	84	126	161	5
Sprinkhaanzanger	6	12	15	5
Waterral	16	11	8	11
Kleine plevier	10	9	12	10
Kokmeeuw	3805	3110	3216	930
Grutto	33	37	37	36
Kievit	119	137	169	183
Scholekster	25	23	22	49
Tureluur	40	51	48	42

De compensatiedoelstellingen werden in elk jaar gehaald voor 8 soorten: blauwborst, visdief, bosrietzanger, kleine karekiet, rietgors, rietzanger, sprinkhaanzanger en kokmeeuw.

Andere soorten halen de compensatiedoelstellingen bijna elk jaar: waterral, kleine plevier, grutto, tureluur.

Vooraf zangvogels van Riet en Waren scoren goed. Al halen ze deze cijfers vooral in gebieden die niet horen tot de doelgebieden voor deze soortgroep.

Bruine kiekendief zit ver van de compensatiedoelen verwijderd. De meeste weidevogels halen momenteel de compensatiedoelen niet of net, waar dit vroeger geen probleem vormde. De predatie door vos in de weidevogelgebieden speelt hier een doorslaggevende rol. Ook bij strand en plas broeders worden de compensatiedoelen gemiddeld maar voor de helft van de soorten gehaald.

3 LEEFGEBIEDEN

De zorg voor soorten gebeurt door bescherming en goed beheer van hun leefgebied. Het Vogelrichtlijngebied telt meerdere typen leefgebied, waar verschillende soortengroepen hun optimum vinden.

Dit hoofdstuk bespreekt de verschillende leefgebieden van onze doelsoorten (of habitattypes) op Linkerscheldeoever. Per type leefgebied vindt u een overzicht van de gebieden, en het voorkomen en de evolutie van de bijhorende broedvogels.

De vernietiging van het GRUP Zeehavengebied Antwerpen deed het duidelijk en zeker perspectief op zowel de ontwikkeling van de haven als op de ontwikkeling van robuuste en kwalitatieve natuurkerngebieden buiten de haven sneuvelen. Het behalen van de instandhoudingsdoelen werd onzeker.

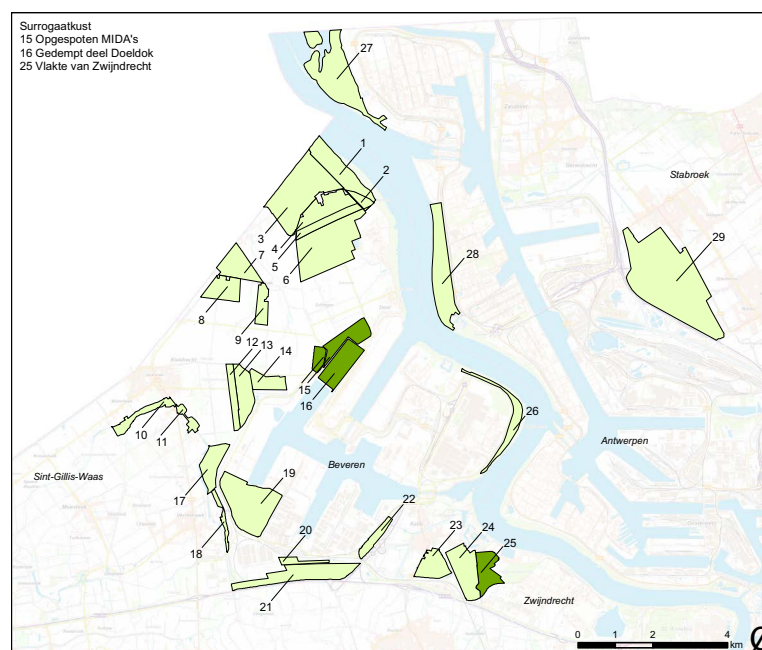
De visie op het beheer evolueerde in de beheercommissie hierdoor in een andere richting. Met het GRUP wou de Vlaamse overheid voorzien in een ruimtelijke scheiding van havengebied en een robuuste nieuwe natuurkern in een goede staat van instandhouding daarbuiten. De nadruk van het beleid en de financiering lag op de uitbouw van deze nieuwe, goed gebufferde natuurkern. Met de vernietiging van het GRUP werd de focus weer verlegd naar het beheer van de bestaande, vaak tijdelijke natuurgebieden.

Dit zorgde in 2018, 2019 en 2020 voor een fikse inhaalbeweging op vlak van beheer.

3.1 Strand en plas/surrogaatkust

3.1.1 Omschrijving

Een leefgebied 'surrogaatkust' of 'strand en plas' bestaat uit ondiepe plassen en kale zandvlakten, eventueel met pioniersbegroeiing (zonder of met korte begroeiing). Het is vooral belangrijk als broed- of foerageergebied voor kust- en koloniebroeders en rugstreeppad.

3.1.2 Deelgebieden van dit leefgebied

De belangrijke deelgebieden 'Surrogaatkust' in 2018 - 2020 zijn de **compensatiegebieden van het Deurganckdok**: de opgespoten terreinen **Gedempt deel Doeldok**, **C59**, **MIDA** en de **Vlakte van Zwijndrecht** en de **broedeilanden in Prosperpolder Noord**.

Daarnaast hoort ook een deel van de Verrebroekse Plassen (het 'stukje AET') tot dit leefgebied.

Na de Sigmawerken zal Prosperpolder Noord de inrichting krijgen van een estuarien gebied, waarin enkele eilanden blijven functioneren als leefgebied voor strand- en plasbroeders.

3.1.3 Soorten van dit leefgebied

Broedvogels

Kluut, strandplevier, kleine plevier, zwartkopmeeuw, visdief, kokmeeuw

Doortrekkers en overwinteraars

Kluut, bergeend

Broedvogels van ‘surrogaatkust’																			
Soort	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	DOEL
IHD																			
Kluut	60	160	188	149	138	237	158	139	207	208	181	151	200	212	245	72	69	153	366-483
Strandplevier	1	3	18	15	10	7	4	4	6	9	2	1	1	3	5	6	0	0	30-40
Zwartkopmeeuw	208	479	240	7	103	1106	315	614	276	19	820	1344	1266	1409	1173	591	285	252	30-40
Visdief	0	68	200	287	248	220	180	300	173	103	40	48	20	31	75	167	167	207	208
COMP																			
Kleine plevier	5	7	17	25	26	36	27	23	27	25	21	13	10	10	12	10	9	12	10
Kokmeeuw	750	1090	1730	1130	1995	4250	3554	3602	1950	2695	3610	3468	3163	5326	4465	3805	3110	3216	930
Kluut	3	63	168	130	79	205	136	116	196	208	179	147	168	203	209	56	63	153	167
Strandplevier	0	0	13	13	10	7	4	4	6	9	2	1	1	3	5	5	0	0	3
Visdief	0	1	200	287	248	220	180	300	173	103	40	48	20	31	75	166	167	207	62
Zwartkopmeeuw	200	453	236	7	103	1106	315	614	276	19	820	1344	1266	1216	1049	426	22	252	212

3.1.4 Evaluatie en trend

Tot nog toe gingen we ervan uit dat de MIDA, C59, het gedempt Doeldok, de vlakte van Zwijndrecht ... tijdelijke gebieden zouden zijn waarin we niet maximaal investeerden. Na de vernietiging van het GRUP veranderde de perceptie op deze gebieden: zij moeten een maximale bijdrage leveren om de instandhoudingsdoelen te halen, ondanks hun geïsoleerde ligging en de intussen vergevorderde ver-ruiging van deze gebieden.

De 'oude' strand- en plasgebieden verloren hun aantrekkingskracht op de strand- en plasbroeders. Ze zochten en vonden elders betere locaties: in de weidevogelgebieden Putten West en Doelpolder Noord (ondanks soms te hoge waterstanden), in Prosperpolder Zuid (dat te snel uitdroogt). Prosperpolder Noord kende vlak na inrichting enkele goede jaren maar verloor daarna als bouwwerf snel het pionierskarakter en kwam te liggen in een landschap dat spontaan verboste.

De crash van de populatie kluten, het povere aantal voor kleine plevier, het verdwijnen van strand-plevier ... zijn daar het logische gevolg van. Enkele ingrepen om de situatie van de broedeilanden in Prosperpolder Noord te optimaliseren voor het broedseizoen van 2019, resulteerden niet in meer broedvogels.

In de werkgroep strand en plas werd een noodplan ingesteld om drastisch in te grijpen voor het broedseizoen van 2020. Dat loonde. Het aantal kluten steeg in 2020 terug, voornamelijk dankzij de optimalisatie van de broedeilanden in Prosperpolder Noord.

De visdiefeilandjes in Doelpolder Noord en Putten West bewezen hun succes (zie leefgebied 'plas en oever' p. 162). Zwartkopmeeuw en kokmeeuw maken van het Antwerps havengebied het belangrijkste Vlaamse broedgebied voor kleine meeuwen (voornamelijk op rechteroever). Op de linkeroever blijken voornamelijk de eilanden in de weidevogelgebieden een constante waarde voor hen te zijn. Het vosvrij maken van Doelpolder Noord in 2020 resulteerde ook in de vestiging van belangrijke aantallen in de oostelijke 'vlakte'.

3.1.5 Beheer

3.1.5.1 Inrichtingsbeheer

Surrogaat kustgebieden zijn ingericht als een open landschap met natte situaties (poelen, greppels, slikplaten). Zo'n gebied functioneert als leefgebied pas als het minstens 50 à 100 ha groot is en gelegen in een gebufferd geheel. Voor broedvogels is de aanwezigheid van (elektrisch afgerasterde) eilanden van primordiaal belang. Ook waar geen eilanden liggen, kan (elektrische) uitrastering de predatiedruk verminderden. Gezien de onaangepaste landschappelijke ligging van de huidige gebieden is een intensief beheer naar habitat en rust nodig om toch enig succes te boeken.

Acties 2018 – 2020

- Prosperpolder Noord
 - Afgraven grond in functie van aanleg en inrichting van functionerende broedeilanden in Prosperpolder Noord (2019)
 - Afgraven 2 eilanden en creëren van 1 nieuw eiland (2020)
 - Plaatsen van elektrische voswerende rasters in het water rond 3 broedeilanden (2019)
 - Verplaatsen en uitbreiden van elektrisch voswerend raster in het water rond de 4 broedeilanden (2020)
- Andere surrogaat kust-gebieden
 - Door graafwerken de eilandstructuren verbeteren op het eiland:
 - In de MIDA: het afgegraven zand uit de verdieping van de watergang werd gebruikt voor de aanleg van rugstreeppadpoelen in Doelpolder Noord (2018, 2019)
 - Vlake van Zwijndrecht
 - Plaatsen flexinetten rond broedeiland: C59 (2018), MIDA (wanneer er zich kluten vestigen)
 - Plaatsen van voswerende elektrische weidevogelrasters rond een gans gebied: gedempt deel Doeldok (2020), C59 (2020), stukje AET Verrebroekse Plassen (2020)
 - Plaatsen van een voswerend elektrisch raster rond het broedeiland in de Vlake van Zwijndrecht (2019)
 - Inrichten van nieuwe voortplantingspoelen voor rugstreeppadden ten zuiden van Ouden Doel, een realisatie vanuit het Interregproject Grenspark Groot Saeftinghe.
 - Procedurele voorbereidingen van werken:
 - gedempt deel Doeldok (inrichting van een broedeiland in plas en uitgraven geul) (studie, vergunning, MER) (2020)
 - afplaggen eiland Vlake van Zwijndrecht (2020)

Gedempt deel Doeldok: een omrasterd open landschap

3.1.5.2 Omvormingsbeheer

Een open landschap is primordiaal in de leefgebieden van strand- en plasbroeders. Verbossing en verruiging treden er al snel op. Om de pionierssituatie er terug te herstellen, drongen zich optimalisatiewerken (maai- en ontbossingswerken) op in verschillende gebieden.

Acties 2018 – 2020

- De openheid van het landschap herstellen door bosopslag (wilgen, ruigtes ...) te verwijderen en ruigtevegetatie te maaien in Prosperpolder Noord inclusief de eilanden (2018, 2019, 2020), de vlakte van Zwijndrecht, het gedempt deel Doeldok (2020), stukje AET Verrebroekse Plassen (2020), op en rond het eiland in C59 (2019, maar het volledige gebied in 2020), rond en op het grote eiland op de MIDA (2019), ...
- Het terugzetten van de pionierssituatie op de eilanden van Prosperpolder Noord (2019 – 2020), de Vlakte van Zwijndrecht en het eiland in C59 (2020).

Zone AET aan de Verrebroekse Plassen: geherwaardeerd in functie van plevieren

3.1.5.3 Eindbeheer

Waar een **dynamisch waterpeilbeheer** niet mogelijk is moet jaarlijks, ruim voor het broedseizoen, gemaaid (en afgevoerd) of zelfs geplagd worden. Het **toevoegen van zand of schelpengruis** kan na verloop van jaren aangewezen zijn om het pionierskarakter te bestendigen. Een alternatief is het grondig **omkeren en egaliseren van de bodem voor zover er nog geen zaadbank aanwezig is**.

Acties 2018 – 2020

- Afdekken meest westelijke broedeiland met schelpenzand Prosperpolder Noord (2020)
- Openheid behouden aan de hand van begrazingsbeheer:
 - Schapen: op dijken en eilanden van Prosperpolder Noord
 - Konikpaarden: in de Vlake van Zwijndrecht (tijdens het broedseizoen)
 - Plaatsen schapendraad: Prosperpolder Noord
- Openheid behouden aan de hand van jaarlijks maaibeheer
 - Eilanden Prosperpolder Noord, gedempt deel Doeldok, C59, Vlake van Zwijndrecht

3.1.5.4 Overig beheer

Rust is onontbeerlijk voor de broedvogels van strand en plas. Zeker tijdens het broedseizoen is het noodzakelijk recreanten te weren uit deze gebieden. Weidevogelrasters, maar ook schapenafrasteringen, hebben als bijkomend voordeel dat ze ook mensen buiten de gebieden houden waar dat noodzakelijk is voor de rust van de vogels vnl. tijdens het broedseizoen.

Acties 2018 – 2020

- Plaatsen verkeersborden en signalisatieborden “broedgebied: verboden toegang” bvb. in C59 (2018)
- Sensibiliserend aanspreken recreanten
- Wegvangen concurrerende Nijlganzen (Prosperpolder Noord)

3.1.6 Aanbevelingen optimalisatie en beheer

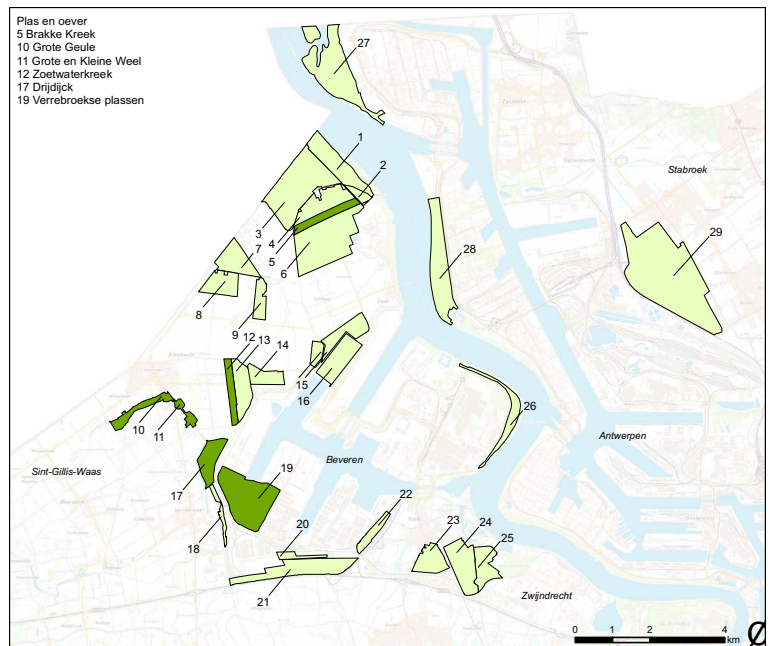
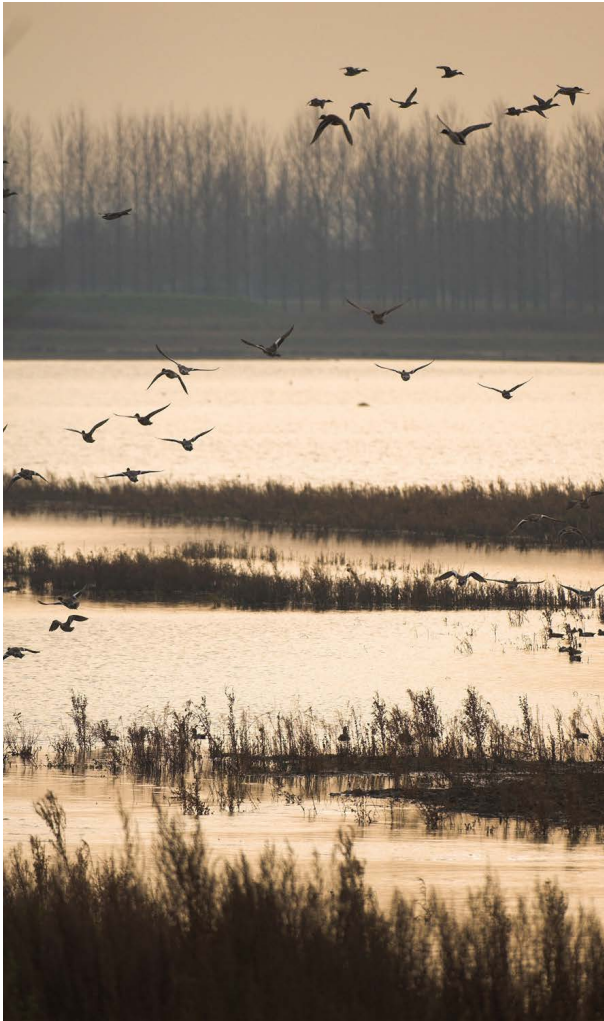
Inzetten op de aanwezigheid van **voldoende kwalitatief leefgebied** in combinatie met **predatiewerende maatregelen** blijft voor strand- en plasbroeders een enorm belangrijke uitdaging in de huidige landschappelijke context.

Broedeilanden voor strandbroeders moeten ontoegankelijk behouden blijven voor grondpredatoren door diepe en brede waterpartijen rond de broedeilanden te voorzien en/of ze uit te rasteren met een elektrisch raster.

Zeker kluut is gevoelig voor **predatie door meeuwen**. Het is aangewezen de broedeilanden in te richten in functie voor de juiste doelsoorten en een ruimtelijke scheiding te voorzien door de aanleg van voldoende geschikte broedplaatsen. Voor strandplevier, kluut en stern en zijn kale en vegetatiearme (hooguit 10-30% bedekking) eilanden, eventueel afgedekt met schelpen noodzakelijk. Meeuwen als zwartkopmeeuw worden aangetrokken tot eilanden met een iets rijkere pioniersvegetatie. Het beheer moet er op gericht zijn **beide vegetatiestadia** (kaal, vegetatiearm versus iets rijkere pioniersvegetatie) **naast elkaar in stand te houden**.

3.2 Plas en oever

3.2.1 Omschrijving

Een goed leefgebied 'plas en oever' bestaat uit 75% plas en 25% oevervegetatie. De plas bevat helder water met een goede waterkwaliteit, delen met ondergedoken en drijvende watervegetaties, een hoog voedselaanbod (jonge vis, ongewervelden, amfibieën), voldoende oppervlakten ondiep én dieper water, een natuurlijk peilverloop met voldoende stromingsdynamiek en een voldoende hoog waterpeil. De oevervegetatie bestaat uit rietvegetatie, grazige vegetatie of heeft een pionierskarakter. Eilandstructuren zijn essentieel als broedgebied.

3.2.2 Deelgebieden van dit leefgebied

De belangrijkste leefgebieden 'plas en oever' zijn de **Verrebroekse Plassen**, **Drijdijck**, de **Zoetwaterkreek** (aan Putten West), de **Brakke Kreek** (aan Doelpolder Noord), **Grote en Kleine Weel** en **Grote Geule**.

Voor de **Verrebroekse Plassen**, **Drijdijck** en de **Zoetwaterkreek als deel van Putten West**, werd binnen de werkgroep optimalisatie en beheer een voorontwerp **beheerplan** opgemaakt tussen 2018 en 2020. Voor de Verrebroekse Plassen en Putten West zijn deze beheerplannen in 2021 in officiële goedkeuringsprocedure gebracht.

3.2.3 Soorten van dit leefgebied

Broedvogels: lepelaar, ijsvogel, porseleinhoen

Bijkomende broedvogels: roerdomp (foerageergebied), visdief (foerageergebied), bruine kiekendief (leefgebied)

Doortrekkers en overwintelaars: smient (rustgebied), wintertaling (rust- en foerageergebied), pijlstaart (rustgebied), slobbeend (rust- en foerageergebied), kraakeend (rust- en foerageergebied), kluut (rustgebied), bergeend (rustgebied), kolgans (rustgebied), grauwe gans (rustgebied), kleine zwaan (foerageergebied), lepelaar (foerageergebied)

De aantallen van de typische broedvogelsoorten van 'plas en oever' zijn weergegeven in de onderstaande tabel.

Broedvogels van 'plas en oever'																
Soort	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	DOEL
IHD																
Lepelaar	1	5	11	14	19	19	18	20	32	19	20	15	21	32	35	40
Porseleinhoen	2	0	3	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1-2
Ijsvogel	4	2	3	2	3	6	1	1	0	1	0	0	3	0	2	2-7

3.2.4 Evaluatie & trend

De 'takkenhopen' in de Verrebroekse Plassen en Drijdijck leken vaste broedplaatsen te worden voor vnl. lepelaars. Ook de vos ontdekte echter deze broedplaatsen in 2018 (Verrebroekse Plassen) en 2019 (Drijdijck).

Maar de versterking van de predatorwerende afrastering rond de takkenhoop in de Verrebroekse Plassen loonde in 2020. De kolonie kwam hier met 18 paar weer tot broeden.

Gebieden als Drijdijck en Verrebroekse Plassen worden wel bezocht door eenden maar ze broeden er weinig. Heel wat soorten, zoals kraakeend, zoeken hun broedgebied eerder in weidevogelgebieden en in Prosperpolder Noord of zelfs buitendijks, op de schorren, op de resterende opgespoten terreinen (met veel konijnenholen voor bergeend) en in de polder. Het elektrisch omheinde Doelpolder Noord bleek ook voor eenden in 2020 het belangrijkste gebied met veruit het hoogste broedsucces.

IJsvogel is een onregelmatige broeder op Linkeroever. Gerichte inrichting van broedlocaties kan een belangrijk hiaat voor deze soort oplossen.

Voor verschillende soorten die aan de waterrand broeden is een constant waterpeil belangrijk. Door warme en droge voorjaren was het peilverschil tussen begin en einde van het broedseizoen hoger dan vroeger. Waar dit in de Verrebroekse Plassen vroeger beperkt was tot een tiental centimeter, was dit nu rond de dertig centimeter. Hetzelfde verschil werd waargenomen in Drijdijck, waar het plaspeil ook sterk door de weersomstandigheden wordt bepaald. In de Zoetwaterkreek bleven de verschillen kleiner, tussen 10 en 20 centimeter.

3.2.5 Beheer

3.2.5.1 Inrichting

Eilanden bieden grondbroeders meer veiligheid en vormen een aantrekkingspool voor verschillende vogels. In verschillende gebieden wordt gezorgd voor tijdelijke, maar ook meer en meer permanente **elektrische omrasteringen**: rond broedgebieden en/of broedeilanden die resp. tijdens het broedseizoen of het ganse jaar door voor bescherming zorgen. **Natuurvriendelijke oevers** leggen we in een glooiende en geleidelijke lijn aan.

Een **open landschap** is een bijkomende veiligheidsmaatregel ten behoeve van predatoren. Waar nodig en mogelijk, verwijderen we boomopslag in de gebieden voor plas en oever.

Het weghalen van bomen en bomenrijen wordt maatschappelijk soms moeilijk onthaald.

Visdiefiland in de maak - Verrebroekse Plassen

Acties 2018 – 2020

- Jaarlijks omrasteren van het kluteneiland in de Zoetwaterkreek en het eiland in de Brakke Kreek met flexinetten tijdens het broedseizoen. Ook in Drijdijck werd een voswerend raster geplaatst rond de westelijke takkenhoop (2020).
- De Verrebroekse Plassen kregen rondom het ganse gebied een elektrisch voswerend raster van 1,6 meter hoog in 2020. Het gebied werd door het raster ook opgedeeld in compartimenten.
- In 2018 versterken we de takkenhoop voor de lepelaars in de Verrebroekse Plassen met een draad in een U-vormige omheining. Dat bleek onvoldoende voor de vos die er op één nacht een gedekte tafel vond en grote schade toebracht aan de lepelaarskolonie. In 2019 kreeg deze omrastering een upgrade met een volledige afsluiting, maar de lepelaars kwamen er dat jaar niet terug, misschien uit angst voor vos, misschien door de verstoring van de aanpalende heiwerken of door een combinatie van deze factoren. In 2020 daarentegen, mochten we er terug lepelaars verwelkomen.
- Eind 2019 werden diepe geulen gegraven rond de takkenhoppen in Drijdijck.
- De visdiefvloten werden de geliefkoosde broedplaats voor visdieven in de Zoetwaterkreek en de Brakke Kreek. Nieuw in 2019 was het onderverdelen van de vloten in compartimenten met een houten raster. De eieren liggen zo stabiel. Kokmeeuwen ervan weerhouden deze vloten te koloniseren vormt een extra uitdaging. Sommige eilanden dekken we daarom af tot het moment dat de visdieven toekomen. Het succes van de nestvloten danken ze aan een noodzakelijk, jaarlijks onderhoud. (2018, 2019, 2020)
- In 2020 werden drie nieuwe, grote visdiefeilanden van 10 op 15 meter geïnstalleerd in de Brakke Kreek, de Zoetwaterkreek en in de Verrebroekse Plassen. Ze bieden elk plaats aan een 100-tal visdiefnesten. Elk eiland bestaat uit gekoppelde kunststofelementen van 0,5 bij 1 meter. Rondom het eiland zijn planken bevestigd met een omheining van gaas, om te voorkomen dat de visdiefjongen van het eiland vallen. Op het eiland is waterdoorlatend worteldoek aangebracht, met daarover een laag grind en kokkelschelpen. Zo hebben visdieven hun broedplaats graag! Verspreid over het eiland liggen stukken rioolpijp, waarin de jonge visdieven bescherming vinden tegen de zon en vijanden zoals roofvogels. Ankers houden het eiland op zijn plaats.
- De opdracht van ANTEA voor de voorbereidingen van de ontbossings- en grondverzetwerken: studies, technische plannen, opmaken project-MER ... voor de Verrebroekse Plassen werd opgestart. (2019 - 2020)
- De opdracht van ANTEA voor de voorbereidingen van de kap- en grondverzetwerken: studies, technische plannen, opmaken project-MER ... voor Drijdijck (kappen binnenste populierenrij en boomopslag ter hoogte van de voormalige kippenboerderij) werd eveneens opgestart. (2019 – 2020)

3.2.5.2 Omvorming

Het **herstellen van de openheid van het landschap** is belangrijk in het voorkomen van predatie door grondpredatoren. De verruiging moest daarom in verschillende gebieden worden teruggedrongen. In verschillende gebieden voldeed de schapenbegrazing niet om er de opgeschoten vegetatie onder controle te krijgen (Verrebroekse Plassen, ...). Daarom werd er gekozen voor mankracht en machinale verwijdering.

Ook de **waterkwaliteit** speelt een belangrijke rol. Overmatige nutriëntenbelasting moeten we vermijden. Wanneer nodig, kan plaatselijk de sliblaag verwijderd worden tot op de minerale bodem. De waterkwaliteit in Grote Geule staat ook onder druk van de overstort die afvalwater uit Kieldrecht rechtstreeks in de Grote Geule binnenbrengt. Bij de heraanleg van de Molenstraat (gepland in 2024) zou Aquafin de sanering doorvoeren.

Acties 2018 – 2020

- Ruiming 17.000 m³ slib Grote Geule: opgestart begin 2019, gestaakt tijdens het broedseizoen, en afgerond begin 2020. Het slib wordt gebruikt om landbouwgrond op te hogen.
- Herstellen van de openheid van het landschap door het verwijderen van opgeschoten vegetatie (struiken en bomenopslag)
 - in de Verrebroekse Plassen via manuele maaierwerken in 2018, 2019 en grote ontbossingswerken in 2020. In het noordelijk gebied waar de orchideeën overgroeid werden door struweel, maaide de gespecialiseerde arbeidersploeg van Natuur en Bos dit manueel.
 - in Grote Geule via het knotten van de bomen die voor te veel schaduw zorgden en door het weghalen van elzen uit het riet om de oevervegetatie meer kansen te geven
 - rond Brakke Kreek via het verwijderen van de uitgebreide wilgen- en andere houtachtige vegetatie

3.2.5.3 Eindbeheer

Naast het **openhouden van het landschap** rond het water, is ook het in het oog houden van de **waterkwaliteit** en een **visstandsbeheer** van belang in dit leefgebied. De dominantie van bodemwoelende soorten als karper en brasem moet worden tegengegaan.

Acties 2018 – 2020

- Openhouden van het landschap door maaibeheer: Jaarlijks worden de gebieden voor plas en oever (Drijdijck, eilanden en rietkragen oevers Zoetwaterkreek en Brakke Kreek) gemaaid. Speciale aandacht gaat daarbij naar waardevolle locaties, zoals de veenlens in Grote Geule, die beschermd wordt tegen de verdringing door berk en els.
- Openhouden van het landschap door begrazingsbeheer:
- Konikpaarden zorgen jaarrond voor de begrazing in Drijdijck.
 - In de Verrebroekse Plassen houden schapen de vegetatie kort in 2018. Waar mogelijk, werken we samen met landbouwers. De westelijke dijk van Drijdijck kreeg een prikkeldraad

om de koeien van een lokale landbouwer er weer te kunnen laten grazen. Ook aan Grote Geule, zorgt een landbouwer voor de begrazing van een noordelijk perceel, door zijn dieren.

- Waterbuffels die de komende winters de vegetatie in de Verrebroekse Plassen helpen kort houden, werden al verwacht in 2020. In de zomer staan deze grazers in Baalhoekschor in Nederland. Hun komst was uitgesteld wegens regelgevingen rond corona en vaccinaties tegen blauwtong en koeiengriep. De dieren worden geleased van Free Nature. Het dagelijks toezicht op de kudde is geregeld via een plaatselijke landbouwer. We heetten ze welkom in 2021.
- Onderhoud visdiefvloten: een fikse jaarlijkse onderhoudsbeurt is noodzakelijk om de visdiefvloten functioneel te houden. De visdiefvlotjes worden afgedekt tot de komst van de visdieven om te vermijden dat de kokmeeuwen ze koloniseren en de visdieven zelf er geen kans meer krijgen.

3.2.5.4 Overig beheer

Exotenbestrijding

De watertafel in Drijdijck werd half juni '18 weer lager gezet om de bestrijding van kleine waterteunisbloem praktisch mogelijk te maken. De watertafel bleef bovendien erg laag in 2019. In de zomer van 2019 is de afwatering weer gedicht om het gebied kans te geven zich opnieuw met water te vullen en een voldoende hoog waterpeil te hebben voor het broedseizoen van 2020. De strijd tegen kleine waterteunisbloem is nog niet gestreden.

Zonder de jaarlijkse doorgedreven actie van het gespecialiseerde arbeidersteam van Natuur en Bos, zou dit een verloren zaak zijn.

Verstorende menselijke activiteit

Motorcrossers schrikken niet enkel vogels af omwille van het lawaai, maar rijden ook nesten stuk en beschadigen de bodem en de vegetatie ... Stropers verstoren het kwetsbare ecologisch evenwicht van een gebied.

Motorcrossers en stropers uit de Verrebroekse Plassen houden is geen sinecure. Tot nu toe werd enkel sensibiliserend opgetreden. Wie op heterdaad wordt betrapt, krijgt een aanmaning. Verbodsborden voor gemotoriseerd verkeer werden her en der geplaatst. Het is wachten op de goedgekeurde beheerplannen en toegankelijkheidsreglementen om ook verbaliserend op te kunnen treden. Dat zou het ontradend effect moeten vergroten.

De heiwerken palend aan de Verrebroekse Plassen zorgden voor lawaai, licht en andere menselijke verstoring tijdens het broedseizoen in 2019. Wellicht droegen ze erg bij aan het teleurstellend broedsucces in de Verrebroekse Plassen dat jaar.

De Grote Geule kent meerdere vormen van overlast, gaande van het aanleggen van visplekken in rietkragen, bouw van steigers, verstoring door pleziervaart, bouwovertradingen op de oevers of pompen van water op niet goed uitgeruste tankplaatsen.

3.2.6 Aanbevelingen optimalisatie en beheer

Takkenhopen zijn voor verschillende soorten, waaronder geoorde fuut, lepelaar, kleine zilverreiger ... een succesvolle nestplaats. Voor deze soorten is predatie door vos een essentieel aandachtspunt. Voor Drijdijck is het aangewezen te onderzoeken of het binnenlaten van extern water met een voldoende kwaliteit, hier mogelijk is.

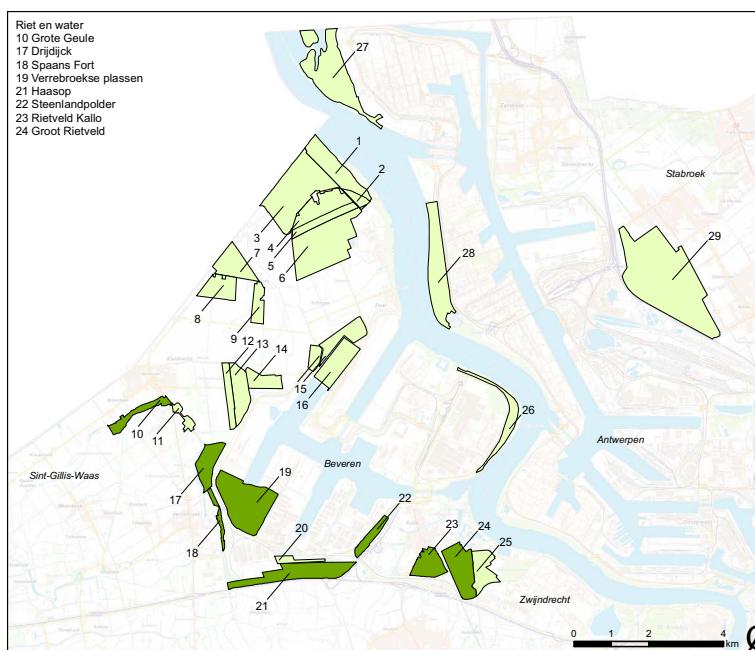
Het overstort in Grote Geule blijft de waterkwaliteit parten spelen. Aquafin plant hier de komende tijd actie.

3.4 Riet en water

3.4.1 Omschrijving

Een goed leefgebied 'riet en water' bestaat uit ongeveer 70-75% waterriet en 25-30% plas.

De plas(sen) bevat(ten) helder water van goede kwaliteit met een aantal ondergedoken en drijvende watervegetaties, een hoog voedselaanbod (jonge vis, ongewervelden, amfibieën), een natuurlijk waterpeilverloop met voldoende stromingsdynamiek/doorstroming en een voldoende hoog waterpeil. Bij voorkeur is het waterriet van een variabele leeftijdsstructuur.

3.4.2 Deelgebieden van dit leefgebied

De belangrijkste deelgebieden 'riet en water' zijn vooral het Groot Rietveld, Rietveld Kallo, **en delen van de Verrebroekse Plassen, Steenlandpolder, Spaans Fort, Haasop, Drijdijck en Grote Geule.**

Voor de **Verrebroekse Plassen, Drijdijck, Spaans Fort, Haasop, Groot Rietveld en Rietveld Kallo**, werd binnen de werkgroep optimalisatie en beheer een voorontwerp **beheerplan** opgemaakt tussen 2018 en 2020. Vanaf 2021 worden deze beheerplannen in officiële goedkeuringsprocedure gebracht.

3.4.3 Soorten van dit leefgebied

Broedvogels

Bruine kiekendief (broedgebied), blauwborst (leefgebied), roerdomp (leefgebied), porseleinhoen (leefgebied), lepelaar (leefgebied), visdief (leefgebied), ijsvogel (leefgebied), bosrietzanger, kleine karekiet, rietgors, rietzanger, sprinkhaanzanger en waterral.

Doortrekkers en overwinteraars

Rust- en foerageergebied voor waterrietzanger, smient, wintertaling, pijlstaart, slobbeend, krakeend, kluut, bergeend, lepelaar, kleine zwaan, kolgans en grauwe gans.

De aantallen van de typische broedvogelsoorten van 'riet en water' zijn weergegeven in de onderstaande tabel.

Broedvogels van 'riet en water'																			
Soort	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	DOEL
IHD																			
Bruine kiekendief	22	26	23	21	12	14	8	11	9	8	7	7	7	5	6	5	2	1	28-33
Blauwborst	188	180	150	172	167	167	237	235	236	197	181	198	208	234	209	235	243	289 (263 - 315)	307-358
Roerdomp	1	2	1/jan	2	2	3	2	0	0	2	4	1	2	2	0	0	1	1	3-4
Porseleinhoen	2	0	3	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	2	0	1	1-2
Lepelaar	1	5	11	14	19	19	18	20	32	19	20	15	21	32	35	15	8	18	40
Visdief	0	68	200	287	248	220	180	300	173	103	40	48	20	31	75	167	167	207	208
IJsvogel	4	2	3	2	3	6	1	1	0	1	0	0	3	0	2	0	0	2	2-7
COMP																			
Bruine kiekendief	4	3	2	2	0	2	0	1	0	0	1	1	0	1	1	1	1	0	10
Blauwborst	27	28	33	25	28	37	56	64	71	63	60	71	80	85	85	106	119	135	45
Visdief	0	1	200	287	248	220	180	300	173	103	40	48	20	31	75	166	167	207	62
Bosrietzanger	3	14	6	8	15	15	12	17	9	17	26	28	46	54	61	101	89	105	12
Kleine karekiet	29	37	46	56	52	110	130	186	212	213	143	185	197	276	389	353	395	404	63
Rietgors	10	11	16	21	23	37	54	54	59	44	37	39	48	54	74	88	100	107	15
Rietzanger	3	5	7	13	5	19	41	45	45	25	25	19	22	62	64	84	126	161	5
Sprinkhaanzanger	3	0	2	4	1	4	4	3	11	3	4	2	2	5	5	6	12	15	5
Waterral	5	1	3	4	3	6	3	4	6	4	4	5	10	10	6	16	11	8	11

3.4.4 Evaluatie en trend

De kwaliteit van onze rietvelden is 'nog niet' of 'niet meer' hoog genoeg. Het vormt het belangrijkste aandachtspunt voor het beheer. Voldoende ondergedoken waterplanten als kweekhabitat voor heel wat van hun prooi-soorten vormen daarnaast de doelstelling.

De waterstand in Groot Rietveld was begin 2019 extreem laag. Het water in de zuidelijke plas staat er de laatste twee jaar een twintigtal centimeter lager dan voorheen door de aanhoudende droogte. Ook in de noordelijke plas, zakte het waterpeil gedurende het broedseizoen sterker weg dan voorheen. De gemaaide strook stond al snel droog en was geen watergang meer.

Ook Haasop had te kampen met extreem lage waterstanden in 2019 en 2020. De inrichting is er niet klimaatbestendig en vraagt om onderzoek naar mogelijke aanpassingen.

Drooggevallen rugstreepadpoel Groot Rietveld - september 2020

De populatie broedvogels van droog riet doet het op de Linkerscheldeoever goed, maar dan wel vooral in gebieden waar rietontwikkeling nadelig kan zijn voor andere tot doel gestelde soorten (Prosperpolder Noord, Putten West, Putten Weide): rietzanger, blauwborst, bosrietzanger ...

Enkele rietvogels als woudaap, roerdomp en bruine kiekendief doen het niet goed en kunnen hier geen populatie behouden. Lage waterstanden werken een slechtere waterkwaliteit in de hand. Bovendien vergroot een lage waterstand het gevaar van grondpredatoren voor rietbroeders. Daarnaast is het nodig om ook te investeren in een gezond visbestand.

De verbossing van enkele gebieden (Verrebroekse Plassen, Groot Rietveld ...) verhindert hen optimaal te functioneren doordat het riet overgroeit raakt en omdat omliggend open foerageergebied verdwijnt. De ontbossing op de Verrebroekse Plassen in 2018 en 2019 was **nog** niet van die aard dat zij het gebied

geschikter maakt als broed- of foerageergebied. De grote ontbossingswerken van 2020 kunnen hierin wel een kentering betekenen vanaf het broedseizoen van 2021.

3.4.5 Beheer

3.4.5.1 Inrichting

Meer grote rietgebieden met waterriet

Het ontwikkelen van nieuwe, natte rietzones is vaak moeilijk, traag en weinig succesvol. Bij aanleg van nieuwe rietvegetaties is het aangewezen vraat door ganzen te vermijden door het **uitrasteren van jong aangeplant riet**. Verder is het belangrijk om:

- een voldoende hoog waterpeil in te stellen om de concurrentie met ruigtesoorten en wilgen uit te schakelen
- een natuurlijk peilverloop in te stellen met een lager zomerpeil en een hoog winterpeil
- slechte standplaatscondities te vermijden als gevolg van strooiselophoging (met zuurstofloze omstandigheden en voor riet toxische stoffen tot gevolg) door voldoende stromingsdynamiek, een natuurlijk peilverloop met bij droge zomers stukken rietoevers die droogvallen, het afplaggen van de organische toplaag, een wintermaaibeurt ...

Acties 2018 – 2020

- rietaanplantingen (900 planten in 2019, 470 in 2020) in Kallo – meteen al uitgerasterd
- het verwijderen van de dieronvriendelijke netten en vervangen door uitrasteringen om het bestaande riet tegen ganzenvraat te beschermen (Rietveld Kallo, Haasop) (2018, 2020)
- opdracht ANTEA voor de voorbereidingen van enerzijds de ontbossing en anderzijds het grondverzet, zijn opgestart en lopen (studies, technische plannen, opmaken project-MER, vergunningsaanvraag ...) voor Groot Rietveld (2019)

Rietaanplant 2019 slaat aan! - Rietveld Kallo

3.4.5.2 Omvorming

In het Rietveld Kallo, Haasop, en in mindere mate Zoetwaterkreek en Drijdijck is sterk gezocht naar effectieve manieren om **riet duurzaam uit te breiden**.

Verschillende types **rietomrasteringen** tegen vraat door ganzen en andere watervogels werden uitgetest.

Een tweede uitdaging is het vermijden of verwijderen van **wilgenopslag** langs de oevers. De successie richting houtige gewassen verhindert de ontwikkeling van kwaliteitsvol rietgebied. Een goed waterstandsbeheer en ingrepen om successie terug te dringen zijn nodig.

Het **herstel van de openheid van het landschap** was een must én een uitdaging. Een inhaalbeweging in het beheer, werd in 2018 ingezet. Dit verbetert de broedgeschiktheid van het gebied, doet het predatiegevaar afnemen en vergroot de potentie van deze gebieden als hoogwaardig foerageergebied voor bruine kiekendief. Ook de **waterkwaliteit** is een aandachtspunt. vertroebeling moet worden tegengegaan of teruggezet.

Om tegemoet te komen aan de vereisten van de verschillende rietvogels en om de gebieden robuust te maken ten aanzien van schommelingen qua waterpeil, predatieveiligheid, weer en klimaat ... is het nodig in te zetten op **diversiteit** in het omvormingsbeheer: plaggen, periodiek maaien van riet, maai-veldverlaging ... kunnen de vegetatieontwikkeling beter richten.

Acties 2018 – 2020

- plaatsen uitrasteringen om het riet tegen ganzenvraat te beschermen (Rietveld Kallo, Haasop) (2018)
- maaien van gang doorheen het riet in het zuidelijk blok van het Groot Rietveld (2018) om de grens tussen riet en open water te vergroten in functie van reigerachtigen als woudaap. Deze gang groeide snel terug dicht.
- herstellen openheid landschap door het verwijderen van houtige vegetatieopslag als wilgen, balsempopulier, rozenstruiken ... in Groot Rietveld, Rietveld Kallo, Haasop, Spaans Fort (2018, 2019, 2020), vergunningsaanvraag voor het ontbossen van het zuidelijk deel van Steenlandpolder (2020)
- egaliseren van de bodem om regulier maaibeheer terug mogelijk te maken in Haasop

3.4.5.3 Eindbeheer

Het **behoud van de openheid van het landschap** rondom het water vraagt om een doordacht en volgehouden maai- en begrazingsbeheer. In het water zelf, moet een actief ecologisch visstandsbeheer gevoerd worden gericht op de mineralisatie van de sliblaag en het voorkomen van de dominantie van te grote vissen. Voor viseters wordt regelmatig best jonge vis uitgezet.

Voor Groot Rietveld en Rietveld Kallo overwegen we een **systeem van afwisselend afwateren van compartimenten**. Het droogzetten van de plas zorgt voor de mineralisatie van de bodem en een be-

tere waterkwaliteit.. Het afvangen van karperachtigen zorgt doorgaans voor een waterplantexplosie. Op deze manier verkrijg je een juiste visopbouw voor reigerachtigen: soorten als roerdomp hebben nood aan kleine vissen.

Het bereiken van een **goed winterwaterstreefpeil**, blijkt de laatste jaren erg moeilijk. Waar mogelijk kan extra water van een voldoende kwaliteit in het gebied gelaten worden.

Ook het **vosvrij** maken van (water)rietvelden is een noodzakelijke stap om deze gebieden weer geschikt te maken als broedgebied voor bruine kiekendief of reigerachtigen. Zonder vossenrasters is broeden in deze gebieden uitgesloten.

Acties 2018 – 2020

- Jaarlijkse maaiacties in alle gebieden
- Wandelpaden vrijhouden van vegetatie
- Begrazing door konikpaarden in Haasop en Groot Rietveld (van juli tot november) – de raster rond het begrazingsblok werd vernieuwd in 2020.
- Zoveel mogelijk droogleggen van de zuidelijke plas van het Groot Rietveld (2018)
- Afvangen van karperachtigen en andere grote vissen in het Groot Rietveld (2018)
- Uitzetten van rietvoorns in Groot Rietveld (2019, 2020)
- Verhogen van het waterpeil van Rietveld Kallo van 124 TAW naar 145 TAW door het inbrengen van extern water uit de langsgelagen landbouwgracht in samenwerking met de Polder Land Van Waas.
- Onderzoek naar mogelijkheden inbrengen van extern water in Groot Rietveld, Haasop in de winterperiode, wanneer de waterkwaliteit dat toestaat (2020)

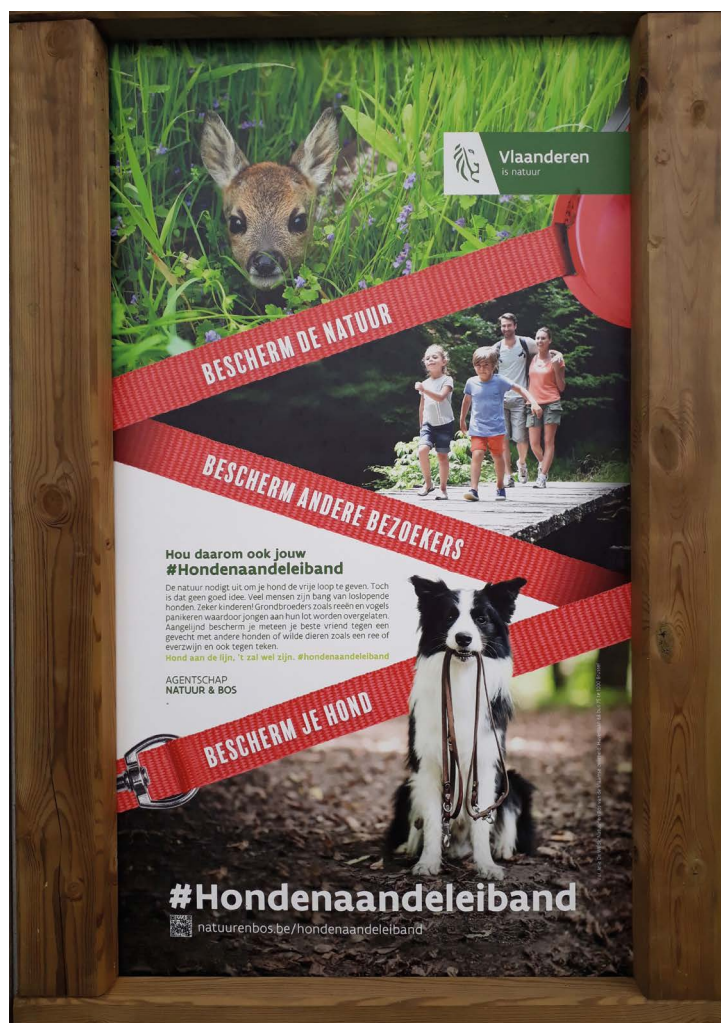
Rietveld Kallo, waterstand verhoogd tot 145 TAW, februari 2020

3.4.5.4 Overig beheer

Motorcrossers verjagen niet enkel vogels die gehecht zijn aan rustige broedgebieden met veel riet en water. Nesten van vogels die op de grond broeden, de rugstreeppadvoortplantingspoelen, ... dreigen door de motorcrossers te worden kapotgereden. Motorcrossers vormen al een hele tijd een probleem in verschillende natuurgebieden in de Waaslandhaven: na sensibiliserende drongen zich ook sanctio-nerende maatregelen op.

Ook **helikopters, drones en luchtballonnen** zorgen af en toe voor verstoring.

Aangezien Rietveld Kallo aansluit op de dorpskern van Kallo, trekt het gebied veel **bezoekers** aan. Ook in andere gebieden als Haasop, zijn wandelaars van harte welkom op de wandelpaden, maar niet erbuiten. **Loslopende honden** zorgen af en toe voor overlast. Verschillende informatiekanalen (infor-borden, brieven ...) werden ingezet om bezoekers hierover te informeren en te sensibiliseren.

Vanuit de beheercommissie werd frequent aange-drongen op het '**vogelvriendelijker maken**' van de **hoogspanningsleidingen boven Rietveld Kallo**. De noodzaak aan een upgrade van een rij masten vormde voor Elia de perfecte opportuniteit om de dikke hoog-spanningskabels boven het Rietveld te voorzien met een primeur in ons land: 'avispheres'. Avispheres zijn bollen van 25 cm met één rode kant en één kant die 's nachts oplicht, zodat ze 24 uur op 24 goed zichtbaar zijn. In totaal komen er, gefaseerd, 60 avispheres over een lengte van 1,8 km.

Boven het rietveld staan twee rijen van masten: de westelijke rij kreeg in maart 2020 al 'avispheres' aan-gemeten. De andere leidingen volgen in de toekomst, wanneer het technisch mogelijk en opportuun is. Dit verkleint de aanvaringskans voor vogels aanzienlijk.

Acties 2018 – 2020

- In 2018 is ingezet op sensibilisering: op verschillende plaatsen zijn bijkomende C3-borden geplaatst. Waar en wanneer mogelijk.
- Met enkele motorcrossfederaties (Motorcycle Action Group Belgium vzw/asbl (MAG) en Vlaamse Motorcrossers Federatie (VMCF)), werd op 10 april 2018 een overleg georganiseerd maar deze zijn niet opgedaagd. Bovendien zijn niet alle motorcrossers aangesloten bij een federatie.
- In samenwerking met de mensen van natuurinspectie en de scheepvaartpolitie werd ter hoogte van de Haasop in 2019 een fuik opgezet, een soort van vangnet. 10 motorcrossers werden op heterdaad betrapt. Hun voertuig werd in beslag genomen.
- Plaatsen infoborden voor bezoekers Rietveld Kallo, Groot Rietveld, Haasop ...
- De gemeente Beveren duidde een ijsmeester aan om de ijsdikte van het Spaans Fort te meten: dit was een voorwaarde om hier schaatsen in de winter toe kunnen laten.

3.4.6 Aanbevelingen optimalisatie en beheer

Voor een aantal kritische soorten zoals roerdomp, woudaap en bruine kiekendief blijft een betekenisvolle **toename van grote arealen waterriet** onontbeerlijk. Die rietgebieden moeten **elektrisch uitgerasterd** worden tegen vos.

De zoektocht naar mogelijkheden om te zorgen voor een hoog winterwaterpeil in de verschillende gebieden (Groot Rietveld, Haasop), moet verdergezet worden, zeker in het licht van de mogelijke toenemende droogteperiodes in de zomer. Het inbrengen van 'extern water' vormt hier zeker een mogelijke piste. Maar bijkomend hydrologisch onderzoek naar structurele oplossingen, zeker voor Haasop, is een must. We moeten inzetten op het volledig halen van de te compenseren oppervlakte in Zoetwaterkreek en Drijdijck. Een verbetering van de waterkwaliteit en realisatie van een inrichtingsplan in Grote Geule, kan ook bijdragen.

Een goede uitvoering van het **soortbeschermingsprogramma voor de bruine kiekendief** is essentieel.

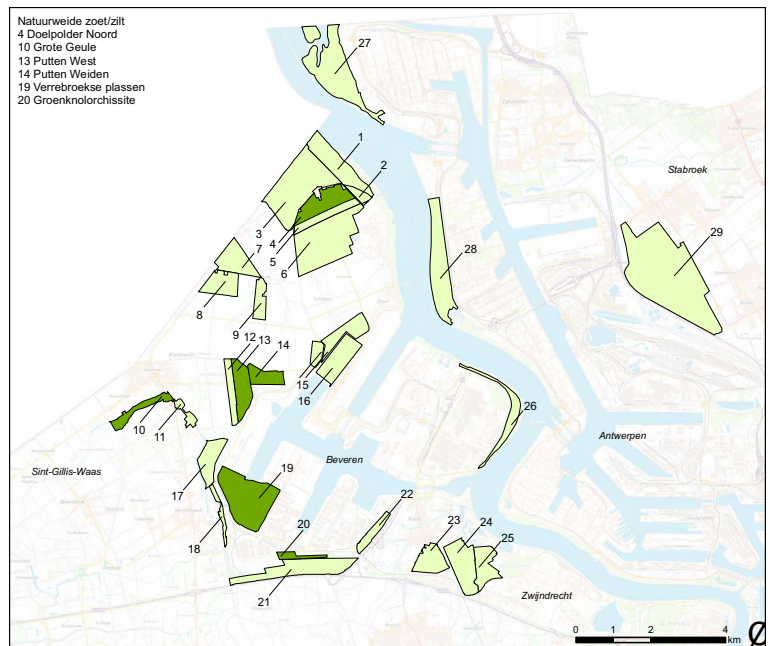
3.5 Zoete en zilte natuurweiden

3.5.1 Omschrijving

Een goed leefgebied 'natuurweide' bestaat uit natte en extensief beheerde graslanden in een open landschap, waar de watertafel ten minste in een deel van het gebied hoog genoeg blijft tijdens het broedseizoen (max. 40 cm diep op kleigrond).

De vegetatie van een zoete natuurweide kan omschreven worden als een goed ontwikkeld Zilver schoongrasland.

Een zilt grasland bevat typische kensoorten als Zilte greppelrus, Schorrenzoutgras of Blauw kweldergras. Deze soorten vragen om een goed waterpeilbeheer, een goed ontwikkelde horizontale structuur en voldoende microreliëf door middel van krek en laantjes.

3.5.2 Deelgebieden van dit leefgebied

De belangrijkste deelgebieden 'natuurweide zoet/zilt' zijn **Putten West**, **Putten Weiden** en **Doelpolder Noord**.

Ook de **groenknolorchissite** ter hoogte van Haasop en de **standplaatsen van kruipend moerasscherm** aan de Grote Geule, rekenen we bij dit leefgebied.

3.5.3 Soorten van dit leefgebied

Broedvogels

Bruine kiekendief (foerageergebied), kluut (broedgebied in zilt weiland), steltkluut (leefgebied), grutto, kievit, scholekster, tureluur.

Doortrekkers en overwinteraars

Foerageergebied voor slobbeend, smient, pijlstaart, kleine zwaan, kemphaan, goudplevier, grauwe gans, kolgans.

Vaatplanten

Groenknolorchis, kruipend moerasscherm.

De aantallen van de typische broedvogelsoorten van 'Zoete en zilte weiden' zijn weergegeven in de onderstaande tabel.

Broedvogels van 'zoete en zilte natuurweides'																			
Soort	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	DOEL
IHD																			
Bruine kiekendief	22	26	23	21	12	14	8	11	9	8	7	7	7	5	6	5	2	1	28-33
Kluut	60	160	188	149	138	237	158	139	207	208	181	151	200	212	245	72	69	153	366-483
Steltkluut	0	0	1	0	0	5	0	0	2	1	0	0	0	1	0	0	0	2	4
COMP																			
Kievit	100	92	65	83	83	92	135	176	168	137	136	132	129	82	104	119	137	169	183
Scholekster	9	16	20	35	23	36	36	43	42	32	25	20	19	18	19	25	23	22	49
Tureluur	12	23	16	21	37	40	70	95	72	70	77	80	75	57	51	40	51	48	42
Grutto	12	23	16	21	30	32	46	83	81	65	59	65	46	48	48	33	37	37	36
Bruine kiekendief	4	3	2	2	0	2	0	1	0	0	1	1	0	1	1	1	1	0	10
Kluut	3	63	168	130	79	205	136	116	196	208	179	147	168	203	209	56	63	153	167

3.5.4 Evaluatie en trend

Voor 2010 deden weidevogels het goed op Linkeroever. Nieuwe weidevogelgebieden als Putten West en Doelpolder Noord vingen de verliezen uit andere gebieden in haven en landbouwgebied goed op. Na 2010 keerde die trend. Typische weidevogels als grutto en tureluur dalen de laatste jaren drastisch in aantal. Sinds 2010 ging grutto van 100 naar 37 territoria en tureluur van 126 naar 53. Kievit en scholekster deden het iets beter.

Vos speelt in deze dalende cijfers een belangrijke rol. Meer dan de helft van de grutto's en een derde van de tureluurs nestelden in 2018 en 2019 daarom nog in Putten West: het bewijst het succes van het elektrisch raster. De twee uitzonderlijk **droge voorjaren** van 2019 en 2020 speelden ook niet in de kaart van de weidevogels. Sommige gebieden en delen van gebieden waren ronduit oninteressant voor hen. In 2020 functioneerde het elektrisch raster rond Doelpolder Noord als lichtpunt in deze donkere dagen voor de weidevogels. De populatie kieviten steeg navenant en de andere soorten lieten zichtbaar betere broedsuccessen optekenen. Onder deze condities kan dit gebied de komende jaren de verliezen weer stelselmatig wegwerken.

Kievit is, in lage aantallen, intussen ook uitgeweken naar de polders, naar diverse kleinere gebieden of naar de 'nieuwere' gebieden zoals de Vlake van Zwijndrecht (sinds de afrastering) en Prosperpolder Zuid. Scholekster, heeft heel wat territoria binnen het ontwikkelde havengebied (daken, spoorwegen, parkings, ...) en behoudt daar zijn aantal.

Het is de enige steltloper die nog belangrijke aantallen haalt in het havengebied.

Visdiefelanden kenden een groot broedsucces in 2020, zowel in Putten West als in Doelpolder Noord. Niet enkel visdieven, ook kokmeeuwen gebruiken deze eilandjes.

Putten West

3.5.5 Beheer

3.5.5.1 Inrichting

Een elektrische afsluiting blijkt dé sleutel tot succes voor vele grondbroeders sedert de intrede van vossen op Linkerscheldeoever. Daarnaast verdwijnen ook best andere opgaande houtige vegetatie en leegstaande gebouwen uit het landschap als onderdeel van een gebiedsgericht landschapsplan.

In 2020 kon er ook rond Doelpolder Noord een elektrisch raster worden geplaatst en dat bleef niet zonder effect. De populatie kieviten steeg snel en ook de andere soorten lieten zichtbaar betere broedsuccessen optekenen. Onder deze condities kunnen we de komende jaren de verliezen uit het verleden hopelijk stelselmatig opnieuw wegwerken.

Ook met het voorzien van **kunstmatig broedgebied zoals visdiefeilanden** werd heel positief resultaat geboekt. Dat hoge broedsucces sterkte ons om verder in te zetten op visdiefeilanden.

De twee uitzonderlijk **droge voorjaren** van 2019 en 2020 speelden evenmin in de kaart van de weidevogels. Sommige (delen van) gebieden waren ronduit ongeschikt voor hen. Maatregelen om extern water in te brengen of grondwater te conserveren werden uitgewerkt.

Het **waterpeilbeheer** is cruciaal voor het behoud en de uitbreiding van zilte graslanden. Het INBO schreef een advies over de hydrologische verbetering (vegetatiekaarten, evolutie van de waterchemie ...). Het zoetwateroverschot moet uit Putten Weiden geëvacueerd worden om de invloed van zoute kwel opnieuw te laten stijgen. Een uitwateringsconstructie met pomp zal hiervoor een uitkomst bieden in Putten Weiden in de toekomst.

Waar nodig moeten plagwerken en ondiepe afgravingen gebeuren.

Acties 2018–2020

- Rondom Putten West, Doelpolder Noord en de Verrebroekse Plassen werden in de periode 2018 – 2020 elektrische afrasteringen geplaatst:
 - In 2018 werd de elektrische afsluiting in het zuidelijke stuk van Putten West operationeel (1,2 meter hoog, 30 cm ingegraven).
 - Het noordelijke stuk werd elektrisch omrasterd in 2019, en was volledig operationeel voor het broedseizoen van 2020.
 - Het oude raster in Doelpolder Noord werd verwijderd en het gebied kreeg een nieuwe elektrische afrastering.
 - Het raster in de Verrebroekse Plassen bevat ook compartimenten om het begrazingsbeheer beter te organiseren.
- De visdiefvlotjes in Doelpolder Noord en Putten West waren functioneel in 2018. Maar in 2020 kregen deze gebieden, alsook de Verrebroekse Plassen, er elke één groot visdiefvlot van 10 op 15 meter bij. De vlotjes worden jaarlijks bij het begin van het broedseizoen afgedekt tot de eerste visdieven aankomen om te voorkomen dat meeuwen de vlotjes koloniseren, nog voor de visdieven de kans krijgen zich er te vestigen.
- De voorbereiding van de optimalisatiewerken in Putten Weiden (studiewerk, vergunning ...) werden afgerond in 2020. Dit gebeurde in afstemming met de omwonenden.

3.5.5.2 Omvorming

Het **herstel van het open landschap** door het verwijderen van hoge vegetatie, struiken en bomenopslag, beschermt weidevogels tegen heel wat predatoren. **Ontbossings- en egalisatiewerken** werden uitgevoerd om een inhaalbeweging te maken in het beheer en de vergevorderde vegetatiesuccessie terug te zetten. Ook de **rietuitbreiding** vanuit de kreken en poldergrachtrestanten wordt lokaal ingeperkt.

Acties 2018–2020

- Herstellen openheid landschap door weghalen wilgenopslag en andere houtige vegetatie, in Doelpolder Noord (o.a. langs de Zoetenberm, op overheidsgronden VLM, zones met extreme wilgenopslag), in Putten Weiden, in Putten West (2018, 2019: noordelijk bosje in hakhoutbeheer, wilgenopslag gebosfreesd).
- Grootschalige ontbossings- en egalisatiewerken in de Verrebroekse Plassen (2020) en van een zone van 6 ha aan de groenknolorchiszone (2018).
- Herinzaaien van gebosfreesde zones met Italiaans raaigras (Putten West, Doelpolder Noord 2020).

3.5.5.3 Eindbeheer

Het **openhouden van het landschap** gebeurt in sommige gebieden door jaarrond begrazing door voornamelijk konikpaarden. Dat levert er een soortenrijke korte grasmat op. De runderbegrazing werkt hierbij aanvullend. Het maaibeheer in Putten Weiden legt de nadruk op de zilte vegetatie en graslanden en het terugdringen van rietontwikkeling. Maaien en grazen start best niet vroeger op dan half juni.

Het rijten van de grachten in Doelpolder Noord en Putten Weiden is belangrijk voor de waterhuishouding in de gebieden.

Zowel in Doelpolder Noord als in Putten West werd de waterstand hoger opgestuwd.

Acties 2018 – 2020

- Openhouden van het landschap via begrazingsbeheer:
 - Jaarrond begrazen konikpaarden het oostelijk deel van Doelpolder Noord (behalve tijdens het broedseizoen), wanneer nodig bijgestaan door koeien van een lokale landbouwer.
 - Het westelijk deel van Doelpolder Noord en Putten West wordt kortgehouden door runderen in de periode van 1 juni tot november.
- Openhouden van het landschap via maaibeheer:
 - Alle gebieden worden jaarlijks gemaaid, zodat ze kort de winter ingaan. Hiervoor sluiten we contracten met beherende landbouwers.
 - Zones waar jakobskruid staat worden extra gemaaid in de zomer, ter bescherming van de grazende dieren.

- De groenknolorchiszone wordt manueel gemaaid door onze gespecialiseerde arbeidersploeg.
- Rijen grachten in functie van de waterhuishouding:
 - Dit gebeurt jaarlijks in Putten Weiden, Putten West en Doelpolder Noord (2018, 2019, 2020). In Putten Weiden worden sedert 2019 nu ook drie noord-zuidgerichte grachten gereten.
 - Ook het riet in de grachten en de rietvelden worden gemaaid (Putten Weiden) (2018, 2019, 2020).
- Ter hoogte van Grote Geule zijn overeenkomsten gemaakt met landbouwers voor de percelen met kruipend moerasscherm (afstemming met begrazing door paarden).

3.5.5.4 Overig beheer

Bijzondere soorten

Zowel INBO als Natuurpunt karteerden de zilte vegetatie in Putten Weiden (2018).

In het zuidelijk blok van Putten West staan verschillende soorten orchideeën: bijenorchis, rietorchis, hondskruid ... Deze zijn uitgerasterd zodat koeien ze niet kunnen vertrappelen of aanvreten (2018).

Exotenbestrijding

Nijlganzen werden succesvol afgevangen in Doelpolder Noord met een positief effect op het visdierenbestand.

Asbest en ander vuil

Een eerste deel van de oude storten die mogelijks asbest bevatten werd eerst onderzocht en daarna opgeruimd in de Putten Weiden (2020) om meer kwalitatieve ruimte te geven aan de natuur. Deze opruimwerken worden verdergezet in 2021.

3.5.6 Aanbevelingen beheer en optimalisatie

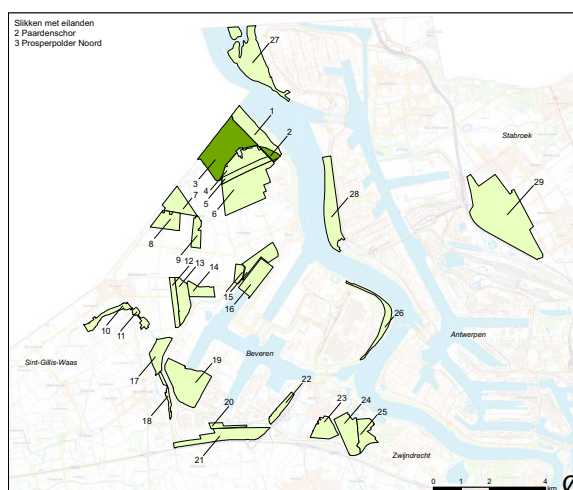
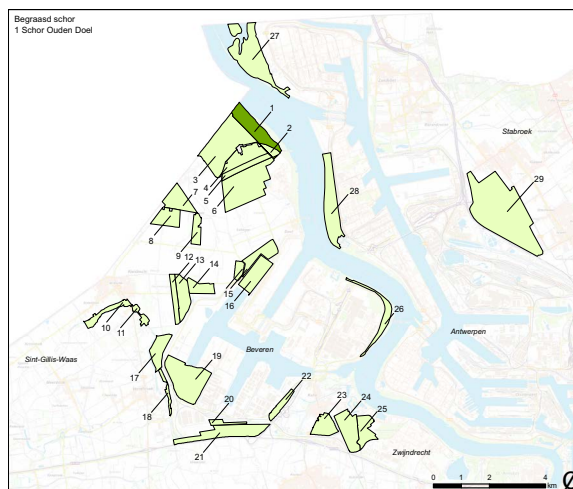
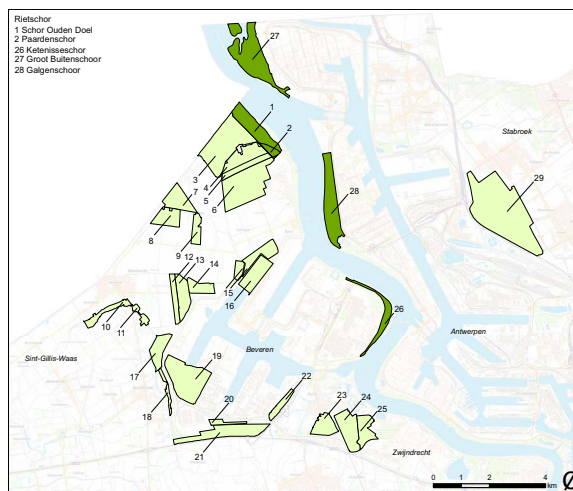
De monitoringsresultaten geven aan dat elektrische rasters werken om predatoren buiten te houden, maar vooral in combinatie met adequaat beheer binnen en buiten het raster. Openheid van de omgeving en het vermijden van vossenburchten in de omgeving blijven eveneens van groot belang. Begrazing gebeurt best na 15 juni, met uitzondering van Putten Weide, waar een vroegere begrazing nodig is voor het in stand houden van de zilte vegetatie. De weidevogelgebieden trekken heel wat soorten aan die later broeden dan de weidevogels (kluut, kleine plevier, zwartkopmeeuw, ...). Bovendien waren er recent al enkele voorjaren waarin door koudeperiodes het broedseizoen ook voor weidevogels uitliep. Mogelijks kan hier gewerkt worden met een inscharringsdatum van 15 juni in de randzones die door tijdelijke rasters het vee uit de belangrijkste broedzones moeten weren.

Het rijten van de grachten gebeurt best voor eind oktober.

Ten slotte is er een verderzetting nodig van een waterbeheer dat anticipeert op voorjaarsdroogte of verlies van grondwater voorkomt.

3.6 Estuariene natuur

3.6.1 Omschrijving

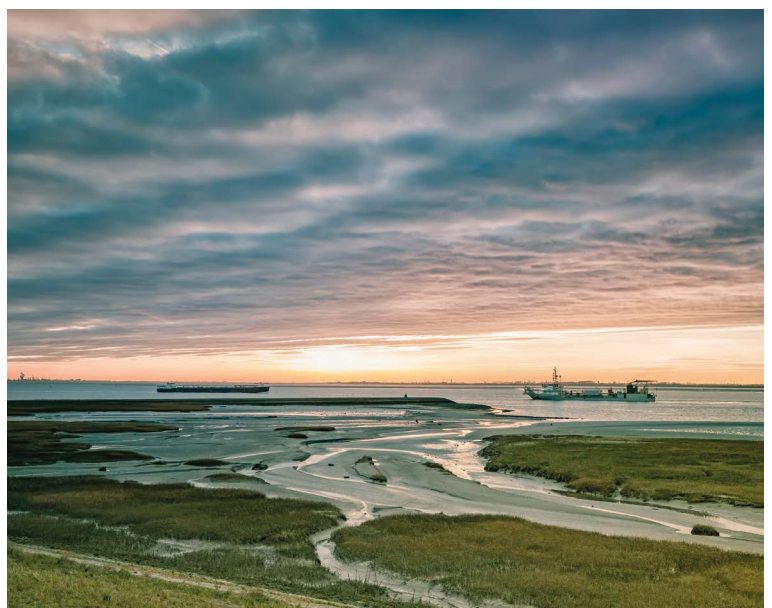

Een goed gebied '**rietschor**' is een gebied onderhevig aan getijdenwerking met brak of zilt water, al of niet gecontroleerd (GGG of buitendijks gebied), niet begraasd en ontwikkeld als rietvlakte met heen, met slikzones aanwezig langs de rand van de kreken.

Een goed leefgebied '**begraasd schor**' is een open gebied onderhevig aan getijdenwerking met brak of zilt water, al of niet gecontroleerd (GGG of buitendijks gebied), begraasd en ontwikkeld als buitendijks zilt grasland met vegetaties van het verbond van Gewoon kweldergras, het verbond van Stomp kweldergras en het verbond van Engels gras, slikzones aanwezig langs de rand van de kreken.

Een goed leefgebied '**slikken met eilanden**' bestaat uit slikken met veel lage eilandjes (tot 30 cm boven waterhoogte) en slikranden. Ze hebben een hoog aandeel ondiep water (2-15 cm) met een zachte, kleiige, slibrijke bodem. De eilanden hebben kenmerken van zandige strandvlaktes, primaire duintjes en schelpenrijke, hoger gelegen delen van schorren en kwelders. Ze zijn gelegen in een open landschappelijke context die de bereikbaarheid voor grondpredatoren bemoeilijkt. Idealiter is binnen het gebied de volledige gradiënt van ondiep water naar slik tot hoog schor aanwezig.

Deze leefgebieden kunnen beschouwd worden als het Europees habitattype 1330 Atlantische schorren (*Glauco-Puccinellietalia maritima*).

3.6.2 Deelgebieden van dit leefgebied

De belangrijkste deelgebieden van 'estuariene natuur' zijn **Schor Ouden Doel**, Paardenschor, Ketennisseschor. In de toekomst sluiten Hedwige-Prosperpolder en Doelpolder Midden en een eventuele compensatie voor strand en plas in Prosperpolder Zuid daar nog bij aan.

3.6.3 Soorten van dit leefgebied

Broedvogels

Rietschor: bruine kiekendief (leefgebied), blauwborst (leefgebied), kluut (foerageergebied)

Begraasd schor: bruine kiekendief (leefgebied), blauwborst (leefgebied), lepelaar (foerageergebied), kluut (leefgebied), steltkluut (foerageergebied), strandplevier (leefgebied).

Slikken met eilanden: lepelaar (foerageergebied), kluut (leefgebied), visdief (leefgebied), strandplevier (leefgebied)

Doortrekkers en overwinteraars

Rietschor: foerageergebied voor kluut, wintertaling, pijlstaart, lepelaar, bergeend, goudplevier, smient

Begraasd schor: wintertaling, bergeend, lepelaar, pijlstaart, krakeend, kluut, grauwe gans, blauwe kiekendief, kokmeeuw

Slikken met eilanden: bergeend, lepelaar, pijlstaart, krakeend, kluut, kokmeeuw

De aantallen van de typische broedvogelsoorten van 'estuariene natuur' zijn weergegeven in de onderstaande tabel.

Broedvogels van 'estuariene natuur'																			
Soort	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	DOEL
IHD																			
Bruine kiekendief	22	26	23	21	12	14	8	11	9	8	7	7	7	5	6	5	2	1	28-33
Blauwborst	188	180	150	172	167	167	237	235	236	197	181	198	208	234	209	235	243	289 (263 - 315)	307-358
Kluut	60	160	188	149	138	237	158	139	207	208	181	151	200	212	245	72	69	153	366-483
Lepelaar	1	5	11	14	19	19	18	20	32	19	20	15	21	32	35	15	8	18	40
Steltkluut	0	0	1	0	0	5	0	0	2	1	0	0	0	1	0	0	0	2	4
Strandplevier	1	3	18	15	10	7	4	4	6	9	2	1	1	3	5	6	0	0	30-40
Visdief	0	68	200	287	248	220	180	300	173	103	40	48	20	31	75	167	167	207	208
COMP																			
Bruine kiekendief	4	3	2	2	0	2	0	1	0	0	1	1	0	1	1	1	1	0	10
Kluut	3	63	168	130	79	205	136	116	196	208	179	147	168	203	209	56	63	153	167
Blauwborst	27	28	33	25	28	37	56	64	71	63	60	71	80	85	85	106	119	135	45
Strandplevier	0	0	13	13	10	7	4	4	6	9	2	1	1	3	5	5	0	0	3
Visdief	0	1	200	287	248	220	180	300	173	103	40	48	20	31	75	166	167	207	62

3.6.4 Evaluatie en trend

De oppervlakte ligt nog veel te laag voor het halen van de doelen, zeker wanneer grondpredatoren zoals vos een bijkomend probleem vormen voor groundbroedende vogels zoals bruine kiekendief. Een goede afstemming van de werken binnen het Hedwige-Prosperproject met een goede broedsituatie op de (tijdelijke) broedeilanden ingericht voor strand- en plasbroeders was geen sinecure, maar wierp wel zijn vruchten af. Het zal ook de komende broedseizoenen noodzakelijk zijn.

3.6.5 Beheer

3.6.5.1 Inrichting

De Vlaamse Waterweg is in 2020 gestart met de grote werkzaamheden om binnen het Vlaams-Nederlands Hedwige-Prosperproject 465 hectare estuariene natuur te ontwikkelen met zowel een ecologisch doel (het herstel van zeldzame getijdennatuur) als een veiligheidsdoel (bescherming tegen overstromingen) (zie hoofdstuk 1, Sigmaplan, p. 31).

Tegelijk werd Prosperpolder ook ingericht als gebied waar strand- en plasbroeders momenteel over 70 ha broedgebied beschikken op enkele broedeilanden (zie hoofdstuk 1, werkgroep strand en plas, p. 53). In de toekomst zal 40 ha van deze broedgebieden (na aanpassing) onderdeel blijven uitmaken van dit stuk estuarien gebied.

Acties 2018 – 2020

- Voorbereidende werken van het Hedwige-Prosperproject
 - Slopen van gebouwen en weghalen van nutsleidingen, rooien van bomen in de werfzone van het Hedwige-Prosperproject (2019)
 - grondwerken (2020)
- Optimalisatiewerken in functie van de broedeilanden

- De afsluiting rond de eilandjes in Prosperpolder Noord werden geplaatst met één draad in het water en twee elektrisch geladen draden erboven. (2018)
- Plaatsen van een elektrisch raster rond drie broedeilanden (2019)
- Maaien van de eilanden (2019)
- Plaatsen schapenbegrazingsrasters en veeroosters op de Sigmadijk van Prosperpolder Noord (2020). Dankzij dit raster begrazen schapen de dijken tot zelfs in de kleinste hoekjes waar geen machine bij kan. Bovendien komt de schapenbegrazing de diversiteit aan plantensoorten ten goede. Voor de organisatie van de 'stootbegrazing' (intensieve begrazing gedurende een korte tijd), werden de dijken rond Prosperpolder Noord verdeeld in 6 begrazingsblokken die om de beurt begraasd worden.
- Aan de buitenzijde van de Sigmadijk zijn de rasters geplaatst op +6,0 m TAW, zodat de afsluiting er ook in de toekomst altijd boven water staat.
- Veeroosters houden het doorgaande fiets- en werkverkeer mogelijk. De dubbele klaphekken zijn zo geconcipteerd dat schapen soms aan de ene en soms aan de andere kant kunnen worden gestoken.
- De constructie van de rasters en hekken maakt het gebied toegankelijk voor rolstoelgebruikers.

3.6.5.2 Omvorming

Het herstellen van de openheid van Prosperpolder Noord bleek dringend in 2018 om dit gebied terug functioneel te maken voor de koloniebroeders die later op de broedeilanden een plaats krijgen. De verhoopte verhoging van het aantal broedvogels en van het broedsucces viel in 2019 tegen. Eind 2019 werden daarom heel wat bijkomende maatregelen voor strand- en plasbroeders ingepland om de staat van het gebied, in afwachting van de grote werken binnen het Hediwge-Prosperproject, manifest te verbeteren. Het vormen van bijkomende broedeilanden, de elektrische afrastering ervan en het openen van het landschap door het vlaktegwijs verwijderen van alle opgaande vegetatie. Deze werken worden uitgevoerd in de winter van 2019 – 2020 en gebeuren in afstemming met de grote werken van het Hedwige-Prosperproject.

Acties 2018 – 2020

- Weghalen verbossing rond en op de eilanden tezamen met een deel van de oevervegetatie in het noorden en westen van het gebied in Prosperpolder Noord (2018)
- Weghalen verbossing in de rest van het gebied in Prosperpolder Noord (2019)

3.6.5.3 Eindbeheer

Begrazen en maaien

De eilanden en de buitenkant van Prosperpolder-Noord worden begraasd door schapen, nog voor het jaarlijks klepelen ervan in de herfst en de winter. Dat vermindert de biomassa.

Een afsluiting is maar zo sterk als zijn zwakste schakel: het onderhoud van de afrasteringen is een continu werkpunt.

In het begraasd schor, houden schapen het leefgebied in een goede conditie.

Acties 2018 – 2020

- Rijten grachten Prosperpolder Noord (2019)
- Maaien eilanden (2019, 2020)

Ongewenst bezoek

De kwetsbaarheid van dit gebied als broedgebied is te groot om recreanten toe te laten binnen het gebied. Langs de dijken, kunnen wandelaars en fietsers des te meer genieten van adembenemende landschappen en een diverse fauna en flora.

De schapenrasters houden niet enkel de schapen binnen, maar ook de recreanten buiten.

Nijlganzen worden in dit gebied afgevangen. Ze zijn jammer genoeg met te veel, koloniseren de eilandjes en verhinderen de komst van andere watervogels.

Acties 2018 – 2020

- Plaatsen schapenrasters en veeroosters om schapenbegrazing op de Sigmadijk van Prosperpolder Noord mogelijk te maken (2020).

3.6.6 Aanbevelingen optimalisatie en beheer

De monitoringsresultaten geven aan dat elektrische rasters werken, maar vooral in combinatie met een adequaat beheer binnen en buiten het raster.

Willen we de werken in het kader van het Sigmaplan voor Doelpolder-Midden effectief kunnen opstarten in 2025, dan starten we best met de voorbereidende studies en procedures.

3.7 Polders

3.7.1 Omschrijving

Rondom de natuurgebieden, liggen de uitgestrekte Wase polders waar landbouwactiviteiten het landschap en de open ruimte kleuren.

De natuur stopt niet aan de grenzen van natuurgebieden: veel planten- en diersoorten zijn ook in deze polders terug te vinden. Sommige onder hen zijn typische 'landbouwsoorten' die goed kunnen gedijen in akkers, op bermen of langs grachten in het landbouwgebied.

Heel wat vogelsoorten vinden er foerageergebied, enkele onder hen broeden er ook. Landbouw is de hoofdfunctie in de polders. Maar ook het poldergebied heeft veel potenties om de doelsoorten uit het instandhoudingsbesluit te ondersteunen.

3.7.2 Deelgebieden van dit leefgebied

De belangrijkste polders zijn: Prosperpolder, Doelpolder, Nieuw-Arenbergpolder, Oud-Arenbergpolder, Koning Kieldrecht polder en Melsele polder

3.7.3 Soorten van dit leefgebied

Broedvogels

bruine kiekendief (foerageergebied), blauwborst (leefgebied)

Doortrekkers en overwinteraars

goudplevier, grauwe gans, smient, kolgans

3.7.4 Evaluatie en trend

In gebieden waar de landbouw erg geïntensifieerd is, zien we een negatieve trend in een aantal typische landbouwsoorten. Dat komt in de eerste plaats door een gebrek aan voedsel. Monoculturen op grote oppervlaktes herbergen doorgaan geen voedselpyramides meer: wat leeft of groeit buiten de doelteelt, krijgt weinig kans om te leven.

Dat laat zich zien in het foerageergedrag van roofvogels die enkele decennia geleden wel nog, maar nu veel minder, foerageren boven deze landbouwgebieden. De daling van het aantal kiekendieven is hier een schoolvoorbeeld van.

Aangezien de polders geen natuurgebied zijn, worden ze ook niet als zodanig gemonitord.

Behalve Prosperpolder worden ook geregeld jagende kiekendieven aangetroffen in de zuidelijke Doelpolder en de hoek van de Nieuw-Arenbergpolder tegen de haven. Deze zone vormt samen met MIDAS, C59, Doeldok en De Putten een groot aaneengesloten open gebied met voldoende prooidiversiteit. Andere delen van het poldergebied worden heel weinig bejaagd, zelfs deze met 'geoptimaliseerd' foerageergebied. Deze worden in de wintermaanden wel gebruikt door blauwe kiekendieven.

Een gelijkaardig situatie doet zich voor voor broedgevallen van blauwborst. De meeste zitten in het minder intensief gebruikte Prosperpolder Zuid. Daarbuiten is er enkel een betekenisvolle concentratie in het deel van de Doelpolder met de meeste graslanden en rietkragen. De dichtheden zijn evenwel veel lager dan in de natuurgebieden.

3.7.5 Beheer

3.7.5.1 Inrichting en omvorming

De polders hebben in de eerste plaats een agrarische functie. Maar landbouwgebruik sluit niet per definitie uit om hier tegelijk natuurdoelstellingen te realiseren.

Om die mogelijkheden algemeen te verkennen werkten we een 'grensoverschrijdende' **beheervisie uit voor de polders of 'de buitenschil' van het grenspark Groot Saeftinghe**.

Enkele grote lijnen hierbij zijn:

- Inzetten op een open landschap
Rondom en nabij leefgebieden van grondbroeders (zoete en zilte weiden, riet en water, ...) verwijderen we waar mogelijk opgaande elementen en bomen en vermijden we een verdichting van het landschap. Dit is niet enkel een predatorwerende maatregel voor grondbroeders, maar vergroot ook de foerageermogelijkheden voor bruine kiekendief.
- Inzetten op meer foerageergebied voor bruine kiekendief
Voor bruine kiekendief is er nood aan meer foerageergebied in de vorm van vlakdekkende bruine-kiekendiefvriendelijke teelten en lijnvormige grazige of ruige elementen als rietkragen en poldergrachten of bloemrijke dijken in de nabijheid van zijn broedgebied. Instrumenten die we hiervoor ter beschikking hebben zijn beheerovereenkomsten, dienstenvergoedingen of het inzetten van grondenbankpercelen in het kader van het decreet landinrichting.
- Een kwalitatief beheer van de percelen 'ecologisch waardevolle polder' in het noordelijk deel van de Nieuw-Arenbergpolder.

Acties 2018 – 2020

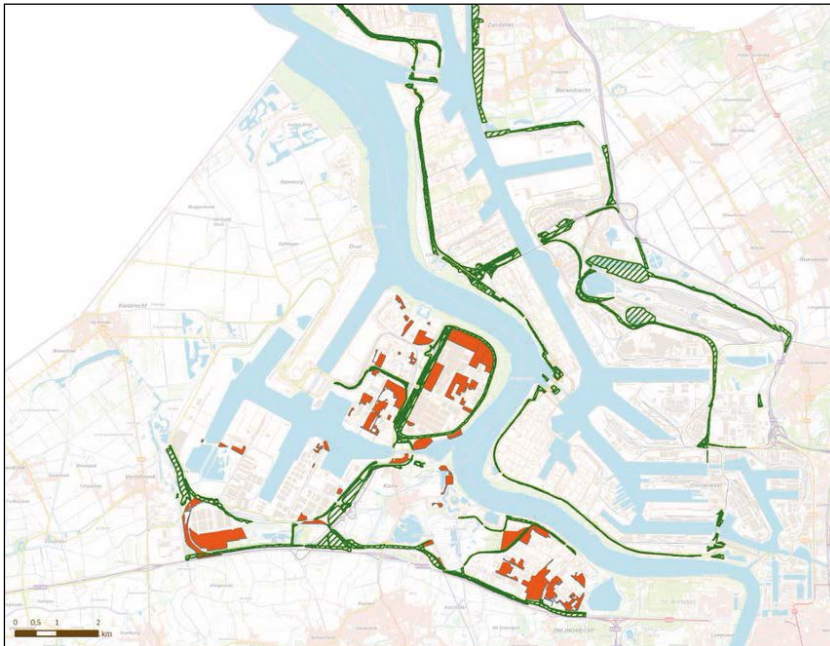
- Op Prosperpolder Zuid werd in 2018 landbouwgebruik in functie van de bruine kiekendief en een natte situatie gecombineerd. Dat was niet evident. Voor de landbouwers bleek de situatie té lang nat, waardoor een eerste oogst niet lukt.
In overleg met de 8 beherende landbouwers werden afspraken gemaakt rond optimalisatiewerken en timing in functie van een voor de landbouw gunstiger afwatering voor het volgende seizoen.
- Vanuit de landbouw kwam de vraag om de eilanden in te kunnen ploegen om stagnerend water te vermijden. De werkgroep optimalisatie en beheer achtte dit niet opportuun om de microstructuur en de plasvorming te behouden. Greppelfrezen die tijdelijk, goedkoop en omkeerbaar voor een betere afwatering zorgen kan wel.
- Aanvankelijk werd voorzien een dubbele afrastering te plaatsen: één voor schapen (ecologisch dijkbeheer) en aan de binnenkant een weidevogelafrastering om het gebied te vrijwaren van predatie vos. Gezien de eigendomsstructuur bleek dit geen evidentie en is gekozen om met de afrastering te wachten tot een latere datum.
Het gebied wordt jaarlijks gemaaid (2019).
- Natuurpunt monitorde de muizen op alle bruine-kiekendiefvriendelijke teelten. Prosperpolder Zuid bleek een toplocatie voor muizen te zijn (2018). Dit valt ook af te lezen uit het foerageergedrag van bruine kiekendief, torenvalk ...

3.7.6 Aanbevelingen optimalisatie en beheer

Om de prioritaire actie van 1.000 tot 1.500 ha foerageergebied bruine kiekendief in poldergebied te realiseren wordt er een uitgebreid programma aan kiekendiefvriendelijke maatregelen uitgerold (zie 1.3.9). Ook andere soorten die het poldergebied tot leefgebied hebben, kunnen profiteren van dit programma.

3.8 Terreinen binnen de ecologische infrastructuur en verspreid binnen de haven

3.8.1 Omschrijving

Een aantal **braakliggende haventerreinen** zijn belangrijk als foerageergebied voor bruine kiekendief of herbergen andere relevante natuurwaarden. Het gaat dan om terreinen die op termijn kunnen worden ingenomen voor havenontwikkeling. Daarnaast zijn er ook terreinen binnen de havencontext die een drager zullen blijven voor natuurwaarden. Door middel van een gepast beheer in het kader van de '**ecologische infrastructuur netwerk haven**' (EIN) in de haven kunnen deze blijvende terreinen een belangrijk ondersteunend netwerk vormen als foerageergebied voor bruine kiekendief maar daarnaast ook, kortstondig en afhankelijk van ontwikkelingsstadium, voor watervogels, koloniebroeders en andere soorten als rugstreeppad, ...

Een visie op het beheer van deze **gebieden van het EIN**, werd uitgedrukt in het Soortenbeschermingsprogramma van de Haven van Antwerpen (SBP). Een eerste SBP liep van 2014 tot 2019. Een tweede SBP is in opmaak, met een in functie daarvan aangepast netwerk: de afbakening van de permanente onderdelen van het netwerk versterkt het beheer van de ecologische potenties van de ecologische infrastructuur in het Antwerpse Zeehavengebied conform het richtinggevend gedeelte van het Ruimtelijk Structuurplan.

Voor Steenlandpolder en een deel van de R2-vlakte dat al een natuurinrichting heeft ondergaan, is de opmaak van een beheerplan een must.

(zie 1.3.7 SBP Haven van Antwerpen)

In 2019 werd een opdracht opgestart om alle economisch ontwikkelbare **braakliggende terreinen** in het havengebied op LSO te inventariseren.

Op de kaart op de vorige pagina worden enerzijds de EIN en anderzijds de braakliggende terreinen uit de inventarisatie d.d. 2019 aangeduid. Enkel braakliggende terreinen met een minimale oppervlakte van 0,3 ha en een status 'braakliggend' op basis van de op dat moment geldende vergunningentoe-

stand die niet binnen het voorkeursbesluit binnen het complex project ECA werden meegenomen, zijn hierop aangeduid voor economische ontwikkeling.

De totale oppervlakte aan economisch ontwikkelbare ruimte bedraagt circa 500 ha, waarvan circa 140 ha voor Verrebroekse Plassen (tijdelijk natuurcompensatiegebied), circa 55 ha voor de verdere uitbouw van het Logistiek Park Waaslandhaven, circa 295 ha verspreid liggende restgronden op LSO en ten slotte een resterende zone tussen de rotonde Watermolen en de geplande aantakking op de E34 (zone voor inplanting van infrastructuur). Voor al deze terreinen werd een gebiedsdekkende passende beoordeling opgesteld om het effect van terreininname op cumulatief niveau en de daarvoor vereiste compensatie-opgave in beeld te brengen. Deze (ontwerp van) passende beoordeling wordt in de loop van 2021 in openbaar onderzoek gebracht als onderdeel van een strategisch MER restgronden LSO voorafgaand aan de goedkeuring.”

3.8.2 Deelgebieden van dit leefgebied

Een deel van Steenlandpolder, een deel van de R2-vlakte, andere delen van de ecologische infrastructuur van de haven, restgronden in het havengebied.

3.8.3 Soorten van dit leefgebied

Foerageergebied voor bruine kiekendief en andere watervogels en koloniebroeders.

3.8.4 Evaluatie en trend

De algemene ecologische waarde van de verspreid liggende restgronden in functie van de instandhoudingsdoelstellingen, blijft al geruime tijd achteruit gaan als gevolg van de vegetatiesuccessie en de geleidelijke inname van het havengebied die de openheid van de braakliggende terreinen en de waarde ervan (bijvoorbeeld als foerageergebied bruine kiekendief) deed dalen.

3.8.5 Beheer

Voor de **braakliggende terreinen** die in privaat eigendom of in concessie zijn, is op dit moment geen beheer van toepassing in functie van het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen, tenzij in functie van specifieke mitigerende maatregelen.

Voor het EIN verwijzen we voor het beheer vnl. door naar de maatregelen genomen in uitvoering van het SBP1 (zie p. 38).

3.8.5.1 Inrichting

Binnen de Ecologische Infrastructuur zijn op enkele plaatsen inrichtingswerken gebeurd in functie van rugstreeppad (rugstreeppadvoortplantingspoelen, eco-tunnels ...)

3.8.5.2 Omvorming

De successie op de R2-vlakte heeft zich al te ver doorgezet om nog via het reguliere maai- en begrazingsbeheer onder controle te kunnen gekregen worden. Een ontbossing dringt zich hier op.

3.8.5.3 Eindbeheer

Acties 2018 – 2020

- Maai- en begrazingsbeheer door schapen, ondersteunen van de aanwezige natuurwaarden op de R2-vlakte. (2018-2020)
- De rugstreeppadpoelen in de R2-vlakte werden door vrijwilligers vrijgemaakt van vegetatie. (2018).

3.8.6 Aanbevelingen optimalisatie en beheer

Voor Op kort termijn zijn er geen aanbevelingen op vlak van beheer en optimalisatie geformuleerd binnen de beheercommissie natuur Linkerscheldeoever.

Havenbedrijf Antwerpen en de Maatschappij Linkerscheldeoever bereiden een dossier voor om het verlies aan leefgebied bij de ingebruikname van de verspreid liggende restpercelen in het havengebied te compenseren.

4 CONCLUSIE: ENKELE AANBEVELINGEN VANUIT DE BEHEERCOMMISSIE

Voor de meeste soorten halen we de instandhoudingsdoelstellingen niet. Voor de compensatiedoelen zijn de resultaten beter, maar enkele kwetsbare soorten halen die doelen evenmin.

Hoe kunnen we dan de gunstige staat van instandhouding terug duurzaam realiseren? LSO beschikt over verschillende kleinere en dus kwetsbare natuur(compensatie)gebieden. Elke factor die verandering brengt (de vos of andere predatoren als grote meeuwen, het klimaat met hardnekkige droogte, verstoring door de mens met infrastructuurwerken allerhande, windturbines, havenverdichting, drones, ...) kan het functioneren van zo'n gebied tenietdoen. De vooropgestelde grote, robuuste natuurskern is vooralsnog niet gerealiseerd en dat blijft wegen op de natuurdoelen.

Toch zijn er ook mooie resultaten voor te leggen met succesvolle strategieën om neerwaartse trends om te buigen. Door blijvend in te zetten op de prioritaire maatregelen van het s-IHD-besluit kunnen we deze evolutie bestendigen.

4.1 Verder investeren in het beheer en de optimalisatie van bestaande gebieden

Maatregelen om vos te weren uit de gebieden, het terugzetten van successiestadia, een actief water(peil)beheer, het aanleggen van broedeilanden, het inbrengen van getijdedynamiek, het voorzien van foerageergebied in landbouwgebied, optimalisatiewerken, een doorgedreven professioneel omvormings- en eindbeheer met maatwerk op het terrein, een snelle doorstroming van informatie uit de monitoring naar de terreinbeheerder, ... hebben de voorbije jaren bewezen dat ze het beste uit de natuurgebieden kunnen halen waardoor de neerwaartse trend bij veel soorten en leefgebieden kon worden gecounterd.

Hoe hoger het rendement binnen de bestaande gebieden, hoe lager de vraag naar bijkomende gebieden en hoe lager de druk op compensaties bij bijkomende havenontwikkelingen.

Het werken naar een gunstige staat van instandhouding van de betrokken Speciale Beschermingszones vraagt om een groot engagement zowel van overheden als andere belanghebbende partijen. Dit betekent in concreto een blijvende inzet van mensen en middelen voor het beheer en de optimalisatie van de bestaande (compensatie)gebieden.

4.2 Uitvoering van het Sigmaplan als prioritaire inspanning 2 uit het S-IHD-besluit

Uit het S-IHD-besluit leren we dat er ook bij het intensieve beheer en de optimalisatiewerken zoals verduidelijkt bij de prioritaire acties één, nog nood blijft aan de bijkomende estuariene natuur die in het geactualiseerde Sigmaplan is voorzien, opgenomen als prioritaire inspanning 2 in het S-IHD-besluit.

5. FOTO'S, FIGUREN EN TABELLEN

Paardenschor - VILDA - Yves Adams (coverbeeld)	1
--	---

Hoofdstuk 1

Foto's

Grensparklandschap: Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	3
Grensparklandschap: Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	11
Drie-eenheid landbouw, haven, natuur - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	18
Containeroverslag - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	27
Windturbines - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	30
Luchtfoto Hedwige-Prosperproject en Doelpolder-Noord - VILDA	33
Radartoren Ouden Doel - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	37
Drie-eenheid landbouw, haven, natuur - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	47
Kluut met jongen	54
Tijdelijke broedeilanden (2019) - VILDA	54
Elektrische omrastering broedeiland Prosperpolder Noord - ANB	57
Werf Hedwige-Prosperproject - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	57
Waterpomp Rietveld Kallo - januari 2020 - ANB	62
Vos - Luc Beysen	64
Elektrische afrastering Doelpolder Noord - ANB	65
Elektrische afrastering Gedempt deel Doeldok - ANB	66
Rietsloot in landbouwgebied - ANB	67
Recreatie natuurlijk - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	68
Sven Dullaert - Grenspark Groot Saeftinghe	69

Kaarten

Concept Grenspark Groot Saeftinghe - Grenspark Groot Saeftinghe	37
Zoekgebied bijkomend foerageergebied bruine kiekendief - Mieco-Effect	43
Migratieroute van enkele bruine kiekendieven (Lillo, Lilla ...) in de winter van 2019-2020 - INBO	45
Foerageergedrag foerageergedrag bruine kiekendief, Lillo, 2020 - INBO	46
Definitieve eilandstructuur en bres in Prosperpolder Noord	54
Optimalisatie broedeilanden Prosperpolder Noord (2019) - Natuur en Bos	55
Vorbereidingen broedseizoen 2021- Natuur en Bos / De Vlaamse Waterweg	56

Hoofdstuk 2: Doelen

Foto's

Titelfoto - Sven Dullaert - Grenspark Groot Saeftinghe	69
--	----

Broedvogels**Foto's van Ronny De Malsche**

Blauwborst	77
Lepelaar	79
Afrastering rond takkenhoop Iepelaars Verrebroekse Plassen	80
Roerdomp	83
Steltkluut	84
Kluut	85
Zwartkopmeeuw	
Visdief	92
Ijsvogel	94
Bosrietzanger	96
Kievit	100
Kleine karekiet	102
Rietgors	106
Rietzanger	108
Scholekster	110
Sprinkhaanzanger	112
Tureluur	114
Waterral	116

Andere fotografen

Bruine kiekendief - Hugo Willocx	74
Grutto - Glenn Vermeersch	98
Porseleinhoen - VILDA - Yves Adams	82
Strandplevier - VILDA - Yves Adams	87
Kleine plevier - Rudi Debruyne	104

Doortrekkende en overwinterende watervogels**Foto's van Ronny De Malsche**

Grauwe gans	122
Kokmeeuw	124
Krakeend	125
Pijlstaart	126
Slobeend	128
Wintertaling	129
Bergeend	130
Kemphaan	133
Kolgans	134
Smient	136

Blauwe kiekendief	137
Kleine zwaan	139

Andere fotografen

Kluut - Wesley Poelman	121
Lepelaar - ANB/INBO	138
Waterrietzanger - Koen Verbanck	139

Habitats

Slikken en schorren - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	141
Binnendijkse zilte vegetaties - ANB	142

Bijlage IV-soorten van de Habitatrichtlijn

Groenknolorchis - Geert Verhelst	143
Rugstreeppad - Rauwerd Roosen	145
Vleermuizenhotel - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	149
Kruipend moerasscherm - VILDA - Yves Adams	150

Kaarten

Kaarten die de **verdeling van de broedvogels over de gebieden op de Linkerscheldeoever** weergeven, opgesteld door het INBO:

Verdeling van lepelaar over de gebieden	80
Verdeling van de porseleinhoen over de gebieden	82
Verdeling van kluut over de gebieden	83
Verdeling van zwartkopmeeuw over de gebieden	91
Verdeling van visdief over de gebieden	93
Verdeling van bosrietzanger over de gebieden	97
Verdeling van grutto over de gebieden	99
Verdeling van Kievit over de gebieden	101
Verdeling van kleine karekiet over de gebieden	103
Verdeling van kleine plevier over de gebieden	105
Verdeling van rietgors over de gebieden	107
Verdeling van rietzanger over de gebieden	109
Verdeling van scholekster over de gebieden	111
Verdeling van sprinkhaanzanger over de gebieden	113
Verdeling van tureluur over de gebieden	115
Verdeling van waterral over de gebieden	117

Kaart verspreiding van rugstreeppad op de Linkerscheldeoever 2012 - 2020 - Natuurpunt	145
Kaart die de verspreiding van gewone dwergvleermuis weergeeft - INBO	149

Grafieken

Grafieken met betrekking tot **weer en klimaat** samengesteld door het INBO:

Temperatuur tijdens het broedseizoen van 2018	72
Temperatuur tijdens het broedseizoen van 2019	72
Temperatuur tijdens het broedseizoen van 2020	73
Neerslag tijdens het broedseizoen van 2018	73
Neerslag tijdens het broedseizoen van 2019	74
Neerslag tijdens het broedseizoen van 2020	75
Temperatuur tijdens de winter van 2017 - 2018	119
Temperatuur tijdens de winter van 2018 - 2019	119
Temperatuur tijdens de winter van 2019 - 2020	120

Grafieken met betrekking tot **de aantallen territoria van broedvogels** met instandhoudings- en/of compensatiedoelen samengesteld door het INBO

Bruine kiekendief op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel	76
Bruine kiekendief in de compensatiegebieden met compensatiedoel	76
Blauwborst op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel	78
Blauwborst in de compensatiegebieden met compensatiedoel	78
Lepelaar op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel	79
Porseleinhoen op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel	81
Roerdomp op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel	83
Steltkluut op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel	84
Kluut op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel	85
Kluut in de compensatiegebieden met compensatiedoel	86
Strandplevier op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel	87
Strandplevier in de compensatiegebieden met compensatiedoel	88
Zwartkopmeeuw op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel	90
Zwartkopmeeuw in de compensatiegebieden met compensatiedoel	90
Visdief op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel	92
Visdief in de compensatiegebieden met compensatiedoel	92
Ijsvogel op de Linkerscheldeoever met instandhoudingsdoel	94
Bosrietzanger op de Linkerscheldeoever	96
Bosrietzanger in de compensatiegebieden met compensatiedoel	96
Grutto op de Linkerscheldeoever	98
Grutto in de compensatiegebieden met compensatiedoel	98
Kievit op de Linkerscheldeoever	100
Kievit in de compensatiegebieden met compensatiedoel	100

Kleine karekiet op de Linkerscheldeoever	103
Kleine karekiet in de compensatiegebieden met compensatiedoel	104
Kleine plevier op de Linkerscheldeoever	104
Kleine plevier in de compensatiegebieden met compensatiedoel	105
Rietgors op de Linkerscheldeoever	106
Rietgors in de compensatiegebieden met compensatiedoel	107
Rietzanger op de Linkerscheldeoever	108
Rietzanger in de compensatiegebieden met compensatiedoel	109
Scholekster op de Linkerscheldeoever	110
Scholekster in de compensatiegebieden met compensatiedoel	111
Sprinkhaanzanger op de Linkerscheldeoever - INBO	112
Sprinkhaanzanger in de compensatiegebieden met compensatiedoel - INBO	113
Tureluur op de Linkerscheldeoever	114
Tureluur in de compensatiegebieden met compensatiedoel	115
Waterral op de Linkerscheldeoever	117
Waterral in de compensatiegebieden met compensatiedoel	117

Grafieken met betrekking tot de **aantallen doortrekkende en overwinterende watervogels** samengesteld door het INBO:

Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van kluut	121
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van grauwe gans	123
Aantallen grauwe gans in de polder- en natuurgebieden	123
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van kokmeeuw	124
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van krakeend	125
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van pijlstaart	127
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van slobbeend	128
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van wintertaling	129
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van bergeend	131
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van goudplevier	132
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van kempfaan	133
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van kolkans	135
Aantallen kolkansen in de polder- en natuurgebieden	135
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van smient	136
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van lepelaar	138
Wintergemiddelden en wintermaxima met instandhoudingsdoel van kleine zwaan	140

Grafieken met betrekking tot de **bijlage IV-soorten van de Habitatrichtlijn**:

Aantallen groenknolorchis - INBO	143
Aantallen getelde roepende mannetjes rugstreeppad per jaar - Natuurpunt	145
Populatieschatting kruipend moerasscherm - INBO	151

Tabellen

Berekening nood bijkomend foerageergebied voor bruine kiekendief per cluster - Mieco-Effect	42
Totaalbalans strand- en plasbroeders - Natuur en Bos	58
Territoria broedvogels S-IHD-besluit volledig Vogelrichtlijngebied - INBO	75
Territoria broedvogels in het kader van Deurganckdok in de compensatiegebieden - INBO	75
Territoria niet bijlage I-broedvogels met compensatiedoelstellingen - INBO	95

Hoofdstuk 3: leefgebieden

Foto's

Plaatsen elektrische afrastering in water (broedeiland Vlakte van Zwiendrecht) - ANB	155
'Surrogaatkust': gedempt deel Doeldok (met zeekraal), C59 en broedeiland Prosperpolder Noord - ANB	156
Plaatsen elektrische afrastering gedempt deel Doeldok - september 2020 - ANB	159
'Plas en oever'	162
Aanleg visdiefeilanden in de Verrebroekse Plassen - september 2020 - ANB	165
Waterbuffels 'Free Nature' - ANB	168
Rietveld Kallo - ANB	170
Drooggevallen rugstreeppadpoel Groot Rietveld - september 2020 - ANB	172
Rietaanplant Rietveld Kallo - ANB	173
Waterpomp Rietveld Kallo, waterpeil verhoogd tot 145 TAW, februari 2020 - ANB	175
Nieuwe sensibiliseringsborden #Hondenaandenleiband - Rietveld Kallo - ANB	176
Afrastering Doelpolder Noord - ANB	178
Putten West - VILDA - Yves Adams	180
Estuariene natuur - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	184
Rasters en rooster voor schapenbegrazing Sigmadijk Prosperpolder Noord- ANB	186
Rietsloot in de polders - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	189
Vrachtschip in de haven - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	193

Kaarten

Gebieden 'surrogaatkust' ('strand en plas') - ANB	156
Zone AET aan de Verrebroekse Plassen gehetwaarderd in functie van plevieren - ANB	160
Gebieden 'plas en oever' - ANB	162
Gebieden 'riet en water' - ANB	170
Gebieden 'zoete en zilte natuurweiden' - ANB	178
Gebieden voor 'estuariene natuur': 'rietschor', 'begrasd schor' en 'slikken met eilanden' - ANB	184
Poldergebieden binnen het Vogelrichtlijngebied + 3 km errond - ANB	189
Terreinen binnen de ecologische infrastructuur en verspreid binnen de haven - ANB	193

Tabellen

Aantal territoria broedvogels van 'surrogaatkust'	157
Aantal territoria broedvogels van 'plas en oever'	163
Aantal territoria broedvogels van 'riet en water'	171
Aantal territoria broedvogels van 'zoete en zilte natuurweiden'	179
Aantal territoria broedvogels van 'estuariene natuur'	185

Hoofdstuk 4: Conclusies**Foto's**

Broedeiland C59 - ANB	197
Eindbeeld - Grenspark Groot Saeftinghe - Sven Dullaert	200

6 AFKORTINGEN

AMT	Afdeling Maritieme Toegang
ANB	Agentschap voor Natuur en Bos
AWV	Agentschap Wegen en Verkeer
BC LSO	Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever
Dep. LV	Departement Landbouw en Visserij
Dep. MOW	Departement Mobiliteit en Openbare Werken
DGD	Deurganckdok
DVW	De Vlaamse Waterweg
EIN	Netwerk van Ecologische Infrastructuur
FOD	Federale Overheidsdienst (Financiën)
GGG	Gecontroleerd Gereduceerd Getij
GOG	Gecontroleerd overstromingsgebied
ha	hectare
HA	Havenbedrijf Antwerpen
IHD	Instandhoudingsdoelstellingen (G-: gewestelijke, S-: per speciale beschermingszone)
INBO	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
KBR	Kruibeke-Bazel-Rupelmonde
LTVS	Lange Termijnvisie Schelde-estuarium
LSO	Linkerscheldeoever
MER	Milieueffectrapport(age)
MLSO	Maatschappij voor het Haven-, Grond- en Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied
MMHA	Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief
MweA	Meest Wenselijk Alternatief (SIGMA)
NP	Natuurpunt
PDPO	Programma voor Plattelandsontwikkeling
RSO	Rechterscheldeoever
(G)RUP	(Gewestelijk) Ruimtelijk Uitvoeringsplan
SBP	Soortenbeschermingsprogramma
SBZ	Speciale beschermingszone (-V: Vogelrichtlijn, -H: Habitatrichtlijn)
UNIZO	Unie van Zelfstandige Ondernemers
VA	Voka/Alfaport
VLM	Vlaamse Landmaatschappij
WBE	Wildbeheerseenheid

7 REFERENTIES

Bitar, K., Indeherberg, M., Govaerts, W., Sannen, K. (2020), *Vademecum bruine kiekendief. Inzetbare kiekendiefvriendelijke maatregelen op de Linkerscheldeoever*. Miecoeffect

Claus, P. (2020). *Beheervisie 2020-2044 Grenspark Groot-Saeftinghe*. Corridor cvba, Gentbrugge.

Van Dijk A.J. & Beoele A. (2011) *Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Veen, P. (2019). *Kreken-en dijkenplan Grenspark Groot Saeftinghe*. Circular Landscapes, Zeist

Vochten, T., Baetens, J. e.a. *Monitoringsrapport (2019) - Soortenbeschermingsprogramma Antwerpse Haven*

Vochten, T., Baetens, J. e.a. *Monitoringsrapport (2020) - Soortenbeschermingsprogramma Antwerpse Haven*

